

**UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V
KOŠICIACH**
Právnická fakulta
Katedra dejín štátu a práva

**Hranice Československej republiky optikou
Versaillského mierového systému**

Dominika Kováčová – Lucia Pištejová – Ivan Vaňa

Košice 2024

Kováčová D. – Pištejová L. – Vaňa I. *Hranice Československej republiky optikou Versaillského mierového systému*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2024. 273 s.

Publikácia vznikla v rámci riešenia grantového projektu podporeného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0419: „100 rokov Trianonskej zmluvy“.

Hranice Československej republiky optikou Versaillského mierového systému

Vedecká monografia

Vedúci kolektívu autorov: JUDr. Lucia Pištejová PhD.

Autori:

JUDr. Dominika Kováčová PhD., *Východoslovenská distribučná a.s., kapitola 1 (Rozsah: 3,1 AH)*

JUDr. Lucia Pištejová, PhD., *Katedra dejín štátu a práva, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, kapitola 2 (Rozsah: 4,55 AH)*

JUDr. Ivan Vaňa, PhD., *Personálno-právne oddelenie, Lekárska fakulta UPJŠ v Košiciach, kapitola 3 (Rozsah: 4,15 AH)*

Vedecký redaktor: prof. JUDr. Ladislav Orosz, PhD.

Recenzenti:

prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš PhD., LL.M., MA., *Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave*

doc. JUDr. Ivana Šošková PhD., *Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica*

Tento text je publikovaný pod licenciou Creative Commons 4.0 - Creative Commons Attribution-NonCommercial-No-derivates 4.0 („Uvedte pôvod – Nepoužívajte komerčne - Nespracovávaťe“)

Za odbornú a jazykovú stránku vedeckej monografie zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Umiestnenie: <https://unibook.upjs.sk>

Dostupné od: 20.06.2024

DOI: <https://doi.org/10.33542/HCR-0334-0>

ISBN: 978-80-574-0334-0 (e-publikácia)

**Venujeme členom Katedry dejín štátu a práva,
ktorých sme mali tú česť nazývať svojimi kolegami.**

Obsah

Úvod	6
1 Hranice – výzva nových štátov	9
1.1 Konceptcie usporiadania československého štátu a jeho hraníc	10
1.2 Nestabilné hranice	17
1.3 Príprava na Parížsku mierovú konferenciu	22
1.4 Mierová konferencia	29
1.5 Československé (Benešove) memorandá.....	35
1.6 Predloženie návrhu Versaillskej zmluvy	49
1.7 Saint – Germainská zmluva a hranice s Rakúskom.....	64
2 Trianon – oporný pilier južnej hranice s Maďarskom	70
2.1 Oslobodzovanie slovenského územia jednotkami československého vojska.....	82
2.2 Problematické postavenie Dunaja	90
2.3 Slováci a ich účasť v československej mierovej delegácii	95
2.4 Dohodové mocnosti a ich predstavy o československej južnej hranici s Maďarskom	99
2.5 Výhrady československej delegácie k stanoveniu prvej demarkačnej línie	105
2.6 Postupné presadzovanie druhej demarkačnej línie v teréne	112
2.7 Prípravy maďarskej delegácie na mierovú konferenciu ..	119
2.8 Finalizácia Trianonskej mierovej zmluvy s Maďarskom ..	133
2.9 Podpis a ratifikácia Trianonskej mierovej zmluvy.....	149
3 Formovanie (česko)slovensko – poľskej hranice po 1. svetovej vojne	160
3.1 Diplomatické riešenie poľsko-slovenskej pohraničnej otázky po 1. svetovej vojne	168

3.2	Mierová konferencia a postoj Československej a Poľskej republiky k spornému územiu	169
3.3	Rozhodnutie o plebiscite	181
3.4	Plebiscitné územie do príchodu medzinárodnej komisie	187
3.5	Činnosť Subkomisie pre Oravu a Spiš	192
3.6	Agitácia a nepokoje na plebiscitnom území	198
3.7	Blížiaci sa plebiscit a konečné rozhodnutie o arbitráži	207
3.8	Arbitráž a reakcie na ňu	215
3.9	Vytyčovanie hranice na Orave a Spiši, otázky cirkevné	221
3.10	Sporná otázka Javoriny	226
3.11	Štátne občianstvo, vyst'ahovalectvo a s ním súvisiace problémy, prechod majetku	232
4	Závery	243
	Resumé	246
	Resume	250
	Zoznam použitej literatúry	254
	Archívne materiály	254
	Knižné publikácie a monografie	259
	Články	269
	Časopisy	270
	Právne predpisy	271
	Internetové zdroje	271

Úvod

Ukončenie prvého celosvetového konfliktu so sebou prinieslo otázku nutnosti riešenia následného povojnového riešenia vzťahov medzi jednotlivými stranami konfliktu, ale taktiež aj medzi novovzniknutými štátmi v Európe. Prakticky priamo po ukončení vojnového konfliktu a v niektorých prípadoch aj o niečo skôr sa tak rozbehli mierové rokovania, ktoré vyvrcholili na medzinárodnej mierovej konferencii vo Francúzsku. Tu sa tak stretli politickí veľikáni, zástupcovia víťazných, ale aj porazených štátov, aby sa spoločne pokúsili o upokojenie situácie, ale predovšetkým o stanovenie podmienok vyhovujúcich všetkým zúčastneným stranám pre nastolenie trvalého mieru vo svete.

Prvá kapitola, ktorá vychádza z dizertačnej práce JUDr. Kováčovej, PhD., pod názvom „Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky“ je okrem iného zameraná na nové povojnové usporiadanie. V súvislosti s ním tak bolo potrebné taktiež riešiť viacero dôležitých otázok, ktoré vyvstali z vzniknutej situácie a za ktoré môžeme považovať aj vytvorenie novej samostatnej Československej republiky, ale aj ďalších štátnych zoskupení. V súvislosti s novým štátnym celkom však bolo potrebné vyriešiť jeho teritoriálne zázemie v podobe ustálenia jeho konečných hraníc. V tejto súvislosti tak boli na medzinárodnú mierovú konferenciu prizvaní zástupcovia Československej republiky, ktorých úlohou bolo rokovať s predstaviteľmi dotknutých krajín, ale predovšetkým so zástupcami víťazných mocností, aby sa pokúsili nájsť si politických spojencov a tým aj garantov nového štátneho celku.

Vzhľadom ku geopolitickej lokácii Československej republiky v samom srdci Európy bolo potrebné vyriešiť jej hraničné vymedzenie so susedným Rakúskom a Nemeckom. Prebiehajúce rokovania nakoniec vyústili v podpis Versaillskej ako aj Saint-Germainskej mierovej zmluvy, definitívne upravujúcej povojnové vzťahy medzi zmluvnými krajinami. O niečo komplikovanejšie však prebiehali následné rokovania medzi československou a maďarskou delegáciou. Obe tieto delegácie sa vo vzťahu k priebehu rokovaní pokúšalo o dosiahnutie, čo najpriaznivejších záverov pre svoju krajinu, predkladajúc viaceré viac či menej relevantné dôkazy.

Výsledkom zdĺhavých a značne komplikovaných rokovaní sa nakoniec stala Trianonská mierová zmluva, ktorej podpis bol do poslednej chvíle sprevádzaný jasne viditeľnou neochotou maďarských partnerov s jej podpisom, a to aj napriek tomu, že si maďarská strana uvedomovala jej význam a nutnosť jej prijatia.

Nie menej zaujímavé boli rokovania, ktoré sú priblížené v tretej kapitole. Táto kapitola vychádza z dizertačnej práce JUDr. Vaňu, PhD., pod názvom „Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia“. Rokovania boli vedené v súvislosti s formovaním severnej hranice Československej republiky s Poľskom. Aj v tomto prípade sa vyskytlo viacero sporných otázok, ktoré bolo potrebné riešiť práve prostredníctvom diplomatických rokovaní a rozsiahlych politických diskusií. Jednou z najzásadnejších otázok vo vzťahu k riešeniu severnej hranice, preto bolo postavenie Oravy a Spiša a ich následné pričlenenie k územiau novo vznikajúcej Československej republiky. V tejto súvislosti sa však vyskytli aj ďalšie sekundárne problémy, a to predovšetkým v súvislosti s prípadným majetkovým vysporiadaním, ale taktiež s otázkou občianstva príslušného obyvateľstva.

Rokovania o povojnovom usporiadaní a stanovení definitívnych hraníc Československej republiky so sebou priniesli viacero významných, no o to zaujímavejších situácií, na ktoré je zameraná aj táto publikácia. My, ako kolektív autorov však veríme, že jej prečítanie prispeje k objasneniu pomerne zložitých rokovacích procesov, prebiehajúcich na pôde medzinárodnej mierovej konferencie a tým prispeje ak k širšiemu povedomiu verejnosti o tejto zaujímavej téme. Dúfame, že naša niekoľkoročný výskum skúmanej problematiky napomôže k celospoločenskej diskusii a tým aj k zlepšeniu medzinárodných vzťahov v regióne.

Záverom však jednohlasne dodávame, že predkladaná práca je len súhrným zväzkom a svojím rozsahom nie je schopná obsiahnuť všetky významné a dôležité aspekty nášho výskumu. Vzhľadom k rozsiahlosti a závažnosti spracúvanej témy tak poukazujeme na to, že tak spomínané mierové zmluvy, ako aj samotná mierová konferencia sú nevyčerpatelným perzom významných udalostí a informácií, ktoré ponúkajú ešte rozsiahly priestor na ďalší výskum. Aj napriek tomu dúfame, že čitatelia v práci nájdu viacero zaujímavých poznatkov, ktoré v konečnom dôsledku

uspokojá zvedavosť čitateľov a v prípade študentov napomôžu v ich študentskom raste.

Kolektív autorov
V Košiciach, 26.02.2024

1 Hranice – výzva nových štátov

Európa, akú svet poznal do roku 1914, po 1. svetovej vojne modifikovala svoju podobu. 1. svetová vojna so sebou rozpad veľkých štátnych útvarov- rozpad Rakúsko-Uhorska, Nemeckého cisárstva, ale tiež Osmanskej ríše a cárskeho Ruska. So zánikom menovaných štátnych útvarov bol spätý aj následný rozvrat veľkých rodov Habsburgovcov, Hohenzollernovcov a Romanovcov. Podpísaním mierových dohôd na Parížskej mierovej konferencii boli pre porazené krajiny nastolené tvrdé podmienky. Podmienky mieru a okolnosti jeho stanovenia sa stali najmä pre Nemecko a Maďarsko budúcim zárodokom snahy o odplatu. Mierové dohody však nesaturovali ani zahranično-politický interes a predstavy všetkých víťazov. Pred vypuknutím samotnej 1. svetovej vojny bola Európa plná ohnísk budúceho konfliktu. Česi a Slováci- národy tvoriace len súčasť väčšieho celku sa dožadovali, podobne ako ďalšie menšie národy v Európe, väčšej slobody, samostatnosti. Koncom októbra 1918 vznikla prvá Československá republika.. Jej vznik nebol úplne pozvoľný a bol skôr reakciou na Andrásyho nótu z 27. októbra 1918. To neznamená, že na prípadný vznik nového štátneho útvaru sa Česi, neskôr aj Slováci, neproponovali dlhšiu dobu- viac-menej vyčkávali na vhodnú príležitosť, akou vyhlásenie Andrásyho rozhodne bolo. Samotná 1. svetová vojna naznačovala už v začiatkoch, že na jej konci dôjde k prekresleniu hraníc starej Európy. Preto okrem samotnej vojny prispelo k úvahám o novom štátnom útvaru aj formovanie národných českých a slovenských hnutí (z nich niektoré už prirodzene pôsobili, aj pred vojnou). O väčšiu autonómiu v rámci Rakúsko-Uhorska sa snažilo predovšetkým české hnutie, zatiaľ, čo Slováci sa usilovali o presadzovanie svojich kultúrnych a politických práv. Politickú situáciu v Európe prirodzene ovplyvnila v roku 1917 aj ruská revolúcia. Zánik cárskeho režimu a nástup bolševizmu vyvolali zárodok revolučnej agility v Európe, nevynímajúc Rakúsko-Uhorsku. Americký prezident W. Wilson so svojím programom 14 bodov podporil u malých európskych štátov ideu vytvorenia vlastných národných štátov. Idey a koncepcie o novom štáte, ako by mal vyzerat', resp., kde a aké by boli jeho hranice sa vyvíjali postupne, prihliadnuc na aktuálnu situáciu (čo si v prípade českého a slovenského národa priblížime v nasledujúcej podkapitole).

W. Wilson vo svojej vízii nového svetového poriadku, ktorý mal byť založený hlavne na práve národov na sebaurčenie, mali mať malé národy postavenie na roveň mocnostiam „*Žiadny národ by sa nemal usilovať o rozšírenie svojho štátneho zriadenia na iný národ... každému národu by mala byť ponechaná sloboda, aby si sám určil svoje vlastné zriadenie, svoj vlastný spôsob rozvoj, bez prekážok, bez ohrozenia, bez strachu...*“¹ Potreba poskytnúť národom právo na sebaurčenie bola spätá s Wilsonovým chápaním a presvedčením o príčinách 1. svetovej vojny, ktoré pozoroval v potláčaní malých národov a národností v kontinentálnej Európe. „*Vojna mala svoje korene v nerešpektovaní práv malých národov a národností, ktoré nemali dostatočnú silu spojiť sa, aby si mohli uplatniť svoj nárok na určovanie vlastnej formy politického života.*“²

Stredná Európa si po 1. svetovej vojne prešla značnými hospodárskymi, politickými a sociálnymi zmenami. Typickým pre túto epochu bol jednoznačne rozpad veľmocí. Vojna viedla k rozpadu viacerých ríš v strednej Európe vrátane Nemeckého cisárstva, Rakúsko-Uhorska a Ruska. To viedlo k vytvoreniu nových nezávislých štátov a k novému vymedzeniu hraníc. V strednej Európe vznikli nové národné štáty ako Československo, Maďarsko, Rakúsko a Juhoslávia, ktoré sa stali nezávislými štátmi. Novovzniknuté štáty čelili výzvam určenia svojich hraníc, utvorenia systémov riadenia a prispôsobenia sa rozmanitým národným a etnickým identitám vnútri svojich hraníc.³ Aké koncepty štátneho usporiadania sa vynárali pred samotným vznikom nových štátov?

1.1 Konceptie usporiadania československého štátu a jeho hraníc

Možno predpokladať, že v dobe pred 1. svetovou vojnou veľa zástupcov inteligencie, či už českej alebo slovenskej, naozaj neverilo vo vytvorenie samostatného štátu Čechov a Slovákov. Vzniku

¹ Wilson, W. A Peace Worth Preserving. Prejav ku Kongresu o základných podmienkach mieru, 22. január 1917. In: Gale, O. M. (ed.): *Americanism: Woodrow Wilson's Speeches on the War*, Chicago, 1918, s. 27.

² WILSON, W. Only One Peace Possible. Prejav ku Kongresu s odpoveďou na mierovú ofenzívu, 11. február 1918. In Gale, O. M. (ed.): *Americanism: Woodrow Wilson's Speeches on the War*, Chicago, 1918, s. 106.

³ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 14-15, 21-22.

samostatného českého štátu neveril napr. K. Kramář, ten sa vyjadril za spolupôsobenie v rámci Rakúska.⁴ Vyjadrenia K. Kramáča v r. 1913 smerujú k jeho snahe o zotrvanie v monarchii: „*O samostatném štátu českém ve středu Evropy, na linii státní a hospodářské expanze Germánstva, nedovolují si v Čechách mysliti než nanejvýše nezralé politické děti.*“⁵ Pravdou je, že vytvorenie a udržanie malých a vojensky slabých štátov v strede Európy bez egidy politicky stabilnejšieho a väčšieho ochrancu, by pravdepodobne v tej dobe smerovalo k zmocneniu silnejším susedom. Preto sa v tej dobe upriamilo smerovaniu skôr na prestavbu monarchie, jej federalizovania a pod. Jeden z takých projektov o usporiadaní Rakúsko-Uhorska smerujúci k federalizácii monarchie bolo memorandum M. Hodžu. M. Hodža predložil memorandum spolu s rumunským politikom J. Maniu Františkovi Ferdinandovi. Memorandum predložili v r. 1911, t.j. skôr, ako Kramářov projekt Slovanskej ríše. V dobe tesne pred vojnou⁶ prevládal v názor v politických kruhoch prezentujúci, aby oba národy- český aj slovenský, docielili aspoň nejakej formy samostatnosti v rámci monarchie, zaručujúcej im plnoprávne postavenie s ďalšími národmi. Predstavy sa následne pretransformovali do úvah o úplnom odtrhnutí od monarchie. „*Aj keď ešte nebola jednotná a prepracovaná predstava o budúcom štátoprávnom usporiadaní, negatívny postoj k monarchii bol stmelujúcim prvkom.*“⁷ Tendencie smerujúce k samostatnému štátu začínajú byť skutočne reálne počas 1.svetovej vojny, keď Rakúsko-Uhorsko čelí problémom na fronte. Rakúsko-Uhorsku na haličskom fronte muselo čeliť postupujúcim ruským vojskám. Tie v novembri r. 1914 prenikli cez Karpaty a dostali sa na územie východného Slovenska. V priebehu zimy obsadili východoslovenské mestá Bardejov, Humenné, Medzilaborce, Snina, Stropkov, Svidník. To viedlo k vnuknutiu

⁴ Pozri: GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918. Praha: Svoboda, 1988, s. 21-22.

⁵ Pozri: PAULOVÁ, M. Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918, díl I., Praha: Unie, 1937, s. 49.

⁶ K tomu pozri bližšie: HODŽA, M. *Články, řeči, studie*. Svazek IV. Praha: Novina, 1931; GOŇEC, V – PEKNÍK, PEKNÍK, M. *Milan Hodža, štátník a politik* (materiály z vedeckej konferencie Bratislava 15.-17. septembra 1992), Bratislava: VEDA, 1994; M. *Milan Hodža ako aktér medzinárodných vzťahov*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2015, TAUCHEN, J. Milan Hodža a jeho koncepcie stredoevropské integrácie In: *Interakce českého a evropského práva*. [online]. Dostupné na:

<<https://www.law.muni.cz/sborniky/interakce2009/files/prispevky/Tauchen.pdf>>

⁷ VENCOVSKÝ, F. *Karel Kramář*. Praha: Věšhrd, 1992, s. 20.

myšlienky skupiny slovenskej inteligencie o oslobodení Slovenska ruskou armádou a tiež k možnému vzniku československému štátu. Pri sľubnom postupe ruskej armády aj časť českej verejnosti dúfala vo vstup ruskej armády do českých krajín a oslobodenie, výhru Ruska a nakoniec v naplnenie predstáv o Slovanskej ríši podľa konceptu K. Kramáča. Ruská armáda však bola za pomoci nemeckého vojska zatlačená a nakoniec na východnom fronte aj porazená. Vychádzajúc, ale z plánov, koncepcií a predstáv o budúcom československom štáte je možno zhodnotiť, že teritórium nového štátu mali tvoriť krajiny českej koruny- Čechy, Moravu, časť Sliezska, ku ktorým sa malo pripojiť Slovensko. Územie bolo stanovené viac-menej na základe oblastí, kde sa používal slovenský jazyk a na severe Slovenska sa hranica určila skrz hranicu Uhorska, ktorá oddeľovala Uhorsko od Haliče, ktorá prináležala Rakúsku.

Kramáčova koncepcia v období pred vojnou nepredpokladala vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov. České kráľovstvo- Čechy, Morava v ich historických hraniciach, západná časť Sliezska, juhozápadná časť Sliezska (Kladsko), Lužica a Slovensko, by disponovali v rámci Slovanskej ríše obmedzenou autonómiou. Slovanská ríša mala byť absolutistickým útvarom. Mala disponovať len formálnymi prvkami zastupiteľskej demokracie a federalizácie.⁸ Do Slovanskej ríše mali patriť okrem Českého kráľovstva ešte Bulharské cárstvo, Čiernohorské kráľovstvo, Poľské kráľovstvo, Ruská ríša a Srbské kráľovstvo. V koncepte sa prvýkrát objavuje aj tzv. koridor. Koridor mal byť úzky pás, ktorý mal prepojiť České kráľovstvo so Srbským kráľovstvom a mal sa nachádzať v západnej a južnej časti Uhorska. Požiadavka na vytvorenie koridoru bola zástupcami Československa použitá o pár rokov neskôr na mierovej konferencii v Paríži. Kramáč v Ústave Slovanskej ríše vymedzuje hranice Českého kráľovstva (v podstate v zmysle jeho historických hraníc). Okrem Čiech, Moravy a západného Sliezska by ku Českému kráľovstvu malo prináležať územie Kladska,⁹ Lužice¹⁰ a územie Slovenska. Slovensko bolo vymedzené územím severného Uhorska, južná hranica sa tiahla po strednom Dunaji od Bratislavy k Vyšehradu a ďalej na východ k Uhorskej Rusi a Západnej Haliči. Hranice „Kramáčovho“ Českého kráľovstva boli v porovnaní so

⁸ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 23-24.

⁹ Dnes územie súčasného Poľska.

¹⁰ Dnes časť južného Saska, súčasné Nemecko.

súčasným stavom predimenzované, no nie celkom nereálne. O niekoľko rokov neskôr bola požiadavka na pripojenie časti Kladska a Lužice proklamovaná aj v memorandách Československa o územných nárokoch na mierovej konferencii. Okrem iného Kramář vo svojej koncepcii Slovanskej ríše používal pomenovanie *Čechoslováci* (Českého kráľovstva malo predstavovať 15 miliónov obyvateľov, z toho 10 miliónov Čechoslovákov).¹¹ Kramářova koncepcia sa stala neaplikovateľnou po r. 1917, keď v Rusku padol cársky režim.

V r. 1913 bola vytvorená mapa *Krajina národa československého*. Jej autormi sú Antonín Boháč- demograf, učiteľ, štatistik a bývalý žiak T.G.Masaryka a František Trávníček- profesor českého jazyka, ktorý na základe dialektov vypracoval rozdelenie obyvateľstva. A. Boháč zakresľoval na mape národnostné hranice, F. Trávníček sa zameriaval na dialektické hranice. Autori, podľa nášho názoru, pomenovaním projektu mapy smerovali k myšlienke spoločného štátu, hoci mylne používali označenie *československého* namiesto *československého*. Autori na mape centrálnej Európy zvýraznili časti osídlené Čechmi a Slovákmi, pričom zaznačili aj dialekty používané v rôznych častiach štátu. Na mape vyznačili hranice Rakúsko-Uhorska, a tiež hranicu medzi Rakúskom a Uhorskom. Hranica medzi Slovenskom a Moravou bola zachovaná. Na mape zakreslili aj hranice jednotlivých krajín-Čiech, Moravy, Sliezska a územie Slovenska nechali ohraničené len zo západnej strany, teda čiarou predeľujúcou Rakúsko a Uhorsko.¹² Pri uplatnení len národného princípu pri určovaní hraníc nového československého štátu, ostal by v zmysle mapy štát veľmi malý a oklieštený.

Predstavy o zmenách vo vnútornom usporiadaní Rakúsko-uhorskej monarchie mal tiež T.G.Masaryk mal, jeho vízie sa však menili v priebehu vojny. T. G. Masaryk najprv podporoval koncept vytvorenia monarchie, v počiatkoch neuvažoval o republike, čo bolo ovplyvnené aj tým, že republikánske zriadenie nebolo častým zjavom a vo svete prevládali iné formy zriadenia. T.G.Masaryk svoj projekt o budúcom československom štáte v októbri v r. 1914 zdieľal s R. W. Seton-Watsonom – historikom a novinárom z Veľkej Británie,

¹¹ ČAPKA, F. *Zrod ČSR v datech a událostech*. Olomučany : CERM Akademické nakladatelství s.r.o., 1998. s. 40.

¹² KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 25-26.

s ktorým sa tajne stretol v hoteli Weimar. R. W. Seton-Watson bol známy diania a pomerov v strednej Európe a Masarykov projekt sprístupnil formou memoranda britskej vláde.¹³ Po prehre Nemecka vo vojne sa malo Československo stať monarchiou, na čele s dánskym alebo belgickým kráľom. Hranice, v porovnaní s vymedzeným územím po vzniku republiky v r. 1918, boli oklieštenejšie, nepoňali územie Podkarpatskej Rusi, časť Sliezska a Žitný ostrov.¹⁴ Masaryk napriek tomu hovoril o hraniciach ním vymedzeného rozsahu nového štátu ako o maximálnych, ktoré bolo možno vytvoriť po prehre Nemecka. Československo malo zahŕňať Čechy, Moravu a Sliezske. Pripojiť sa k nemu mali slovenské uhorské kraje, teda Slovensko. Južná hranica štátu mala kopírovať hranicu medzi Moravou a Čechmi na jednej a Horným a Dolným Rakúskom na druhej strane. Hranica mala ďalej sledovať rieku Moravu k jej ústiu do Dunaja. Potom tok Dunaja na sever od Žitných ostrovov, a to až k ústiu rieky Ipeľ. Hranica mala ďalej sledovať tok Ipele takmer k jej prameňu. Odtiaľ sa mala hranica tiahnuť, čo možno najtesnejšie národopisnou hranicou medzi Slováckmi a Maďarmi a ďalej medzi Slováckmi a Rusínmi.¹⁵ V r. 1915 vypracoval T.G. Masaryk projekt Independent Bohemia (*Samostatné Čechy*) a britskému ministrovi zahraničia E. Greyovi predložil plán znovuzriadenia samostatných Čiech. Nový štát mal byť monarchiou, vzhľadom k faktu, že k republikánskej forme sa ešte v r. 1915 prikláňalo len málo radikálnych politikov. V koncepcii sa navrhovala aj personálna únia medzi Československom a Srbskom a srbský kráľ mal byť zároveň českým kráľom.¹⁶

Rovnako ako K. Kramář aj T.G. Masaryk sa v čase pred mierovou konferenciou v Paríži zaoberal myšlienkou vytvorenia srbsko-českého koridoru. Koridor mal viesť „*pozdĺž západných uhorských hraníc, zahrňujúc štyri uhorské okresy osídlené prevažne chorváckym obyvateľstvom.*“¹⁷ Potreba vytvorenia koridoru sa zdôvodňovala záujmom o udržanie trvalého mieru, čomu malo

¹³ V Rotterdame v roku 2015 odhalili pamätník symbolizujúci nový československý štát a podobizeň T.G.Masaryka.

¹⁴ Bližšie pozri: GALANDAUER, J. *Vznik Československé republiky 1918*. Praha: Svoboda, 1988, s. 30-37.

¹⁵ ČAPKA, F. *Zrod ČSR v datech a událostech*. Olomučany : CERM Akademické nakladatelství s.r.o., 1998. s. 40.

¹⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 26-27.

¹⁷ KADLEC, Č. M. *Hry o hranice*. Chrást u Poříčan: BCS, s.r.o., 2001, s. 46.

dopomôcť práve oddelenie Rakúska a Uhorska. „*Juhoslovania na juhu sú čo Čechoslováci a Poliaci na severu – hrádzou proti nemeckej a maďarskej agresii. S Juhoslovanmi Slováci teraz nesusedia, ale Slováci kedysi susedili priamo, až vpádom Maďarov do bývalej Panónie oddelil obidva národy; teraz len slovenské oázy siahajú až k Srbom a sú české kolónie v Chorvátsku.*“¹⁸

Rozsiahle nároky Československa v zmysle Masarykovho projektu sa odôvodňovali potrebou hospodársky silného a strategicky obhájiteľného Československa, ktoré si vyžadoval nový poriadok v Európe a ktoré by pomohlo spojencom nahradiť vplyv Nemecka a Rakúska. Tomu rozumelo predovšetkým Francúzsko, ktoré sa snažilo vytvoriť blokádu štátov v strednej Európe. Tie mali oddeliť Nemecko od Ruska-východného spojenca.¹⁹ V predloženej koncepcii sa požaduje pripojenie Lužice. Samostatné Čechy boli predkladané ako stanovisko všetkých politických strán, s výnimkou katolíckych strán. Československý štát mali tvoriť rovnako Čechy, Morava a Sliezsko. K nim mali byť pripojené slovenské kraje na severe Uhorska od Užhorodu cez Košice, dole po rieke Ipel' k Dunaju, pojmúc Bratislavu a tiež celú severnú slovenskú časť, a to k pohraničnej čiare Uhorska. T.G.Masaryk v Samostatných Čechách o Slovákov hovorí ako o Čechoch, ktorí používajú slovenské nárečie ako spisovný jazyk.²⁰

S návrhom hraníc budúceho československého štátu prichádza v r. 1917 aj geograf Viktor Dvorský.²¹ V. Dvorský sa po vypuknutí vojny a niekoľkých nezdarných pokusoch o emigráciu vrátil do Prahy, kde sa stal členom združenia *Národ* a nadviazal spoluprácu s domácim odbojom. V. Dvorský bol neskôr menovaný medzi zástupcov československej delegácie pre parížsku mierovú konferenciu a v delegácii patril k najaktívnejším zástupcom, pričom pre účely mierovej konferencie vypracoval celkom až štyridsaťjeden prác. Aj na základe jeho prác sa podarilo Československu nadobudnúť hranice v podobnom rozsahu, aké vytýčil vo svojej koncepcii ešte v r. 1917. V r. 1917 začal V. Dvorský vytvárať svoju ideu o ideálnom samostatnom československom štáte. Koncepciu

¹⁸ MASARYK, T. G. *Nová Evropa. Stanovisko Slovanské*. Brno: Edice Knihy Dokumenty, 1994, s. 162-163.

¹⁹ KALVODA, J. *Genesis Československá*. Praha: Panevropa, 1998, str. 407

²⁰ ČAPKA, F. *Zrod ČSR v datech a událostech*. Olomučany : CERM Akademické nakladatelství s.r.o., 1998, s. 40.

²¹ Pozri: CHODĚJOVSKÝ, J. Viktor Dvorský, Portréty z archívu. In: *Akademický bulletin, oficiální časopis Akademie věd ČR*. Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. január, 2010. Dostupné na: <<http://abicko.avcr.cz/2010/01/10/>>

v tom istom roku zverejnil v článku *Hranice českého území* v časopise *Národ*.²² Jeho mapa teritoriálnych požiadaviek Československa bola na jeseň v r. 1917 vytlačená aj v 1. čísle *Národních Listů*. Základom pre stanovenie hraníc boli prirodzené kotliny, ale jeho koncepcia hraníc bola obširnejšia ako skutočná hranica v 1919, a to najmä v časti hraníc s Maďarskom, kde navrhoval posunúť juhovýchodnú hranicu k pohoriu Mátra. K zamýšľanému územiu samostatného československého štátu nepredpokladal pripojenie Podkarpatskej Rusi, o jej pripojení v r. 1917 česká politická scéna totiž neuvažovala.

V r. 1918 vydalo v Paríži kníhkupectvo Larousse podľa V. Dvorského mapu *Pays Tchèques : Boheme, Moravie, Silésie Autrichienne et Slovaquie* a pričom podotklo, prehlásenie Čechoslovákov o nezávislosti týchto krajín. Mapa znázorňovala historické hranice jednotlivých krajín a rozsah československých nárokov. Historické hranice sa zhodovali od Broumova až k Vyššiemu Brodu s rozsahom československých nárokov. Československé nároky v zmysle mapy priberali k českému štátnemu územiu aj Vitorazsko, severnú časť Moravského Poľa a Podují. Na juhovýchod od Broumovského výbežku sa pribrala aj väčšiu časť Kladska, vyjmúc však mesto Kladsko. V Javorinskom výbežku sa hraničná línia držala historickej hranice. Na juhozápad od Rychlebských hôr tu, teda vznikol podivný jazýčkovitý útvar cudzieho územia. Podľa mapy v Sliezsku zahŕňali požiadavky časť pruského Opavska a úzky pruh od Bohumína na pravom brehu Odry. Do štátneho územia už nemalo byť zahrnuté mesto Ratibor. Slovensko, ako vo väčšine koncepcií, ostalo na severe určené hranicou Uhorska s rakúskou Halíčou. Na juhozápade bolo územie tvorené prirodzenou hranicou-dolným tokom Moravy. Na juhu bola hranica určená Dunajom, a to až k zakriveniu Dunaja pri dnešnom meste Vác- k Vacovskému ohybu. Juhovýchodná línia hranice zaberala aj územie Šalgotárjánu a Miškolc. Hranica na východe Slovenska bola vyznačená po rieke Bodrog a strednom Uhu. Od Užhorodu viedla čiara šikmo na severovýchod ku Karpatom.²³

Vznik Československej republiky okrem iného podnietil rozvoj českej aplikovanej geografie a geografické a kartografické

²² KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 28-29.

²³ DVORSKÝ, V. Hranice Československé republiky. In *Sborník české společnosti zeměvědné*. XXV, 1919, s. 37.

podklady pre potreby československej delegácie na povojnových mierových rokovaníach v Paríži pripravoval aj Geografický ústav Univerzity Karlovej. Do prác na podkladoch pre potreby mierovej konferencie pre československú delegáciu boli prirodzene zapojení aj iní geografovia pôsobiaci mimo Geografický ústav UK. Práve spomínaný geograf V. Dvorský mal vedúcu, obsahovú aj koncepčnú rolu. Ďalšími významnými boli napr. geodet J. Pantoflíček a štábný kapitán L. Beneš. Oni mali odôvodniť hranice nového štátu, hlavne južnú hranicu Slovenska a tiež Podkarpatskej Rusi. Taktiež sa mali podieľať aj na korekcii a potvrdení tisícročných hraníc Česka.²⁴ V. Dvorský svojou prácou položil základy geopolitiky a českej politickej geografie. V. Dvorský nadväzoval na svoje predvojnové inšpirácie nemeckým geografom, zakladateľom antropogeografie a jedným zo zakladateľov politickej geografie- F. Ratzelom, ktorého prístupy používal pri odôvodňovaní geopolitickej polohy a obrany historickej prirodzenosti Československa, ako nového štátu.²⁵ V. Dvorský, pôsobil ako člen menšinovej komisie v rámci Národnej rady českej a Národného výboru a ďalších nástupníckych inštitúcií. V. Dvorský sa spolu s J. Kaprasom venovali príprave referátov, prác, podkladov a máp. Boli jednými z najvýznamnejších osobností podieľajúcich sa na určení hraníc československého štátu.²⁶

Obdobie bezprostredne po r. 1918 patrí, aj vzhľadom k príprave na Parížsku mierovú konferenciu, medzi vrcholy produkcie máp s národnostnou tematikou. V období prekresľovania starých hraníc Európy videli národy príležitosť vytvoriť vlastný nový národný štát a územné požiadavky sa odzrkadlili v zakreslených národnostných mapách.²⁷

1.2 Nestabilné hranice

²⁴ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 29.

²⁵ JELEČEK, L.-CHROMÝ, P.- MARTÍNEK, J. Vývoj geografie na Univerzite Karlove v kontextu českej geografie od poloviny 19. storočia. In: *GEOGRAFIE - SBORNÍK ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI*. č.4, roč. 111, 2006, s. 350-351.

²⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 29-30.

²⁷ Bližšie pozri štúdiu HOLUBEC, S. – MOČIČKOVÁ, J. Zobrazování česko-německé národnostní hranice na mapách v období cca 1820–1940. In: *Historická geografie*. 46/2, 2020, s. 283-340.

Vymedzenie hranice štátu je základným znakom samostatnej existencie štátu a na základe vymedzenia štátnych hraníc štát môže vykonávať suverénnu štátnu moc nad určitým územím. Dnes sú štáty a ich hranice určené najmä na základe medzinárodného práva, a to medzištátnymi dohodami o hraniciach či medzinárodnou mierovou zmluvou,²⁸ aj keď sme sami svedkami, že hranice štátov nie sú nemenné a bohužiaľ ani potvrdenie samotnej štátnej hranice nie je garantom nezávislosti štátu.

Hranice Československa sa medzinárodnými zmluvami určili až v rámci mierovej konferencie v Paríži. Československá republika bola vyhlásená už 28. októbra 1918, t.j. osem mesiacov pred zmluvným potvrdením a uznaním hraníc československého štátu Nemeckom a spojenými a združenými mocnosťami. Znalci a odborníci z mnohých odborov od vzniku Československej republiky získavali materiály, na základe ktorých vyhotovili podklady slúžiace k obhajobe požadovaných území.²⁹ Československo do potvrdenia svojich štátnych hraníc potrebovalo nevyhnutne ako uznanie suverenity ako štátu, tak aj uznanie „dočasnej hranice“. Významným dokumentom sa stala nóta franc. ministra zahraničných vecí Pichona z 19. decembra 1919.³⁰ Nóta obsahovala uznanie historickej hranice krajín Českej koruny a dočasných hraníc Slovenska Francúzskom. Krajiny bývalej Českej koruny až do rozhodnutia na mierovej konferencie v Paríži boli potvrdené vo svojich historických hraniciach Čiech, Moravy a rakúskeho Sliezska. Hranice Slovenska sa mali definovať tokom riek Ipľu a Dunaja. Potvrdenia hraníc Francúzskom malo význam najmä z aspektu problematiky Nemcov v Čechách, ktorí žili v pohraničných oblastiach. Nemci žijúci v pohraničných oblastiach Čiech vyhlasovali totiž vlastné provincie a neskôr v Paríži vystupovali s vlastnými požiadavkami na právo národa na sebaurčenie. Konečným cieľom Nemcov z pohraničných oblastí bolo pripojenie pohraničných území

²⁸ Pozri: ANDERSON, M. *Frontiers. Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge: Polity Press, 1996.

²⁹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky*: dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 33

³⁰ Nóta franc. ministra zahraničných vecí: DEJMEK, J. a kol. (eds). *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek I. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum. Historický ústav Akademie věd ČR. 2001, dokument č. 44, s. 115-116.

Československej republiky obývaných nemeckým obyvateľstvom k Nemecku.³¹

Rovnako aj Slovensko sa vznikom Československej republiky začalo zmietať v problémoch v súvislosti s udržaním územia. Po vyhlásení vzniku Československej republiky sa zvýšilo úsilie maďarských politikov o pretrvanie Slovenska v Uhorsku a s tým súvisiace zachovanie celistvosti územia Uhorska. Situáciu nezlepšoval ani M. Hodža, ktorý po vyhlásení za československého zástupcu v Budapešti prišiel s vlastnou koncepciou vypracovanou v memorande, kde nadviazal na staršie koncepty o *slovenskom Okolí*. M. Hodžu sa nedal odradiť ani negatívnym stanoviskom z Prahy, týkajúceho sa o obmedzenia oficiálnych rokovaní s maďarskými politikmi. 6. decembra 1918 M. Hodža uzavrel s maďarským ministrom vojny Bárthom dohovor o provizórnej čiare. Maďarské vojsko sa malo stiahnuť za provizórnu čiaru. Provizórna čiara mala platiť do času, kým neprídu z Paríža nové inštrukcie ohľadom demarkačnej čiary. 24. decembra, po vymenovaní V. Šrobára za ministra pre správu Slovenska, bol zverejnený dokument o demarkačnej čiare. Územie Slovenska bolo vyznačené v zmysle historických hraníc slovenskej krajiny. Československá delegácia nebola s demarkáciou a označila ju za nevyhovujúcu, a to z hospodárskych, komunikačných a strategických dôvodov. Preto delegácia Československa požadovala v rámci stanovenia druhej demarkačnej čiary zmeny.³² Slovensko sa muselo v rámci svojho územia pasovať aj s ďalšími existenčnými problémami, v súvislosti s vyhlásením Slovenskej republiky rád.³³ Situácia na Slovensku bola kvôli zásahom maďarského vojska omnoho zložitejšia.³⁴

Nespokojnosť po vyhlásení nového štátu 28. októbra 1918 sa prejavila v Čechách u nemeckého obyvateľstva, ktoré začalo s vyhlasovaním vlastných provincií hneď nasledujúci deň po vyhlásení vzniku Československej republiky. 29. októbra 1918 navštívil Národný výbor pražský nemecký konzul Fritz von Gebattel, s poďakovaním zaistenia konzulátu a žiadosťou o ochranu nemeckej menšiny v štáte. Podľa jeho názoru bolo v záujme Nemcov

³¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 33.

³² KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 34.

³³ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986, s. 45-48.

³⁴ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 34.

v Čechách, Morave a Sliezsku, aby jednali s Čechmi a mohli mať v novom štáte, čo najvýhodnejšie postavenie. Apeloval na nemeckú vládu na nadviazanie dobrých susedských vzťahov so vznikajúcim Československom. Gebsattel na tento krok nebol nijako poverený, no ministerstvo zahraničia jeho krok neodvolalo. Konanie Gebsattela však oslaboval fakt, že Nemecká ríša bola vo vojnovom stave s Československou republikou.³⁵ Nie všetko nemecké obyvateľstvo v českých krajinách súhlasilo s postojom Gebsattela a odmietalo pripojenie oblastí s prevažne nemeckým obyvateľstvom.

21. októbra 1918 nemeckí poslanci³⁶ vo Viedni vyhlásili samostatný nemecko-rakúsky štát. Ten si nárokoval územia obývanými Nemcami, vrátane pohraničných oblastí českých krajín. Po vzniku nového štátu boli v pohraničných oblastiach Československej republiky vyhlásené štyri separatistické provincie. Provincia *Deutschböhmen* (Nemecké Čechy) bola zriadená 29. októbra 1918, ako autonómna provincia štátu Nemecké Rakúsko.³⁷ 30. októbra 1918 bola vyhlásená provincia *Sudetenland*, s hlavným mestom Opavou. Zahŕňala nemecké obce v Orlických horách a oblasti s nemeckým obyvateľstvom Severnej Moravy a Sliezska. *Deutschböhmen* tvorila oblasť západných, severných a severovýchodných Čiech od Domažlíc po Kladskú kotlinu. Začiatkom novembra sa nemecké okresy južných Čiech zoskupili do Šumavskej župy- *Böhmerwaldgau* a pripojili sa k Hornému Rakúsku.³⁸ Štvrtou zriadenou provinciou bola Nemecká južná Morava- *Deutschsüdmähren*, vytvorená 3. novembra 1918 so sídlom v Znojme. Mala sa pripojiť k Dolnému Rakúsku.³⁹ Československá republika bezprostredne po svojom vzniku dostala ranu od vlastného obyvateľstva.⁴⁰ Oklieštené územie nového štátu by bolo nereálne dlhodobo udržať. Najmä ak bola česká časť štátu bola obkolesená nemeckým obyvateľstvom z troch strán. Výhodou Československa však bola nejednotnosť štyroch provincií. Provinciám chýbal jednotiaci personálny prvok, pomoc od Rakúska či Nemecka a fakt,

³⁵ SEIBT, F. *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996, s. 245–247.

³⁶ Poslanci zvolení v r. 1911 do Říšské rady.

³⁷ SEIBT, F. *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996, s. 96-97.

³⁸ BRÜGEL, J. W. *Češi a Němci 1918–1938*. Praha: Academia, 2006, s. 97–98.

³⁹ BRÜGEL, J. W. *Češi a Němci 1918–1938*. Praha: Academia, 2006, s. 98.

⁴⁰ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 34-35.

že provincie netvorili jednotnú oblasť. Jednotlivé provincie boli od seba oddelené českým obyvateľstvom. Vzájomné rokovania medzi delegátmi českej a nemeckej strany boli neúspešné, a to vzhľadom k odporu politikov nemeckých provincií. Trvali na vytvorení Deutscheböhmern a neskôr aj na pripojení k Rakúsku a Nemecku. Nemeckí politici odmietali možnosť vstúpiť do Národného výboru a možného vyslania zástupcov do Národného zhromaždenia.⁴¹ Paradoxom bolo, že nemeckí politici provincií neuznali Národný výbor, ale uplatňovali si uňho požiadavku na pomoc pri stabilizovaní správy sudetských oblastí a žiadali, aby Národný výbor prebral výživu miestneho obyvateľstva.⁴² Neúspech rokovaní potom nemeckí zástupcovia využívali nasledujúce roky na propagandu, podobne ako neskôr jeho vojenské obsadenie.⁴³ Predpokladáme, že v čase bezprostredne pred uzavretím prímeria v novembri 1918 Nemecko neuvažovalo možnosti, že si, ako porazený štát s Rakúskom budú diktovať pripojenie Deutscheböhmern. Československo sa v rámci stabilizácie svojich vonkajších hraníc rozhodlo v decembri 1918 vojensky obsadiť nemecké provincie, pričom obyvateľstvo pri jeho obsadení ani nekládlo ozbrojený odpor. Nemeckí úradníci skladali Československu sľub vernosti. Poľnohospodári a obchodníci nadviazali s československými úradmi hospodársku a politickú spoluprácu. Niektorí nemeckí politickí činitelia odišli do zahraničia, prebiehali pokusy o riešenie sudetonemeckej otázky v medzinárodnom merítku.⁴⁴ E. Beneš v snahe obhájiť vojenské obsadenie argumentoval dôvodmi, ako nebezpečenstvo boľševizmu, potrebu stabilizovania celého územia Československa a nutnosť udržať všeobecnú stabilitu Európy.⁴⁵ Vojenské obsadenie provincií bolo pre nový štát skutočne nevyhnutné na udržanie územia v jeho historických hraniciach. Pravdepodobne by aj napriek ďalším protestným nótam nemecko-rakúskej vlády nedošlo k ich osamostatneniu, ani pripojeniu

⁴¹ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986, s. 40-41.

⁴² OLIVOVÁ, V. *Československo v rozrušené Evrope*. Praha: Melantrich. 1968, s. 85-87.

⁴³ O rokovaniach sa v staršej nemeck. literatúre uvádzajú objektívnejšie hodnotenia. Bližšie pozri napr. MOLISCH, P. *Vom Kampf der tschechen um ihren Staat*. Wien und Leipzig. 1932.

⁴⁴ Protest nemecko-rakúskej vlády proti vojenskému obsadeniu bol obsiahnutý v nóte z 13. decembra 1918. Pozri AMZV PA, kniha č. 2, inv.č. 88, a AMZV PA, kniha č. 2, inv.č. 91.

⁴⁵ Pozri: AMZV, PA, kniha č. 5, inv. č. 391, 392, 393.

k Rakúsku či Nemecku, keďže Rakúsko a Nemecko bolo na strane porazených a územné zvýhodnenia dohodovými mocnosťami v ich prospech neprichádzali do úvahy.⁴⁶ Na konci dňa tieto konflikty zasiali vznik ďalších nezhôd v nasledujúcich rokoch medzi Deutshböhmen⁴⁷ a Československou republikou, ktoré kulminovali koncom 30.rokov. Problematika Sudet ožila opäť po necelých dvadsiatich rokoch, keď sudetskí Nemci poslúžili Nemecku ako ospravedlnenie k zničeniu československého štátu.⁴⁸ Nemecký minister zahraničných vecí U. Brockdorff-Rantzau v čase po skončení vojny sudetským Nemcom len vyjadril svoje sympatie, bližšie sa však problémom sudetských Nemcov nezaoberal. Nemal záujem riskovať pozíciu Nemecka pri vyjednávaní: „*nechcel sa starať o ľudí, ktorí, koniec-koncov, súčasťou Nemecka nikdy neboli.*“⁴⁹

1.3 Príprava na Parížsku mierovú konferenciu

Po vzniku Československej republiky bolo nevyhnutné, aj vzhľadom na vyššie spomenuté, hranice potvrdiť prostredníctvom medzinárodných zmlúv, ktoré sa mali prijať na mierovej konferencii. Súčasťou konferencie mala byť aj Československá republika. Československá republika si bola vedomé, že ňou stanovené a požadované hranice bude musieť náležite obhájiť, aj vo vzťahu k svojim susediacim štátom, a to pred víťaznými štátmi. Od vyhlásenia nového štátu prebiehali prípravy podkladov na definovanie hraníc v prospech Československej republiky, aby boli hranice reálne a Československá republika zároveň disponovala dostačujúcim hospodárskym potenciálom. Ten bol nevyhnutný pre ekonomický rozvoj nového štátu. Československá republika mala dokázať konkurovať silným susedným štátom, predovšetkým Nemecku, ktorého veľká menšina ostala v československom štáte. Na prípravách podkladov a materiálov sa podieľali odborníci, ktorí neskôr figurovali ako členovia Úradu pre prípravu mierovej

⁴⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 35.

⁴⁷ K sudetonemeckej otázke pozri: VEITER, T. *Kein Schlusstrich: Die Sudetendeutschen und die Tschechen in Geschichte und Gegenwart*. Wien: Amalthea Signum. 1994.

⁴⁸ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 36.

⁴⁹ PERMAN, D. *Shaping of Czechoslovak State. Diplomatic History of the Boundaries of Czechoslovakia*. Brill Archive, 1962, s.178-179.

konferencie. Práve činnosť Úradu pre prípravu mierovej konferencie a jeho odborníkov považujeme za neopomenuteľnú vo vzťahu k príprave podkladov na konferenciu a stanovení hraníc v ich minimálnych a maximálnych variantoch. Práve z týchto prác neskôr vychádzal aj E. Beneš, keď mal pred Najvyššou radou mierovej konferencie zhrnúť nároky Československej republiky.⁵⁰

Československo vyslalo na parížsku mierovú konferenciu prvú časť svojich delegátov už dva týždne pred začiatkom konferencie.⁵¹ Odchodu delegácie na konferenciu predchádzali prípravy, ktoré prebiehali už od vyhlásenia samostatného štátu. Nariadením vlády č. 54/1918 Sb. dňa 29. novembra 1918 bol oficiálne zriadený koordinačný orgán vo veciach konferencie-Úrad pre prípravu mierovej konferencie.⁵² Na základe nariadenia predsedníctva ministerskej rady mal Úrad pozostávať z úradníkov, ktorí boli na túto funkciu vymenovaní, povolaní alebo im to bolo prikázané predsedom ministerskej rady či ministerskou radou a tiež zo znalcov vymenovaných predsedom ministerstva. Organizáciou úradu poverili predsedu ministerskej rady,⁵³ ktorý mal právo ustanoviť si k tomuto účelu zástupcu. Všetky úrady a ústavy, verejné alebo súkromné, korporácie a jednotlivci boli na základe výzvy Úradu povinní predložiť všetky potrebné údaje a podporovať činnosť Úradu všetkými možnými prostriedkami.⁵⁴

Úrad bol prvým *oficiálnym* zoskupením špeciálne zameraným výhradne na prípravu podkladových materiálov pre jednanie na mierovej konferencii s cieľom obhájiť z rôznych hľadísk rozlohu a infraštruktúru nového štátu.⁵⁵ Do Úradu boli povolaní

⁵⁰ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 15.

⁵¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 38.

⁵² CHODĚJOVSKÝ, J. Vědci uprostřed "velké politiky": pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace. In: DEJMEK, J. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011; s. 145.

⁵³ Do Úradu bol vymenovaný JUDr. V.Slavík a podpredsedom sa stal J. Kaloušek. Pozri: AMZV, MKP, k.č.6, zl.26.

⁵⁴ §1-3 nariadenia vlády č. 54/1918 Sb. z dňa 29.novembra 1918. Nariadenie malo v zmysle §5 nadobudnúť účinnosť dňom vydania nariadenia. Vzhľadom k požiadavke súčinnosti iných úradov, ústavov a jednotlivcov sa nariadenie vydalo okrem Zbierky aj v Národných listoch, či Lidových novinách. Pozri: Úrad pro přípravu mírové konference. In *Národní listy*, LVIII, 1918, 1.12.1918, č.146, s. 5; Příprava k mírové konferenci. In *Lidové noviny*. XXVI, ranní 29.11.1918, 1918, č.328, s.1

⁵⁵ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 38.

odborníci dovedty pôsobiaci v najrôznejších inštitúciách, čiastočne sa zaoberajúcimi podobnou agendou.⁵⁶ Hlavná činnosť Úradu bola približne o týždeň od prvého zasadnutia charakterizovaná nasledovne: „*Jedným z hlavných úloh úradu je zbierať štatistické dáta a vypracovanie máp za účelom dokonalého informovania ministra zahraničných záležitostí. Hoci je táto práca podniknutá pre účely mierovej konferencie získané tým bude množstvo neobyčajne cenného materiálu aj pre iné úlohy našej republiky.*“⁵⁷ Už pred prevratom sa samozrejme objavili tendencie smerujúce k vytvoreniu budúceho štátu a tiež predstavy, aké mali byť jeho hranice. V rámci Národného výboru pôsobil *slovenský odbor*. Jeho hlavnou úlohou bolo okrem iného vymedzenie hraníc Slovenska. V slovenskom odbore v rámci Národného výboru pôsobili V. Albrechtová (stenotypistka), Dr. Ž. Bálent, M. Bartoň, V. Čapek, V. Černo, P. Jamviška, D. Porubský, ktorý sa venoval prednáškovej propagácii v Čechách a na Morave, F. Řezba, M. Štefánik (tajomník) a Š. Wagner, ktorý zostavoval súpis vojenských úradov na Slovensku a vojenskú štatistiku.⁵⁸ Vedľa slovenského odboru sa zoskupila zvláštna *komisia sliezska*, ktorá pripravovala najprv materiál k obrane Tešínska a neskôr sa zaoberala celou sliezska otázkou. Mimo slovenského odboru a sliezskej komisie sa začala schádzať 23. októbra 1918 aj *menšinová komisia (odbor)*.⁵⁹ Okrem menšinového odboru Národného výboru sa v rovnakom čase schádzala, aj menšinová komisia Národnej rady českej, ktorej dočasným predsedom bol F. Hnídek. Problém bol v duplicitných orgánoch, ktoré sa snažili prevziať všetky kompetencie. Ďalší problém nastáva vznikom Národného výboru československého. Predpokladá sa, že nakoniec došlo k splynutiu menšinových komisií Národného výboru a Národnej rady českej a predsedom ostal F. Hnídek. Národná rada česká disponovala priestormi, ktoré ponúkla na spoločné schôdze menšinovej komisie, a tiež kvalifikovanými

⁵⁶ Pozri: VÁCHA, Z. *Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 21-22, 25.

⁵⁷ Jedná sa o správu z postupu práce Úradu z 6.decembra 1918, AMZV, MKP, k.č. 6, zl. 26.

⁵⁸ Pozri: AMZV, MKR, k.č.7, inv.č. 32, železniční věci. Pozri DVORSKÝ, V. Hranice Československé republiky. In *Sborník české společnosti zeměvědné*. XXV, 1919, s. 38.

⁵⁹ VÁCHA, Z. *Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 22.

znalcami, odborníkmi a bohatým vecným materiálom nevyhnutným k riešeniu problematiky menšín v československom štáte a pri iných otázkach menšinových a rozhraničovacích.⁶⁰ V rámci menšinovej komisie sa vytvorilo viacero sekcií, a to pre národnostnú a historickú mapu, fyzikálnu a geologickú mapu, hospodársku mapu, ktorá mala byť zároveň mapou komunikácií, hranice štátu, zriadenie krajov a rozdelenie krajín, ochranu Čechov za hranicami, otázku tešínsku, resp. česko-poľskú a podanie dôkazov o nemožnosti Deutschböhmen. Jednotlivé sekcie sa ustanovili, rozvrhli práce, ktoré mali, čo najskôr dokončiť. Už 6. novembra 1918 bola historická mapa dokončená a podklady pre ďalšie mapy boli pripravené. Preto môže vznikať otázka, či podklady neboli jednoducho prevzaté a jednalo sa len o zhromaždenie starších materiálov z predošlej práce napr. slovenského odboru, komisie sliezskeho Národného výboru. Do prípravy máp menšinovou komisiou, pripravovanými k 6. novembru, bol zapojený najmä právny historik J. Kapras a učiteľ J. Hocke.⁶¹

Všetky práce prebiehali v čase, keď bol nový štát len v začiatkoch, formoval sa. Preto aj existencia menšinovej komisie v rámci, či už Národného výboru alebo Národnej rady českej, musela byť transformovaná do legitímneho orgánu. Po príchode delegácie zo Ženevy pristúpili jej členovia spolu s domácou politickou scénou, ktorá proklamovala vznik nového štátu, k ustanoveniu vlády a parlamentu. Kompetencie a celá agenda Národného výboru prakticky z tohto titulu prechádzali na novoustanovenú ministerskú radu. Práce na príprave podkladov na obhajobu územných nárokov pre účely pripravovanej mierovej konferencie prakticky pokračovali, zmenila sa, ale organizácia. K. Kramář, ako ministerský predseda dostal do svojej kompetencie aj riešenie zahraničnej otázky. Rozhodoval zvolať mierovú komisiu, ktorej mal slúžiť Úrad pre prípravu k mierovej konferencii. Aj z toho dôvodu už nebol hlavný elaborát menšinovej a rozhraničovacej komisie poslaný ministerstvu zahraničných vecí.⁶² Cieľom K. Kramářa pravdepodobne bolo tiež

⁶⁰ Bližšie pozri VÁCHA, Z. *Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 22-23.

⁶¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky*: dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 38.

⁶² DVORSKÝ, V. Hranice Československé republiky. In *Sborník české společnosti zeměvědné*. XXV, 1919, s. 38.

len organizačne premeniť menšinovú komisiu Národného výboru a ponechať si všetku ich prácu.⁶³

Úrad pre prípravu mierovej konferencie začal svoju činnosť už 20. novembra 1918- kedy sa konala prvá zadokumentovaná plenárna schôdza,⁶⁴ t.j. o deväť dní skôr, ako bol oficiálne zriadený nariadením vlády č. 54/1918 Sb. dňa 29. novembra 1918. Úrad disponoval administratívnymi pracovníkmi, odbornými pracovníkmi a pomocným technickým personálom. Z pohľadu odbornej činnosti bol Úrad rozdelený do jednotlivých sekcií a ich hlavnou úlohou bolo zhromaždenie podkladového materiálu pre jednanie československej delegácie na pripravovanú mierovú konferenciu. K spoločným rokovaniam členov jednotlivých sekcií dochádzalo na spoločných schôdzach. Spoločné schôdze vychádzali zväčša z potreby spoločných konzultácií, odborných a politických potrieb. Stretnutia politickej povahy mali charakter plenárnych zasadnutí. Na prvom plenárnom zasadnutí členovia rozdelili Úrad už na spomínané sekcie- šesť sekcií a tri podsekcie s vymenovanými vedúcimi predstaviteľmi.⁶⁵ K zmene jednotlivých sekcií došlo už o dva dni neskôr. Po korekcii bol počet sekcií už osem,⁶⁶ bez podsekcii Úradu: etnografická, dopravná, priemyselná, poľnohospodárska, sekcia pre vnútornú kolonizáciu, peňažnú, štátnu úverovú, robotnícku. Konečné rozdelenie na osem sekcií bolo zrejme: „Práce rozdelená je na 8 sekcií z ktorých väčšina pracuje úplne nezávisle a iba od prípadu k prípadu konajú jednotlivé sekcie spoločné schôdze o otázkach ktoré sa dotýkajú niekoľkých schôdzi súčasne. Každá sekcia vedená je vynikajúcim odborníkom, zložená jednak z odborníkov dotyčného odboru jednak z úradníkov konceptných i manipulačných nevyhnutne potrebných. Najdôležitejšie sekcie etnograficko- geografická v ktorej zastúpení sú i znalci dopravy,...“⁶⁷

Jedným zo závažných problémov pri príprave odborných prác a podkladov bola predovšetkým nedostatočná komunikácia s Parížom a nevedomosť o dianí v zahraničnej politike. Najviac sa to prejavilo

⁶³ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 40.

⁶⁴ AMZV, MKR, k.č.6, zl. 26, zápis zo zasadnutia Úradu z 20. novembra 1918.

⁶⁵ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 41.

⁶⁶ VÁCHA, Z. *Žadam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 65-69.

⁶⁷ AMZV, MKP, k.č. 6, zl. 26, správa o postupe práce Úradu 20.novembra 1918.

v etnografickej sekcii, kde odborníci nevedeli stanoviť s určitosťou limity svojich územných nárokov: „...navrhla hranice budúceho česko-slovenského štátu v niekoľkých variantoch, aby minister zahraničných záležitostí náležite bol informovaný o všetkých možnostiach podľa toho, ako jednanie na konferencii bude postupovať. Prebrala každú eventualitu po stránke národnostnej, geografickej, geologickej, dopravnej aj strategickej, všetky dôvody hovoriace pre i proti jednotlivým eventualitám.“⁶⁸ Etnografická sekcia pravdepodobne očakávala príchod Beneša do Československa a členovia sekcie s ním chceli prejednať jednotlivé návrhy. Eventuality pri určovaní požadovaného územia museli byť nastavené tak, aby sa Beneš vedel prispôbovať vzhľadom na vyvíjajúca sa situáciu na samotnej konferencii. Etnografická sekcia bola z perspektívy limitovania hraničných čiar najdôležitejšia. Nadväzovala na činnosť menšinovej a rozhraničovacej komisie Národnej rady českej a Národného výboru. Hraničná komisia menšinového odboru vypracovala celý návrh s niekoľkými eventualitami.⁶⁹ Dalo sa predpokladať, že práce etnografickej sekcie nebudú pozostávať z príprav nových máp, keďže väčšina znalcov predtým pôsobila v rámci menšinovej komisie Národného výboru, čo sa potvrdilo aj Dvorského tvrdením: „Za základ bol vzatý už hotový elaborát ohraničovacieho odboru Národného Výboru, ktorý nakoniec po mnohých diskusiách bol pozmenený vážne iba na jednom mieste, a to v Hornom Sliezsku, kde teritoriálne požiadavky boli veľmi rozšírené. Inak pribudla rada eventualít. Ťažisko prác mierovej komisie bolo inde, a to v odôvodnení našich požiadaviek. Tu sa vzalo a spracovalo veľké množstvo materiálu statického, národopisného, historického, právneho, biologicko-geografického, hospodárskeho i politického a zostavila sa aj rada máp.“⁷⁰ Na prvej schôdzi etnografickej komisie došlo k rozdeleniu úloh a činností a stanovil sa dátum kontroly pridelených úloh na 30. november 1918. A. Černý na nej predložil etnografickú mapu Lužíc s navrhovanými hranicami samostatného štátu.⁷¹ J. Malíř odovzdával časť novej etnografickej mapy Čiech a Moravy, venovanej západným Čechám a uviedol, že

⁶⁸ AMVZ, MKP, k.č. 6, zl. 26, správa o postupe práce Úradu 20. novembra 1918

⁶⁹ DVORSKÝ, V. Hranice Československé republiky. In *Sborník české společnosti zeměvědné*. XXV, 1919, s. 38.

⁷⁰ DVORSKÝ, V. Hranice Československé republiky. In *Sborník české společnosti zeměvědné*. XXV, 1919, s. 38.

⁷¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 42.

mapa bude dokončená aj s celým Sliezskom a mapa Slovenska bude dodaná neskôr. L. Niederle odprezentoval provizórnu mapu Slovenska vytvorenú na podkladoch sčítania ľudu 1900 a 1910 zahrňujúc územné nároky Poliakov a Ukrajincov. K. Chotek mal v tej dobe pripravovať referát o útlaku Slovákov.⁷² Referát o historickom vývoji nemeckej kolonizácie predkladal J. Kapras.⁷³ Na ďalšej schôdzi etnografická sekcia diskutovala o historickej štúdii V. Dvorského. Dvorského práca o štátnych hraniciach ich rozdelila do šestnástich základných častí a o každej sa jednalo osobitne. Z Dvorského práce o hraniciach Československa sa nedochoval ucelený materiál predjednávaný na danej schôdzi, zachovalo sa však viacero vypracovaní, podkladov, ktorých autorom je V. Dvorský.

Problematickou bola otázka územia Kladska a Chebska. Členovia etnografickej sekcie mali v tomto smere rôzne koncepcie požiadaviek na územia a následne vymedzenie hraníc. Niektorí považovali jednu oblasť za dôležitejšiu iní naopak. Napríklad J. Malíš považoval Kladsko za menej dôležitú oblasť ako Chebsko. Záverom bola dohoda, v ktorej sa bude nárokovať Chebsko a aspoň česká časť Kladska. V. Dvorský v prípade pripojenia územia Kladska navrhoval viacero variantov jeho pričlenenia.⁷⁴ Pri otázke hornosliezskych hraníc sa mal vypracovať ešte jeden návrh, ktorý by mal v požiadavke zabratie celého územia hornosliezskej uhoľnej panvy, a to na základe historického práva.

Etnografická sekcia ukončila svoje práce schôdzou z 5. decembra 1918, keď „navrhla hranice budúceho česko-slovenského štátu v niekoľkých variantoch...“ Schôdza bola rozšírená o ďalších odborníkov a znalcov a zúčastnil sa jej aj B. Štěpánek, ako Benešov zástupca. Ešte pred samotným záverom sa na poslednej schôdzi etnografickej sekcie predjednávali body z predchádzajúcej schôdze k Dvorského podkladom k hraniciam Československa, ku ktorým boli pripomienky, a to Kladsko, pruské Sliezske, južná a juhovýchodná hranica Slovenska. K problematike pruského Sliezska opäť vznikli na tejto schôdzi tri územné návrhy,⁷⁵ ktoré vzišli po spoločnej debate V.

⁷² VÁCHA, Z. *Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919.* Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 69-70.

⁷³ AMZV, PA, kniha č. 72, inv. č. 6960.

⁷⁴ AMZV, PA, kniha č. 72, inv. č. 6966.

⁷⁵ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 44.

Dvorského, J. Woldřicha a J. Kaprasa.⁷⁶ Debaty o južnej hranici Slovenska boli o niečo uvoľnenejšie, keď sa členovia etnografickej sekcie dozvedeli od F. Houdka o telefonáte E. Beneša, v ktorom oznámil, že Francúzi nariadili Uhorsku južnú hranicu vypratať.⁷⁷ Väčšina pracovníkov tejto sekcie odišla 6. januára 1919 v rámci prvej časti československej delegácie do Paríža. Československo na základe spomenutých podkladov na konferencii žiadalo v mnohých prípadoch maximálne varianty územných nárokov najmä z dôvodu, že o Československu sa hovorilo ako o „miláčikovi Dohody, ktorý dostane všetko, o čo si povie“ a oplývajúcim sympatiami celého demokratického sveta.⁷⁸ Po vzniku Československa sa vydávali aj publikácie, často spojené s prednáškami a vystúpeniami znalcov.⁷⁹ Prednášky mali priblížiť postupy a vysvetliť postoj československej politiky pri určovaní územných nárokov. Mnohokrát táto euforická nálada v spoločnosti, spôsobená vznikom Československa a postavením Československa na strane víťazov, spôsobovala rast preexponovaných pretenzií na rozširovanie československého územia.⁸⁰ Československá republika, hoci bola na strane víťazov, nepožívala všetky výsady víťazov a na konferencii sa zúčastňovalo len častí, ktoré sa ho týkali.

1.4 Mierová konferencia

Prvá časť československej delegácie do Paríža odišla vlakom už 6. januára 1919, druhá časť 25. januára 1919. Prvá skupina československej delegácie bola vedená B. Štěpánkem a tvorili ju

⁷⁶ VÁCHA, Z. *Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 74.

⁷⁷ AMZV, PA, kniha č. 72, inv.č. 6979.

⁷⁸ KLIMEK, A. - KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918–1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha 1995, s. 19.

⁷⁹ Autorom mnohých publikácií je práve J. Kapras, napr. Odcizené časti českého státu. Praha, 1919.

⁸⁰ Napr. sociológ E. Chalupný podal koncom novembra v r. 1918 v Národnom výbore návrh na pripojenie Viedne a častí Dolného Uhorska k Československej republike. Svoje požiadavky odprezentoval v publikácii *Český stát s hlediska sociologie*, 1918. Spisovateľ J. Havlas si vo svojich úvahách nárokoval zámorské kolónie Československom. Táto predstava pravdepodobne vzišla zo skutočnosti, že po ukončení vojny nemali Centrálné mocnosti ďalej možnosť riadiť zámorské kolónie. Ich kolónie si mali rozdeliť víťazné krajiny. Havlas apeloval na vládu, aby vzniesla nárok na africké Togo, do vojny spravované Nemeckom. Pozri: HAVLAS, J. *České kolonie zámořské*. Praha: Nakladatelství spisů Jana Havlasy. 1919, s. 9-10.

najmä kartografovia, etnografovia a geografovia. V druhej časti cestovali znalci z odboru právneho, dopravného, finančného, geologického, taktiež odborníci na slovenskú otázku, na problematiku Lužice a tiež otázku karpatsko-ruskú.⁸¹ Československá delegácia na mierovej konferencii v Paríži mala zástupcov ministra zahraničných vecí - E. Beneša, predsedu vlády- K. Kramáre, a československého vyslanca v Paríži- Š. Osuského. Československým zástupcom na Konferencii vyslancov bol Š. Osuský. Š. Osuský bol zároveň aj československým zástupcom v Reparačnej komisii v Paríži.⁸² Jeho zástupcom bol legačný tajomník vyslanectva v Paríži -I. Krno. Tajomníkom československej delegácie bol jeden z príslušníkov zahraničného odboja M. Plesinger-Božinov, ďalšími tajomníkmi boli C. Dušek a vedúci Úradu pre mierovú konferenciu V. Slavík. Odbornými poradcami boli v otázkach geografických, etnografických a štatistických už spomínaný V. Dvorský, J. Malíř, významnými boli aj A. Boháč a A. Černý, patrili k nim aj L. Niederle, J. Škultéty. K otázkam historickoprávnym bol J. Kapras, k tešínskej otázke J. Lukeš.⁸³ Z akademického prostredia boli známymi účastníkmi z napr. J. Kallab a J. Krčmář.⁸⁴ Súbor všetkých členov československej delegácie vieme nájsť menovite.⁸⁵ Československá delegácia sídlila v budove vyslanectva v Rue Charles Foguet č.17 a jej sekretariát bol Rue Bonaparte č.18. Samostatná kancelária mierovej delegácie bola dňom 1.augusta 1920 zrušená a celá agenda bola prevedená do spisovne vyslanectva v Paríži.⁸⁶ Väčšia časť členov delegácie bola tvorená odborníkmi a politikmi, ktorí pracovali pre Úrad.⁸⁷ E. Beneš sa snažil

⁸¹ Odjazd druhej skupiny, pozri: Československá delegace na cestě. In *Venkov*, XIV/1919, č.3, 3.1.1919, s.2; Do Paříže! In *Venkov*, XIV/1919, č.6, 7.1.1919, s.1; Národní listy, č.21, 24.1.1919 a č.23, 26.1.1919; Mírová delegace československá. In *Právo lidu*, XXVII/1919, č.24, 8.2.1919, s.2.

⁸² KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 46-47.

⁸³ DEJMEK, J. a kol. *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Dokumenty československé zahraniční politiky, sv. A/2/1. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Historický ústav AV ČR: Karolinum, 2001. s. 26.

⁸⁴ Pozri: ČECHUROVÁ, J. – KUKLÍK, J. (ed) *Jan Krčmář. Paměti. Díl II. a III*. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ; Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 2007. Pamäti prof. Krčmáře ako priameho účastníka mierovej konferencie.

⁸⁵ AMZV, PA, kniha č. 43, inv. č. 4709.

⁸⁶ AMZV II/4 MKR, Úvod, s. 2.

⁸⁷ DEJMEK, J.- KOLÁŘ, F. a kol. *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Dokumenty československé zahraniční politiky, sv. A/2/1. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Historický ústav AV ČR: Karolinum, 2001. s. 25-26.

spočiatku delegáciu odborníkov aj koordinovať. Predostrel im situáciu na mierovej konferencii. Podľa Benešovho názoru, mal byť vypracovaný ku každej téme variant- minimálny a maximálny, na ktorý bude Československá republika ochotná pristúpiť.⁸⁸ Podklady mali byť, čo najviac presné. Zástupcov delegácie nemohli pristihnúť pri hocijakej chybe, ktorou by sa mohla znížiť vážnosť československých požiadaviek.⁸⁹ E. Beneš mal už vypracované aj predbežné znenia memoránd. Pri predbežných memorandách sa však vyskytol problém, ktorý pretrvával v československej organizácii požiadaviek po celú dobu trvania mierovej konferencie. Jednalo sa o problém v komunikácii medzi Úradom a dianím v Paríži a neznalosťou medzinárodnej situácie. Podľa dostupných informácií E. Beneš poslal znenie predbežných memoránd už na konci roka 1918 do Prahy na ich preštudovanie členmi československej delegácie.⁹⁰ V skutočnosti sa členovia československej delegácie oboznámili, resp. prvýkrát videli predbežné memorandá až vo vlaku cestou do Paríža na mierovú konferenciu.⁹¹ Neznalosť medzinárodnej a politickej situácie spôsobila, že niektoré územné požiadavky boli korigované až priamo v Paríži.⁹² Na druhej strane, výhodou československej delegácie na mierovej konferencii bol bezpochyby pozitívny vzťah víťazných mocností, predovšetkým Francúzska, k Československu. Okrem toho nám dopomohli aj pozitívne diplomatické a priateľské vzťahy E. Beneša, T.G.Masaryka a M.R.Štefánika s politickými predstaviteľmi Francúzska a Veľkej

⁸⁸ KOVÁČOVÁ, D. Činnosť československej delegácie na parížskej mierovej konferencii. In: *Právne rozpravy on-screen 3 : sekcia verejného práva*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici -Belianum, 2021, s. 41.

⁸⁹ CHODĚJOVSKÝ, J. Vědci uprostřed "velké politiky"; pařížská mírová jednání ve svědectví odborných poradců československé delegace. In: DEJMEK, J. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011; s. 149.

⁹⁰ KOVÁČOVÁ, D. Činnosť československej delegácie na parížskej mierovej konferencii. In: *Právne rozpravy on-screen 3 : sekcia verejného práva*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici -Belianum, 2021, s. 41.

⁹¹ VÁCHA, Z. *Žadam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 70.

⁹² KOVÁČOVÁ, D. Činnosť československej delegácie na parížskej mierovej konferencii. In: *Právne rozpravy on-screen 3 : sekcia verejného práva*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici -Belianum, 2021, s. 42.

Británie, lebo značné množstvo diplomatických rokovaní prebiehalo mimo hlavného dejiska mierovej konferencie. Československej delegácii prirodzene pomohla aj podrobná príprava Úradu, ktorý vo výsledku vypracoval viac ako tristo stanovísk k rôznym otázkam.⁹³ Všetky spomenuté faktory predurčovali Československu priaznivý výsledok v závere jednaní.

Mierovej konferencie sa zúčastnilo 27 štátov, štyri britské domínia (Austrália, Juhoafrická únia, Kanada, Nový Zéland a Írsky slobodný štát) a Britská India. Na konferenciu nebolo prizvané Sovietske Rusko a porazené štáty- Maďarsko, Nemecko, Rakúsko a Turecko neboli počítané za účastníkov konferencie.⁹⁴ Účast' porazených krajín bola limitovaná len na pripomienkovanie k predloženým mierovým podmienkam.⁹⁵ Spojenecké mocnosti stanovili počet zástupcov z každého štátu na mierovej konferencii a jednotlivých účastníkov rozdelili do troch skupín. V prvej kategórii sa nachádzali mocnosti so všeobecnými záujmami, oprávnené zúčastniť sa všetkých zasadnutí mierovej konferencie a mali piatich zástupcov. Do prvej skupiny patrila Francúzsko, Japonsko, Spojené štáty americké, Taliansko, Veľká Británia. Druhá skupina bola tvorená bojujúcimi štátmi s obmedzenými záujmami, zastúpené Belgickom, Brazíliou, piatimi britskými kolóniami, Československom, Čínou, Kubou,⁹⁶ Gréckom, Guatemalou, Haiti, Hedjazom, Hondurasom, Libériou, Nikaraguou, Panamou, Poľskom, Portugalskom, Rumunskom, Srbsko a Siamom (dnešné Thajské kráľovstvo). Štáty z druhej skupiny boli, rovnako ako aj štáty z tretej skupiny, prizvané k jednaniam iba vtedy, ak sa pojednávanie týkalo ich záležitosti. Tretiu skupinu štátov tvorili tie, ktoré počas vojny prerušili diplomatické styky s Centrálnymi mocnosťami. Patrila tu Bolívia, Ekvádor, Peru a Uruguaj. Delegácie štátov patriacich do druhej a tretej skupiny mali nižší počet zástupcov ako štáty prvej skupiny. Väčšina štátov disponovala jedným či dvoma zástupcami.

⁹³ KUKLÍK, J. Československá delegace na pařížské mírové konferenci ve světle memoárů profesora Jana Krčmáře. In: DEJMEK, J. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, s. 131.

⁹⁴ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 49-50.

⁹⁵ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. *Encyklopedie českých právních dějin, V. svazek Pa-Právní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 95.

⁹⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 50.

Belgicko, Brazília a Srbsko však mohli vyslať na konferenciu troch delegátov. Československo mohlo mať dvoch zástupcov. Okrem Ruska sa vzhľadom na vnútornú politickú situáciu v krajine mierovej konferencie nezúčastnila Čierna Hora a neboli prizvané neutrálne štáty.⁹⁷ Neutrálne štáty a štáty v štádiu etablovania sa mohli zasadiť na mierovej konferencii zúčastniť, resp. boli pripustené len na pozvanie niektorej mocnosti.⁹⁸ Československo v dôsledku rozdelenia štátov sa tak zúčastňovali jednaní len vtedy, ak sa pojednávania vzťahovalo k ich záležitostiam.

Podľa rakúskeho autora Fellnera⁹⁹ bolo konferenciu možné rozdeliť na časové úseky. Prvá fáza podľa Fellnera spočívala v neformálnom rokovaní medzi ministerskými predsedami, Francúzska, Talianska, Veľkej Británie a prezidentom Spojených štátov amerických. Jednania prebiehali od 12. do 17. januára 1919. Na základe telegrafickej správy od E. Beneša adresovanej K. Kramárovi o predbežnom programe konferencie sa „13. januára začínajú preliminárne konferencie piatich veľmocí a potvrdujú týždeň. Na programe spôsob jednania, otázka delegátov generálneho sekretariátu, redakčné komité. 20. začiatok mierového jednania.“¹⁰⁰ Druhá fáza prebiehala medzi 18. januárom 1919, keď došlo k oficiálnemu zahájeniu konferencie a májom 1919, keď bol Nemecku odovzdaný návrh mierových podmienok. Z rakúskeho a nemeckého hľadiska predstavovala druhá fáza mierovej konferencie iba medzispojeneckú konferenciu k príprave samotného mierového jednania. „*Francúzsko navrhuje toto: dohodové veľmoci budú brať účasť pri všetkých jednaniach, ostatné štáty len vtedy, keď bude jednané o veciach ich sa týkajúcich... Nemci, Maďari určite, Bulhari nemajú byť pripustení.*“¹⁰¹ Tretia fáza tak začína až samotným odovzdaním návrhu mierovej zmluvy.¹⁰² V tretej fáze prebiehala medzispojenecká konferencia a vedľa nej paralelne

⁹⁷ FINCH, G. A. The Peace Conference of Paris, 1919. In: *The American Journal of International Law*, Vol. 13, No. 2 (Apr., 1919). Cambridge University Press, s. 165.

⁹⁸ ŠTENPIEN, E. Peace conference in Paris and negotiations with Germany in 1919. In: *Glossa Iuridica VIII. évfolyam, 3. szám Trianon*. Budapest, 202, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. s.64.

⁹⁹ Blížšie pozri FELLNER, F. Die Pariser Vorortverträge von 1919/1920. In: BASTL, K., ed. *Versailles – St. Germain-Trianon: Umbruch in Europa von fünfzig Jahren*. 1971, s.11.

¹⁰⁰ AMZV, PA, kniha č. 1, inv. č. 10.

¹⁰¹ AMZV, PA, kniha č. 1, inv. č. 10.

¹⁰² KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s.51-52.

samostatné mierové rokovania s Nemeckom, Rakúskom, Bulharskom a Tureckom.¹⁰³

Prof. J. Kallab¹⁰⁴ sa vo svojich úvahách pokúšal kategorizovať šesť hlavných skupín otázok, ktorými sa musela zaoberať mierová konferencia. I. skupina predstavovala Vlastnú mierovú zmluvu, t.j. úpravu právnych pomerov medzi víťaznými a porazenými štátmi, pokiaľ išlo o postúpenie území, o stratu iných práv a zrieknutie sa záujmov o zníženie vojenskej moci porazených štátov a o náhradu vojnových škôd a finančné otázky s tým súvisiace. II. skupinu tvorila úprava otázok, ktoré vyplývali z uznania nových štátov. III. skupina sa zaoberala usporiadaním medzinárodnej dopravy, ako dôsledku jednak mierovej zmluvy a jednak uznania nových štátov. Ďalšie skupiny sa zaoberali usporiadaním právnych vzťahov súkromnoprávných, zasiahnutých vojnou, utvorením medzinárodnej organizácie práce a utvorenie medzinárodnej organizácie štátov do Spoločnosti Národov. Z hľadiska určovania hraníc sa subsumuje ich problematika jednoznačne pod časť I.- Vlastná mierová zmluva, teda úprava právnych pomerov medzi štátmi víťaznými a porazenými, pokiaľ ide o postúpenie území, a tiež pod bod II.- Úpravu otázok, vyplývajúcich z uznania nových štátov. Na mierovej konferencii sa vymedzenie problematických územných hraníc ponechalo v prvom rade na vybraných expertov, poverených posúdením príslušnosti dotknutého územia z hľadiska jeho histórie alebo geografie, s dôrazom na presné štatistiky a postoje miestneho obyvateľstva. V druhom rade sa prihliadalo na výsledky následného plebiscitu, t.j. ľudového tajného hlasovania pod dohľadom medzinárodného orgánu.¹⁰⁵ Až do Parížskej mierovej konferencie sa na medzinárodnej úrovni nemuselo riešiť súčasne toľko problematických otázok a podrobovať ich tak dôkladnej analýze.¹⁰⁶

¹⁰³ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. a kol. *Encyklopedie českých právních dějin, V. svazek Pa-Právní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 95-98.

¹⁰⁴ Prof. Kallab bol jedným z priamych účastníkov mierovej konferencie. Bližšie pozri napr. ČECHUROVÁ, J. – KUKLÍK, J. (ed) *Jan Krčmář. Paměti. Díl II. a III.* Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ; Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 2007, s. 21.

¹⁰⁵ DEJMEK, J. a kol: *Zrod novéj Európy. Versailles, Saint Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, s. 23-24.

¹⁰⁶ MACMILLAN, M. *Mírotvorci: pařížská konference 1919*. Vyd. 1. Praha: Academia. 2004, s. 18.

23. januára 1919, teda niekoľko dní po oficiálnom začiatku mierovej konferencie, Najvyššia rada rozhodla, aby každý štát, ktorý si chcel uplatniť na mierovej konferencii územné nároky a prípadne iné požiadavky, musel do desiatich dní tieto nároky a požiadavky písomne predložiť. Napriek faktu, že československú delegáciu viedol K. Kramář, hlavným hovorcom a fakticky aj hlavnou osobnosťou bol E. Beneš.¹⁰⁷ E. Beneš bezpochyby ťažil zo spojenectva a dobrých vzťahov Československa s Francúzskom a veril v presadenie množstva požiadaviek prednesených Československom. Francúzsko a Československo spájala spoločná idea oslabenia vplyvu Nemecka v strednej Európe,¹⁰⁸ čo sa pretavilo aj do obsahu spísaných memoránd. Československo požiadalo o pripojenie Podkarpatskej Rusi, Valticka a Vitorazska, Lužice, Kladska a Hlubčicka (nároky v Hornom Sliezsku), pričom za Kladsko bolo Československo ochotné pristúpiť k čiastkovým zmenám československo-nemeckej hranice. Argumentmi boli historicko-právne, hospodárske, komunikačné, národnostné a strategické dôvody, ale aj mnoho ďalších.¹⁰⁹ Dôvody pri požadovaných územiach nikdy nevychádzali z jedného princípu, argumentovalo sa podľa potreby pri jednotlivých teritoriálnych nárokoch. Vo všeobecnosti platilo, že v prípade územia Slovenska sa nemohlo vychádzať z princípu historického, ako tomu bolo pri krajinách Českej koruny. V prípade Slovenska sa, preto uplatňoval princíp národnostný.¹¹⁰

1.5 Československé (Benešove) memorandá

Problém v komunikácii medzi Parížom a Prahou spôsobil, že až do odchodu z Prahy žiadny z členov delegácie neprišiel do kontaktu s memorandami pripravenými Benešom. Členovia sa s memorandami naformulovanými ministrom zahraničných vecí

¹⁰⁷ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 54.

¹⁰⁸ KLIMEK, A. *Jak se dělal mír roku 1919: Československo na konferenci ve Versailles*. Slovo k historii samostatná příloha deníku Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1989, s. 24.

¹⁰⁹ Bližšie pozri: MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. prepracované vydanie. Praha: Leges, 2010.

¹¹⁰ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 54.

Benešom oboznámili vo vlaku, v priebehu cesty do Paríža. Avšak mnoho odborných referátov vypracovaných odbornými poradcami v priebehu niekoľkých dní po príjazde do Paríža poslúžilo tiež ako podkladový materiál k prezentácii československých požiadaviek, problémov a nárokov Benešom pred Najvyššou radou, hoci v čase, keď Beneš zadával úlohy pre odborníkov sa ešte netušilo,¹¹¹ akou formou sa budú prezentovať nároky národov a štátov pred Najvyššou radou. V priebehu niekoľkých dní bol počet memoránd rozšírený, z pôvodných štyroch na jedenásť. Na memorándach sa po príchode prvej časti delegácie vykonali na prvých štyroch len menšie úpravy, napr. podrobnejšie kótovanie, upresnenie štatistických čísel...¹¹² Členovia delegácie, ktorí sa obsahom memoránd neoboznámili vo vlaku, ich dostali k nahliadnutiu v hoteli Lutetia, kam boli 12. januára 1919 doručené v dvadsiatich kópiách.¹¹³ 15. januára 1919 ešte žiadal Beneš členov československej delegácie prostredníctvom inštrukcií k príprave podkladových materiálov nevyhnutných pre ministerstvo zahraničných vecí. Prácu na príprave jednotlivých podkladov si mali členovia rozdeliť. Po rozdelení sa mali príslušní členovia delegácie dohodnúť s ministrom zahraničných vecí o každom špeciálnom probléme, kde boli nejaké pochybnosti, alebo, kde bola potrebná diskusia a vysvetlenie (pripraviť podklady a následná diskusia v určenom poradí mala byť k otázke Tešínska a Ratiborska, Kladska, Nemcov v Čechách, Slovenska a Uhrorusom). Mali sa pripraviť podrobné mapy (Ratiborska, Gmündu, Poštornej, Koridoru, hraníc Slovenska na juhovýchode, Uhorskej Rusi, Lužice a Kladska) s presným definovaním požadovaných obcí. Okrem iného mali byť spracované aj štatistiky o počte Nemcov v Českých krajinách, Maďarov, Poliakov, Židov, Rusínov, Nemcov v území Liberca k Chebu, Čechov v uzavretom území, Čechov v Dolnom Rakúsku, Slovákov mimo Slovensko, Maďarov medzi Prešporkom a Vácom, Nemcov v každom území, ktoré bolo opätovne požadované- teda Ratibor, Gmünd, Lužice a nakoniec štatistika Tešínska.¹¹⁴ Účelom francúzsky spísaných memoránd bolo požadovať územné, prípadné iné požiadavky

¹¹¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 55.

¹¹² VÁCHA, Z. *Žádam Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou*

delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 158-159.

¹¹³ AMZV, PA, k. č. 72, inv. č. 6994.

¹¹⁴ AMZV, PA, kniha č. 43, inv. č. 4679.

Československa. Beneš ich 5. februára predniesol v trojhodinovom expoze pred Najvyššou Radou. Po krátkom úvode Beneš vyložil svoje historicko-právne stanovisko ohľadom troch území- Čiech, Moravy a Sliezska. Benešov výklad je totiž možné rozdeliť na dve hlavné časti. Prvou hlavnou otázkou je problematika troch vyššie spomenutých území a druhou hlavnou otázkou je Slovensko. Detailne sa venoval problematike Nemcov v Čechách. Ďalej sa venoval tešínskej problematike a zdôrazňoval, že v otázke Tešínska (ako českého územia) nie je československý národ schopný upustiť od svojich požiadaviek. V druhej hlavnej časti týkajúcej sa Slovenska Beneš vyslovil jednotu Čechov a Slovákov. Požiadavky ohľadom začlenenia Slovenska neboli viac-menej od začiatku spochybňované.¹¹⁵ Diskusia sa otvorila pri probléme maďarského obyvateľstva a južnej hranice, kde E. Beneš uviedol aj etnografické dôvody a zdôrazňoval, že staré pôvodné obyvateľstvo bolo vždy slovenské. Problematickou bola otázka stanovenia hranice od Dunaja k Uhu, kde budú podľa E. Beneša nevyhnutné kompenzácie na oboch stranách.¹¹⁶ Potom sa už vo výklade venoval otázke Horného Sliezska a Kladska, pričom do tejto state programu požadovala československá delegácia splnenie nárokov bezpodmienečne. Druhou časťou exposé boli požiadavky ohľadom uhorských Rusínov, Lužických Srbov a otázky spojenia s Juhoslovanmi (známe ako vytvorenie koridoru). Po exposé nastupovala diskusia o režime v Uhorsku, situácii medzi českými Nemcami a ich požiadavkách. Resumé obsahovalo konštatovanie, že riešenie československej otázky delegácia požaduje v rámci Európy, zo stanoviska európskeho a spojeneckého.¹¹⁷ Vystúpenie českých delegátov pred Najvyššou radou, „*urobilo vcelku dobrý dojem*“. Všetci v Paríži vedeli, ako sa Beneš s Masarykom rozhodli a zasvätili svoj život vyslobodeniu svojho ľudu z Rakúsko- Uhorska. Všetci vedeli o vybudovaní armády Čechov a Slovákov na Sibíri, Masaryk s Benešom spoľahlivo spolupracovali, boli rozumní a presvedčiví, keď vyzdvihovali hlboko zakorenené demokratické tradície Čechov a ich averziu k militarizmu, oligarchii resp. ku

¹¹⁵ PERMAN, D. *Shaping of Czechoslovak State. Diplomatic History of the Boundaries of Czechoslovakia*. Brill Archive, 1962, s.130-131 a nasl.

¹¹⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 55-56.

¹¹⁷ AMZV, PA, kniha č. 43, inv. č. 4725. Koncept, strojepis.

všetkému, čo predstavovalo staré Nemecko a Rakúsko-Uhorska.¹¹⁸ Na druhej strane, nie všetci zdieľali pozitívny postoj k vystúpeniu československých zástupcov. Benešov výklad, obsah memoránd a požiadavky československej delegácie boli v tom čase tiež kritizované. Komentoval ich aj jeden americký expert, profesor A.C.Coolidge vo svojom memorande z 10.marca 1919: „*Najjasnejšie prípady konfliktu medzi právami národov a nárokmi historickými a geografickými sa objavujú v súvislosti s hranicami požadovanými Čechoslovákmi, ktorí svoje nároky chcú uplatňovať vzhľadom na svoje územie nekonzistentne a zakladajú ich na opačných princípoch. V Čechách žiadajú o historické hranice bez ohľadu na protesty veľkého počtu Nemcov, ktorí do nich týmto spôsobom nechcú byť zahrnutí. Na Slovensku trvajú na právach národnosti a na staré historické hranice Maďarska (Uhorska) neprihliadajú.*“ Memorandá mali mať pre účely mierovej konferencie len informačný charakter, ale konečné rozhodnutia záviseli od rozhodnutia víťazných mocností a nimi stanovených komisií. Tzv. Benešových memoránd bolo, ako sme už uviedli, celkom jedenásť.¹¹⁹ Základ jedenástich memoránd tvorili prvé tri, pričom nasledujúcich sedem memoránd len rozvíjalo územné nároky a požiadavky Československa uvedené v Memorande č.2. Benešom a československou delegáciou, teda boli naformulované požiadavky v nasledujúcich memorandách:¹²⁰ I. Čechoslováci, ich dejiny a kultúra, ich zápas a práca, ich úloha vo svete, II. Územné nároky republiky československej, III. Problém Nemcov v Čechách, IV. Problém Tešínskeho Sliezska a Memorandum o situácii v Sliezske, V. Slovensko, územné nároky Slovenska, VI. Problém Rusínov v Uhorsku, VII. Lužičkí Srbi, VIII. České Horné Sliezske, Ratiborská oblasť, IX. Problém Kladskej oblasti, X. Problém úpravy československých a nemecko-rakúskych hraníc, XI. Československá republika a jej právo na reparácie vojnových škôd.¹²¹

¹¹⁸ MACMILLAN, M. *Mírotvorci. Šest měsíců, jež změnily svět (Pařížská konference 1919 a její pokus ukončit válku)*. Praha: Academia. 2004, s. 235.

¹¹⁹ Memorandum III. sa prvýkrát sprístupnilo verejnosti v októbri 1920 v Prahe v nemeckom denníku Bohemia (Deutsche Zeitung Bohemia). Memorandá neboli počas trvania prvej Československej republiky a ani po roku 1945 publikované v češtine.

¹²⁰ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a její vliv na formování hranic Československé republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 58.

¹²¹ Memorandá možno nájsť preložené do nemeckého jazyka v spomínanej nemeckej propagandistickej publikácii od Raschhofera, H. *Die tschechoslowakischen*

Beneš a odborníci, podieľajúci sa na tvorbe memoránd, sa v úvode rozhodli predostrieť víťazným mocnostiam pozíciu Čechoslovákov a od ich postavenia a dejín neskôr rozvíjať oprávnenosť požadovaných nárokov. V prvom rade tvorcovia upriamili pozornosť na celkové postavenie Slovanov, pričom autori sprvu porovnávajú Slovanov s Germánmi. U Slovanov konštatujú istý stav zaostalosti, čo je podľa autorov evidentné pri skúmaní prejavov pokroku v politickej, hospodárskej a sociálnej oblasti. Ďalším problémom u Slovanov je podľa autorov skutočnosť, že všetky slovanské národy (bez výnimky) nie sú úplne oslobodené a stále sú ešte do určitej miery politicky, hospodársky a sociálne utláčané. „*Ako môže národ dospieť k vyššej civilizácii, ako sa môže rozvíjať, ak je podriadený správe a vplyvu, ktoré sú navzájom tak odlišné, tak nepodobné a tak cudzie?*“¹²² V memorande sa až veľmi orientujú na komparáciu románskeho a germánskeho národa so slovanským (sociálnymi a historickými príčinami ovplyvňujúcich súčasný stav ich spoločnosti) a danú skutočnosť sa snažia podložiť aj konštatovaním historikov často porovnávajúcich a diskutujúcich o starej slovanskej a germánskej civilizácii. Memorandum negatívne hodnotilo súčasné postavenie Slovanov oproti Germánom a zo strany autorov memoranda prichádza obhajoba Slovanov v otázkach, čo spôsobilo zhoršené postavenie, nižší vývojový stupeň sociálnej a politickej organizácie Slovanov v porovnaní s Germánmi. Memorandum siaha až do času Rímskej ríše, ktorá zanechala na Germánoch pozitívny vplyv vo viacerých oblastiach, zatiaľ, čo Slovania boli v súvislosti so susedstvom s Germánmi stále ohrozovaní (rovnako aj Avarmi, Maďarmi, Mongolmi a Tatármi). Pod neustálou hrozbou z oboch strán sa Slovania usilovali len o zachovanie svojej existencie, dôsledkom čoho bol ich pomalší vývoj a nemožnosť sa úplne oslobodiť z poddanstva, do ktorého sa dostali. Pri obhajobe Čechoslovákov, resp. Čechov memorandum opakovane hovorí o neustálom boji proti Nemecku (tzv. dedičnému nepriateľovi), vyplývajúcejmu z geografického postavenia Čechov.¹²³ Povahovou črtou československých dejín je zúfalý pokus najst

Denkschriften für die Friedenkonferenz von Paris 1919/1920; KUČERA, R. Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: *Střední Evropa*, roč. 8, 1992, č. 25.

¹²² KUČERA, R. Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: *Střední Evropa*, roč. 8, 1992, č. 25, s. 9-10.

¹²³ KOVÁČOVÁ, D. Činnosť československej delegácie na pařížskej mierovej konferencii. In: *Právne rozpravy on-screen 3 : sekcia verejného práva*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici -Belianum, 2021, s. 43-47.

medzi ostatnými Slovanmi spojenca proti nemeckej hrozbe. Za najdôležitejšiu črtu sa v memorande považuje vyzdvihovanie slovanskej vzájomnosti, ktorá podľa ich tvrdení z historického hľadiska a charakteru iných slovanských národov nemôže plynúť od nikoho iného, ako práve od Čechov. V závere memoranda č. 1. sa autori snažia o zhrnutie všetkých úvah vyplývajúcich z memoranda. Vďaka geografickej polohe a historickým okolnostiam Českoslováci mali vytvoriť skupinu, ktorá stála v čele slovanských národov v ich historickom vývoji k novým formám modernej civilizácie. Vyzdvihujú československý národ spomedzi všetkých Slovanov ako národ najvyššieho duchovného, sociálneho a hospodárskeho rozvoja. Podľa memoranda všetky slovanské národy už prešli periódou národného obrodzenia, pričom opäť opomínajú v pomenovaní československý národ a vracajú sa v pomenovaní len k pojmu- Česi, ktorí podľa tvrdení autorov neprešli len obrozením, ale na rozdiel od ostatných (len utláčaných) Slovanov, boli Česi skoro vyhladení a uskutočnili akýsi zázrak „zmŕtvychvstania“. Autori v jednom z bodov opäť spomínajú Nemecko a nemecký národ, ako nezmieriteľného nepriateľa a utlačovateľov. „Nepravosti“ prezentované v memorande č. 1 mali pravdepodobne podľa autorov presvedčiť víťazné mocnosti v prospech územných nárokov Československa. Ťažko posúdiť, či memorandum, slúžiace ako úvod k ostatným memorandám a k pozitívnemu vykresleniu Slovanov, mohlo mať skutočne vplyv na rozhodovanie mocností. Predpokladáme, že uznaním vzniku Československej republiky víťaznými mocnosťami sa mala v strednej Európe vytvoriť len bariéra proti budúcej snahe Nemecka o jeho rozpínanosť a maďarskému revanšizmu. Názory prezentované autormi memoranda mali výslovne antinemecký podtón, čím ešte viac utvrdzovali názor o vine za prvú svetovú vojnu pripisovanú jedine nemeckému národu, čo bolo už možno vhodnejšie opomenúť, aj vzhľadom k tomu, že sa Československo usilovalo o udržanie oblastí obývaných nemeckou menšinou.¹²⁴

S najväčšou kritikou po rokoch, najmä z nemeckej strany, sa stretlo tretie memorandum.¹²⁵ Ústrednou tematikou bola otázka

¹²⁴ RASCHHOFER, H. (ed.) *Die Tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonzferenz von Paris 1919/1920*. Berlin 1937, s. 3-33.

¹²⁵ KOVÁČOVÁ, D. Činnosť československej delegácie na parížskej mierovej konferencii. In: *Právne rozpravy on-screen 3 : sekcia verejného práva*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici -Belianum, 2021, s. 47-49.

Nemcov v Čechách, ktorú autori označovali ako ťažkú otázku už dlhú dobu. Ako argument proti schopnosti novej republiky prežiť, sa často uvádzalo veľké množstvo nepriateľov vnútri vlastných hraníc. Autori memoranda požadovali o zotrvanie území obývaných nemeckým obyvateľstvom v Československu, napriek tomu, že sa v prospech zriadenia Československej republiky dovoľávali zásady práva národa samostatne určiť svoj osud. Podľa autorov bolo možné nemecké obyvateľstvo rozdeliť na tri rôzne skupiny: chebskožateckú, libereckú a juhočeskú, pričom vo všetkých spomenutých oblastiach bolo nemecké obyvateľstvo premiešané s českým a neboli vytvorené žiadne okresy. Tieto tri skupiny nemeckého obyvateľstva pozdĺž českej hranice nemali dostatočné prepojenie a žiadne spoločné hospodárske záujmy. Kvôli svojej geografickej polohe nemohli vytvoriť administratívnu autonómnu provinciu. Zo strany autorov sa odmietal variant znova pripojenia nemeckého obyvateľstva k veľkej Nemeckej ríši. Také riešenie by so sebou nieslo problémy-hospodárske, strategické, politické zásady. Hospodárske problémy by podľa autorov vznikli predovšetkým pri dvoch skupinách nemeckej menšiny, a to severnej a severozápadnej, ktoré obývali oblasti obzvlášť bohaté na suroviny a priemysel.¹²⁶ Oddelením tejto časti od Československa by mohlo dôjsť k poklesu hospodárskej sily a viedlo by to až k obmedzeniu životnosti Československa. Zo strategických dôvodov¹²⁷ sa podľa autorov memoranda nemala viac meniť hranica Čiech aj vzhľadom na ich geografickú jednotu, keďže krajina bola chránená obklopujúcim ju pohorím, ktoré zároveň malo slúžiť do budúcnosti proti možnému útoku Nemecka. Ak by územie s pohorím pripadlo Nemecku, Čechy by mohli byť obsadené v ľubovoľnom okamihu bez šance českej vlády vynaložiť, čo i len najmenší odpor. Zároveň by sa pripravilo nové pole pôsobnosti politického a hospodárskeho imperializmu Nemcov. V poslednej stati memoranda sa premietali najdôležitejšie posludstvo a smerovanie. Pojednávala o zaobchádzaní s Nemcami v Československu. Československá republika mala byť podľa obsahu memoranda pripravená prijať každú medzinárodnoprávnu

¹²⁶ Jedná sa predovšetkým o hutnícky a textilný priemysel, pestuje sa tam chmeľ a cukrová repa, ťaží sa uhlie a železná ruda, sú tam ložiská rúd. Ide o jednu z najbohatších oblastí československých zemí, o ktorú by si Československo nemohlo dovoliť prísť.

¹²⁷ Na strategické dôvody sa vo veľkej miere prihliadalo už pri prípravách odborníkov na Úrade pre mierovú konferenciu. Mnohokrát sa odvolávalo pri pochybnostiach práve na nich.

úpravu v prospech menšín vyhlásenú na mierovej konferencii¹²⁸ a zároveň poskytnúť nad jej rámec Nemcom všetky práva, ktoré im patria. Menšinám malo byť povolené používanie ich jazyka a žiadnej menšine nemalo byť odopreté právo mať svoje vlastné školy, sudcov a svoje súdne dvory. Vo vzťahu k nemeckej menšine nemali žiaden úmysel potlačiť nemecké školy, univerzity, technické vysoké školy. Nemci mali mať podľa memoranda v Československu rovnaké práva ako Čechoslováci. Nemčina sa mala stať druhým jazykom a proti nemeckej časti obyvateľstva sa nikdy nemali použiť žiadne prostriedky na ich potlačenie.¹²⁹ V závere autori hodnotia v bodoch, že nová republika nebude Nemcov nijako potlačovať, ale naopak sa budú tešiť režimu slobody a spravodlivosti. Režim by bol podľa autorov memoranda podobný režimu švajčiarskemu. Podobne sa vyjadril aj sám E. Beneš vo svojej nóte z 20. mája 1919, kde konštatoval v súvislosti s otázkou menšín, že Československá republika bude mať režim veľmi sa približujúci švajčiarskemu a Československá republika prijme za základ národnostných práv zásady, uplatnené v konštitúcii Švajčiarskej.¹³⁰ Za tvrdenia o Švajčiarsku, ako *Vorbildu*¹³¹ pre Československo bol E. Beneš neskôr kritizovaný nemeckou propagandou, pretože nedošlo k naplneniu výpovede. Beneš sa mnohokrát proti týmto tvrdeniam aj ohradzoval. Vysvetlil, že pripodobniť sa švajčiarskemu režimu neznamenalo vytvoriť z Československa ďalšie Švajčiarsko s totožnými inštitúciami, ale vytvoriť štát s inštitúciami berúcimi do úvahy zvláštne pomery v Čechách a prijať niektoré hlavné zásady liberálneho švajčiarskeho režimu. Zároveň sa obraňoval koncom tridsiatych rokov aj tvrdením, že Československo hoci

¹²⁸ Menšinové zmluvy uzavrelo viacero štátov, pričom Československo podpísalo tzv. menšinovú zmluvu bez výhrad, prvá menšinová zmluva bola pripravená pre Poľsko vo vzťahu k nemeckému obyvateľstvu a vytvorila akýsi vzor ďalších menšinových zmlúv.

¹²⁹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 63-64.

¹³⁰ BROKLOVÁ, E. *Edvard Beneš. Německo a Československo*. Praha: MÚ AV ČR, 2005. s. 97.

¹³¹ K tejto problematike bližšie pozri: KUKLÍK, J. – PETRÁŠ, R. *Minorities and law in Czechoslovakia, 1918–1992*. Praha: Karolinum, 2017, kde autori jasne vysvetľujú genézu problematiky menšín v Československu od zániku Habsburskej monarchie až do konca 20. storočia. Odbornejšie a bližšie sa problematike menšín venuje prof. Kuklík ml. v diele: KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J. *Od národného státu ke státu národnosti? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha: Karolinum, 2013.

odprezentovalo svoje postoje k menšinám (hlavne Nemcom) v nóte z 20.mája 1919 a v memorandách, nie je nimi doslovne viazané, lebo dôležité je to, čo sa dohodlo v medzinárodne uznaných menšinových zmluvách.¹³²

Problematika Tešínska a Slovenska je priblížená v inej kapitole monografie, preto svoju pozornosť zameriame na ďalšie memorandá, dôležité z pohľadu určenia hraníc medzi Nemeckom a Československom. Po skončení 1. svetovej vojny sa medzi Lužickými Srbmi objavuje hnutie požadujúce pripojenie k Československu. Lužica v tom čase patrila už vyše storočia medzi Prusko a Sasko. Po vymretí rodu Hohenzollernovcov v Prusku po meči sa Lužica mala navrátiť Českej korune. Po 1. svetovej vojne sa plány Lužice na pripojenie k Československu či vytvorenie Lužice (ako spolkovej krajiny v rámci Nemecka) zamietli. Rozdelenie Lužice medzi Prusko a Sasko od Viedenského kongresu pretrvalo až do konca druhej svetovej vojny. Záznam kabinetu ministra zahraničných vecí E. Beneša z 5. decembra 1918, týkajúci sa žiadosti o podporu Lužických Srbov na mierovej konferencii, obsahoval aj text memoranda sformulovaného Lužickými Srbmi a bolo v ňom vyjadrené pranie pripojiť sa k československému štátu. *„Lužickí Srbi zatiaľ vyslovujú a v najbližších dňoch ešte určite vyslovia požiadavku samostatného štátu lužiskosrbského, ale akonáhle bude táto požiadavka Ententou uznaná, prehlásia Lužickí Srbi pripojenie Lužice k štátu československému. K samotnej, sebaširšej autonómii v rámci Nemecka nemôžu mať dôveru, sú presvedčení, že by ju Nemci v skutočnosti skarikovali a že by Lužických Srbov ďalej všetkými prostriedkami a praktikami ponemčovali. Domnievajú sa, že Lužica vlastne má teraz automaticky spadnúť k Čechám, keď nie je už na tróne saskom ani pruskom panovníckych rodov.“*¹³³ Československá delegácia po ukončení 1. svetovej vojny však

¹³² RASCHHOFER, H. (ed.) *Die Tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920*. Berlin 1937, s. 85-109.

¹³³ DEJMEK, J. a kol. (eds.) *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek I. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum, Historický ústav Akademie věd ČR, 2001, s. 103. Autori memoranda sa z historického hľadiska vracajú späť až do roku 1635 k Pražskému mieru, kde vysvetľujú postúpenie Hornej aj Dolnej Lužice cisárom Ferdinandom II. saskému kurfirstovi Jánovi Jurajovi I. (Johannovi Georgovi) a tým odlúčenie od Českej koruny,¹³³ ku ktorej prináležali od 14.storočia. Okrem iného si Ferdinand II. (ako český kráľ) ponechal aj právo reverzu v prípade, že dôjde k vymretiu mužských potomkov saského kurfirstu. Po vymretí rodu vládnucemu nad Lužicami sa Lužickí Srbi domnievali, že Lužica by sa mala vrátiť Českej korune.

v pripojenie Lužice (ako bývalého územia Českej koruny) verila, a preto sa pre členov mierovej konferencie pripravilo memorandum. Memorandum bolo formulované v mene Srbov Hornej a Dolnej Lužice a predložené Vendským¹³⁴ národným výborom. Národ Lužických Srbov si po víťazstve Dohody predstavoval uplatnenie práva národa na sebaurčenie aj vo svojom prípade. Lužickí Srbi oslobodení od nemeckého útlaku po 1. svetovej vojne žiadali o právo vyslať svojho zástupcu, ktorý by predložil požiadavky na mierovej konferencii; uznať Lužických Srbov ako nezávislý národ a udelenie nezávislosti ich územia Dohodou; aby Dohoda prevzala protektorát nad Lužicou a chránila Lužických Srbov pred pomstou Nemecka obsadením Hornej a Dolnej Lužice (pruskej aj saskkej) a v poslednom bode oslobodenie všetkých vendských vojakov bez ohľadu na miesto držania alebo väznenia a poskytnutie podpory a pomoci pri získaní ich národnej autonómie. Spojenie Lužice s Československom sa podľa autorov malo uskutočniť pribratím malého úzkeho nemeckého asi 6km územia. Hranica mala viesť na západe od českej hranice pri osade Severní, obec Lobendava (nem. Hilgersdorf) smerom na Valtenberg (hornolužickosrbsky Sokolnik), potom cez Oberpotzkau do Schmöllnu. Na východe by hranica viedla od Ebersbachu (dnešný Ebersbach-Neugersdorf) na českej hranici smerom k pohoriu Kottmar, potom cez Cunnersdorf, Ottenhain, Ebersdorf k pohoriu Löbauer. Pričlenením vymedzeného územia by sa lužickosrbská etnografická oblasť rozšírila o štyridsať germanizovaných obcí, z ktorých polovica mala lužickosrbskú menšinu. Počet obyvateľov týchto obcí bol podľa sčítania v roku 1910 62 888. Lužica by mala v súhrne 450 000 obyvateľov. Lužickí Srbi vkladali do riešenia opísaného v memorande všetky nádeje.¹³⁵ Chceli zaviesť lužickosrbský jazyk do základného a stredného školstva, ako aj jeho používanie v cirkevných obradoch, a tak zastaviť germanizáciu v lužickosrbskej etnografickej oblasti. Vznikom samostatnej Lužice, jej pričlenením k Československu a pod patronátom Dohody, by bolo možné pravdepodobne zachrániť posledné zvyšky západných Slovanov, ktorí nepodľahli germanizácii. Opierajúc sa o prirodzené

¹³⁴ Vendi alebo Vendovia bolo nemecké (ale aj škandinávské) označenie pre Slovanov: Lužických Srbov, Polabských Slovanov, Slovanov z pobrežia Baltského mora, Slovanov na území dnešného západného Poľska, Moravanov, Slovincov a Slovákov. V zmysle memoranda ako Vendov chápeme Lužických Srbov.

¹³⁵ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 67-69.

právo národov na sebaurčenia Lužickí Srbi v memorande nepožadovali celé územie starej Lužice, žiadali len etnografické územie Vendov, ktoré by sa stalo autonómnu provinciou spojenou s Československou republikou. Ak by zotrvali ako národnostná menšina na ich súčasnom území, tvorili by slabý štát. Spojením štátu Lužických Srbov s Nemeckom by bol národ Lužických Srbov podľa ich tvrdení odsúdený. Preto je pre nich najlepšou voľbou hľadať podporu v Československu, s ktorým tvoria aspoň jednu jazykovú skupinu. Na hraniciach žiadali Lužickí Srbi len malé úpravy, ktoré by im umožnili získať späť tú časť národa, ktorú im Nemci odobrali počas posledných tridsiatich-štyridsiatich rokov. V memorande si ale nárokovali aj tú časť Dolnej Lužice, kde počet vendského obyvateľstva klesol pod 50% v dôsledku germánskeho útľaku (vymedzenú územím medzi Senftenbergom, Sprembergom-lužickosrbsky Grodkom, Cottbusom a Vetschauom-lužickosrbsky Wětošow), pretože by im inak hrozilo rozdelenie na dve národnostné časti. V závere Lužickí Srbi zhodnotili svoj problém, ako nevyhnutný na prerokovanie mierovou konferenciou a žiadali ich o riešenie situácie v Lužici. Tiež považovali zástupcov československej delegácie, ako svojich *najbližších bratov* za morálne povinných predložiť ich prípad na konferencii, podporiť a obhájiť ho.¹³⁶

Memorandum o Českom Hornom Sliezsku v čase jeho predkladania pojednávalo o Ratiborskej oblasti, z ktorej bola neskôr vyčlenená časť- Hlučínsko. Memorandum sa odvolávalo v otázke určovania hraníc na historické, etnografické a hospodárske dôvody potreby pričlenenia predmetného územia. Československo si z historického aspektu prisvojovalo časť Pruského Sliezska, zasahujúcu medzi Tešínsko a Opavsko, ktorá bola súčasťou starého Horného Sliezska a ktorá spolu s Dolným Sliezskom patrili po stáročia k Československému štátu.¹³⁷ Československo vo

¹³⁶ RASCHHOFER, H. (ed.) *Die Tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920*. Berlin 1937, s. 225-255; KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 70.

¹³⁷ Od 15. storočia s ním bolo Sliezsko definitívne spojené a vyvinulo sa zo zoskupenia rôznych kniežatstiev v právnú jednotku s pevnou vnútornou organizáciou. Táto rozsiahla oblasť, ktorá sa rozprestierala pozdĺž rieky Odry až takmer k Frankfurtu nad Odrou, bola po prvýkrát od československého štátu odtrhnutá v roku 1742 Fridrichom Pruským (Fridrich II.). Hoci neexistovali právne dôvody na privlastnenie tejto oblasti, využil Fridrich II. nevýhodnú politickú situáciu českého štátu pri nástupe cisárovnjej Márie Terézie na trón. Fridrich II. sa zmocnil Sliezska a udržal si ho. Československému štátu tak zostali len dve malé, od seba úplne oddelené oblasti (Opavské a Tešínske Sliezsko).

svojich súčasných územných nárokoch nežiadalo navrátenie celého územia Sliezska. Požadovalo len časť územia Sliezska, nevyhnutného na „zaoblenie“ svojich hraníc v časti obklopenej českými oblasťami Opavska a Tešínska. Spomínaná časť pozostávala z pruského Opavska, časti Ratiborského kniežatstva a panstva Vladislav a Pština. Nároky na dané územie sa opierali aj o etnografické dôvody. Ľavý breh Odry, resp. pás územia českého Sliezska rozprestierajúca sa od Osoblažského výbežku na juhovýchod až k rieke Odra a prebiehajúceho cez Hlubčice, bol osídlený obyvateľmi, ktorí boli českého pôvodu a sami sa nazývali „Moravci“. Podstatná časť obyvateľstva bola germanizovaná násilím z pruskej strany. Pruský režim podľa hodnotení autorov memoranda obmedzoval celkový život českého obyvateľstva. Správa a školstvo bolo nemecké. Napriek všetkému zaznamenávala oficiálna pruská štatistika v roku 1910 53 767 „Moravcov“. Na pravom-východnom brehu Odry sa na základe tvrdení autorov memoranda nachádzalo určité množstvo nepochybne českých obcí.¹³⁸ Pruská štatistika uvádzala všetky tieto obce ako poľské. Autori sa snažili odôvodniť územné nároky aj na základe príbuznosti českého a poľského jazyka a používania sliezskeho dialektu, tvoriaceho prechod medzi týmito dvoma jazykmi. Používaný bol vo východnej časti českého Horného Sliezska, pričom jeho obyvatelia sa tiež radili k Poliakom. Sliezsky dialekt obsahujúci prvky českého a poľského jazyka sa používal na severe až nad Kozlím (Kędzierzyn-Koźle) a na východe zasahoval až za mesto Pština. Na V memorande boli vyslovene vymenované obce, mestá, ktoré by po zakreslení hraníc pripadli Československu. Požiadavkami by Československo dostalo aj veľké mestá- Hlubčice, Ratibor, Rybník, Vladislav, Pštinu. Rozsiahle územné nároky si mohla československá delegácia ospravedlniť iba poukázaním na stredoveké české územia a ekonomické záujmy.¹³⁹ Najdôležitejšie hľadisko jednoznačne predstavovala problematika hospodárstva, a to prečo bola oblasť Horného Sliezska skutočne dôležitá- ťažba nerastných surovín. V žiadosti si Československo nárokovalo oblasť Rybnickej panvy, disponujúcou časťou uhoľných ložísk. Dôvodom na uplatňovanie územných nárokov bola okrem iného hospodárska sebestačnosť nového štátu (ďalším z dôvodov bolo možné

¹³⁸ Gorschütz (Gorzyce), Olsau (Olza), Odrau (Odra), Bukau (Buków), Grabowka (Grabówka), Lubom (Lubomia), Pogrzebin (Pogrzebień), Wilhelmstal (Kobyła), Markowitz (Markowice), Raschütz (Raszczyce).

¹³⁹ RASCHHOFER, H. (ed.) *Die Tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920*. Berlin 1937, s. 257-265.

vyčerpanie zásob uhlia na Ostravsku). V závere a v krátkosti boli zhrnuté všetky požiadavky, t.j. nárok na oblasť na severe Tešínskeho a Opavského Sliezska, tvoriacu časť Pruského Horného Sliezska.¹⁴⁰ Československo sa v konečných bodoch memoranda odvolalo na deklarované historické, etnografické a hospodárske dôvody, pričom hospodárske dôvody označilo za najdôležitejšie vzhľadom na svoju celkovú hospodársku situáciu. Paradoxom ostáva, prečo sa vzhľadom k dôležitosti hospodárskych a ekonomických dôvodov nevenovali viac tejto problematike, nezpracovali do žiadosti memoranda silnejšiu argumentáciu v prospech získania uhoľných ložísk, ale do popredia stavali historické dôvody a ochranu moravského etnika.

Nemenej dôležitou bola pre niektorých zástupcov delegácie otázka Kladska. Až do obhajovania teritoriálnych nárokov na Kladsko postavil minister zahraničných vecí program československej delegácie ako bezpodmienečný na splnenie československých požiadaviek.¹⁴¹ Podľa Benešových vysvetlení tvorila oblasť Kladska v období po 1. svetovej vojne prevažne väčšina nemeckého obyvateľstva. Česká menšina obývala územie tzv. *Českého koutku*¹⁴² a poľská menšina na území Kladska nežila. Po ukončení 1. svetovej vojny si Československo začalo nárokovať pripojenie územia Kladska.¹⁴³ Československo žiadalo prinajmenšom úpravu hraníc spôsobom, aby k Československu mohol byť pripojený aspoň Český koutek a za túto úpravu bolo Československo ochotné vymeniť chebský výbežok v prospech Nemecka.¹⁴⁴ Československo a Poľsko sa podľa autorov memoranda nemohlo bezpečne vyvíjať, kým medzi nimi existovalo Nemecko, ktoré mohlo v budúcnosti zabrániť priamemu spojeniu medzi Prahou a Varšavou. Prusku (Kladsko spadalo pod pruské územie) by mohlo poskytnúť veľké strategické výhody v prípade potencionálneho útoku na jeden z týchto dvoch štátov. Poľsko a Československo mali záujem na tom, aby Prusko nerozširovalo svoje územie južne od rieky- Kladskej Nisy a západne od Sovích hôr. V memorande sa uvádza, že ide nesporne o územie s nemeckou väčšinou. Preto Československo

¹⁴⁰ KOVÁČOVÁ, D. Vznik Hlučínska ako následok prijatia versailskej zmluvy, In. *PRÁVNE ROZPRÁVY ON-SCREEN II.* – Sekcia dejín a teórie štátu a práva. Zborník z online vedeckej konferencie. Banská Bystrica: Belianum, 2021, s. 27-38.

¹⁴¹ AMZV, PA, kniha č. 43, inv. č. 4725.

¹⁴² Bližšie pozri napr. ČERNÝ, V. *Kladský sborník*. Praha 1946 (spor o Český koutek).

¹⁴³ MUSIL, F. *Kladsko*. Praha: Libri, 2007. s. 137.

¹⁴⁴ PEROUTKA, F. *Budování státu 1-2*. Praha: Academia, 2003. s. 692.

v memorande predkladá dve možné riešenia pripojenia časti Kladska k Československu a ponecháva mierovú konferenciu, aby rozhodla v prospech najideálnejšieho riešenia v záujme mieru, spravodlivosti a všeobecného záujmu. V mapovej dokumentácii z obdobia mierovej konferencie sa mnohokrát predkladali územné možnosti v dvoch variantoch- minimálnych a maximálnych.¹⁴⁵ Podľa mapovej dokumentácie v prípade územia Kladska bol vypracovaný minimálny, maximálny a dokonca aj stredný variant nárokovného územia. Dôvody autori uvádzali právne historické,¹⁴⁶ etnografické¹⁴⁷ a strategické. Medzi pohorím Krkonoše a Jeseníkmi sa územie Kladska vtláčalo do územia Československa, ako klin a podľa autorov do budúcna tvoril útočnú základňu pre Nemcov smerom na Olomouc, Hradec Králové a Pardubice. Z Kladskej kotliny viedli i pomerne jednoduché cesty do severného údolia Labe cez Náchod, a tiež cez obec Králíky (nemecky Grulich).¹⁴⁸ Nemci podľa autorov pripisovali regiónu Kladsko veľký strategický význam, čoho dôkazom je aj výstavba pevnosti v Kladsku a v Nise, ktoré mali slúžiť ako základňa pre operácie proti Čechám a Morave. Železničné trate, pretínajúce región Kladsko, už vtedy vytvárali a aj do budúcna mali vytvárať z Kladska dôležité strategické centrum. Autori memoranda, preto požadovali za preventívne proti nebezpečenstvu nemeckej invázie zmenu hranice. Hranica Kladska mala podľa návrhu

¹⁴⁵ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 72-75.

¹⁴⁶ Z právne historických dôvodov sa v memorande odvolávali autori na príslušnosť Kladského regiónu k českému územiu od najstarších čias až do roku 1742, keď sa ho zmocnil Fridrich II., v rovnakom čase ako Sliezska. Oblasť Kladska obsadil a udržal si ho. Kladsko bolo kedysi úplne českým regiónom. Kolonizáciou Nemci prenikli do centra Kladska, blízko mesta Kladsko. Do bitky na Bielej hore si český charakter dlhý čas zachovávala východná časť Kladska. Napriek silnej germanizácii sa až do obdobia po 1. svetovej vojne zachovalo široké teritórium zmiešanej povahy.

¹⁴⁷ Z etnografického aspektu sa podľa memoranda v pomerne veľkom počte obcí používal český jazyk, najmä v pohraničných obciach na východ od mesta Náchod. V Kladsku sa nachádzali aj zmiešané obce, kde obyvateľstvo hovorilo oboma jazykmi a kde germanizácia ešte nebola ukončená. Väčšina česky hovoriacich obyvateľov sa nachádza v južnej časti Kladska, v okolí Mittelwalde (v okolí dnešného poľského mesta Międzyzylesie). Podľa „Festschrift des königlichen preußischen statistischen Bureaus“ z roku 1905 sa na etnografickej mape Pruska ako zmiešaná oblasť opisuje pásmo Kladskej oblasti, začínajúce od hranice pri meste Náchod a siaha až za mesto Kladsko, po mesto Wartha (dnešné poľské mesto Bardo, predtým Brdo). Počet Čechov v Kladsku sa odhadoval na 20 000 osôb.

¹⁴⁸ Nemecké vojská by sa k Labe pri Josefove vedeli dostať za dva dni pochodu, k Olomoucu za tri až päť dní.

Československa zo strategických dôvodov viesť od výbežku Broumov cez Novú Rudu, Warthu (zahrňujúc tieto dve mestá), až po špičku Reichensteinu (dnešný Złoty Stok v Poľsku). Vtedajšia hranica by sa navrhovanou zmenou skrátila z 130-140km na 30km a Československu by pripadol významný železničný uzol. Výrazne by sa zlepšila aj obranná pozícia Československa, obranné pozície v pohoriach Krkonoše a Jeseníky by boli priamo spojené s novou hranicou. Strategické dôvody boli pri určovaní novej hranice kľúčové. Nakoniec autori načrtli dve možnosti pripojenia regiónu Kladska. V prvom rade sa v memorande nárokovalo územie, ktoré v každom prípade „muselo“ pripadnúť v prospech Československa. Československá republika si nárokovala územie o rozlohe 490km² v oblasti pohraničného pásma Kladska so 68 000 obyvateľmi, pričom len 20 000 bolo Čechoslovákov. Druhý variant nárokoval celú oblasť Kladska z ekonomických a strategických dôvodov.¹⁴⁹ Rozdiel z hľadiska počtu obyvateľov nebol podľa tvrdení autorov veľký, keďže zvyšok oblasti bol riedko osídlený a zahŕňal (len!) o niekoľko desiatok tisíc obyvateľov viac. Rozsah požadovaného územia bol však 1762 km² a počet obyvateľov 186 676, pričom počet Čechov v nárokovanom území bol len v rozmedzí 15-20 000(!),¹⁵⁰ čo nám už objektívne naznačuje nereálnosť výkonu úpravy hraníc v oblasti Kladska v československý prospech.

1.6 Predloženie návrhu Versailleskej zmluvy

Po Benešovom vystúpení sa rozhodlo o vytvorení tzv. osobitnej Komisie pre československé záležitosti. Komisia mala preskúmať všetky územné nároky Československa požadované prostredníctvom československej delegácie a predložiť ich na konečné schválenie Najvyššej rade. 27. februára 1919. Na prvom zasadnutí komisie, ktorému predsedal J. Cambon, bola ako východisko pre ďalšie postupy uznaná zásada akceptovania historických hraníc. Určité dištinkcie nastali pri problematike Frýdlantského a Rumburského hraničného výbežku. Anglický a americký zástupca ich navrhovali pripojiť k Nemecku, pričom J. Cambon sa voči požiadavke odstúpenia územia v prospech

¹⁴⁹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 72-75.

¹⁵⁰ RASCHHOFER, H. (ed.) *Die Tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920*. Berlin 1937, s. 267-275.

Nemecka ohradil a argumentoval strategickými dôvodmi, odmietal hocaké územné zmeny v prospech Nemecka. Na základe žiadosti víťazných mocností pricestovala do Paríža 17. apríla 1919 oficiálna nemecká delegácia na čele s nemeckým ministrom zahraničných vecí a niekdajším diplomatom Ulrichom von Brockdorff-Rantzau. Mierové rokovania boli zo strany Nemecka v plnej kompetencii ministerstva zahraničných vecí, na čele s U. Von Brockdorff-Rantzauom, ktorý za účelom mierových rokovaní povolal do úradu Fritza a Maxa Warburgových, ktorí sa osvedčili už pri dojednávani prímeria v novembri 1918. Na základe návrhu Warburgových bol vytvorený orgán na mierové rokovania, rozdelený na základe svojich kompetencií na: Zastúpenie pre mierové rokovania, Mierová delegácia, Konferencia pre otázky mieru. Orgán možno prirovnať k československému Úradu pre prípravu mierovej konferencie s tým, že nemecký orgán bol rozdelený, mal presne stanovené kompetencie. Pri československom úrade funkcie neboli priamo vyčlenené a zástupcovia československej delegácie sa prelínali s členmi Úradu pre prípravu mierovej konferencie. Nemecké zastúpenie pre mierové rokovania malo sídlo v Berlíne. Tvorilo ho asi štyridsať úradníkov a stodvadsať odborníkov zastupujúcich rôzne hospodárske odvetvia.¹⁵¹ Primárnou úlohou Zastúpenia pre mierové rokovania bolo pripravovať podklady pre Mierovú delegáciu.¹⁵² Mierová konferencia čakala na pozvanie na rokovanie do Paríža, kde predpokladala, že sa zúčastní mierových rokovaní. Paxkonferenz (Konferencia pre otázky mieru, taktiež so sídlom v Berlíne) mala spolupracovať s vládnymi rezortmi, koordinovať otázky mierových rokovaní a v neposlednom rade sprostredkovať kontakt mierovej delegácie a ďalších ríšskych úradov. Podmienky mierovej zmluvy im boli predstavené 7. mája 1919 a o dva dni neskôr im U. Von Brockdorff-Rantzau oznámil stanoviská nemeckej delegácie. Po predbežnom preskúmaní návrhu zmluvy nemecká delegácia dospela k záveru, že rozhodujúce body mierových podmienok sú v rozpore s princípmi právneho štátu, preto na nich nemecká delegácia a nemecký národ nepristúpia. Podľa názoru nemeckej delegácie

¹⁵¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc*

Československej republiky : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 76.

¹⁵² Friedensdelegation- tvorilo ju približne šesť hlavných delegátov (traja vládni ministri, predseda pruského Krajinského zhromaždenia, ako zástupca za Prusko, Schücking- profesor medzinárodného práva a Melchior- expert na hospodárske a finančné otázky) a štyridsať ďalších odborníkov, ktorí boli rozčlenení do komisií a podkomisií. Pozri: HAUPTS, L. *Deutsche Friedenspolitik 1918-9: eine Alternative zur Machtpolitik des Ersten Weltkrieges*. Droste Düsseldorf, 1976, s. 401.

obsahoval návrh mierovej zmluvy podmienky neprijateľné pre akýkoľvek národ, a mnohé z nich boli podľa názoru nemeckých expertov nespiteľné. Beneš po predstavení podmienok mierovej zmluvy nemeckej delegácie posielal T. G. Masarykovi 7. mája 1919 telegrafickú správu z Paríža: „*podľa dnes predložených podmienok uznané sú nám proti Nemecku historické hranice. Nemecku z Čiech sa neodstupuje nič. Otázka Tešína doposiaľ neriešená. Uhorskí Rusíni sú nám priradení definitívne. Nemecko nútené úplne uznať všetko, čo nám konferenciou bude postúpené. V Hamburgu a Štetíne máme prístav. Labe až do Prahy a Odra sú rieky medzinárodné. Vcelku podmienky pre nás veľmi dobré, pre Nemecko naozaj ťažké. ... hranica s Nemeckom s Poľskom je Neustadt (čes. Proudnik, dnes mesto v Poľsku), takže Horné Sliezske je úplne pre Nemecko stratené.*“¹⁵³ Nemecká delegácia sa rozhodla vypracovať a predložiť spojencom vlastné pripomienky k návrhu mierovej zmluvy (mali tak možnosť spraviť do 15 dní od predloženia podmienok). Udialo sa tak 29. mája 1919.¹⁵⁴ Nemecká delegácia však na základe spisu zo schôdze kabinetu číslo 48, z dňa 21. apríla 1919¹⁵⁵ mala už pripravené pokyny, resp. usmernenia pre *nemeckých mierových vyjednávačov* s protinávrhmi, ktoré mali rozčlenené do jednotlivých bodov.¹⁵⁶ Pozostávali zo všeobecných zásad, kde sa predpokladalo predloženie hotového návrhu mierovej zmluvy s vyhlásením, že ho možno len prijať alebo odmietnuť. Ďalej sa v pokynoch prejednávali územné problémy, ochrana národnostných menšín, otázka kompenzácie, všeobecné ustanovenia o hospodárskej politike. Ďalej to boli všeobecné právne otázky, kolónie, odzbrojenie, Spoločnosť národov a otázka vojnovéj viny. V územných nárokoch vo vzťahu k hraničnej čiare, resp. teritoriálnym požiadavkám Československa¹⁵⁷ sa v pokynoch uvádza len krátke konštatovanie, že žiadne zo sporných území nie je obývané len českým alebo litovským obyvateľstvom a toto obyvateľstvo si neuplatnilo žiadne nároky na osamostatnenie (oddelenie). Hlasovanie v týchto

¹⁵³ AMZV, PA, kniha č. 5, inv. č. 510. Prepis telegramu od E. Beneša.

¹⁵⁴ ŠTENPIEN, E. Peace conference in Paris and negotiations with Germany in 1919. In: *Glossa Iuridica VIII.* évfolyam, 3. szám Trianon. Budapest, 202, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, s. 64-71.

¹⁵⁵ Spisy říšského kancelára. Weimarská republika, Scheidemannov kabinet, Zvázok 1, Usmernenia (pokyny) pre nemeckých mierových vyjednávačov. 21. apríla 1919, R 43 I /1348, s. 517-519.

¹⁵⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 77.

¹⁵⁷ Problematika území Československa a Litvy bola riešená spoločne.

oblastiach sa preto musí vylúčiť (zamietnuť). Samozrejme, jednanie na vnútroštátnej úrovni nemeckej vlády prebiehali od začiatku mierovej konferencie a zároveň predkladali vypracované usmernenia pre zástupcov nemeckej delegácie. Zo zápisnic zasadnutí vlády Scheidemannovho kabinetu od začiatku roka 1919 až do podpísania zmluvy vyplýva, že územné nároky Československa neprichádzali do konfliktu s Nemeckom. Nemecký protinávrh predložila nemecká delegácia 29. mája 1919. Vedúci delegácie- Brockdorff-Rantzau vo svojej note zdôvodnil odmietnutie mierového návrhu a zhrnul obsah a najdôležitejšie závery vyplývajúce z protinávrhu. Nemecko odmietalo skutočnosť, že z historického hľadiska neexistuje mierová zmluva obdobnej dôležitosti, ktorá by bola prejednávaná písomne. Vyžadovali, aby sa mierové podmienky mohli dojednať ústne, za prítomnosti všetkých zmluvných strán. Brockdorff-Rantzau ukončil nótu vyjadrením: „*Aj v jeho núdzi je Nemecku právo tak sväté, že sa nezapožičia k tomu, aby prijalo podmienky, za ktorých splnenie sa nemôže zaručiť. V mierových zmluvách minulého desaťročia sa vždy uplatnilo právo silnejšieho. Každá z týchto mierových zmlúv však patrila buď k pôvodcom svetového konfliktu, alebo ňou bol svetový konflikt predĺžený. Vždy, keď víťazi porazenému nadiktovali mierové podmienky, či už v Brest-Litovsku alebo v Bukurešti, spôsobilo to ďalšiu nenávisť. Naši protivníci, ktorí si najprv stanovili vysoké ciele, teraz požadujú uzavretie mierovej zmluvy úplne iného významu. Iba spolupráca všetkých národov, spolupráca rukou a dušou, môže založiť trvalý mier. Nie sme zaskočení tým, akú nenávisť a zatrpknutosť táto vojna vyvolala, a preto je naša odhodlanosť k zjednoteniu národov silnejšia než kedykoľvek predtým. Práve toto zjednotenie je historickou úlohou mierovej konferencie.*“¹⁵⁸ Po predložení nemeckého protinávrhu, ktorý mal členenie totožné so znením Versaillskej zmluvy vypracovanej víťaznými štátmi, z územných návrhov Nemecka, sformulovaných do dvoch základných modelových situácií, vyplývalo nasledovné:¹⁵⁹ Dôrazne sa odmietli požiadavky na odstúpenie území, akými boli Horné Sliezsko, ktoré je od roku 1163 spojené s nemeckou štátnosťou, a tiež Sársko, ktoré okrem krátkych vojnových období nepatrilo pod inú, ako nemeckú suverenitu. Nemecké protinávrhy boli v konečnom dôsledku úspešné len v prípade územia Horného Sliezka, kde mal

¹⁵⁸ UHLE-WETTLER, F. *Das Versailler Diktat*. Kiel: Arndt-Verlag, 1999, s. 393.

¹⁵⁹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 78.

prebehnúť plebiscit a v prípade Sárska, kde bola francúzska správa územia nahradená správou Spoločnosti národov.¹⁶⁰ Nemecký proti návrh bol odmietnutý spojencami 16. júna 1919, spojeneckú nótu odprezentoval Clemenceau. Nemecko malo päť dňové ultimátum na prijatie. Napriek odmietnutiam a určitým výhradám (o výlučnej vine Nemecka za vojnu) sa nakoniec Nemecko rozhodlo zmluvu podpísať.¹⁶¹

Versaillskou zmluvou sa ukončil vojnový stav medzi víťaznými mocnosťami a Nemeckom. Podpísaná bola presne po piatich rokoch odo dňa atentátu na arcivojvodu a následníka rakúsko-uhorského trónu Františka Ferdinanda d'Este, spáchaného 28. júna 1914. Názov Versaillskej zmluvy je odvodený, ako aj pri ostatných mierových zmluvách versaillského systému od paláca, v ktorom bola podpísaná. Versaillská zmluva predstavovala zložitý dokument, pozostávajúci zo 440 článkov, cieľom, ktorého bolo zabezpečiť trvalý mier v Európe, potrestať Nemecko za jeho úlohu vo vojne a vyriešiť územné, vojenské, hospodárske a politické otázky, ktoré vznikli v dôsledku konfliktu. Kľúčovými ustanovenia zmluvy boli najmä územné zmeny, v rámci ktorých bolo Nemecko nútené odovzdať spojeneckým mocnostiam významné množstvo územia, vrátane Alsaska-Lotrinska, Sýrskeho pohoria a častí Východného Pruska. Zmluva vytvorila, resp. potvrdila nové krajiny v centrálnej Európe - Československo, Juhosláviu a Poľsko. Podstatnými boli aj obmedzenia vojenského zriadenia, pričom nemecké vojská boli značne zredukované a oslabené, so zákazom disponovať vzdušnými silami, ponorkami alebo tankami. Zmluva stanovila demilitarizáciu Porýnia a vytvorenie medzi-aliančnej vojenskej kontrolnej komisie na monitorovanie, či si Nemecko plní povinnosti. Vinu za vojnu nieslo podľa Versaillskej zmluvy Nemecko. Bolo nútené prijať plnú zodpovednosť za vojnu a zaplatiť značné reparácie spojeneckým mocnostiam. Presná výška reparácií nebola špecifikovaná v zmluve, ale neskôr bola stanovená na 132 miliárd zlatých mariek. Reparácie zaťažili nový republikánsky štát a boli jednou z viacerých príčin inflácie v nasledujúcich rokoch až do roku

¹⁶⁰ Nemecké protinávhrhy pozri: UHLE-WETTLER, F. *Das Versailler Diktat*. Kiel: Arndt-Verlag, 1999, s. 333 a nasl.

¹⁶¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 79-80.

1923.¹⁶² Zmluva z Versailles mala vplyv na nemeckú politiku a spoločnosť v nasledujúcich desaťročiach. Nemecko sa cítilo ponížené a uvrhnuté do ťažkej hospodárskej situácie v dôsledku reparácií a vojenských obmedzení. Všeobecne negatívne nálady v Nemecku sa stali faktorom, ktorý prispel k vzostupu národného socializmu. Napriek kritikám bola Versaillská zmluva nevyhnutným krokom na ceste k trvalému mieru v Európe a bola pravdepodobne jediným možným spôsobom, ako ukončiť prvú svetovú vojnu. Územné transformácie stanovené Versaillskou zmluvou boli jednými z jej najdôležitejších ustanovení. Zmluva prekreslila mapu Európy, viedla k vzniku nových národnostných štátov a preformovaniu existujúcich. Jednou z najvýznamnejších územných zmien bola strata územia Nemecka, pričom zmluva prinútila Nemecko vzdať sa Alsaska-Lotrinska v prospech Francúzska, Eupen-Malmedy v Belgicku a severnej časti Šlezvicka v Dánsku. Zmluva ustanovila Gdaňsk slobodným mestom pod kontrolou Spoločnosti národov a stalo sa poloautonomným mestským štátom (s Poľskom zdieľalo spoločnú colnú úniu). Versaillská zmluva prenechala časti Horného Sliezska a Východného Pruska Poľsku, ktoré sa stalo novým nezávislým štátom. Versaillský mierový systém spôsobil zmeny na celom svete. Územia bývalého Rakúsko-Uhorska boli rozdelené medzi niekoľko nových štátov. Československo vzniklo z oblastí Čiech a Slovenska, Rakúsko sa stalo malým vnútrozemským štátom. Maďarsko (Uhorsko) stratilo dve tretiny svojho územia. Osmanská ríša taktiež stratila územia, ktoré boli následne pod kontrolou rôznych európskych mocností. Irak a Palestína sa dostali pod britskú kontrolu, Sýria a Libanon pod francúzskou kontrolu a Arabský polostrov sa stal nezávislým. Tieto územné zmeny mali významný vplyv na politiku a hospodárstvo Európy v nasledujúcich rokoch po prijatí Versaillskej zmluvy. Niektorí historici tvrdia, že územné zmeny vytvorili napätie a nové konflikty, keďže etnické skupiny a menšiny boli nútené žiť pod kontrolou nových štátov a hranice boli prekreslené bez ohľadu na kultúrne a jazykové rozdiely. Na druhej strane, územné zmeny boli nevyhnutné na vytvorenie stabilných a demokratických národnostných štátov v Európe. Bez ohľadu na tieto tvrdenia boli územné zmeny, stanovené Versaillskou zmluvou, významné a nevyhnutné k prerodu Európy či sveta, aký poznáme dnes. Versaillská zmluva obsahovala 440 paragrafov, rozdelených

¹⁶² WEHLER, H.-U.: *Deutsche Gesellschaftsgeschichte. Band 4: Vom Beginn des Ersten Weltkrieges bis zur Gründung der beiden deutschen Staaten 1914–1949*. 2. vydanie. Mníchov: C.H. Beck, 2003, s. 245.

na 15 častí, následne rozdelených do oddielov. Štruktúra Versaillskej zmluvy bola takmer identická aj s nasledujúcimi mierovými zmluvami versaillského mierového systému:¹⁶³ Časť I- Dohovor o spoločnosti národov, Časť II- Hranice Nemecka, Časť III- Politické klauzuly Európske, Časť IV- Práva a záujmy nemecké mimo Nemecko, Časť V- Klauzuly vojenské, námorné a vzduchoplavecké, Časť VI- Vojnoví zajatci a hroby, Časť VII- Ustanovenia trestné, Časť VIII- Náhrada škôd, Časť IX- Klauzuly finančné, Časť X- Klauzuly hospodárske, Časť XI- Vzduchoplavba, Časť XII- Prístavy, vodné cesty a železnice, Časť XIII- Práca, Časť XIV- Záruky prevedenia, Časť XV- Klauzuly rozličné. Versaillská zmluva bola recipovaná do právneho poriadku Československej republiky pod číslom 217/1921 Sb., ako „*Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými a združenými a Nemeckom a Protokol, podpísané vo Versailles dňa 28. júna 1919*“.

Hranice Československej republiky boli po Parížskej mierovej konferencii určené nasledujúcimi mierovými zmluvami a dohodami:

1. Versaillská mierová zmluva z 28. júna 1919 bola včlenená do vnútroštátnej zberky pod č. 217/1921 Sb. a popisovala spoločnú hranicu Československa a Nemecka v čl. 27, bod 6. a tiež v čl. 82 a 83.

2. Hranicu s Rakúskom potvrdili v zmluve Saint-Germainskej z dňa 10. septembra 1919, včlenenej do vnútroštátnej zbierky pod č. 507/1921 Sb., a to v čl. 27, bod 6.

3. Trianonská mierová zmluva bola podpísaná 4. júna 1920, do právneho poriadku Československa bola včlenená pod č. 102/1922 Sb., a určovala hranicu medzi Československom a Maďarskom v čl. 27, bod 4.

4. Hranicu Československa s Rumunskom mala stanoviť Sèvreská zmluva z 10. augusta 1920, ktorá ale nebola ratifikovaná, v čl. 2, v bode 4.

5. Hranica s Poľskom v Tešíne, na Orave a Spiši sa určila 28. júla 1920 na konferencii v Spa a do československého poriadku sa včlenila pod č. 20/1925 Sb. o rozhodnutí konferencie veľvyslancov o Tešínsku, Orave a Spiši.

¹⁶³ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 81-82.

Mierová konferencia akceptovala územné nároky predložené v memorandách, neakceptovala samozrejme maximálne varianty teritoriálnych nárokov vo vzťahu k Maďarsku, ani k Poľsku a samozrejme, ani nárok na koridor s Južosláviou. Dôležitú úlohu zohrali aj staré mierové zmluvy, kde Česká koruna stratila významné územia. Z toho dôvodu spojené mocnosti neuvažovali o pripojení Kladska ani Lužice k územiau Československej republiky, napriek žiadostiam Lužických Srbov.¹⁶⁴ Optikou posudzovania vplyvu na vymedzenie hraníc Československej republiky Versailleská mierová zmluva vymedzila hranicu medzi Československou republikou a Nemeckom potvrdením pôvodnej medzi Rakúskom a Nemeckom, ako bola určená 3. augusta 1914. Ďalšie zmeny, ktoré priniesla Versailleská zmluva, nemali z teritoriálnej perspektívy pre Československo tak markantný význam, akoby sa mohlo na prvý pohľad zdať. Na dovtedajších historických česko-nemeckých hraniciach sa okrem úpravy demarkačných čiar v Hlučínsku a v okrese Hlubčíc nezmenilo nič. Napriek tomu bola pre medzinárodné postavenie Československa mimoriadne dôležitá.¹⁶⁵ Dôležitými sa vo vzťahu k štátnym hraniciam Nemecka s Československou republikou stala Časť II. – Hranice Nemecka a Časť III. – Politické klauzuly Európske. Základné vymedzenie hraníc možno vyčítať priamo z Versailleskej zmluvy: „*Nemecké hranice budú stanovené takto:... 6. S Československom: Hranice z 3. augusta 1914 medzi Nemeckom a Rakúskom od svojho styčného bodu s bývalou správnou hranicou, oddeľujúcou Čechy a Horné Rakúsko, až k severnému bodu výbežku bývalého rakúskeho Sliezska, ležiacemu asi 8 km východne od Prudníka (Neustadt)...*“¹⁶⁶ V prípade Československej republiky to, teda znamená, že požadované územia Lužice a Kladsko ostali naďalej súčasťou Nemecka. Po zachovaní starej hranice medzi Rakúskom a Nemeckom ostalo Československu rozsiahle tiahnuce sa pohraničné pásmo, s nemeckým obyvateľstvom. Vzťah Nemecka a Československej republiky je ďalej stanovený v Časti III. Oddiel VII., ktorý nesie názov „Štát československý“. V ňom obsiahnuté články deklarujú uznanie úplnej nezávislosti Československého štátu a zároveň uznanie

¹⁶⁴ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky*: dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 92.

¹⁶⁵ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986, s.86.

¹⁶⁶ Časť II. čl. 27, bod 6, 217/1921 Sb., ako „Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými a združenými a Nemeckom a Protokol“

hraníc Československého štátu tak, ako boli určené Čelnými mocnosťami spojenými a združenými a ostatnými zúčastnenými štátmi: „Nemecko uznáva, ako to už boli urobili mocnosti spojené a združené, úplnú nezávislosť štátu československého, zahŕňajúceho aj autonómne územie Rusínov na juh od Karpát. Vyhlasuje, že uznáva hranice tohto štátu tak, ako budú určené Čelnými mocnosťami spojenými a združenými a ostatnými zúčastnenými štátmi.“¹⁶⁷ Podľa čl. 82 mala byť hranica medzi Nemeckom a Československým štátom určená na základe starej hranice medzi Rakúsko-Uhorskom a Nemeckou ríšou pred 3. augustom 1914.¹⁶⁸ Na základe čl. 83 sa priamo delimitovali hranice a súčasťou československého územia sa stala oblasť už označovaná ako Hlučínsko.¹⁶⁹ Na základe ustanovení čl. 83:¹⁷⁰ „Nemecko sa vzdáva v prospech štátu československého všetkých práv a právnych titulov na časť územia sliezskeho taktó vymedzenú: počnúc od bodu položeného asi 2 km na juhovýchod od Ketre (Katscher), na hraniciach medzi krajom hlubčickým a ratiborským: hranice medzi týmito dvoma kraji; potom stará hranica medzi Nemeckom a Rakúskom-Uhorskom až k bodu ležiacemu na Odre priamo na juh od železnice Ratibor-Bohumín; potom smerom severozápadným až k bodu ležiacemu asi 2 km na juhovýchod od Ketra: čiara, ktorá bude určená na mieste samom a ktorá míňa na západe Chřenovice (Kranowitz).“¹⁷¹ Rovnako mala byť na v zmysle ustanovení čl. 83 ustanovená komisia do štrnástich dní od nadobudnutia pôsobnosti Versaillskej zmluvy. Komisia mala určiť hraničnú čiaru medzi Poľskom a Československom na mieste samom. Zložená mala byť zo siedmich zástupcov, z ktorých päť malo byť menovaných dohodovými mocnosťami, jeden člen Poľskom a jeden Československom a rozhodovať mala väčšinovým princípom. Na základe čl. 83 Versaillskej zmluvy sa malo okrem iného Nemecko vopred vzdať nárokov na stanovené časti územia v prospech

¹⁶⁷ Časť VII. čl. 81., Časť II. čl. 27, bod 6, 217/1921 Sb., ako „Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými a združenými a Nemeckom a Protokol“

¹⁶⁸ Tamtiež Časť VII. čl. 82.

¹⁶⁹ Možno hovoriť o cesii, podobne ako neskôr v prípade Vitorazska a Valticka.

¹⁷⁰ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 94-95; KOVÁČOVÁ, D. Vznik Hlučínska ako následok prijatia versaillskej zmluvy, In. *PRÁVNE ROZPRÁVY ON-SCREEN II.* – Sekcia dejín a teórie štátu a práva. Zborník z online vedeckej konferencie. Banská Bystrica: Belianum, 2021, s. 29.

¹⁷¹ Časť VII. čl. 83, 217/1921 Sb., ako „Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol.

Československa, ak by po plebiscite, ktorý mal prebehnúť v Hornom Sliezsku, by došlo k odlúčeniu určených krajov od Nemecka:

„Nemecko vyhlasuje už teraz, že sa zrieka v prospech štátu československého všetkých práv a právnych titulov na časť kraja hlbčického, ohraničenú, ako je uvedené nižšie, pre prípad, že by konečným stanoviením hraníc medzi Nemeckom a Poľskom povedaná časť tohto kraja bola odlúčená od Nemecka: počnúc od juhovýchodného konca výbežku starej rakúskej hranice, ležiaceho asi 5 km na západ od Hlubčíc, smerom na juh a až k bodu, kde sa stretáva s hranicou medzi krajom hlbčickým a ratiborským: stará hranica medzi Nemeckom a Rakúskom-Uhorskom; potom na sever správnej hranice medzi kraji hlbčickým a ratiborským až k bodu ležiacemu asi 2 km na juhovýchod od Ketre; odtiaľ na severozápad až po bod, od ktorého vychádza toto ohraničenie: čiara, ktorá bude určená na mieste samom a ktorá míňa na východe Ketř.“ Predmetné ustanovenie, na základe, ktorého sa Nemecko zriekalo časti hlbčického kraja v prospech Československa pre prípad, že by došlo v priebehu hranice medzi Nemeckom a Poľskom k jeho odlúčeniu od Nemecka, sa neaplikovalo. Nebola splnená podmienka odlúčenia časti hlbčického kraja od Nemecka, poľsko-nemecká hranica bola tak vytýčená na základe prináležania časti hlbčického kraja k Nemecku, v dôsledku čoho sa tak pripojenie daného územia k Československu stalo bezpredmetným.¹⁷²

V prípade Hlučínska je problematické hovoriť o pripojení, keďže Hlučínsko predtým, ako také v Nemecku neexistovalo. Jednalo sa o časť Pruska. Vymedzením, následným vyčlenením a postúpením územia Československej republike možno hovoriť o vzniku nového územia. Južná časť okresu Ratiborského sa pričlenila k Československu formálne 30. januára 1920, na základe zákona 76/1920 Sb. o inkorporácii kraja Hlučínského.¹⁷³ Názov Hlučínska sa odvodil od najväčšieho mesta v oblasti, dovtedy sa názov Hlučínsko nepoužíval, hovorilo sa len o južnej časti Ratiborska.¹⁷⁴ „...dôjdem k tomu, že bude najlepšie označenie nového kraja ako Hlučínsko, ako sme s prof. Dvorským hovorili už

¹⁷² KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986, s. 87.

¹⁷³ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky*: dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 95-96.

¹⁷⁴ PLAČEK, V. *Prajzáci, aneb K osudům Hlučínska 1742-1960*. Kulturní středisko zámek Kravaře. 2000, s. 11.

skôr a ako v Prahe dnes konečne všeobecne sa užíva. Hlučín napokon stane sa tiež zrejme sídlom politického úradu pre celý kraj.“¹⁷⁵ Podoba postúpeného územia sa sformovala v čl. 83 Versaillskej zmluvy. K Československu sa od Nemecka nepripojil žiadny historický územný celok, ale len južná časť okresu Ratibor predstavujúca 36 obcí a približne 45 tisíc obyvateľov.¹⁷⁶ Rozlohou nadobudnuté územie malo približne 316 km².¹⁷⁷ Severnú hranicu pripojeného územia doslova nakreslil francúzsky generál Henri Le Rond, priložením pravítka na mapu¹⁷⁸ sledovaných oblastí a ťahom nakreslil priamku vedúcu asi 2 km južne od Ketra k Bohumínu, k bodu ležiacemu tesne na juh od železničnej trate Ratibor-Bohumín.¹⁷⁹ Preto sa zvykne v spojitosti s Hlučínskym hovoriť o umelo vytvorenom regióne. tzv. hraničná čiara prechádzala priamo cez územia obcí a nebolo možné určiť, či obce ešte patria do územia Československa. Z dobovej tlače možno vycítiť neochotu s taktom stanovenou hranicou: „Prišiel však mier versaillský 18./6. 1919, ktorý, nepopierajme si to nijako, nás sklamal, a síce ako v otázke uhorskej a tešínskej tak aj v otázke ratiborskej, v ktorej pracovalo skôr pravítko, bohužiaľ, určujúci terén bez ohľadu na všetky štátne záujmy, priamu časť od bodu k bodu, a ktoré nám oklieštili naše nádeje najmä pokiaľ sa týka komunikačných železničných uzlov k Hlubčiciam, Ketru a Ratiboru a dráhy sliezskej a zvlášť Odry ako vodnej trate.“¹⁸⁰ V rámci odporúčani ohraničovacej komisie sa vyjadriло k stanoveniu hranice pri zaberaní Hlučínska celkom podrobne a prakticky aj ministerstvo financií:¹⁸¹ „Pri stanovení hraníc bude v ohľade colnom nutné prihliadať na to, aby boli pokiaľ možno prirodzené a prehľadné nedávali príležitosti na podvodný vývoz alebo dovoz tovaru. Odporúča sa teda, aby colnú hranicu tvorili rieky, potoky, hrebene vrchov, nie však cesty, dráhy, železnice a iné komunikácie najmä však, aby colná hranica neprechádzala

¹⁷⁵ KAPRAS, J. *O českém státě za války a po válce*: soubor článků. Praha: Český čtenář, 1925, s. 116

¹⁷⁶ NEMÍNAŘ, J. Československé územné nároky v Horním Slezsku. In: *Hlučínsko. Vlastivědný časopis múzea Hlučínska*. roč. 10, 2020, č.1, s. 14.

¹⁷⁷ BŘESKÝ, A. Hlučínsko v československém zákonodárství. In *Všehárodní měsíčník NRČ*, roč. XV., 1935, s. 1 (ÚK Slezské zemské muzeum Opava).

¹⁷⁸ Vid' príloha č. 5.

¹⁷⁹ PLAČEK, V. *Prajáci, aneb K osudům Hlučínska 1742-1960*. Kulturní středisko zámek Kravaře. 2000, s. 53.

¹⁸⁰ Bezručův kraj: časopis slezského lidu. Opava: Družstvo, 05.02.1920, roč. 2, č.11, s. 1.

¹⁸¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky*: dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 97.

miestami/dedinami, mestami/ a v priamej blízkosti nebolo budov... V záujme evidencie katastra dane pozemkové bolo by sa malo, pokiaľ sa týka hranice samej, prihliadať na to, aby nová ríšska hranica prebiehala pokiaľ možno po existujúcich hraniciach malo usadlosti, ďalej aby bola stabilizovaná na svojich hlavných bodoch lomu číslovanými kamennými stĺpmi pohraničnými a pri dlhších priamočiarych úsekoch tejto označená vo vzdialenostiach asi 100 od seba primerane veľkými medzníkmi z tesaného kameňa, aby bola topograficky a polygonálne zameraná. V záujme pozemkového katastra a jeho budúcej evidencie malo by sa súčasne domáhať toho, aby československému štátu boli vydané všetky prikázaného územia sa týkajúce triangulačné operáty s príslušnými topografickými popismi trigonometrických bodov, poľnými náčrtmi meraných dialok a pozorovaných uhlov, zenitných odstupov atď., ako i všetky katastrálne operáty prehľadné okresné a katastrálne mapy, ich kópie s príslušným litografickým materiálom, inštrukcie a prepisy, podľa ktorých ss doteraz tamojšia evidencia katastra vykonávala.“¹⁸²

Horné Sliezsko začiatkom roka 1920 bolo rozdelené na niekoľko zón, pričom každá zo zón mala byť v určitý deň Nemeckom evakuovaná. Bolo to najmä z dôvodu, aby žiadna zo zón neostala bez vojska. Územie Horného Sliezka, ktoré ležalo severne od Hlučínska, malo byť napr. pôvodne evakuované 30. januára. Došlo aj k dohode s nemeckou delegáciou, že v deň evakuácie územia severne od Hlučína sa bude zároveň evakuovať, aj Hlučínsko. V čase, keď spojenecké vojsko malo 30. januára obsadiť územie severne od Hlučína, československé vojsko malo súčasne obsadiť Hlučínsko. Hlučínsko malo podľa plánov obsadiť výhradne československé vojsko. „Vojsko spojenecké tam nemá čo hľadať, nakoľko v Hlučínsku sa nejedná o plebiscit, ale o prevzatie suverenných práv vládou československou.“¹⁸³ Skutočné postúpenie sa zrealizovalo 4. februára 1920. Štátna hranica, ktorá niekoľko desiatok rokov viedla korytom rieky Opava, sa posunula na sever. Problém s hraničnou čiarou prechádzajúcou katastrami obcí sa uzavrel až v roku 1923, keď boli k Československu pripojené obce Píšť a Hať.¹⁸⁴ V dňoch postúpenia novej oblasti k Československej republike vydali Národní listy tzv. *Proklamáciu k obyvateľstvu Hlučína* prezidenta T.G. Masaryka v ktorom sa prehlasuje, že na

¹⁸² AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 19795. Delimitační výlohy, Území odstoupené Německem

¹⁸³ AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 554. Delimitační výlohy, Území odstoupené Německem

¹⁸⁴ NEMÍNAŘ, J. Československé územné nároky v Horním Sliezsku. In *Hlučínsko. Vlastivědný časopis múzea Hlučína*. roč. 10, 2020, č.1. s. 14.

základe ustanovení Versaillskej mierovej zmluvy a v dohode so všetkými medzinárodnými činiteľmi, počínajúc dňom- 4. februárom 1920 Československá republika rozširuje svoju suverenitu na vyššie uvedené územia. Tým obyvatelia nadobúdajú pre seba práva prislúchajúce československým občanom a zároveň na seba preberajú aj povinnosti.¹⁸⁵ Vláda štátu zároveň prejavila očakávania, že nové obyvateľstvo sa úprimne postaví na stranu nového štátu, že sa lojálne a radi podvolia všetkým jeho opatreniam, ako aj rozhodnutiam všetkých podriadených civilných a vojenských úradov a orgánov a sľubovala ochranu práva a spravodlivosti, ako aj svedomitú starostlivosť o ich blaho.¹⁸⁶ Na základe inkorporačného zákona boli k Československu pripojené obce (niekedy sa počet pripojených obcí líši): Antošovce, Benešov, Bělá, Bobrovníky, Bolatice, Buslavice, Chlebičov, Darkovice, Darkovičky, Henneberky, Hlučín, Hošťalkovice, Malé Hoštice, Velké Hoštice, Koberice, Koblov, Kouty, Kozmice, Kravaře, Chuchelná, Lhotka u Hlučina, Lideřovice, Makrvarovice, Nebožtice, Oldřišov, Paseky, Petřkovice, Rohov, Služovice, Sudice, Strahovice, Svoboda, Štěpánkovice, Šileřovice, Třeboň, Vrbka, Závada u Benešova, Vřesina, Zábřeh.¹⁸⁷ Oficiálnym predstaviteľom vlády Československej republiky na Hlučínsku sa stal splnomocnený komisár pre kraj Ratiborský – tzv. prezident sliezsky Josef Šrámek.¹⁸⁸

Provizórna delimitačná čiara bola daná už 12. januára 1920 a tiež sa ňou rozhodlo, ktoré obce sa majú pripojiť k Hlučínsku a ktoré do územia hornosliezského plebiscitu. Už pôvodná čiara versaillského mieru bola stanovená podľa J. Kaprasa veľmi nepriaznivo, pretože hranica ratiborského a hlubčického kraja je veľmi kľukatá a tvorí pravé veľké písmeno S, v dôsledku čoho z československého územia odstraňuje úplne českú obec Stibořice a nevýhodne pretína hlavné cestné dopravné spojenie Opavy s Ratiborom. Náprava mohla podľa Kaprasa nastať len v prípade, ak by pripadlo severné Hlubčicko (bez mesta Hlubčice) k Československu, a to by sa mohlo stať len za podmienky, ak

¹⁸⁵ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 98.

¹⁸⁶ Národní listy. č. 34, roč. 60, 1920, s. 4.

¹⁸⁷ Bližšie pozri Bezručův kraj: časopis sliezského lidu. Opava: Družstvo, 1920, roč. 2, č. 11, s. 4.

¹⁸⁸ Pozri bližšie: KOŘENÝ, G. *Dnešní Hlučínsko*. Opava: Slezské dílo, 1924, s. 21-22.

dopadne plebiscit v susednom Hornom Sliezsku¹⁸⁹ priaznivo pre Poliakov.¹⁹⁰ Delimitačná komisia *poľsko-česká* pre Hlučínsko sa ustanovila dňa 14. januára 1920. Jej prvé pojednávanie bolo 16. januára, prítomní boli komisári ustanovení dotýčnými vládami. Za Veľkú Britániu to bol podplukovník Knyvett, za Francúzsko podplukovník Uffler, za Taliansko ustanovili podplukovníka Pellicelliho, za Japonsko bol v zastúpení Kobayashi, za Poľsko v zastúpení poručík Ramaszyn (pričom poľský zástupca už bol menovaný a bol ním dr. Rostek), za Československú republiku bol v zastúpení dr. Novák. Československo k prvému pojednávaniu ešte nemalo vymenovaného komisára, hoci o to bolo niekoľkokrát žiadané. Predsedom komisie bol štyrmi hlasmi zvolený francúzsky komisár podplukovník Uffler.¹⁹¹ Na prvom zasadnutí delimitačnej komisie sa rozhodlo okrem iného, že počet a pôsobnosť technického personálu sa ustanoví až po príchode komisie na miesto určenia. Zároveň československý delegát na prvom pojednávaní navrhol ako sídlo delimitačnej komisie Opavu, na čom sa členovia komisie nakoniec aj uzniesli.¹⁹² Ďalšia schôdza sa konala 19. januára 1920, pričom Japonsko, Poľsko a Československo malo členov opäť len v zastúpení. Prejednávali sa najmä otázky technického charakteru, akou bola otázka tlmočníkov, otázka transportov (osobných automobilov a šoférov), ďalších dopravných prostriedkov nevyhnutných na dopravu prístrojov, písacích strojov, geodetických prístrojov. Predpokladalo sa, komisia sa presunie do Opavy na vykonanie samotných delimitačných prác pravdepodobne koncom januára (25. januára).¹⁹³ Práce česko-poľskej delimitačnej komisie postupovali len veľmi pozvoľna, „*podľa výroku odborníkov pri tomto tempe by delimitačná hranica na Hlučínsku vyžadovala 4 až 5 mesiacov. Ak uvážime pri tom, že hranice v tomto kraji sú jasné a ide o dĺžku iba asi 42 km, môžeme usúdiť, že by delimitácia hraníc rakúskych alebo slovenských za vedenie terajšieho predsedu tejto komisie trvala niekoľko desaťročí, pretože predseda Offler je práve*

¹⁸⁹ K tomu pozri bližšie napr.: OSICA, J. *Walka o powrót Śląska do Polski w latach 1918-1921. Zeszyty historyczne „Glosa nauszycielskiego“*, 56, 1985, dostupné v MZK v Brne.

¹⁹⁰ KAPRAS, J. *O českém státě za války a po válce: soubor článků*. Praha: Český čtenář, 1925, s.116.

¹⁹¹ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky*: dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 99.

¹⁹² Poľský delegát oponoval, navrhoval radšej Ratibor, ktorý je bližšie pri hraniciach a disponuje dostatkom potrebnej dokumentácie k predmetnému územiu.

¹⁹³ AMZV, MKR, k. č. 52, inv. č. 98, čj.551.

*činiteľom, ktorý svojou nemožnou presnosťou, neodborníctvom a byrokratizmom práce strašne zdržuje.*¹⁹⁴ V opise telegramu zo začiatku marca 1920 V. Dvorského je zrejmé, že v blízkom čase malo dôjsť k prestávke v prácach delimitačnej komisie. Po schválení hraničných línií v Paríži sa mali zvyšné vytýčenia konať v priebehu niekoľkých dní a následne sa už malo čakať na dodávku hraničných kameňov, malo sa uskutočniť ich osádzanie. Osádzanie hraničných kameňov mal vykonávať už technický personál, bez potreby prítomnosti cudzích komisárov v Opave. Uvažovalo sa, preto aj nad myšlienkou, aby sa komisia na čas určený na práce technického personálu presídlila z Opavy do Prahy a pripravovať zatiaľ materiál pre inú hranicu napr. rakúsku.¹⁹⁵ V priebehu prác delimitačnej komisie vzišiel problém týkajúci sa vymeriavania hraničnej čiary. Podľa poručíka Jelínka z 10. apríla 1920 bola plukovníkom Pellicelim poslaná správa predsedovi komisie Uffleurovi, podľa ktorej Nemecko požadovalo odročenie vymeriavania hraníc v Hornom Sliezsku po plebiscite, alebo, aby bol do komisie prijatý zástupca Nemecka.¹⁹⁶ *Sme rovnakého názoru s predsedom komisie, že nie je možné pristúpiť na odloženie hraničných prác po plebiscite, pretože keby Horné Sliezsko sa stalo poľským, odpadol by dôvod pre ktorý Poliáci sú ochotní niektoré obce nám postúpiť. Totiž obava, že budú hlasovať proti nim. V prípade, že by zvíťazilo Nemecko, bola by pri nemožnosti kompenzácií inde naša situácia ťažšia ako pri jednaní s Poliakmi. Keby snád rada spojencov uznala sa na tom, že nemecký zástupca má byť pripustený do komisie zastávame zhodnú mienku s predsedom komisie, totiž že by mohol byť iba hlas poradný. Nie je zaiste možné, aby štát interesovaný ...mal dva hlasy rozhodujúce poľský a nemecký, kde by republika ČSR mala iba hlas jeden.*¹⁹⁷ Práce medzinárodnej rozhraničovacej komisie pre Hlučínsko skončili dňa 15. decembra 1920 tým, že ohraničili severovýchodnú časť Hlučínska. Ustanovená hranica sa však opierala iba svojím juhovýchodným koncom o hranice československého štátu pri Bohumíne. Koniec severozápadnej hranice vyčnieval do územia Nemecka. Rozhraničovacia komisia československo-poľská mala 12. októbra záverečnú schôdzu v tzv. sále Orloje na Quai d'Orsay v Paríži. Rozhraničovacej komisii československo-poľskej v čase

¹⁹⁴ AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 6060. Opis telegramu Dr. Dvorský

¹⁹⁵ AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 6060. Opis telegramu Dr. Dvorský

¹⁹⁶ KOVÁČOVÁ, D. *Versaillská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 100.

¹⁹⁷ AMZV, k.č. 52, Opis telegramu poručíka Jelínka z Opavy z 10. dubna 1920.

záverečných prác predsedal francúzsky plukovník Uffler a jej členmi boli britský plukovník Carey, taliansky plukovník Pellicelli, poľský profesor Goetela československý bývalý minister odborový-prednosta Roubík.¹⁹⁸ Posledné delimitačné práce boli ukončené až 16. októbra 1927 „*zostávajú iba záverečné likvidácie jednotlivých komisií*“,“¹⁹⁹ keď rozhraničovacia komisia československo-poľská podpísala záverečnú rozhraničovaciu prácu a bola uznesením veľvyslanskej konferencie rozpustená.²⁰⁰

1.7 Saint – Germainská zmluva a hranice s Rakúskom

Saint-Germainská mierová zmluva sa okrem uzavretia mieru zaoberala aj vznikom Rakúska. Zmluva sa dojednala medzi zástupcami jednotlivých štátov, rakúska delegácia nemala priamu a otvorenú účasť, svoje pripomienky podávala písomnou formou. Podľa zmluvy pripadol rozhodujúci podiel viny za vojnu okrem Nemecka aj Rakúsko-Uhorsku (podľa čl. 177), miera zavinenia však nemala na Rakúsko až taký faktický dopad, ako v prípade Nemecka. Zmluva je obdobne členená, ako Versailleská zmluva na časti a obsahovala 381 článkov. Snahou Rakúska, ešte pred prijatím mierovej zmluvy, bolo dosiahnuť plebiscit, resp. inú alternatívu voľby začlenenia území obývaných Nemcami do nového Rakúska. Francúzska, britská a talianska vláda rozhodli, že do rozhodnutia/prijatia mierovej zmluvy bude Československo existovať v jeho historických hraniciach krajín Českej koruny. 23. apríla 1919 sa schválilo Radou štyroch vymedzenie hranice Československej republiky s Rakúskom a potvrdila sa hranica historická.²⁰¹ Už 27. mája 1919 E. Beneš informoval zahraničný výbor Národného zhromaždenia o pojednávaní vo vzťahu k Rakúsku. E. Beneš výbor informoval o konečnom výsledku jednaní o teritoriálnych

¹⁹⁸ ZACPÁLEK, J. *Moravec: neodvislý list hájící zájmy lidu hlučinského*. Praha: Kroužek přátel Hlučinska, 20.10.1927, roč. 3, č.21, s. 6.

¹⁹⁹ AMZV, MKR, k. č. 52.

²⁰⁰ ZACPÁLEK, J. *Moravec: neodvislý list hájící zájmy lidu hlučinského*. Praha: Kroužek přátel Hlučinska, 20.10.1927, roč. 3, č.21, s. 6.; KOVÁČOVÁ, D. *Versailleská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky* : dizertačná práca. Univerzita P. J. Šafárika, 2023, s. 101.

²⁰¹ DEJMEK, J. a kol. (eds). *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek I. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum. Historický ústav Akademie věd ČR. 2001, s.8

otázkach. E. Beneš informoval o situácii vo Vitorazsku, kde už spomínal železničnú stanicu v Cmunte, ústupky na území v okolí rieky Dyje v prospech Československa. Známe mu boli v tom čase aj výsledky teritoriálny sporov Rakúska s Talianskom a Kráľovstvom SHS. Podľa Beneša bolo Rakúsko územne oklieštené, preto ho nezatažili už v hospodárskych a finančných oblasti (dôvodom ústupu bol tiež fakt, aby nežiadalo Rakúsko o pripojenie k Nemecku).²⁰² Delegácia z Rakúska bola pozvaná na konferenciu v máji 1919. Nezúčastňovala sa mierových rokovaní, jej úlohou bolo len akceptovať navrhovanú dohodu zo strany víťazných štátov. Koncept dohody dostala 2. júna 1919. Rakúsko podľa tejto dohody prišlo na úkor Talianska o brennerskú hranicu.²⁰³ Rakúsko nesúhlasilo, aby malo niesť vinu za vojnu viac, ako iné nástupnícke štáty Rakúsko-Uhorska. Nemecké Rakúsko (ako sa v tom čase označovalo) v memorande „*vznáša teda nárok na všetky územia bývalej monarchie obývané Nemcami*“²⁰⁴ a prvýkrát na mierovej konferencii bola vznesená požiadavka, aby do Československa neboli začlenení Nemci žijúci na území Čiech.²⁰⁵ Vzhľadom k jeho pozícii bola požiadavka zamietnutá. V otázke historických hraníc českých krajín, určovaní hranice a v konečnom výsledku aj formulovaní zmluvy Najvyššia rada nakoniec zamietla snahy Karla Renner (rakúsky spolkový kancelár) o nadobudnutie pohraničných oblastí obývaných nemeckým obyvateľstvom, pričom vychádzala z premisy, že početná nemecká skupina obyvateľstva neobýva súvislé ohraničené územie, ale len pohraničné územia a netvorí administratívnu, ekonomickú, geografickú ucelenú jednotku,²⁰⁶ dôsledku čoho neprichádza do úvahy ani uplatňovanie národnostného princípu. 2. septembra skončili rokovania, a to potvrdením historických hraníc ČSR.²⁰⁷

²⁰² DEJMEK, J. a kol. (eds). *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek I. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum. Historický ústav Akademie věd ČR. 2001, s. 331-332, dokument č. 212, Zpráva ministra zahraničních věcí ČSR E. Beneše zahraničnímu výboru Národního shromáždění o soudobém stavu jednání mírové konference o mírové smlouvě s Rakouskem.

²⁰³ PROCHÁZKA, R. *Likvidace války 1919*. Praha: Orbis, 1935, s.180, 181

²⁰⁴ PROCHÁZKA, R. *Likvidace války 1919*. Praha: Orbis, 1935, s.180, 181

²⁰⁵ PERMAN, D. *The shaping of the Czechoslovak state*. 1962, s. 199

²⁰⁶ PERMAN, D. *The shaping of the Czechoslovak state*. 1962, s. 200

²⁰⁷ DEJMEK, J. a kol. (eds). *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek I. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum. Historický ústav Akademie věd ČR. 2001, s. 9

Hranicu s Rakúskom potvrdili v zmluve Saint-Germainskej z dňa 10. septembra 1919, včlenenej do vnútroštátnej zbierky pod č. 507/1921 Zb., a to v čl. 27, bod 6. „Hranice Rakúska budú stanovené takto: od bodu zvrchu určeného a až k ohybu starej hranice z r. 1867 medzi Rakúskom a Uhorskom asi 2 km 500 m na severovýchod od Bergu: čiara, ktorá sa určí na mieste samom, pretínajúcom cestu z Kopčan (Kittsee) do Bratislavy vo vzdialenosti asi 2 km na sever od Kopčan (Kittsee); odtiaľ na severu a až k bodu, ktorý sa zvolí na hlavnom plavebnom koryte Dunaja asi 4 km 500 m proti prúdu od mosta bratislavského: čiara, ktorá sa určí na mieste samom, držiac sa pokiaľ to je možné starých hraníc z r. 1867 medzi Rakúskom a Uhorskom; odtiaľ k západu a až k sútoku Moravy s Dunajom: hlavné plavebné koryto Dunaja; odtiaľ proti prúdu toku Moravy, potom tok Dyje až k bodu zvolenému asi 2 km na juhovýchod od bodu, kde cesta z Ranšpurku (Rabensburg) do Poštovej (Themenau) prechádza železnicou vedúcou z Ranšpurku do Břeclavy; odtiaľ k západoseverozápadu a až k bodu starej správnej hranice medzi Dolným Rakúskom a Moravou, ležiacemu asi 400 m na juh od bodu, v ktorom táto železnica pretína železnicu mikulovsko-valčickú (Nikolsburg-Feldsberg): čiara, ktorou sa určí na mieste samom, prechádzajúcu kótami 187 (Dlhý vrch), 221 (Rosenbergen), 223 (Wolfsberg), 291 (Raistenberg), 249 a 279 (Kallerhaide); odtiaľ k západoseverozápadu tejto správnej hranice; potom k západu a až k bodu, ktorý sa zvolí asi 3 km na východ od osady Františkova (Franzensthal): stará hranica medzi Dolným Rakúskom a Čechami; odtiaľ k juhu a až kóte 498 (Gelsenberg) asi 5 km na severoseverozápad od Cmuntu: čiara, ktorou sa určí na mieste samom, prochádzajúca na východ od cesty z Rabšachu (Rottenschachen) do Krabonoše (Zuggers) a kótami 537 a 522 (G. Nagel Berg); odtiaľ k juhu, potom k západoseverozápadu a až k starej správnej hranici medzi Dolným Rakúskom a Čechami do bodu ležiaceho asi 200 m na severovýchod od bodu, kde táto hranice pretína cestu z Nových Hradů do Vítoraze (Weitra): čiara, ktorou sa určí na mieste samom, prechádzajúcou medzi Krabonošom (Zuggers) a Chřibkami (Breiensee), potom najvzdialenejším juhovýchodným bodom železničného mostu cez Lužnici, ponechávajúcemu Rakúsku mesto Cmunt a štátu československému stanicu a železničné dielne cmuntské (Wolfshof) a rozvetvenie železníc cmuntsko-českobudějovické a cmuntsko-třeboňské, idúcemu potom kótami 524 (Grundbühel), 577 (severne Hohenbergu) a 681 (Lagerberg); odtiaľ k juhozápadu tejto správnej

*hranice; potom k severozápadu starej správnej hranice medzi Čechami a Horným Rakúskom až k jej styku s hranicou Nemecka.*²⁰⁸

Najdôležitejšou skutočnosťou vo vzťahu k Československu tak bolo ponechanie územia obývaného nemeckým obyvateľstvom v Československu, získanie územia tzv. Valticka²⁰⁹, Vitorazska²¹⁰ a Dyjského trojuholníka. Územie Valticka bolo nárokované tiež z historického hľadiska, bolo po storočia obývané českým obyvateľstvom, ale po vznášaní rakúskych nárokoch musela o tomto teritoriálnom probléme rozhodnúť mierová konferencia. Československo obhajovalo pripojenia Valticka aj skrz dôležité železničné spojenie z Břeclaci do Mikulova. Z pohľadu strategického zaistenia hraníc, postačujúce prírodné strategické zaistenie bolo len na Dunaji a v Karpatoch. Zvyšné hraničné úseky boli zaistené pohoriami, a to iba operatívne a takticky. Prípadný vojenský útok mohli len zabrzdiť, ale nie ho zastaviť.²¹¹ Nový štát potvrdením hraníc už dvoma mierovými zmluvami mal podlhovastý tvar, ktorý by bol zo strategických dôvodov naozaj náročný na obranu. V prípade útoku silného vojska, napr. zo strany Nemecka, s ktorým malo Československo bez pochyb dlhú hranicu, by bola obrana Československa neutržateľná. Preto sa vyžadovali úpravy niektorých hraničných úsekov.²¹² Úpravy boli výslovne defenzívneho charakteru, aby sa nový štát mohol čo najlepšie chrániť pred prípadnými útokmi nepriateľských vojsk.²¹³ Rakúsku sa už nepodarilo dosiahnuť väčšie územné zmeny. Nový československý štát bol aj tak na základe dohody medzi Francúzskom

²⁰⁸ Čl. 27, ods.6, 507/1921 Sb. Mierová zmluva medzi mocnosťami spojenými a združenými a Rakúskom

²⁰⁹ Územie Valticka tvorí okolie mesta Vlatice, dnešná časť okresu Břeclav. Valticko pripadlo v prospech Východnej marky v priebehu 11. storočia. Neskôr opäť pripadlo pod českú vládu, za vlády Jana Luxemburského a Jiřího z Poděbrad. Až na tieto krátke momenty bolo Valticko súčasťou Dolného Rakúska, a to až do roka 1920. Konceptie pripojenia časti Moravského pole sformuloval ešte pred mierovou konferenciou A. Boháč.

²¹⁰ Územie Vitorazska bolo obývané slovanskými kmeňmi už od 6. stor. V rannom stredoveku sa považovalo za súčasť českého kniežatstva. Vitorazsko bolo definitívne odtrhnuté od Čiech až v 13. stor. Po jeho dobytí Habsburgovcami, ktorí porazili v bitke na Moravskom poli českého kráľa Přemysla Otakara II. a pripojili územie Vitorazska k Rakúsku. Bližšie pozri KOBLASA, P. *Vitorazsko. Dolnorakouská historie oblasti*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek, 2013, s. 7-8.

²¹¹ AMZV, PA, kartón 56, inv.č. 5297

²¹² Napr. územie Vitorazska, hranica pri Cmunte, dnešné České Valenice a rakúska obec Gmünd.

²¹³ AMZV, PA, kartón 56, inv.č. 5297

a Československou národnou radou o postavení Čechov a Slováků vo Francúzsku uznaný v rozsahu historických hraníc už 28. septembra 1918, keď sa francúzska vláda zaviazala k presadeniu historických hraníc Československa.²¹⁴ Prirodzene, rakúski zástupcovia neboli s podmienkami mierovej zmluvy spokojní, najmä s ohľadom na množstvo nemeckého (nemecko-rakúskeho) obyvateľstva, ktoré ostalo za hranica Československa a muselo sa podriaďiť jeho vláde. Začlenením nemeckých provincií do Československa sa spustilo z rakúskej strany značné protesty, pričom argumentom Rakúska bolo samozrejme vysoké percento nemeckého obyvateľstva žijúceho na území provincií.²¹⁵ Rakúsko sa snažilo rovnako, ako nový československý štát odvolávať na právo národa na sebaurčenie pre nemecké provincie. Ďalším problémom bol, ale aj fakt, že sa pod správu Československa dostali, aj dôležité priemyselné a ekonomické oblasti a problém bol tiež v blokáde dodávok potravín a vykurovacích surovín, čo predstavovalo veľký problém hlavne pre Viedeň.²¹⁶ Československo, teda získalo územia s nemeckým obyvateľstvom- Böhmerwaldgau, Deutschböhmen, Deutschmähren a Deutschschlesien a Rakúsko sa s uznaním hraníc Československa v rozsahu jeho historických hraníc, ohľadom na krajiny Českej koruny, nevedelo zmieriť. Historické právo na niektoré územia si nárokovali aj poprední rakúski politici a stratou týchto území Rakúsko stratilo, napr. aj dôležité železničné uzly.²¹⁷ Prvé problémy s historickými hranicami sa objavili v oblasti Vitorazska už pred podpisom mierovej zmluvy. V obciach, ktoré mali byť bez plebiscitu pripojené k Československu začali už v júni 1919 vzbury. Obce patriace po dlhú dobu k Dolnému Rakúsku nechceli byť bez možnosti plebiscitu pripojený k Československu. Rakúsko, ako porazený štát, však nemalo možnosti vo svojej pozícii zasiahnuť. Železničná stanica v Cmunte a ďalšie obce pririeknuté na základe mierovej zmluvy Československu boli 1. augusta 1920 obsadené

²¹⁴ KONRÁD, O. *Nevyvážené vzťahy. Československo a Rakousko 1918-1933*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s. 52.

²¹⁵ *Bericht über die Tätigkeit der Deutschösterreichischen Friedensdelegation in St.-Germain-en-Laye*. Band I. 1919. Wien: Deutschösterreichische Staatsdr., Beilage 27, s. 88-90.

²¹⁶ *Bericht über die Tätigkeit der Deutschösterreichischen Friedensdelegation in St.-Germain-en-Laye*. Band I. 1919. Wien: Deutschösterreichische Staatsdr., Beilage 27, s. 90-91.

²¹⁷ PROKŠ, P. *Vítězové a poražení. Střední Evropa v politických plánech velmocí za Velké války a na mírové konferenci v Paříži (1914-1918/1919-1920)*. Praha: Naše vojsko, 2016, s. 218

československým vojskom.²¹⁸ Ak sa vrátíme k júlu 1919, v Dolných Velenicích sa koncom mesiaca konala schôdza českých obyvateľov obcí Dolní Velenice a České Cejle ohľadom hranice s Dolným Rakúskom. Na schôdzi vypracovali pre českú delegáciu do Paríža memorandum, obsahom ktorého bolo potvrdenie obyvateľov oboch obcí, že si želajú byť súčasťou Československa.²¹⁹ Každopádne, nemecká časť obyvateľstva v týchto obciach verila vo veľkonemecký sen, dúfala v neobsadenie týchto obcí československou armádou a voči českému obyvateľstvu vzrastali vyhrážky z ich strany. Menšinový národný výbor v Dolných Velenicích, preto požadoval u nemecko-rakúskej vlády záruku prostredníctvom vyslanca vo Viedni, že pri akýchkoľvek násilnostiach bude celý kraj obsadený československým alebo dohodovým vojskom. Výbor potom v mene vitorazskej župy požadoval pripojenie k Československu a tiež o hospodárske zaistenie zo strany Československa.²²⁰ Necelý rok po podpísaní Saint-Germainskej mierovej zmluvy bolo 23. júla 1920 prijaté opatrenie č. 450/1920 Zb. Stáleho výboru Národného zhromaždenia republiky Československej podľa § 54 ústavnej listiny o inkorporácii Vitorazska a Valčicka, na základe ktorého došlo k rozšíreniu suverenity Československa na nové štátne územia získané zmluvou zo Saint-Germain, na ktoré sa po zabraní Československou republikou rozšírila pôsobnosť medzinárodných zmlúv, zákonov a nariadení platných v Československu a zároveň sa týmto opatrením zmocnila československá vláda k uvedeniu všetkých opatrení potrebných k zachovaniu právneho poriadku, zavedeniu riadnej správy a súdnictva.

²¹⁸ KOBLASA, P. *Vitorazsko. Dolnorakouská historie oblasti*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek, 2013, s. 14-15.

²¹⁹ AMZV, PA, kartón 56. Memorandum menšinového národného výboru župy vitorazské o obcích České Cejli a Dolných Velenicích.

²²⁰ AMZV, PA, kartón 56, č. 5317.

2 Trianon – oporný pilier južnej hranice s Maďarskom

Napriek tomu, že vtedajšia maďarská vláda nemala v pláne zvoliť zasadnutie uhorského snemu nakoniec podľahla tlaku grófa Károlyiho. Práve na jeho naliehanie došlo v priebehu októbra 1918 k viacerým zasadnutiam uhorského snemu, na ktorých sa rokovalo o tom ako, čo najlepšie obstáť v blížiacich sa ťažkých časoch, keďže už v tomto čase bolo jasné, že Uhorsko vo vojne prehrá, čo konštatoval aj samotný gróf Károlyi, ktorému dali za pravdu, aj ďalší vrcholní predstavitelia politického života okrem iných, aj gróf Apponyi.

Ten, aj napriek tomu, že spočiatku bol zástancom vojny so Srbskom, teraz predniesol na zasadnutí snemu rezolúciu svojej strany, v ktorej žiadal, čo najrýchlejšie uzatvorenie mieru a tým ukončenie vojnového konfliktu. Aj napriek nutnosti uzatvorenia čo najrýchlejšieho mieru však Apponyi vo svojej rezolúcii odmietol akékoľvek územné delenie pričom sa odvolával na nutnosť zabezpečenia slobodného vývinu pre všetky národnosti žijúce na uhorskom území. Vo svojich ďalších bodoch však rezolúcia nezabúdala ani na nutnosť vyslania vlastných zástupcov na mierovú konferenciu, či jasné odčlenenie sa Uhorska od Rakúskej časti monarchie s vlastnou vojenskou ako aj zahraničnou politikou.²²¹ Na podklade tejto rezolúcie bolo možné badať, že maďarskí politickí predstavitelia uvedomujúci si vojenskú porážku, neboli ochotní pripustiť nutnosť riešenia národnostnej otázky na svojom území.

V tejto súvislosti je taktiež možné poukázať na značné názorové rozdiely jednotlivých politických táborov, ktoré aj napriek nezhodám dokázali nájsť spoločnú reč práve v otázke zachovania územnej celistvosti. Celá politická reprezentácia bola presvedčená, že v tejto situácii je v prvom rade nevyhnutné zabezpečiť čo najvýhodnejší mier pre Maďarsko. V otázke národnostných menšín tak zastávali názor, že tú je potrebné riešiť prostredníctvom politiky ústupkov. Na podklade toho dúfali, že sa im podarí získať si medzinárodné politické spektrum natoľko, že ich dokážu presvedčiť, aby si princíp sebaurčenia vykladali len v súvislosti s Maďarskom

²²¹ K tomu bližšie pozri: HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, s.16-34; GALANTAI, J., *Magyarország az első világháborúban 1914-1918*. Budapest: 1974, s.132; HOUDEK, F., *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava: 1931, s.108-124.

ako krajinou a nie v súvislosti s národnostnými menšinami žijúcimi na danom území. V tejto súvislosti, je preto potrebné poukázať na vystúpenia v uhorskom sneme prednesené politikmi nemaďarskej národnosti. Tie vyvolali búrlivú diskusiu, pričom si ich prednášatelia vyslúžili okrem prejavov nesúhlasu aj posmech, či urážky. V obdobnej atmosfére vystúpil so svojim prejavom aj F. Juriga, ktorý sa vo svojom prednese odvolával na štátnu tradíciu Veľkej Moravy a dovoľával sa práva na sebaurčenie pre všetky národy Uhorska. Vo svojom prejave tak jasne prezentoval svoj názor, podľa ktorého môžu na nadchádzajúcej mierovej konferencii vo Francúzku hájiť slovenské záujmy len zástupcovia Slovenskej národnej rady.

V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na špecifický výklad vtedajšieho maďarského právneho poriadku, ktorý nepovažoval Slovákov za národ, ale iba za akési etnikum žijúce na území horného Uhorska. Takéto ponímanie však malo pre Maďarov dôležitý význam nakoľko, ako národnosť podľa ich výkladu práva Slováci neboli oprávnení zúčastniť sa na mierových rokovaníach a hájiť svoje záujmy. Toto právo bolo jasne deklarované výlučne pre príslušníkov utláčaných národov. Paradoxne samotný Juriga ešte nebol oprávnený vystupovať v mene Slovenskej národnej rady, ktorá ešte nebola oficiálne kreovaná, čo vyvolalo značné znepokojenie aj medzi slovenskou politickou reprezentáciou.

Z celospoločenského pohľadu však Jurigov prejav jasne deklaroval požiadavky Slovákov pozostávajúce nielen z možnosti osobne sa zastupovať na medzinárodnej mierovej konferencii vo Francúzsku, ale taktiež ich právo na sebaurčenie spočívajúce vo vytvorení vlastného štátneho útvaru. Týmto prejavom sa Juriga prakticky prihlásil k uplatneniu stanoviska amerického prezidenta Wilsona aj na Slovákov.²²² Predstavy slovenskej politickej reprezentácie prezentované v Jurigovom prejave však nekorešpondovali s maďarskými predstavami o povojnovom usporiadaní vzťahov a nutnosti zachovania územnej celistvosti Uhorska.

Predstavy maďarskej reprezentácie utrpeli, a to predovšetkým po vyjadrení prezidenta USA zo 4. 10. 1918, kedy verejne deklaroval uznanie Československej národnej rady zo strany USA. Svojím vyhlásením Wilson prakticky zbúral predchádzajúcu predstavu maďarských politikov, nakoľko uznal Československú národnú radu

²²² HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, s.36-38.

za predstaviteľa plnohodnotného národa utlačovaného pod správou habsburskej monarchie. Svojím postojom tak jasne poukázal na právo Slovákov na sebaurčenie ako aj hájenie ich vlastných medzinárodných záujmov na politickej scéne.

Prirodzene takýto postoj USA nekorešpondoval s postojom maďarských predstaviteľov pričom pochmúrna atmosféra vychádzajúca z Wilsonovho prehlásenia sa preniesla aj na nasledujúce zasadnutie maďarského snemu konajúce sa 22. októbra 1918. Celé zhromaždenie tak bolo poznačené značnou neistotou a strachom o osud Uhorska, keďže po takomto vyhlásení bolo možné očakávať odčlenenie sa slovenskej časti územia. V tejto súvislosti vyvstali aj ďalšie otázky a obavy o ďalšie smerovanie Sedmohradska a s tým súvisiaci predpoklad ďalších územných strát. Maďarským politikom tak neostávalo nič iné iba pripustiť pre nich doposiaľ značne nepredstaviteľnú možnosť nutnosti realizácie rokovaní s Čechoslovákmi. V dôsledku toho tak bolo potrebné začať riešiť česko-slovenskú otázku, a to aj na úrovni uhorského parlamentu, čomu sa museli prispôbiť, aj zhromaždení politickí predstavitelia.

V období slovenských snáh o odčlenenie sa spod uhorskej nadvlády a prijatí Martinskej deklarácie práve vrcholila vládna kríza spôsobená „chryzantémovou revolúciou“. Kríza vyvrcholila v noci z 30-teho na 31-ého októbra, kedy moc v Budapešti prešla na Maďarskú národnú radu. Vláda vytvorená s pomocou ministerského predsedu grófa Károlyiho následne pristúpila k vyhláseniu nezávislosti Uhorska od centrálnej vlády vo Viedni. O definitívnej odluke slovenskej časti územia od Uhorska svedčila okrem iného aj komunikácia medzi Károlyim a predsedom Slovenskej národnej rady, M. Dulom, v ktorej Dula poukazoval na to, že „*slobodný česko-slovenský národ chce už byť iba dobrým susedom a bratom maďarského národa.*“²²³

Od začiatku však boli zrejme snahy maďarskej vlády, ktoré sa následne prejavili aj priamo na medzinárodných rokovaníach vo Francúzsku o zachovanie územnej celistvosti Uhorského kráľovstva. Maďarská vláda sa od začiatku nemienila vzdať, pričom sa predstaviteľov jednotlivých národov pokúšala upokojiť pomerne vážnymi sľubmi o ich možnom autonómnom postavení v krajine. Už

²²³ HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, II.zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. 164, s.37.

od začiatku utvárania mierového povojnového usporiadania, tak maďarská vláda kalkulovala so smenou postoja Dohodových mocností, ktoré chcela o správnosti svojho postoja presvedčiť na mierových rokovaníach. Zotrvávajúc na svojich postojoch sa maďarská vláda odmietla vzdať svojich právomocí vo vzťahu k slovenskému územiu, ktoré mali byť prenesené na Slovenskú národnú radu. Slovenskí politickí predstavitelia sa však nemienili len tak vzdať myšlienky vytvorenia samostatného štátneho útvaru s Čechmi, v dôsledku čoho sa územie Slovenska už v tomto období stalo miestom bojov, a to aj napriek tomu, že už v tomto období prebiehali diplomatické rozhovory, pokúšajúce sa o diplomatické riešenie tejto pre Slovákov dôležitej otázky.

Koncom roka 1918 sa, preto Slováci ocitli v pomerne komplikovanej situácii, keď z pohľadu medzinárodného práva už existoval nový subjekt v podobe spoločného štátu Čechov a Slovákov. Z reálneho hľadiska ešte len teraz začínal skutočný boj o pričlenenie slovenskej časti územia k novovzniknutej republike, a to tak na politickej ako aj vojenskej úrovni. K upokojeniu situácie tak neprispeli ani mnohopočetné výtržnosti a nepokoje obyvateľstva, ktoré sa už nechcelo zmieriť s maďarskou nadvládou. Takýmto spôsobom sa Slováci pokúšali oslabiť maďarský vplyv na svojom území.²²⁴ O pomerne komplikovanej situácii na tomto území pojednávalo aj *Memorandum Klubu slovenských poslancov*, ktoré bolo v polovici novembra 1918 prednesené v Národnom zhromaždení v Prahe. Jeho zostaviteľ I. Dérer v ňom poukázal na zosadenie maďarských úradov v mnohých okresoch. Sila s akou sa slovenský ľud vzbúril proti maďarskému útlaku tak podľa Déreho primäla k ústupu nielen maďarskú žandarmériu, ale taktiež železničných úradníkov. V ďalších okresoch krajiny sa však bolo možné stretnúť aj s pokojnejším prevzatím moc, keď samotní úradníci zložili sľub vernosti česko-slovenskému štátu.²²⁵

Svoje stanovisko následne zaujala aj Slovenská národná rada, ktorá sa v reakcii na udalosti v Prahe. Zohľadňujúc pomery Slovákov pristúpila k vydaniu svojej prvej výzvy pod názvom „*Ohlas*“

²²⁴ K tomu bližšie pozri: MEDVECKÝ, K.A., *Slovenský prevrat, zv. III.*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1930, s.3-186; TAJTÁK, L., *Národnodemokratická revolúcia na východnom Slovensku v roku 1918*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972, s.21-29.

²²⁵ SNA, Bratislava, fond ISNR Klub slovenských poslancov, kr.1, november 1918 – reprezent.; Tiež HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, II. zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. č. 168, s.45-48.

v ktorej sa stotožnila s vyjadreniami Národného výboru. V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že Slovenská národná rada sa od pôvodného vyhlásenia odklonila v otázke najvyššieho reprezentanta štátnej zvrchovanosti. Vo vzťahu k slovenskej časti územia tak jasne deklarovala, že za najvyššieho reprezentanta štátnej moci na slovenskej časti územia nepovažuje Národné zhromaždenie pôsobiace v Prahe, ale samú seba. Jej pôvodným zámerom v tomto období bolo inšpirovať sa Národným zhromaždením a pokojnou cestou prevziať moc na našom území.²²⁶

Hlavným cieľom slovenskej politickej reprezentácie v tomto období bolo odčlenenie sa od Uhorska, a to aj napriek tomu, že vtedajšia maďarská politická elita sa nevedela, či skôr nechcela zmieriť s novým, povojnovým smerovaním Európy. Snahou maďarskej vlády bolo aj naďalej si pod svojou správou udržať územie Slovenska. V tomto kontexte sa tak aj Slovenská národná rada oveľa viac zamerala na jasnú deklaráciu odčlenenia územia, pričom otázku vnútroštátneho usporiadania vzťahov odsunula do úzadia. Samotná slovenská politická reprezentácia však nebola v otázke vymanenia sa Slovenska spod mocenskej nadvlády zanikajúceho Uhorska jednotná. Politici totižto pracovali s viacerými variantami vojenského obsadenia nášho územia, a to buď s pomocou vojska dohodových mocností poprípade Čiech. Neopomenuteľný bol aj variant, ku ktorej sa prikláňali niektorí politici, ktorí poukazovali na to, že naše územie, by mohli obsadiť, aj československé zahraničné légie. Niektorí sa však stále nevzdávali nádeje pokojného riešenia vzniknutej situácie, ktoré však záviselo od toho, či maďarskí predstavitelia odovzdajú moc Slovenskej národnej rade. Ich nádej pramenila predovšetkým z možného diplomatického tlaku dohodových mocností, pričom v takomto prípade by bolo možné aj jednoduchšie začlenenie slovenského územia do Československej republiky.²²⁷ Za najpravdepodobnejší scenár sa však vo vtedajšej napätej politickej situácii javil ten, ktorý pri vymanení sa nášho územia spod vplyvu Uhorska počítal s vojenskou podporou Čiech, nakoľko Slováci v tom

²²⁶ K tomu bližšie pozri: HRONSKÝ, M., *Slovensko na rázcestí. Slovenské národné rady a Gardy v roku 1918*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1976, s.96-114; Tiež HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. č.166, s.40-41.

²²⁷ K tomu bližšie pozri list M. Duku E. Stodolovi (SNA, Bratislava, I. SNR 1918, Duka-Stodolovi 6.11.1918).

čase ešte nedisponovali dostatočnou armádou, ktorá by bola spôsobilá vojensky zasiahnuť voči Maďarsku.

Na to, aby sa Slovensko mohlo definitívne pričleniť k Československu však potrebovalo definitívne vysporiadať vzťahy s Maďarskom, ako aj vykonať všetky potrebné právne kroky na to, aby bolo zabezpečené reálne pôsobenie československých orgánov na jeho území. Vzhľadom k vtedajšiemu politickému vnímaniu novovznikajúceho povojnového usporiadania štátov v Európe je preto, pochopiteľné aj zmyšľanie tak českej ako, aj slovenskej politickej reprezentácie presadzujúcej model jednotného československého národa. Zo súčasného uhla pohľadu však je možné aj na podklade neskoršieho rozpadu krajiny konštatovať, že takého, i keď v tom čase nevyhnutné riešenie situácie bolo z pohľadu dlhodobého udržania nerealistické. Napriek tomu však myšlienka jednotného československého národa v tom čase vo významnej miere prispela k vytvoreniu samostatného Československého štátu a tým aj k oslobodeniu Slovákov spod maďarského útlaku.

Myšlienka jednotného československého národa vytvárala v zahraničí priaznivé prostredie pre podporu vytvorenia samostatného Československého štátu, na domácej pôde, predovšetkým na Slovensku, sa však spočiatku nestretla s pochopením a medzi politickou elitou mala len malú skupinku podporovateľov. Napriek tomu však slovenskí politickí zástupcovia chápali jej význam vo vzťahu k ďalšiemu smerovaniu nášho územia, a to aj napriek tomu, že jej uplatnenie vnímali, len ako prostriedok k dosiahnutiu stanoveného cieľa, a to odpútania sa spod vplyvu Uhorska ako, aj následné pričlenenie nášho územia do spoločného štátneho útvaru Čechov a Slovákov. Slovenskí politickí predstavitelia si totižto veľmi dobre uvedomovali vtedajšiu pomerne komplikovanú politickú situáciu a chápali, že v období rozpadu mnohonárodnostnej Rakúsko-Uhorskej monarchie bude pre novovznikajúci štátny subjekt na mape Európy prospešnejšia jeho prezentácia ako národnostne jednotného celku. V tejto súvislosti tak bolo pre obe strany tak Čechov, ako aj Slovákov vhodnejšie poukazovať na jednotu politickej vôle vo vzťahu k vytvoreniu spoločného štátneho zoskupenia. V tejto súvislosti bola vnímaná aj otázka možného autonómneho postavenia Slovákov v Československu, pričom vtedajšie povojnové politické vnímanie nevytváralo priaznivé podmienky k jeho uplatneniu. K otázke novej autonómie sa tak slovenskí politickí predstavitelia chceli vrátiť až v neskoršom období. Uvedomujúc si možnosti, ktoré Slovákom ponúkala vtedajšia

medzinárodná politická scéna sa následne realizovalo aj prvá zasadnutie Výkonného výboru Slovenskej národnej rady prebiehajúce v októbri 1918.²²⁸ Slováci sa pri svojom pomýšľaní o možnej budúcej autonómii nášho územia mohli v tom čase oprieť, aj o ubezpečenia svojich českých kolegov.²²⁹

Myšlienka československého národa tak bola považovaná za akýsi taktický variant vtedajšieho usporiadania vzťahov, ktorá však vo svojej podstate do budúca nevyklúčovala možnosť prehodnotenia štátoprávneho postavenia slovenského územia v Československu ani prijatie k tomu prislúchajúcej legislatívy. V tejto súvislosti je taktiež možné poukázať na žiadosť Výkonného výboru Slovenskej národnej rady adresovanú pražskému centru koncom novembra 1918, v ktorej sa Výkonný výbor domáhal poskytnutia písomných záruk budúceho autonómneho postavenia slovenského územia, a to predovšetkým v kontexte už existujúcej ponuky maďarskej vlády. Ani to však úplne nezabránilo maďarskej vláde vyvíjať aktivitu na našom území s úmyslom jeho zachovania pod správou Maďarska, ktoré vykonávala až do podpisu definitívneho znenia Trianonskej mierovej zmluvy. V snahe o uskutočnenie svojich zámerov sa tak maďarská strana nezdráhala ani prísľubu autonómneho postavenia slovenského územia, a to aj prostredníctvom jeho prísľubu na medzinárodnej politickej scéne.

Napriek snahám sa Slovenskej národnej rade nepodarilo realizovať jej plány v súvislosti s pokojným prevzatím moci na našom území po vzore svojho pomerne skúsenejšieho partnera z Čiech. Neúspech Slovenskej národnej rady však pramenil z viacerých príčin tak subjektívneho ako aj objektívneho charakteru. Napriek tomu, že v tomto čase došlo k vytvoreniu Slovenskej národnej rady, ako reprezentanta zvrchovanosti štátnosti na našom území táto nebola podporená ozbrojenými zložkami, ktoré by jej v tom čase pomohli k prevzatiu moci na danom území. V tejto súvislosti je však neopomenuteľná aj absencia finančného a taktiež materiálneho aparátu, ktorý by zabezpečil plynulý chod Slovenskej národnej rady.

²²⁸ K tomu bližšie pozri: Zápisnicu In: HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, II. zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. č. 165, s.38-39.

²²⁹ Pozri napríklad výpoveď M. Dulu k pražským prísľubom samosprávy Slovenska. In: HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, II. zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. č. 181, s.77-79.

Ako už bolo spomenuté vyššie v dôsledku snáh o osamostatnenie sa spod maďarského útlaku bolo možné sa na našom území stretnúť s revoltami vystupujúcimi proti predstaviteľom maďarského štátu na našom území. So znefunkčnením dovtedy pôsobiaceho uhorského administratívno-správneho aparátu však na našom území dochádza k vytvoreniu ďalšieho problému v podobe neexistencie neho náhrady. Slovenská národná rada tak aj napriek tomu, že vystupovala, ako reprezentantka slovenského národa tak v konečnom dôsledku nedisponovala dostatočnými prostriedkami na reálne prevzatie moci na našom území z rúk Maďarska. Napriek tomu však miestne slovenské národné rady a gardy na niektorých miestach zaznamenali úspechy v podobe prevzatia moci do svojich rúk v niektorých častiach našej krajiny.²³⁰ Vo vzťahu k miestnym slovenským národným radám však nie je možné zabudnúť ani na pôsobenie miestnych maďarských národných rád a gárd, ktoré taktiež pôsobili na našom území pričom voči ich pôsobeniu sa ohradila aj samotná Slovenská národná rada, a to aj priamo v Budapešti.²³¹ Snaha o osamostatnenie sa slovenskej časti územia však neostala bez odozvy a maďarské národné gardy v spolupráci s nesúrodým maďarským vojskom v snahe o potlačenie búriaceho sa slovenského obyvateľstva začali podnikať krvavé odplaty.²³²

V o niečo komplikovanejšej situácii sa v tomto období ocitlo územie východného Slovenska, na ktorom sa až do polovice decembra 1918 uplatňovali nariadenia maďarskej vlády obdobne ako aj v ďalších častiach novovytvoreného Maďarska. V tomto prípade však významnú úlohu zohrali maďarské národné rady, ktoré na východe Slovenska rýchlo preberali moc a nerešpektovali prejavy národnodemokratické snahy tu usídleného slovenského obyvateľstva. Vzniknutá politická situácia na tomto území v konečnom dôsledku prispela k vyhláseniu Východo-slovenskej rady, ktorá 11. 12. 1918 v Prešove vyhlásila Východoslovenskú

²³⁰ K tomu bližšie pozri: MEDVECKÝ, K. A., *Slovenský prevrat, zv. II*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1930, s.3-29.

²³¹ SNA, Bratislava I SNR 1918 – zápisnica z rokovania Predsedníctva SNR 5.11. 1918; Paradoxne boli na našom území aj regióny v ktorých sa vytvárali a následne aj pôsobili zmiešané slovensko-maďarské, ale taktiež aj maďarsko-nemecké národné rady. Takéto politické pôsobenie však len odrážalo vtedajší stret dvoch politických názorov na ďalšie smerovanie. Na jednej strane sa bolo možné stretnúť so snahou o osamostatnenie sa slovenskej časti územia a vytvorenie Československého štátu. Na strane druhej sa však bolo možné stretnúť s politickou aktivitou snažiacou sa o zachovanie celistvosti Uhorského územia.

²³² AMZV ČR, Praha, PA, zv. 48, č.4913 – Atrocita maďarského vojska na Slovensku.

ľudovú republiku, ktorej cieľom bolo pokúsiť sa znemožniť národnosloboditeľské snahy Slovákov. Východo-slovenská rada sa aj týmto spôsobom pokúsila poukázať na to, že slovenský národ ešte nie je úplne sformovaný a, aj týmto spôsobom prispieť k zachovaniu územnej celistvosti Uhorska, a to vrátane územia Slovenska. Východoslovenskou ľudovou republikou a jej hodnotami sa následne inšpirovali aj ďalší promaďarskí zástupcovia, v dôsledku čoho došlo na našom území k vyhláseniu Spišskej či Oravskej republiky.²³³ Formovanie a činnosť slovenských národných rád a gárd bola do značnej miery ovplyvnená aj Károlyiho vnímaním belehradského prímeria. Vpádcom maďarských vojsk na naše územie tak došlo k znefunkčneniu formovacích procesov národných rád a gárd na zvyšnom území Slovenska.

Aj takýmto spôsobom sa maďarskí vládni predstavitelia pokúšali o zabránenie vstupu československých vojsk na naše územie, čím sa začalo postupné obsadzovanie nášho územia maďarským vojskom. Maďarské vojská pri svojom vojenskom pôsobení na našom území postúpili až do Turčianskeho sv. Martina, kde v dôsledku ich pôsobenia došlo k uväzneniu predsedu Slovenskej národnej rady M. Dulu. Aj týmto spôsobom sa tak maďarskí predstavitelia pokúšali demonštrovať moc na našom území, pričom svoj postoj k možnému pričleneniu nášho územia k novovznikajúcej Československej republike vyjadrili aj následným vyhlásením mobilizácie na našom území. Z konania vtedajších vrcholných politických predstaviteľov je badateľný celkový postoj Maďarska k vzniknutej situácii. Maďari totižto aj naďalej považovali územie Slovenska za svoju súčasť a nemienili sa ho vzdať bez boja.

Vážnosť situácie na našom území odzrkadľovali aj ďalšie kroky našej politickej elity, ktorá sa zo všetkých síl pokúšala, o čo najrýchlejší odsun maďarských vojsk z nášho územia. V tejto súvislosti bol vyslaný do Budapešti splnomocnený delegát, ktorý mal s maďarskými kolegami rokovať o existencii slovenských a maďarských národných gárd na našom území.²³⁴ Delegácia Slovenskej národnej rady bola taktiež prítomná aj na rokovaníach M. Hodžu v Budapešti na prelome novembra a decembra r.1918.

²³³ K tomu bližšie pozri: TAJTÁK, L., *Národnodemokratická revolúcia na východnom Slovensku v roku 1918*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972, s. 30-90.; RYCHLÍK, J., *Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vzťahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, s.65-66.

²³⁴ HRONSKÝ, M., *Slovensko na rázcestí. Slovenské národné rady a Gardy v roku 1918*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1976, s.140-158.

Napriek snahám slovenskej domácej politickej elity, o čo najrýchlejšie zabránenie uplatňovania moci maďarských predstaviteľov na našom území je potrebné konštatovať, že táto snaha sa prevažne v priebehu novembra 1918 minula svojmu účinku. Slovenská národná rada sa totižto dôkladne nepripravila na prevzatie moci na našom území od svojich maďarských kolegov. Značné komplikácie v tejto súvislosti spôsoboval aj pomerne nízky počet príslušníkov domáceho československého vojska, ktoré tak nebolo schopné v dostatočnej miere podporiť preberanie moci a vojensky obsadiť územie Slovenska.

O nepriaznivej situácii na našom území tak bolo následne informované aj pražské centrum, pričom tieto informácie boli taktiež tlmočené, aj Výkonnému výboru Slovenskej národnej rady.²³⁵ Neschopnosť československého domáceho vojska vojensky obsadiť územie Slovenska však neostala bez povšimnutia ani vo vzťahu k vtedajšej medzinárodnej politickej scéne. Z riešenia komplikovanej vnútro politickej situácie nemohol byť vyčlenený ani vtedajší minister zahraničných vecí E. Beneš, ktorý mal o celej situácii informovať predstaviteľov dohodových mocností. Vtedajší ministerský predseda, K Kramář, ktorý Beneša o nepriaznivom vývoji na Slovensku informoval, však vo svojom liste nezabudol poukázať na to, že očakáva príchod vojenských jednotiek zo zahraničia, ktoré prispejú k definitívnemu odsunu maďarských vojsk z nášho územia.²³⁶ V dobe písania listu však Kramář nepočítal s možnosťou, že by štáty Dohody mohli k jeho požiadavke o vojenskú interakciu na našom území zaujať zamietavé stanovisko. To však na seba nenechalo dlho čakať a už po týždni do jeho žiadosti o pomoc prichádza zamietavé stanovisko od predstaviteľov Francúzska.²³⁷

Na druhej strane však nie je možné opomenúť ani vtedajší postoj pražského politického centra, ktoré sa od začiatku nestotožnilo s ambíciami Slovenskej národnej rady a jej úsilím o prevzatie moci na slovenskom území. Samotní pražskí politickí

²³⁵ SNK-ALU, Martin, sig. 94 S 8.; HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, II. zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. č. 171, s.53.

²³⁶ BENEŠ, E., *Světová válka a naše revoluce, III. díl.* Praha: Čin a Orbis, 1928, s.502.

²³⁷ Zamietavé stanovisko Francúzska vo vzťahu k Československej žiadosti o pomoc bolo z Kramářovho pohľadu prekvapivé aj v dôsledku toho, že mnohopočetné jednotky československých legionárov, ktoré by mohli pomôcť pri vojenskom obsadzovaní slovenského územia v tom čase bojovali na Sibíri v snahe presadiť záujmy Dohody.

predstavitelia tak problematický vývoj situácie zľahčovali, pričom ho nevnímali ako zásadný politický problém na území Československa. V konečnom dôsledku sa však obávali transformácie Slovenskej národnej rady ako samostatného mocenského orgánu s vlastnou koncepciou. Postoj pražského politického centra k riešeniu nepriaznivej situácie na našom území ako aj jej zľahčovanie a vnímanie, ako administratívny problém tak od začiatku vyvolával napäté vzťahy medzi centrálnym riadením krajiny a Slovenskou národnou radou reprezentujúcou domácu politickú scénu na našom území.

Z rozbrojov medzi pražským politickým centrom a Slovenskou národnou radou následne vyťažila skupinka slovenských poslancov združená okolo V. Šrobára, ktorej členovia boli 4. 11. 1918 pražským Národným výborom menovaní za členov dočasnej slovenskej vlády. Pražskí politickí predstavitelia nerešpektovali postavenie Slovenskej národnej rady ani v otázke výberu slovenských kandidátov do Revolučného národného zhromaždenia. Slovenská národná rada nielen, že nemohla navrhnúť vlastných kandidátov, ale v konečnom dôsledku ani nemohla vyjadriť svoj názor na riešenie tejto otázky, keďže o výbere potencionálnych kandidátov do Revolučného národného zhromaždenia ju pražské politické centrum ani neinformovalo. V otázke vhodnosti kandidátov sa tak riadilo výlučne názorom V. Šrobára. Takéto opomínanie Slovenskej národnej rady, ako vrcholného mocenského orgánu Slovákov sa nepáčilo ani Výkonnému výboru, ktorý už 22. 11. 1918 vzniesol voči konaniu pražských kolegov protest. Ani ten však nezabránil prijatiu *uznesenia Klubu slovenských poslancov*, ktorý sa sformoval v Národnom zhromaždení. Podstatou uznesenia prijatého 16. 11. 1918 bolo vymedziť sa proti postaveniu Slovenskej národnej rady. Členovia Klubu slovenských poslancov tak jasne deklarovali, že vyhlásením Československej republiky, ako aj následným sformovaním československej vlády a Národného zhromaždenia prešla právomoc Slovenskej národnej rady na Národné zhromaždenie a Československú vládu. Vo svojom uznesení sa pritom odvolávali predovšetkým na skutočnosť, že členmi Národného zhromaždenia, sú taktiež predstavitelia Slovenskej národnej rady, čím jej pôsobenie a činnosť na našom území stratila význam. Slovenská národná rada tak v kontexte vyššie spomenutých udalostí už podľa ich názoru nebola spôsobilá vyjednávať ani prijímať na seba štátnu moc.²³⁸

²³⁸ ŠROBÁR, V., *Osvobodené Slovensko*. Praha: 1928, s.254.

Klub slovenských poslancov sa aj týmto spôsobom pokúšal oslabiť Slovenskú národnú radu a tým do istej miery taktiež zabrániť jej prípadnému spojenectvu s maďarskou vládou, ktorá sa už v tom čase netajila pripustením autonómneho postavenia slovenského územia v novovznikajúcom Maďarsku.²³⁹ Vplyv Slovenskej národnej rady však upadol aj v dôsledku vytvorenia nového mocenského centra pre Slovákov, ktoré sa sformovalo v Prahe. Aktivitami politického spektra pôsobiaceho v Prahe nastalo postupné oslabenie mocenského vplyvu Slovenskej národnej rady, v dôsledku čoho došlo aj k postupnému rozvratu politickej reprezentácie vytvorená na martinskom deklaračnom zjazde. Všetky dôležité politické atribúty, ktorými sa Slovenská národná rada podieľala na ovplyvňovaní politicko-spoločenského diania na našom území boli totižto postupne presúvané do Prahy. Klub slovenských poslancov, ktorého členmi boli aj viacerí významní českí politici však vo svojej aktivite nepoľavil ani po degradácii Slovenskej národnej rady a svojimi aktivitami sa v značnej miere zaslúžil, aj o zmenu vnímania spoločného postavenia Čechov a Slovákov v spoločnom štáte. Slováci tak v tejto súvislosti nemohli počítať ani s uplatnením princípu dualistického usporiadania štátneho zriadenia v budúcnosti, o ktorom sa vo vzťahu k vytvoreniu Československej republiky diskutovalo už v jej začiatkoch. Výkonný výbor Slovenskej národnej rady sa, preto nedočkal ani sľúbených záruk uplatnenia tohto princípu, ktoré od pražského politického centra požadoval.

V súvislosti s dianím a politickým vnímaním situácie v Prahe bol v decembri 1918 prijatý *zákon č.64/1918 Zb. a. n. o mimoriadnych a prechodných opatreniach na Slovensku*, ktorý slúžil ako právny základ pre vytvorenie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. Do funkcie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska bol ešte pred zriadením Ministerstva menovaný V. Šrobár, ktorý sa následne so svojimi referentami presídlil do Žiliny. Referentov však ešte pred ich odchodom do funkcie menovala ministerská rada v Prahe.²⁴⁰ Vymenovaním V. Šrobára za ministra s plnou mocou pre správu Slovenska a jeho presídlenie do Žiliny bolo len završením niekoľkomesačnej činnosti pražského politického centra, ktorej vyvrcholením bolo znemožnenie pôsobenia Slovenskej národnej rady na našom území. Paradoxne, členom novovznikajúcej

²³⁹ K tomu bližšie pozri: inštrukcie Slovenského klubu podpísanú predsedom Klubu M. Bellom z druhej polovice novembra 1918 (SNK-ALU, Martin, fond SNR, 94 T 27).

²⁴⁰ Národní archiv České republiky, Praha, Presidium ministerské rady, přír. č. 2511, sign. 746, kr. 3335, č.j. 2592/1918.

Šrobárovej vlády sa stal aj v tom čase tajomník Slovenskej národnej rady K. A. Medvecký. Vytvorenie nového Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska sa pochopiteľne nepáčilo predsedovi Slovenskej národnej rady M. Dulovi, ktorý jeho vytvorenie z pohľadu Slovákov prirovnal k vpádu maďarských vojsk, ktorému muselo slovenské územie čeliť v novembri 1918.²⁴¹ V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že samotným vytvorením Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska však ešte neznamenalo automatické zrušenie slovenskej národnej rady. Na zrušenie Slovenskej národnej rady bolo potrebné prijať nariadenie Šrobárovhovho ministerstva č.6/1919 z 8. januára 1919 na základe, ktorého dochádza k rozpusteniu Slovenskej národnej rady k 23. januáru 1919. Súčasne s rozpustením centrálnej Slovenskej národnej rady nariadenie pristúpilo aj k rozpusteniu všetkých jej výborov.

Rozpustenie Slovenskej národnej rady, ako vrcholného mocenského predstaviteľa Slovákov položilo základy pre následné budovanie centralistického štátno-politického zriadenia Československej republiky. Rozpustenie Slovenskej národnej rady však nemalo dôsledky len vo vzťahu k politickému zriadeniu novovytvoreného štátu, jej rozpustením taktiež došlo k zmareniu snáh Slovákov na ich autonómny vývoj a formovanie samostatného národa v rámci spoločného štátu. V snahe o centralistické štátne usporiadanie však vrcholní československí predstavitelia nemohli zabúdať ani na maďarské snahy o ponechanie si slovenského územia pod svojou správou. Maďari sa pritom nebránili ani použitiu vojenskej sily, a to ani v prípade, že by svojim konaním opätovne rozdúchali vojnový konflikt, ktorého mierové rokovania mali prebiehať vo Francúzsku. V tomto kontexte bol, preto dôležitý postup československých vojsk a ich pôsobenie na našom území. Svoju úlohu v konečnom povojnovom usporiadaní, ako aj teritoriálneho rozmachu Československej republiky však zohralo, aj Šrobárovo ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska.

2.1 Oslobodzovanie slovenského územia jednotkami československého vojska

²⁴¹ K tomu bližšie pozri: výpoveď M. Dulu k otázke zrušenia SNR (SNK-ALU, Martin, M. Dula, C 53).

V súvislosti s postupným vojenským obsadzovaním slovenského územia zohral významnú úlohu návrat československého zahraničného vojska a predovšetkým zbor talianskej légie, ktorému velil generál Luigi Piccione. Ten sa po návrate do Československa stal hlavným veliteľom československých vojsk na slovenskom území. V tejto súvislosti bola prostredníctvom nóty francúzskej vlády z 21. 12.1918 oficiálne oznámená prvá demarkačná línia, ktorá mala načrtnúť hranice medzi Československou republikou a Maďarskom. Tá okrem iného tlmočila postoj francúzskej vlády vo vzťahu k požiadavkám nemeckého obyvateľstva žijúcom na území Čiech a Rakúska. Vyššie spomínaná nóta približovala okrem iného aj názor francúzskej vlády na možné stanovenie hranice medzi Československou republikou a Maďarskom, pričom hranica mala kopírovať tok riek Dunaj a Ipel' až k Rimavskej Sobote. Následne mala hranica Československa pokračovať priamou čiarou k rieke Uh, po ktorom toku mala hranica pokračovať až k mestu Halíč. Po zverejnení prvej demarkačnej línie bola následne maďarská vláda prostredníctvom generála Francheta d'Esperey, vyzvaná aby stiahla svoje vojská z československého územia až za stanovenú demarkačnú líniu.²⁴²

Následne sa so zverejnenou nótou mala možnosť oboznámiť aj maďarská vláda, ktorú však možná strata slovenského územia veľmi nepotešila. Na druhej strane je však potrebné konštatovať, že maďarskí politici predpokladali nepriaznivý vývoj stanovenia demarkačnej línie, zo strany Francúzska, ktorý predpokladala už nóta z 3. 12. 1918. Vo vzťahu k Piccionovej demarkačnej čiare tak maďarská vláda zaujala pomerne odmietavé a pochybovačné stanovisko, ktorého cieľom malo byť jej spochybnenie a navrátenie sa k demarkačnej línii, ktorá bola s M. Hodžom dohodnutá ešte na Mikuláša r.1918. Stále sa však neopúšťali nádeje na možné pričlenenie Slovenska k svojmu územiu, keďže poukazovali aj na dohodu so Slovákmi, na základe, ktorej sa malo slovenské územie stať autonómnym teritóriom.

Situácia na našom území sa nezlepšila ani ku koncu roka 1918, kedy sa maďarská vláda stále pohrávala s myšlienkou ďalších prietahov. Stiahnutie svojich vojsk za Piccionom navrhnutú demarkačnú líniu im stále nebol po vôli, v dôsledku čoho stále prichádzali s novými zámienkami, na oddialenie odsunu svojich

²⁴² SNA, Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č.34/21/4 – kópia francúzskeho textu nóty.

vojsk z nášho územia. Taktické zdržiavanie zo strany maďarskej vlády malo v konečnom dôsledku napomôcť maďarskému vojsku a získať pre neho čas v snahe o záchranu vojenských a potravinových zásob a ich odvoz späť na územie Maďarska, ešte predtým ako spomínané územie obsadia vojská Československej republiky.²⁴³ Maďarská vláda sa tak v tejto súvislosti odvolávala na to, že maďarské vojsko sa má k svojmu ústupu uchýliť až pod tlakom československých vojsk. Na druhej strane sa koncom decembra 1918 bolo možné stretnúť s čoraz silnejšími hlasmi volajúcimi po rýchlom obsadení nášho územia československými vojskami, a to až po Užhorod. M. Hodža, ako jeden z vrcholných predstaviteľov vtedajšej československej politickej scény sa však v súvislosti s vojenským obsadzovaním nášho územia obával možného odporu zo strany maďarských vojsk, ale taktiež aj obyvateľstva v okolí Košíc.²⁴⁴

Uvedomujúc si možné komplikácie pri vojenskom obsadzovaní územia východného Slovenska bola vytvorená nová vojenská skupina, ktorej velenia sa ujal pplk. František Beran. Novovytvorená vojenská skupina sa svojej úlohy ujala už koncom decembra 1918 a pustila sa do oslobodzovania nášho územia spod maďarských vojsk. Už v prvý deň svojho pôsobenia na našom území sa jej podarilo vytláčiť maďarské vojská z územia Margecian a prakticky bez bola obsadiť aj územie Prešova.²⁴⁵ Problematická situácia nastala vo chvíli, keď sa Beranova vojenská skupina chystala vojensky obsadiť Košice. V záujme o pokojné obsadenie územia mesta požiadali o vyslanie parlamentárov, ktorí by zahájili rokovania o pokojnom odovzdaní mesta. Takýto postup však nebol v súlade s rozkazom generála Piccioneho, ktorý v reakcii na neuposlušnosť svojho rozkazu nariadil okamžité zastavenie vojenskej operácie až do momentu pokiaľ sa do bojov nezapoja 6. a 7. divízia.²⁴⁶ Dobové zápisky náčelníka štábu skupiny však naznačujú, že Piccioneho priamemu rozkazu o zastavení akýchkoľvek operácií vo vzťahu k vojenskému postupu a obsadeniu

²⁴³ K tomu bližšie pozri: AMZV ČR, Praha, PA, zv. 23, č.2557 a č.2561 – správy československého veľvyslanectva v Budapešti z 20. -21. 12. 1918; VHA, Praha, MNO – Hlavný štáb., Oper. Odd. 1919, kr. 2, č. 3 17/8 – hlásenie československej vojenskej komisie v Budapešti z 27. 12. 1918.

²⁴⁴ AMZV ČR, Praha, PA, zv. 23, č.2561 – Správa M. Hodžu z 19.12. 1918.

²⁴⁵ HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M., *Vojenské dejiny Slovenska (1918-1939)*, IV. zv, Bratislava: MO SR, 1996, s.107.

²⁴⁶ VHA Bratislava, VVVS, príř č. neg. 30, telegraf (Hughes) Vrchného velenia československých vojsk na Slovensku z 28. 12.1918 op. č.38.

Košíc nebolo možné vyhovieť. Plk. Schlöbel si po obdržaní rozkazu poznamenal „*Večer jsme obdrželi od generála Piccioneho z Kroměříže rozkaz přísně nám zapovídající každý další postup na Košice. Nelze mu vyhověti, poněvadž by působil přímo zhoubně na ducha a náladu našeho vojska a znamenal by nezodpovědné poškození republiky.*“²⁴⁷ Následným obsadením Košíc 29. 12. 1918 tak dochádza k ukončeniu samostatnej činnosti jednotiek domáceho československého vojska na našom území.

Aj napriek tomu a za pomerne krátke časové obdobie sa týmto slabo vyzbrojeným vojenským jednotkám podarilo vojensky obsadiť približne dve tretiny územia Slovenska. V tejto súvislosti je však potrebné poznamenať, že aj napriek snahe o vytlačenie maďarských vojsk z nášho územia a rozsiahlym územným ziskom sa československej armáde nepodarilo dosiahnuť hranice Piccionovej demarkačnej línie. K tej sa priblížili len na území Záhoria. Vojenské obsadenie Piccionovej demarkačnej línie, preto ostalo takmer výlučne v kompetencii 6. a 7. divízie československého zahraničného vojska, ktoré sa na naše územie vrátilo z Talianska. Svoju úlohu v obsadzovaní slovenského územia však zohrala aj skupina Jozefa Ejema, ktorej sa pri operovaní na našom území podarilo zabrániť odsunu značného množstva vojenského materiálu z nášho územia do Maďarska.²⁴⁸ Schöblova vojenská skupina bola následne prevelená k Slovensko-Dolnorakúskym hraniciam s rakúskom, aby tam obsadila celú hranicu a tým zabránila jej prechodu a následnému pašovaniu do Rakúska.²⁴⁹

Samotné obsadzovanie Piccionovej demarkačnej línie bolo rozdelené do dvoch úsekov, pričom obsadenie prvého úseku malo byť zabezpečované 7. divíziou talianskej légie. Úlohou generála Guiseppa Borianiho tak bolo pri svojom vojenskom obsadzovaní nášho územia postúpiť od ústia Moravy až po Pincinú. 6. divízia tak mala pokračovať a zabezpečiť obsadenie Piccionovej demarkačnej línie od Lučenca až po Užský priesmyk. Pôvodným plánom tak bolo zaútočiť na nepriateľa zo všetkých strán, a tak ho prinútiť k ústupu

²⁴⁷ VHA, Praha, Sbíрка historických prací – relace Františka Bartoše: *Historie našeho osvobození Slovenska*.

²⁴⁸ VHA, Praha, VS – Schöbl, 1918-1919, kr. 2, telegram Porákovéj skupiny z 3.1. 1919 veliteľstvu skupiny plk. Schöbla v Košiciach, č. 13/7, tiež 13/11, 14/6, 14/9.

²⁴⁹ VHA, Praha, VS – Schöbl, 1918-1919, kr. 2, č. 17/19. Plk. Schöbl už 9.1.1919 pplk. Šemberovi v Trenčíne (veliteľovi úseku od Moravy až po Čadcu) nariadil: „Na rozkaz op. č. 151 vrchného veliteľství ukládá se Vám aby jste v okrese Malacky zjednal pořádek, civilní osoby odzbrojil a pašování vhodným obsazením hranic dolnorakouských zamezil“ (kr.2, č.19/9).

z nášho územia. Vojenská operácia sa tak nemala začať skôr, ako sa zoskupia všetky jednotky na vopred stanovených miestach. Mimo hlavného diania vojenského obsadzovania však nezostala ani vojenská skupina plk. Schölba, ktorej hlavnou úlohou bolo zabezpečiť odsun maďarských vojsk z úseku železnice spájajúcej Košice so Žilinou.²⁵⁰

Následné rozmiestnenie vojsk na stanovených miestach však Piccione ponechal na zvážení veliacich generálov. Velitelia oboch divízií však boli jasne informovaní, na ktoré konkrétne, vojensky strategické miesta sa majú v tejto súvislosti zamerať. Napríklad v prípade 6. divízie boli za dôležité miesta označené Košice, Rimavská Sobota, či Užhorod. Vojaci sa však pri svojom postupe mali taktiež zamerať na obsadenie železničných a cestných komunikácií, ktoré križovali demarkačnú líniu. Samotný Piccione však v prípade vojenského obsadzovania nášho územia prikladal výsostné postavenie Bratislave, kde bolo potrebné zaistiť obsadenie všetkých mostov pretínajúcich Dunaj. Významné postavenie, ktoré Piccione Bratislave prisudzoval a nutnosť jej vojenského obsadenia, bola badateľná aj v prípade vypracovania podrobných pokynov vo vzťahu k jej vojenskému obsadeniu, ktoré boli následne timočené priamo generálovi Borianimu. V prípade Bratislavy však je možné poukázať na rozdielne vnímanie strategického významu dvoch v súčasnosti najvýznamnejších miest na našom území. Zatiaľ, čo v prípade Košíc Piccione rázne zakázal rokovania o možnom vojenskom obsadení mesta, pričom neuposlušnosť jeho rozkazu malo za následok koniec samostatného pôsobenia československých domácich vojsk, v prípade Bratislavy sa bolo možné stretnúť s obdobným postupom, ktorý v prípade Košíc sankcionoval. Piccione totižto v snahe o získanie Bratislavy neváhal vyslať dvoch dôstojníkov na rokovania so vtedajším bratislavským županom na zabezpečenie bezkonfliktného prevzatia mesta československým vojskom. O priebehu ich rokovaní následne informoval aj ministra národnej obrany, pričom situácia v Bratislave sa vôbec nevyvíjala podľa Piccionových predstáv. Bratislavský župan sa od možnosti rokovaní dištancoval, s tým, že na takéto vyjednávania nie je oprávnený. Na základe rozhovorov s bratislavským županom však 7. divízia dospela k záveru, že bude

²⁵⁰ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg.30. rozkaz gen Piccioneho z 27.12. 1918.

najvhodnejšie pokúsiť sa o vojenské obsadenie Bratislavy, na priamy Piccionov rozkaz, v smere na Komárno.²⁵¹

Vojenské obsadzovanie Bratislavy započalo 30. 12. 1918 pričom už nasledujúci deň na Silvestra hlásil 33. pluk talianskej légie úspech na bojovom poli v podobe obsadenia Devínskej Novej Vsi. Vo svojom postupe následne postupovali k Lamaču na Kamzík a Malínsky vrch.²⁵² Ďalší postup vojenského obsadzovania nášho hlavného mesta bol však na priamy rozkaz Piccioneho zastavený. Ten tak konal v súlade so žiadosťou vtedajšieho ministra Šrobára, ktorý sa odvolával na rokovania s bratislavským županom, ktorý sa mal postarať o pokojné prevzatie Bratislavy československými vojskami.²⁵³ Postup československých vojsk sa tak zastavil, v dôsledku čoho sa prevzatie Bratislavy pod správu Československej republiky uskutočnilo až v prvých dňoch r.1919.²⁵⁴

Po tom, ako sa maďarské úrady v Bratislave vzdali československému vojsku a predali mu moc nad správou Bratislavy súril generál Piccione velenie 7. divízie a by čo najrýchlejšie pokračovali v obsadzovaní demarkačnej línie na im pridelenom úseku slovenského územia nakoľko „*znovu zahájení těchto operací je nevyhnutelné z ohledů vojenských, politických a meteorologických a budíž k němu přikročeno co možno nejdříve. Za tím účelem oznamuji, že železniční uzel Lučenec je již obsazen rotou skupiny Schöblov...*“²⁵⁵ V tejto súvislosti a na podklade operačného rozkazu veliteľa Borianiho sa všetky pluky 7. divízie pustili do obsadenia demarkačnej línie na im pridelenom úseku. Najväčšie komplikácie sa predpokladali v prípade postupu 39. pluku, ktorý mal za úlohu vojenské obsadenie Komárna, Nových Zámkov a Štúrova. Aj ten obdobne ako aj ostatné pluky 7. divízie však pokračoval v plnení

²⁵¹ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg.30. rozkaz gen Piccioneho op. č. 47 z 29.12. 1918.

²⁵² K tomu bližšie pozri: HORVATH, V. – RÁKOŠ, E. – WATZKA, J., *Bratislava hlavné mesto Slovenska. Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918-1919*. Bratislava: Dokumenty, 1977, s.145-174.

²⁵³ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg.30. prípis V. Šrobára gen. Piccionemu č.261/1918 z 30.12.1918.

²⁵⁴ O priebehu vojenského obsadzovania Bratislavy hovorí aj obsiahla správa gen. Borianiho z 5.1.1919.; K tomu pozri tiež: HRONSKÝ, M., *Obsadenie Bratislavy československým vojskom na rozhraní rokov 1918-1919 a postoje mestského obyvateľstva*. In: *Armáda, mesto, spoločnosť od 15.storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti) Zborník príspevkov*. Bratislava: VHÚ, 2002, s.306-331.

²⁵⁵ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg. 30, Piccioneho operačný rozkaz č.2 z 5.1.1919.

svojej úlohy pomerne bez väčších problémov, čo skonštatoval aj generál Piccione vo svojej správe z 9.1.1919. Vo vzťahu k 6. divízii správa konštatovala pokračovanie jej presunu na stanovené miesta pre zahájenie operácií.²⁵⁶

Na rozdiel od 7. divízie, ktorá už koncom roka hlásila územné zisky na našom území už koncom roka 1918, 6. divízia sa v tom čase nachádzala ešte len na hraniciach Moravy a Slovenska a následne započala svoj presun do oblasti Poprad-Dobšiná-Levoča. Takýto postup 6. divízie bol umožnený predovšetkým v dôsledku toho, že domáce československé vojsko, ktoré na našom území pôsobilo ešte pred jej návratom na územie Československa už pred jej návratom obsadilo tak Prešov ako aj Košice. Úlohou 6. divízie bolo vojensky obsadiť východnú časť demarkačnej línie, pričom na dosiahnutie tohto cieľa bola táto časť rozdelená na dva úseky, ktorých sa následne ujali tak 32. legionársky pluk a 31. pluk. 32. legionársky pluk sa pri svojom postupovaní zameral od Rimavskej Soboty smerom na Tornaľu a postupoval až k rieke Uh a Laborcu. Naproti tomu 31. pluk od rieky Uh postupoval cez Veľké Kapušany k Užhorodu až k Užhorodskému priesmyku. Obdobne ako aj v prípade 7. divízie, pôsobiacej v západnej časti nášho územia, aj postup 6. divízie sa zaobišiel bez väčších problémov a komplikácií.²⁵⁷ V dôsledku toho už v polovici januára 1919 6. divízia pristúpila k odzbrojovaniu civilného obyvateľstva na celom jej pridelenom území. K definitívnemu ukončeniu vojenského obsadzovania provizórnej južnej hranice Slovenska, preto došlo až 20.1.1919, avšak iba v rozsahu pôsobnosti legionárskeho zboru z Talianska. Pri príležitosti ukončenia obsadzovacích bojov vo vzťahu k južnej hranici Slovenska prišiel do Košíc aj samotný generál Piccione, ktorý sa pri tejto príležitosti chcel osobne presvedčiť o situácii vo východnej časti nášho územia. O svojom pobyte v Košiciach následne informoval aj ministra Šrobára.²⁵⁸

²⁵⁶ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg. 30, situačná správa VVVS č.9 z 9.1.1919.

²⁵⁷ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg. 30, situačná správa VVVS z 18.1.1919; AMZV ČR, Praha, PA, zv. 48, č.4879-situačné správy z 8.-15. 1.1919; VHA, Praha, VS-Schöbl 1918-1919, kr.2 č.40, 113/5.

²⁵⁸ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg. 30, list generála Piccioneho č. C op. 402 V. Šrobárovi z 22.1.1919. Ešte 12.1. 1919 zavítal do Košíc s veľkou vojenskou parádou aj minister V. Šrobár. Pritom „účel parády byl především, aby se Maďarům ukázalo větší množství vojska“ - hovorí sa v telegrame skupiny plk. Schöbla op. č. 112/12 z 12.1. 1919 na VVVS v Kroměříži.

V priebehu januára r.1919 sa však československí vládni predstavitelia museli vyrovnáť aj s ďalšími komplikáciami. Práve v tomto období začínajú na naše územie prenikať ukrajinské vojenské jednotky, ktoré už v polovici januára obsadili Medzilaborce.²⁵⁹ Správy o lúpežiacich vojenských jednotkách pôsobiacich na našom území postupne prenikli aj na medzinárodnú politickú scénu do Paríža. Proti ich pôsobeniu na našom území protestoval aj samotný V. Šrobár, ktorý poukazoval na to, že územie Medzilaboriec patrí na základe stanovenej demarkačnej línie Československej republiky. Konanie ukrajinskej armády na našom území tak bolo potrebné považovať za nepriateľské a bolo potrebné sa voči ich pôsobeniu brániť, a to aj prostredníctvom sily. Pohoršenie, ktoré vstup ukrajinských vojsk na naše územie spôsobil bolo upokojené, hneď na druhý deň, nakoľko ukrajinské vojská sa z nášho územia odsunuli a mesto prenechali československým jednotkám. Opačná situácia však nastala v prípade miest Mukačevo a Čop, kde nám od Ukrajincov aj naďalej hrozilo nebezpečenstvo, a to, aj napriek tomu, že aj tieto mestá boli na základe stanovenej demarkačnej línie jasne pričlenené k Československej republiky. Aj v tejto súvislosti tak bolo potrebné proti ukrajinským jednotkám vojensky zakročiť pričom už o pár dní neskôr podal generál Piccione hlásenie, v ktorom potvrdzuje vytlačenie ukrajinských jednotiek z ich pozícií tak v Mukačeve ako aj v Čope. Trvalé obsadenie oboch týchto miest však bolo z pohľadu československých vojsk nemožné, keďže v tom čase ešte neboli začlenené do provizórnych hraníc Československej republiky. Okrem komplikácií na východe našej krajiny a nutnosti vysporiadať sa s prítomnosťou ukrajinských jednotiek na našom území bolo potrebné riešiť aj situáciu na severe našich hraníc. V oblasti hraničiacej s Poľskom sa začínali objavovať správy o prenikaní poľských jednotiek na naše územie. Pomaly tak na naše územie začínajú prenikať správy o možných rokovaniach medzi Budapešťou a Varšavou o prípadnom rozdelení územia Slovenska. Obrana severnej hranice nášho územia prináležala domácemu vojsku, ktoré sa v tom čase okrem iného zameralo aj na oblasť Zemplína. Južná hranica nášho územia však aj naďalej ostávala prioritná práve pre talianske legionárske zbory.

²⁵⁹ VHA, Bratislava, VVVS, príř. č. neg. 30, situačná správa generála Piccioneho op. č. 278 z 14.1.1919.

2.2 Problematické postavenie Dunaja

Československí vládni predstavitelia už od začiatku príprav na mierové rokovania pracovali s viacerými variantmi definitívneho usporiadania hraníc nášho územia, pričom už vopred sa v niektorých prípadoch rátať aj s prítomnosťou maďarského obyvateľstva na našom území po definitívnom stanovení hraničnej čiary. Pri snahách o vytýčenie hranice však bolo potrebné zvažovať aj ďalšie nie menej dôležité aspekty ako ekonomické, či politické argumenty, vzťahujúce sa okrem iného na Dunaj a s ním súvisiaci dunajský prístav. V tejto súvislosti však bolo potrebné riešiť aj problematiku Žitného ostrova, ktorý sa vo vzťahu k vytýčeniu novej južnej hranice Československej republiky ukázal ako sporný.

Memorandum vypracované Klubom slovenských poslancov Národného zhromaždenia, ktoré bolo následne adresované československej vláde však obsahovalo rozsiahly materiál zhrnújúci argumenty, podporujúce nutnosť začlenenia tohto územia pod správu Československej republiky. S Memorandom bol taktiež oboznámený minister zahraničných vecí v Paríži, ale aj prezident Československej republiky. *„Prirodzenú hranicu našej republiky môže tvoriť jedine hlavné rameno Dunaja. Vrchné malé rameno Dunaja je vôbec bez významu lebo vysychá. Ďalej: Žitný ostrov je geograficky a hospodársky podstatnou súčasťou územia medzi Bratislavou a Komárnom, je hospodársky odkázaný na tieto mestá ešte viac ako tieto mestá naň... Obyvateľstvo ostrova je smierlivé a praje si práve z vyššie uvedených dôvodov, aby ostrov patrilo k Československej republike, t. j. tam kam patrí Bratislava a Komárno*“²⁶⁰ Československá republika pri svojich úvahách o možných územných ziskoch pôvodne počítala aj s pričlenením územia spájajúceho našu krajinu s Juhosláviou, o ktorom T. G. Masaryk uvažoval už v priebehu vojnového konfliktu, o čom informoval aj svojich partnerov v USA.

Na druhej strane je však potrebné poukázať na to, že T. G. Masaryk, ako zástanca pričlenenia územia spájajúceho naše územie s Juhosláviou ostro vystupoval voči našim možným územným ziskom na juhu našej krajiny. Tu prichádzalo do úvahy väčšie

²⁶⁰ SNA, Bratislava, fond KSP, kart. – Memorandá (Memorandum klubu slovenských poslancov z 15.5.1919; AMZV ČR, Praha, PA, zv.48, č.4863 a pod. č. 4897 – telegram týkajúci sa deputácie zo Žitného ostrova, aby naďalej zostal v rámci Československej republiky, 4.4. 1919.

územie, ktoré však bolo obývané prevažne maďarským obyvateľstvom. O svojom postoji následne informoval aj ministra zahraničných vecí v Paríži. Tento svoj striktný postoj vylučujúci akékoľvek obsadenie územia obývaného maďarským obyvateľstvom opakovane deklaroval aj v ďalšej komunikácii s ministrom zahraničných vecí. Stále sa však nevzdával svojich predstáv o pričlenení územia, ktoré by nám umožnilo mať spoločnú hranicu s Juhosláviou. Za predpokladu, že by sa mu na medzinárodnej mierovej konferencii podarilo presvedčiť Dohodové mocnosti o nutnosti pričlenenia tohto územia k Československu, bol T. G. Masaryk pripravený urobiť viaceré územné ústupky, a to aj za cenu straty Žitného ostrova.

Svoj názor k pričleneniu tohto územia zmenil až po rokovaní s jeho delegáciou, ktorá vo svojom memorande jednoznačne vyjadrila svoj názor založený predovšetkým na hospodárskych a ekonomických dôvodoch.²⁶¹ K zmene jeho vnímania možnosti pričlenenia Žitného ostrova k nášmu územiu taktiež prispel rozvíjajúci sa vojnový konflikt s komunistickým Maďarskom. V tejto situácii Masaryk vycítil príležitosť o rozšírenie nášho územia, najmä vo vzťahu k pravému brehu Dunaja a Ipľu. Masaryk tak svojimi následnými výrokmi podporil členov vojenského odboru Komisie, ktorí od začiatku presadzovali ustanovenie strategickej hranice na hlavnom toku Dunaja. Strategické dôvody následne napomohli aj pri snahách o získanie predmestí pri Bratislave, či železnicou z Miškovca cez Čop, a to až k hraniciam s Rumunskom a Ruskom.²⁶²

Vojenské strategické dôvody boli následne prezentované aj na mierovej konferencii v Paríži, a to najmä prostredníctvom pplk. R. Kalhousa. Ten v snahe o podporu svojich tvrdení predložil na mierovej konferencii prepracovaný elaborát pod názvom Hranice československého štátu ze stanoviska strategickeho, v ktorom sa okrem iného venoval aj Piccionovej demarkačnej línii, so zameraním sa na predmestia Bratislavy a Komárna. V tejto súvislosti však Kalhous v predkladanom elaboráte pripustil aj možnosť upustenia od požiadavky pričlenenia k Československej republike územie spájajúce našu krajinu s územím Juhoslávie. Aj takýmto spôsobom

²⁶¹ ŠOLLE, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednání v roce 1919, II. zv.*, Praha, 1994, s.148, 193, 214-215, 235.

²⁶² AMZV ČR, Praha, PA, zv.56, č.5298 – „určení hranic československého štátu ze stanoviska strategickeho“ (elaborát vypracovaný vojenským odborom Komisie k ustanovení hranic Československej republiky 28. 11. 1918.).

sa Kalhous pokúšal poukázať a zvýšiť význam ustanovenia južnej hranice na hlavnom toku Dunaja. Strategický význam hlavného toku Dunaja odôvodňoval aj maďarskou ofenzívou, vedenou proti Slovákom. Nutnosť ustanovenia silnej južnej hranice pozdĺž hlavného toku Dunaja môže vo významnej miere napomôcť obráneniu sa Slovákov voči prípadnej maďarskej ofenzíve, ktorú by tak bolo možné zachytiť už na hraniciach. Paradoxne v prípade Miškolca v smere na Užhorod Kalhous tomuto územiu neprikladal obdobný strategický význam ako v prípade hlavného toku Dunaja. Z vojenského hľadiska však aj v tomto prípade poukazoval na to, že pre Československú republiku je kľúčové, aby železnica spájajúca naše územie s Rumunskom viedla po našom území.²⁶³

Osobitné postavenie slovenskému územiu vo vzťahu k Československu pripisovalo viacero vojenských odborníkov. V tejto súvislosti viacerí odborníci poukazovali na to, že v snahe o zaistenie hraníc nášho územia je potrebné jeho ohraničenie tak vo vzťahu k Dunaju ako aj Karpatom. Ďalšie pohraničné pohoria by síce vo vzťahu k možnému napadnutiu nášho územia mohli sťažiť postup nepriateľa no podľa ich názoru nie sú schopné zamedziť jeho postupu. O to významnejšie bolo zo strategického hľadiska pre Československú republiku postavenie hlavného toku Dunaja, ktorý mal predstavovať priamu hranicu medzi Maďarskom a našim územím. Na druhej strane úsek našej južnej hranice medzi Dunajom a Miškolcom zaujímal našich vojenských odborníkov iba vo vzťahu nutnosti získania železnice medzi Miškolcom a Čopom. V súvislosti s ustanovením našej južnej hranice je možné poukázať, že návrhy vojenských odborníkov ustanovujúce našu južnú hranicu pozdĺž hlavného toku Dunaja korešpondovali s maximalistickým variantom československých požiadaviek.

Postoj vojenských odborníkov však v otázke ustálenia našej južnej hranice nekorešpondoval s názormi českých politikov. Tí svoj postoj k riešeniu slovensko-maďarskej hranice vyjadrili na dôvernom zasadnutí vlády začiatkom roka 1919. Na dôvernom zasadnutí vlády českí politici rokovali o návrhu Úradu pre prípravu mierovej konferencie, ktorý pojednával o viacerých variantách československých požiadaviek. V tejto súvislosti tak zhromaždení politici vyjadrili určité obavy, predovšetkým vo vzťahu k vojenskými odborníkmi toľko presadzovaným maximalistickým variantom

²⁶³ AMZV ČR, Praha, PA, zv.56, č.5297 – „určení hraníc československého štátu ze stanoviska strategického“ (elaborát vypracovaný vojenským odborom Komisie k ustanovení hraníc Československej republiky 28. 11. 1918).

československých požiadaviek. Asi najväčšie obavy vo vzťahu k uplatneniu maximalistického variantu československých požiadaviek tak u českých politikov vzbudzovalo prevažujúce maďarské obyvateľstvo žijúce na tomto území. Zdržanlivé stanovisko k otázke rozsiahleho maďarského obyvateľstva, ktoré malo byť pričlenené k nášmu územiu zaujal aj prezident Masaryk. O niečo konkrétnejší však bol K. Kramář, ktorý sa v prípade južnej hranice priklonil k tretiemu variantu „... *pokud sa týče jižní hranice Slovenska, má Velký Žitný ostrov zůstatí mimo naše území a hranice měla by jítí po jižním břehu levého ramene dunajského. Juhovýchodní hranice budiž vedena asi, jak udáva varianta třetí, ale ještě se zabraním Miškovců, a na této hranici má se státi jen téhdy, budou li si ji přáti Slováci*“.²⁶⁴

Česká vláda sa tak vo svojom stanovisku pohrávala s možnosťou ustanovenia definitívnej hranice medzi Maďarskom a Československou republikou pozdĺž južného brehu Malého Dunaja, a to s úplným vynechaním Veľkého Žitného ostrova. V tejto súvislosti tak česká vláda vôbec nebrala do úvahy predchádzajúce vyjadrenia obyvateľov tohto územia, ktorí jednoznačne vyjadrili svoju vôľu byť v prípade nového povojnového usporiadania Európy pričlenení k Československej republike. Rozhodnutie vtedajšej vlády taktiež nekorešpondovalo s postavením vtedajších vojenských odborníkov, nakoľko skrátenie dunajskej časti hranice Bratislava-Komárno by vo významnej miere narušilo strategickú hranicu nového štátneho útvaru. Obdobne by tak Československá republika prišla o územie Žitného ostrova, ktoré malo pre novovznikajúci štát značný hospodársky význam.

Po prezentovaní tohto vládneho postoja v Paríži sa na neho zniesla značná vlna kritiky, na ktorej čele vystupoval pplk. R. Kalhous. Pri svojej argumentácii o nutnosti zachovania pôvodne navrhovanej južnej hranici vedenej pozdĺž hlavného toku Dunaja sa opieral predovšetkým o dokument s názvom Strategická fronta na Dunaji, hranice medzi Dunajem a Miškovcem, ktorý vypracoval v spolupráci s odborníkmi z rôznych odborov. Kalhous sa pri svojej argumentácii mohol taktiež oprieť o generálneho tajomníka československej delegácie Š. Osuského, ktorý bol obdobného názoru ako Kalhous. Z vojenského hľadiska tak Kalhous na strategické postavenie hlavného toku Dunaja vo vzťahu k Maďarsku,

²⁶⁴ DEJMEK, J. – KOLÁŘ. F. (ed.), *Československo na pařížske mírové konferenci 1918-1920. Dokumenty československé zahraniční politiky, zv. I.*, Praha, 2001, dok. č. 57, s. 131-142.

umožňujúce efektívnejšiu obranu nášho územia v prípade vojenského napadnutia. Za najproblematickejšie územie pritom považoval oblasť Vacova, ktorého strategický význam mohol v konečnom dôsledku rozhodnúť o prípadnom úspechu alebo neúspechu na východnom fronte Slovenska. Tamojšie pohoria mali byť dostatočnou zárukou ochrany nášho územia pred prípadným postupom maďarských vojsk, ktorého sa v tom čase Kalhous obával. Vyhovením jeho požiadavkám malo taktiež dôjsť ku korekcii pôvodnej Piccionovej demarkačnej línie a tým aj k odstráneniu jej pôvodných nedostatkov.²⁶⁵

S vypracovanými materiálmi podrobne poukazujúcimi na strategický význam sporného územia hlavného toku Dunaja bol následne oboznámený aj minister Beneš, ktorý sa s Kalhousovým návrhom stotožnil natoľko, že už pri svojom vystúpení pred Najvyššou radou presadzoval nutnosť ustanovenia Dunaja ako základ slovenských hraníc s Maďarskom.²⁶⁶ V tejto súvislosti však nie je možné zabudnúť ani na ďalšie podklady, ktoré Kalhous na podporu svojich tvrdení v Paríži vypracoval, a ktorý obdobne, ako aj jeho predchádzajúci elaborát prispeli k vypracovaniu československého memoranda č.5. V memorande tak bola medzinárodnému politickému spektru predstretá požiadavka maximálneho variantu povojnového usporiadania československých hraníc, a to aj vo vzťahu k hlavnému toku Dunaja.

Dunajská časť slovensko-maďarskej hranice tak mala byť stanovená pozdĺž pravého brehu hlavného toku Dunaja až k vacovskému ohybu, kde mala prejsť na jej ľavý breh. V úseku od Vacova po Bodrog sa však už memorandum nepridržiavalo maximálneho variantu ustanovenia našich hraníc a radšej sa priklonilo k striednejšiemu strednému variantu. Ešte väčšie ústupky vo vzťahu k územným požiadavkám československej delegácie boli v memorande prezentované v prípade posledného úseku hranice od Berečiek pri Bodrogu až po železničný uzol Čop. Z pohľadu Slovákov bolo možné za najvýznamnejšie považovať memorandum č.2, ktoré vo svojej podstate rozpracúvalo maximálny variant našich hraníc v plnom rozsahu. Mimo iné však taktiež obsahovalo politickú argumentáciu nutnosti ustanovenia československých hraníc podľa predloženého variantu a predovšetkým geograficky definovalo

²⁶⁵ AMZV ČR, Praha, PA, zv. 48, č.4857; KALHOUS, R., *Budování armády*. Praha, 1936, s.54-58.

²⁶⁶ Těšnopisecké zprávy revol. Národního shromáždění, s.51-100, r.1919, 74. schůze dne 30.9.1919.

územie Slovenska v rámci novovznikajúcej Československej republiky.²⁶⁷ Memorandá zaoberajúce sa riešením československej otázky boli pripravované už ku koncu r.1918 a následne aj v prvých mesiacoch r.1919. Začiatkom februára 1919 tak bola československá delegácia pripravená na prezentovanie svojich požiadaviek pred Najvyššou radou.

2.3 Slováci a ich účasť v československej mierovej delegácii

V prvopočiatočných príprav medzinárodnej konferencie bolo spočiatku potrebné ustáliť počet delegátov oprávnených sa na konferencii zúčastniť za jednotlivé krajiny. Na základe ustálených pravidiel, na základe, ktorých sa počet delegátov jednotlivých krajín, mimo dohodových mocností, odvíjal od ich teritoriálnej rozlohy, mohla Československá republika na mierovú konferenciu vyslať dvoch svojich delegátov. Právnym základom pre ich vyslanie bolo obdobie ako aj v prípade ďalších krajín rozpad Rakúsko-Uhorskej monarchie. Po príchode na konferenciu však už Československá republika vystupovala ako rovnocenný zmluvný partner oprávnený k uzatvoreniu medzinárodných dohôd a zmlúv.

Po konečnom ustálení počtu oprávnených delegátov bolo následne potrebné pristúpiť k ich výberu. Spočiatku prichádzal do úvahy ako najvhodnejší kandidát zastupujúci československé záujmy samotný prezident T. G. Masaryk. Ten však ešte len nedávno pricestoval späť do vlasti, a tak sa aj na podklade prenikajúcich informácií zo zahraničia priklonil k možnosti zotrvať v Československu. Do úvahy taktiež prichádzal druhý vedúci predstaviteľ československého zahraničného odboja gen. M. R. Štefánik. Ten však v súčasnosti pôsobil na Sibíri a jeho návrat do Paríža bol plánovaný až v priebehu marca r.1919. V súvislosti s vylúčením Masaryka a následne aj Štefánika bol na pozíciu vedúceho oficiálnej mierovej československej delegácie menovaný predseda prvej československej vlády K. Kramář, ktorý bol uznávaným politikom aj v zahraničí. Dôležitejšiu úlohu však v súvislosti s pôsobením našej delegácie na mierovej konferencii

²⁶⁷ K tomu bližšie pozri: HRONSKÝ, M., Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918-1919 (druhá časť). In: *Vojenská história*, roč. 5, 2001, č.2, s.25-27.

zastával druhý delegát, taktiež jedna z vedúcich osobností československého zahraničného odboja a v tom čase aj minister zahraničných vecí Československej republiky E. Beneš.

Ten sa po menovaní do svojej funkcie zamerl na prípravu na mierovú konferenciu a prijímal dôležité rozhodnutia, ktoré boli následne predložené na schválenie prezidentovi. V niektorých prípadoch však Beneš svoje nápady a prípravy na medzinárodnú konferenciu konzultoval aj v vládou, ktorá však ešte v otázkach zahraničnej politiky nebola úplne zorientovaná.²⁶⁸ Po príchode do Paríža však Beneš vo svojich listoch informujúcich o situácii na mierovej konferencii žiada domácu politickú scénu o výmenu Kramáča, ktorý podľa jeho názoru nie je na funkciu delegáta dostatočne kvalifikovaný. V tejto súvislosti tak za jeho možného nástupcu navrhol M. R. Štefánika, ktorý mal známosti aj na francúzskom ministerstve zahraničných vecí, čo mohlo byť prospešné pre ďalší priebeh rokovaní na mierovej konferencii.²⁶⁹

Beneš vo svojich listoch adresovaných Masarykovi poukazoval na korektné a priateľské vzťahy so Štefánikom, ktoré sa však po jeho príchode do Paríža zhoršili predovšetkým z dôvodu toho, že Štefánikovi sa nepáčili niektoré Benešove rozhodnutia, ktoré prijal pri výkone svojej funkcie. Štefánik tiež spochybňoval jeho oprávnenosť zastávať funkciu ministra zahraničných vecí, nakoľko bol presvedčený, že má na túto pozíciu vhodnejšiu kvalifikáciu. Nezhody pretrvávajúce medzi Benešom a Štefánikom vyústili v liste, ktorý Beneš adresoval Masarykovi a v ktorom žiadal aj napriek ich predchádzajúcej korešpondencii ponechanie Kramáča v jeho doterajšej funkcii. V nasledujúcej korešpondencii pritom poukazuje na nekompetentnosť Štefánika, ktorého podľa jeho názoru ovplyvnilo a poznačilo jeho predchádzajúce pôsobenie na Sibíri.²⁷⁰

Aj napriek nezhodám sprvoti s Kramáčom a následne aj so Štefánikom v otázke zastávania československých záujmov na medzinárodných mierových rokovaníach Beneš vo svojej funkcii výraznou mierou prispel k presadeniu záujmov nášho novovzniknutého štátu. V priebehu rokovaní sa totižto okrem Veľkej

²⁶⁸ AÚTGM, Praha, Benešov archív, Korespondence, kartón 52 (1.1.-24. 9.1919), fasc. Beneš-Masaryk.; KLIMEK. A., Beneš a Štefánik. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*. Praha, 1991, s. 51.

²⁶⁹ ŠOLLE, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednání v roce 1919, II. zv.*, Praha, 1994, s. 200.

²⁷⁰ Šolle, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednání v roce 1919, II. zv.* Praha, 1994, s.200; K tomu bližšie pozri AÚTGM, Praha, BA, korespondence, kr.52, fasc. Beneš-Masaryk.

štvorky, ktorú oboznamoval s našimi požiadavkami zameral aj na tajomníkov a ďalší poradný personál pôsobiaci v zákulisí mierových rokovaní. S ich pomocou sa mu ľahšie presadzovali postoje a požiadavky Československej republiky na medzinárodnej politickej scéne.

Pri formovaní československej delegácie však bolo potrebné okrem dvoch hlavných delegátov obsadiť aj funkciu tajomníka. Do tejto funkcie bol následne menovaný podpredseda Slovenskej ligy v Amerike, americký Slovák Dr. Štefan Osuský. Ten následne okrem funkcie Hlavného sekretára československej mierovej delegácie bol v neskoršom období taktiež menovaný do funkcie zástupcu Ligy do ČSNR v Paríži. Ani on však spočiatku nedokázal bezkonfliktne spolupracovať s E. Benešom, s ktorým sa nezhodli predovšetkým v postoji čechoslovakizmu, či v názve vrcholného orgánu československého zahraničného odboja, nakoľko Osuský presadzoval, aby sa vrcholný orgán volal Národní rada zemí českých.²⁷¹

Na pôde medzinárodnej diplomacie Osuský prispel k presadeniu československých záujmov predovšetkým tým, že o našich záujmoch informoval aj Wilsonovho poradcu prof. G. Herrona, a to ešte v priebehu vojnového konfliktu. Po ukončení vojnového konfliktu našiel svoje uplatnenie v Londýne, kde od novembra 1918 pôsobil ako chargé d'affaire československého vyslanectva. Od júla nasledujúceho roka však svoj post zastával ako mimoriadny vyslanec a splnomocnený minister Československej republiky, no o myšlienke jeho menovania do funkcie tajomníka československej delegácie na mierovej konferencii sa uvažovalo už skôr a to aj na stretnutí v Ženeve.

V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že československú delegáciu okrem Osuského tvorili ešte ďalší traja sekretári, pričom prvá skupina československých zástupcov odišla do Paríža už v priebehu januára 1919. Spoločne aj s ďalším pomocným personálom tak československú delegáciu tvorilo 65 ľudí, pričom sa nezabúdalo ani na zástupcov domácej dennej tlače. Na rozdiel od českých žurnalistov sa však pri formovaní československej delegácie akosi pozabudlo na zástupcov slovenskej domácej tlače.

²⁷¹ MICHÁLEK, S., *Diplomat Štefan Osuský (1889-1973)*. Bratislava: 1999, s. 32; V dobovej literatúre je však Národní rada zemí českých často označovaná ako Československá národná rada poprípade Česko-slovenská národná rada, pričom sa často využíva len jej skrátené označenie ČSNR.

Celkovo sa však vo vyše šesťdesiat člennom diplomatickom zbore tvoriacom československú delegáciu nachádzal len zlomok slovenských zástupcov. Na pomoc pri riešení záležitostí dotýkajúcich sa slovenského územia tak bolo do československej delegácie okrem Osuského menovaných ešte šesť členov medzi ktorými nechýbal ani J. Škultéty, ktorý sa mal pri svojej práci zamerať predovšetkým na etnografické, geografické a štatistické otázky.²⁷² Národno-hospodárske otázky boli následne riešené prostredníctvom päťčlennej komisie, v ktorej malo Slovensko svoje zastúpenie v osobe Fedora Houdeka.²⁷³ Ten okrem rozsiahlych vedomostí v požadovanej oblasti disponoval aj slušným jazykovým vzdelaním, prospešným pre pôsobenie v medzinárodnej diplomatickej misii. V súvislosti s Houdeokom však nie je možné opomenúť ani jeho spolupracovníka Igora Hrušovského²⁷⁴, ktorý bol obdobne ako Houdek uznávaným odborníkom vo svojej oblasti. Pre svoje rozsiahle odborné znalosti bol v Paríži zaradený do osemčlennej komisie zaoberajúcej sa obchodom, priemyslom, ale taktiež aj námorníctvom.

V delegácii na mierovú konferenciu však nesmel chýbať ani špecialista na vodné stavby inžinier Viliam Černov. Vo vzťahu k medzinárodnej mierovej konferencii však oveľa viac využil jeho znalosti v oblasti stavby železníc, v dôsledku čoho bol v Paríži zaradený do odbornej komisie zaoberajúcej sa práve riešením železníc a vodných trás.²⁷⁵ Černov však obdobne, ako aj jeho kolega Hrušovský disponoval jazykovými schopnosťami, ktorými disponoval aj ďalší člen československej delegácie páter Marián Blaha, ktorý sa

²⁷² *Slovenský biografický slovník*, zv. V., Martin, 1992, s.473-475; V odkazoch T.G. Masaryka E. Benešovi do Paríža z konca januára jeho odporúčanie za člena delegácie znelo: „Jozef Škultéty, redaktor Národních novin, pro věci ethnografické, protázky postupu maďarizace a pro všeobecné informace o Slovensku vůbec. V každém ohledu loyální. Zná hodně, pracuje pomalu.“ (Šolle, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednánív roce 1919*, II.zv. Praha, 1994, s.167-168).

²⁷³ *Slovenský biografický slovník*, zv. II., Martin, 1987, s.397; Odporúčanie Masaryka pre jeho nominovanie znelo: Fedor Houdek, člen Národního shromáždění, pro věci národno-hospodářské a statistiku. Starý pracovník.“ (Šolle, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednánív roce 1919*, II.zv. Praha, 1994, s. 168).

²⁷⁴ *Encyklopédia Slovenska*, zv. II., Bratislava 1978, s. 338; Masarykovo odporúčanie pre jeho nomináciu znelo „Igor Hrušovský, pro věci obchodní, průmyslové a též pro otázky súvisející s maďarizací pohraničního území, jmenovitě na jihu západě. Pracoval mnoho a sebral cenný materiál.“ (Šolle, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednánív roce 1919*, II.zv. Praha, 1994, s. 168).

²⁷⁵ VHS Bratislava, Zb. VHA, príř.č. 1107/219-20 Kap.

na mierovej konferencii mal zaoberať predovšetkým cirkevnou problematikou. V konečnom dôsledku však na konferencii viac, ako poradca pre cirkevné záležitosti pôsobil ako tlmočník, čím uplatnil svoju znalosť francúzštiny.²⁷⁶ Rozsiahle znalosti francúzštiny však mala aj ďalšia členka československej mierovej delegácie Dr. Helena Turcerová – Devečková. V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že aj napriek svojim rozsiahlym odborným znalostiam sa však zástupcovia slovenskej časti územia na medzinárodnej konferencii významnejšie neuplatnili. Svojou prítomnosťou v Paríži však prispeli k vytvoreniu v tom čase dôležitého obrazu československej jednoty, potrebnej k podpore vytvorenia samostatného Československého štátu na mape Európy a tým aj k presadeniu jeho záujmov, aj v oblasti územnosprávnej celistvosti nášho územia. Postupom času sa však výraznejšími osobnosťami našej delegácie stávajú E. Beneš, Š. Osuský a taktiež J. Novák, ktorý v delegácii zastával funkciu tajomníka.

2.4 Dohodové mocnosti a ich predstavy o československej južnej hranici s Maďarskom

Československí politickí predstavitelia svedomito pristúpili k prípravám na medzinárodnú mierovú konferenciu, od ktorej následne závisel aj celý osud novovytvoreného štátu. Už v jej prvopočiatoch prebiehali zložité rokovania snažiace sa o ustálenie nášho územia a prijatie dohody, ktorá by zabezpečila pokojné spolunažívanie československého a maďarského obyvateľstva v pohraničnom období. V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť postavenie a predstavy Dohodových mocností vo vzťahu k definitívnemu ustáleniu našej južnej hranice. Tu je možné poukázať, aj na zloženie tak Ústrednej teritoriálnej komisie ako, aj Komisie pre československé záležitosti, ktoré sa okrem iného mali zaoberať, aj problematikou južnej hranice Československej republiky, a to, aj napriek tomu, že v nich Československo nemalo svojho zástupcu. Obe tieto komisie boli tvorené výlučne z odborníkov pochádzajúcich z krajín víťazných veľmocí.

²⁷⁶ *Slovenský biografický slovník, zv. I.,* Martin, 1986, s.258; Vo svojich odporúčaniach sa na jeho adresu vyjadril Masaryk nasledovne: „*Mgr. Marián Blaha, mluví dobře francouzsky, pro propagandu v konzervativně-klerikálních kruzích. Při vnitřní práci nelze s ním asi počítati.*“ (Šolle, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednánív roce 1919, II.zv.* Praha, 1994, s. 168).

Tie spočiatku neboli naklonené rozpadu Rakúsko-Uhorskej monarchie, ktorú aj napriek jej vnútorným problémom stále považovali za rozhodujúci faktor pri mocenskom rozpoložení síl v Európe. Týmto postojom spočiatku neotriasli ani čoraz mocnejšie väzby Rakúsko-Uhorskej monarchie na Nemecko. Na druhej strane však v tejto situácii nebolo možné opomenúť ani záujmy spojeneckého Ruska. Rozpadu monarchie, ako aj rozčleneniu Európy na menšie štátoprávne celky tak spočiatku predstavitelia dohodových mocností neboli vôbec naklonení. Prelom vo vnímaní národnostných štátov ako možných nástupcov Rakúsko-Uhorskej monarchie preto prichádza postupne v r.1916-1918, kedy sa do popredia dostáva aj princíp národov na sebaurčenie, tvoriaci základ pre vytvorenie Československej republiky. K zmene vnímania národnostných štátov nepochybne prispel aj nemecký plán „*Mittleuropa*“ počítajúci s vytvorením územia pod nemecko-rakúsko-maďarskou správou, na ktorú museli reagovať, aj štáty Dohody.

Možné riešenie bolo načrtnuté prostredníctvom britského ministra zahraničných vecí, ktorý v r.1916 prišiel s myšlienkou vytvorenia národných štátov vo východnej a strednej Európe. Aj týmto spôsobom sa tak britský minister zahraničných vecí pokúšal obmedziť mocenský vplyv a expanziu Nemecka a Ruska na spomínanom území. V súvislosti s tým bola rozpracovaná aj možnosť uplatnenia národnostného princípu v záujme dosiahnutia stanoveného cieľa. Plán predstavený britským ministrom zahraničných vecí však ešte počítal s dvoma možnými variantmi, a to buď rozpadom Rakúsko-Uhorskej monarchie a jej rozčlenenie na menšie národnostné celky, avšak nevyklučoval ešte ani možnosť zachovania monarchie, ako celku S plánom britského ministra boli následne oboznámení aj Američania, ktorí už v r.1917 vedeli o možnosti vytvorenia troch nových štátnych celkov (Čechy, Maďarsko, Rakúsko) na území Rakúsko-Uhorskej monarchie.²⁷⁷

Na druhej strane sa už v tomto období začínali objavovať názory o možnej modernizácii a prípadne aj federalizácii Rakúsko-Uhorskej monarchie. Rakúsko-Uhorsko sa aj týmto spôsobom chcelo osamostatniť od Nemecka v dôsledku čoho Anglicko v r.1918 pristúpilo k prijatiu dôležitého rozhodnutia, pripúšťajúceho zachovanie Rakúsko-Uhorskej monarchie. Predstavitelia anglického vládneho kabinetu v ňom poukazovali na to, že Rakúsko-Uhorsko

²⁷⁷ ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kaligram, 2006, s.54-56.

musí mať v regióne dostatočne silné postavenie na to, aby dokázalo ovplyvňovať smerovanie juhovýchodnej Európy. Obdobne, ako v Anglicku aj Francúzi, či Američania sa k otázke povojnového rozpadu monarchie na menšie národnostné štáty stavali zrdžanlivo a nerozhodne, a to až do r. 1918, a to aj napriek tomu, že už v priebehu r.1915 sa vo Francúzsku začínali postupne pripravovať na možné víťazstvo štátov Dohody, no nepriaznivá bojová situácia plány Francúzska prekazila. K obnoveniu príprav mierových podmienok a tým aj k založeniu Študijného výboru, preto dochádza až v priebehu r.1917, pričom jeho členmi boli významní odborníci zaoberajúci sa problematikou Balkánu a strednej Európy. V priebehu jeho činnosti výbor vytvoril viacero analytických materiálov dôkladne mapujúcich požiadavky stredo európskych krajín. Predkladané materiály však vo svojej podstate neriešili vznikajúce problémy, ale skôr prinášali alternatívne riešenia, o ktorých bolo možné následne diskutovať na medzinárodnej politickej scéne. Zásadná zmena však z pohľadu Francúzska a jeho vnímania povojnového usporiadania Európy prichádza až po tom ako sa r. 1917 predsedom stal Clemenceau, pričom za ministra zahraničných vecí bol menovaný Pichon.²⁷⁸

Rok 1917 bol prelomový aj v Spojených štátoch amerických, kde bolo pre účely povojnového mierového usporiadania zostavená komisia Inquiry. Na rozdiel od Anglicka, či Francúzska však pomerne dlho zotrvala na svojom stanovisku zachovania Rakúsko-Uhorskej monarchie a nebrala do úvahy možnosť vytvorenia menších no národnostných štátnych zoskupení. S myšlienkou zachovania monarchie sa sprvoti stotožnil aj W. Wilson aj keď sa vo svojich prejavoch prikláňal k vytvoreniu istej formy autonómneho postavenia pre národy zoskupené v monarchii. V apríli r. 1918 sa však bolo možné stretnúť s dvoma odlišnými názormi nakoľko na jednej strane komisia stále zotrvala na svojom názore, ktorý podporila aj plánom federalizácie Rakúsko-Uhorskej monarchie. Na strane druhej sa však už v Spojených štátoch začínajú objavovať názory, ktorých zástancom bol aj vtedajší minister zahraničných vecí o nutnosti podpory vzniku národnostných štátov. Americký minister zahraničných vecí v ich podpore totižto videl jediný možný spôsob, ako obmedziť mocenský vplyv Nemecka v spomínanom regióne. Definitívne sa však Spojené štáty priklonili k myšlienke vytvorenia

²⁷⁸ K tomu bližšie pozri: FERENČUHOVÁ, B., *Francúzsko a slovenská otázka 1789-1989*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2008, s.104-107.

nových štátnych zoskupení až po podpise Brest-litovskej mierovej zmluvy.

V nasledujúcom období sa tak spojenci priklonili aj k uznaniu Československej republiky pričom z právneho hľadiska sa týmto krokom spustil, aj následný proces určovania hraníc našej krajiny, ale taktiež, aj ďalších národnostných štátov vznikajúcich po rozpade monarchie. So zmenou vo vnímaní medzinárodnej politiky a novým postojom krajiny sa následne musela vyrovnáť ak americká komisia Inguiry, ktorej jednou z hlavných náplní sa stalo určovanie hraníc nových štátnych celkov, čo bolo v diametrálnom rozpor s jej pôvodným názorom zotrvávajúcim na nutnosti zachovania Rakúsko-Uhorskej monarchie a celistvosti jej územia. Na základe jej návrhu z r. 1918 však mala hranica medzi Československom a Maďarskom začínať pri Bratislave a následne kopírovať Malý Dunaj až po Komárno. Následne mala hranica kopírovať hlavný tok Dunaja, kde sa mala napojiť na tok rieky Ipeľ. V porovnaní s neskoršou trianonskou hranicou sa americký návrh odlišoval iba na úseku južne od Rimavskej Soboty a v údolí Bodrogu. Na tomto území bol americký návrh priaznivejší k Maďarom no v ostatných úsekoch sa bol americký návrh prakticky totožný s neskorším návrhom hraníc stanovenej v Trianonskej mierovej zmluve.²⁷⁹

Obdobne, ako v Spojených štátoch amerických aj Veľká Británia sa začala zaoberať otázkou ustanovenia hraníc novovznikajúcich krajín. Na rozdiel od Spojených štátov, kde boli touto činnosťou poverení členovia Inguiry, vo Veľkej Británii sa touto otázkou zaoberali pracovníci naprieč viacerými ministerstvami. Jednotliví členovia však spoločne pracovali v *Political Intelligence Department vo Foreign Office*, pričom sa zaoberali viacerými možnými variantmi, povojnového usporiadania hraníc. Obdobne, ako v prípade Spojených štátov aj tu sa objavovali názory o tom, že vytvorenie menších štátnych celkov je nereálne a nežiadúce. V tejto súvislosti bol taktiež vypracovaný návrh, ktorý poukazoval na to, že novovznikajúcemu Maďarsku, ba malo byť v záujme zachovania mieru v regióne ponechané aj celé územie bývalého Uhorského kráľovstva. Táto myšlienka však bola prekonaná už v priebehu decembra r.1918, kedy sa začína presadzovať myšlienka vytvorenia národnostných štátov v strednej a východnej Európe, ktorá bola

²⁷⁹ K tomu bližšie pozri: ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kalligram, 2006, s.67-68 a porovnaj s „1920 – SUB CLAUSULA – 1947“ Dokumentumok két békeszerződés – Trianon, Párizs – történetéből. Budapest: MAGYAR KÖZLÖNY, 2008, s.734-738.

následne rozpracovaná aj v memorande, tvoriacom základ anglickej európskej politiky. Od tohto memoranda sa následne odvíjal aj postoj anglickej mierovej delegácie vo vzťahu k vytvoreniu nových hraníc na mape Európy. V predkladanom návrhu anglická delegácia neopomenula ani Československo a jeho južnú hranicu s Maďarskom, ktorá sa vo viacerých úsekoch zhodovala s návrhom americkej delegácie. Vzhľadom k významnej železničnej trati v úseku Sátoraljúhely – Čop sa však Briti priklonili k tomu, aby bolo toto územie prenechané Československej republike.²⁸⁰

Situáciou v Československu a jeho južnou hranicou sa obdobne, ako v Spojených štátoch či Veľkej Británii zaoberali aj vo Francúzsku. Tamojšia komisia Comité d' Etudes počas svojho pôsobenia pripravila viacero štúdií, či návrhov zaoberajúcich sa možným načrtnutím Československo-Maďarskej hranice. Definitívny návrh Comité d' Etudes však vypracovala až mesiac po tom, ako bol generálny sekretariát mierovej konferencie oboznámený s memorandami vypracovanými Československom, v ktorých boli taktiež rozpracované aj územné požiadavky vo vzťahu k novovznikajúcemu štátu. Predostrenia francúzskeho návrhu sa ujal generál Piccion, poukazujúci na to, že definitívne hranice územia štátu sa v konečnom dôsledku nemusia zhodovať s jazykovými hranicami. Viac sa tak pri svojej práci o vytýčenie hranice zamerával na životaschopnosť a odolnosť nového štátneho útvaru pred možnými aj vojenskými hrozbami ohrozujúcimi štát spoza hraníc jeho územia. V tejto súvislosti sa tak Piccione nielen, že priklonil k pripojeniu Sliezska k nášmu územiu, ale taktiež bol naklonený pripojiť k Československu aj územie spájajúce našu krajinu s Juhosláviou. Obdobne pristúpil aj k stanoveniu južnej hranice s Maďarskom, pričom sa prikláňal k tomu, že v záujme zachovania hospodárskej samostatnosti krajiny je nevyhnutné, aby hranica v úseku Bratislava – Komárno viedla pozdĺž hlavného toku Dunaja. Pri svojich prácach však neopomínal ani územie Slovenska, ktoré konzultoval s tajomníkom československej delegácie Š. Osuským.²⁸¹

Comité d' Etudes však nebola jediná kto sa vo Francúzsku zaoberal južnou hranicou Československa. Pri prípravách na medzinárodnú mierovú konferenciu sa francúzske ministerstvo zahraničných vecí dotklo aj problematiky ustanovenia hranice medzi územím Slovenska a Maďarskom. V tejto súvislosti sa francúzske

²⁸⁰ ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kalligram, 2006, s.70-71.

²⁸¹ K tomu bližšie pozri: FERENČUHOVÁ, B., *Francúzsko a slovenská otázka 1789-1989*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2008, s.205-206.

ministerstvo zahraničných vecí dopodrobna oboznámilo nielen s maximalistickými požiadavkami československej delegácie, ale taktiež s etnickými pomermi na našom území, čo v konečnom dôsledku prispelo aj k stanoveniu prvej Piccionovej demarkačnej čiary, slúžiacej ako provizórna hranica medzi Československom a Maďarskom. Hneď po jej stanovení však bolo potrebné oboznámiť sa s názorom ostatných dohodových veľmocí, ktoré však voči jej stanoveniu nenamietali.

Vo vzťahu k stanoveniu hraníc Československa Francúzsko zastávalo názor, že je potrebné riadiť sa tromi základnými princípmi:

1. V záujme Dohody a osobitne Francúzska má byť Československo silným štátom.
2. V budúcom Československu sa budú prejavovať dva zdroje slabosti:
 - a. Predĺžený tvar krajiny a nedostatočne komunikačne prepojené regióny
 - b. Početnosť národnostných menšín na československom území
3. Československu chýba geografická jednota a etnická homogénnosť, pričom z troch pätín hraničí so svojimi nepriateľmi.

V tejto súvislosti tak francúzski politici zastávali názor, že je potrebné pomôcť Československu s vybudovaním kanálov, ktoré by krajine zabezpečili priame komunikačné spojenie s jeho spojencami. Následne francúzska strana taktiež konštatovala, že týmto princípom zodpovedajú aj československé požiadavky, ktorým tak je možné, aj v záujme Francúzska vyhovieť. V záujme odčlenenia Rakúska od Maďarska boli Francúzi naklonení aj československej požiadavke pričleniť k Československu územie vytvárajúce našu hranicu s Juhosláviou. Na druhej strane sa však Francúzi nepriklonili k československej požiadavke územného prekročenia Dunaja, pričom podľa ich názoru by Československá hranica s Maďarskom mala prechádzať hrebeňom Bukových hôr. Vo Francúzsku sa tiež diskutovalo o tom, že Československu by mala byť pričlenená Saltótarjánska hnedouhoľná panva ale taktiež, aj železnica Šahy-Lučenec- Sajoszentpeter- Košice- Humenné. Francúzsko však neopomenulo ani územie Uhorskej Rusi, ktorá mala byť taktiež súčasťou Československej republiky, avšak iba pod podmienkou samosprávneho usporiadania. Francúzsko tak svojim konaním jasne

deklarovalo podporu československému maximalistickému návrhu povojnového usporiadania a stanovenia jeho hraníc.²⁸²

V tejto súvislosti je možné konštatovať, že obdobne ako, Francúzsko aj Veľká Británia, či Spojené štáty americké nechceli prísť na medzinárodnú mierovú konferenciu nepripravené. K prípravám pristúpili zodpovedne, vytvorili osobitné komisie, ktorých úlohou bolo zväziť všetky možnosti povojnového usporiadania s dôrazom, na čo najpriateľnejšie usporiadanie pre nich samotných. V dôsledku toho sa všetky krajiny podrobne oboznámili so situáciou v strednej a východnej Európe, vypracovali rozsiahle návrhy a štúdie, s pomocou ktorých následne na medzinárodnej konferencii hájili nielen svoje záujmy.

2.5 Výhrady československej delegácie k stanoveniu prvej demarkačnej línie

Situácia vo vzťahu k upokojeniu situácie v strednej a východnej Európe sa nezlepšila ani po prijatí prímeria medzi Ústrednými mocnosťami a štátmi Dohody. Aj napriek ukončeniu vojnového konfliktu sa bolo možné stretnúť s lokálnymi konfliktmi v súvislosti s ustanovením nových hraníc povojnovej Európy. V tejto súvislosti si tak Medzinárodná mierová konferencia za svoj cieľ ustanovila okrem načrtnutia hraníc novovznikajúcich krajín aj nastolenie poriadku a upokojenie situácie vo svete. Na druhej strane, ako zástupcovia víťazov vojny však práve politickí zástupcovia disponovali rozhodujúcou mocou, ktorá ich oprávňovala diktovať podmienky nastávajúceho mierového usporiadania vo svete. Ani vplyv víťazných Dohodových mocností však nebol neobmedzený a predovšetkým sa sústreďoval na mierové rokovania v Paríži. Na druhej strane s bohužiaľ Československo nevynímajúc sa v tomto období bolo možné stretnúť so snahou zotročovaného obyvateľstva vymaniť sa spod nadvlády svojich utlačovateľov, a to aj s použitím zbrane. Územie Československej republiky sa prevažne v pohraničnom území s Maďarskom tak častokrát stávalo dejiskom ozbrojených konfliktov, ktoré ešte viac ubíjali už aj tak vojnou poznačené a zbedačené obyvateľstvo krajiny.

V tejto súvislosti je možné poukázať aj na značnú nespokojnosť maďarských politických predstaviteľov s prvou

²⁸² FERENČUHOVÁ, B., *Francúzsko a slovenská otázka 1789-1989*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2008, s.207-213.

Picconovou demarkačnou líniou. To vo svojich protestoch poukazovalo na rokovania Hodžu s Barthom, na ktorých bola na Mikuláša taktiež dohodnutá demarkačná čiara medzi oboma krajinami. Maďarskí partneri sa však ani teraz, a ani v priebehu medzinárodnej mierovej konferencie, dokonca, ani tesne pred podpisom Trianonskej mierovej zmluvy nechceli zmieriť s oklieštením svojho územia a stále priživovali nádej o ponechaní si Slovenska ako aj ďalších území Uhorského kráľovstva. Svoje námietky voči prvej demarkačnej čiare však vznieslo aj maďarsky hovoriace obyvateľstvo žijúce na našom území, ktoré nebolo stotožnené s tým, že by prípadná hranica medzi Československom a Maďarskom mala prechádzať etnicky zmiešaným územím južného a juhovýchodného Slovenska.

Československí politickí predstavitelia však v súvislosti s vytýčením prvej demarkačnej línie museli vyriešiť jej transformáciu a realizáciu v teréne, čo vzhľadom k jej načrtnutiu iba v holých rysoch nebolo jednoduché. Obdobne stála pred československými predstaviteľmi ešte zložitejšia úloha v podobe zaistenia jej následnej stability. V tejto súvislosti sa tak vynárali zásadné problémy ovplyvňujúce každodenný život pohraničného obyvateľstva, a to v rôznych oblastiach riadenia krajiny. Značné problémy spôsobila demarkačná línia vo vzťahu k zabezpečeniu železničnej premávky na južnom a východnom Slovensku. V snahe o vyriešenie tohto problému však Piccionova 7. divízia neoprávnene prekročila ním stanovenú demarkačnú líniu, pričom obsadila aj ľavý breh rieky Ipel'. Na druhej strane však aj Maďari porušili stanovenú demarkačnú líniu, keď koncom januára 1919 prepadli železničnú trať, pričom tak prinútili československé jednotky k ich návratu na svoj breh Ipľa.²⁸³ Boje na tomto úseku pretrvávali aj naďalej, a to aj napriek tomu, že v posledný januárový deň bola medzi 7. československou divíziou a zástupcami maďarského hlavného veliteľstva skupiny Salgótarján uzatvorená dohoda o zastavení nepriateľstva na demarkačnej čiare, ktorú však maďarská strana hneď na druhý deň porušila.²⁸⁴

²⁸³ VHA Praha, MNO – Hlav. Štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-36/1 – správa VVVS č.1503/op. na MNO v Prahe 9. 3. 1919 + 8 príloh.; Pre priblíženie maďarského pohľadu k tomu bližšie pozri: BARTHÓ, Z. – TYEKVICSKA, A., *Civitas Fortissima. A balassagyarmati, „csehkiverés“ koránakforrásai és irodalma*. Ballassagyarmat: Nagy Iván Könyvek, 2000.

²⁸⁴ VHA Praha, MNO – Hlav. Štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-36/1- zmluva z 31. 1. 1919.

K novému podpisu dohody o zabránení bojov na spornom území sa tak pristúpilo maďarské veliteľstvo skupiny v Salgótarjáne a 7. československá divízia až 11. februára no ani táto dohoda nebola zárukou upokojenia situácie a zanechania bojov v oblasti spornej demarkačnej línie. Prakticky na dennej báze sa tak bolo možné stretnúť s narušením demarkačnej čiary v podobe rôznych sabotážnych akcií, či ostreľovania stanovených pozícií.²⁸⁵ Nepriaznivá situácia v našom pohraničí v konečnom dôsledku vyústila v protestnú nótu adresovanú tak budapeštianskej vláde ako aj mierovej konferencii. V nóte sa ministerská rada nezabudla zmieniť ani o tom, že o nepriaznivej situácii v našom pohraničí sa už zmieňovalo aj Prezídium ministerskej rady vo svojom prípise č.79 z 26. 2.1919.²⁸⁶

Československej republike sa taktiež nepáčilo, že v prípade stanovenia demarkačnej čiary neboli do územia krajiny začlenené dôležité železničné uzly, ako napríklad Fiľakovo či Michalany, v dôsledku čoho bola prakticky znemožnená železničná doprava na východe našej krajiny. V tejto súvislosti bol vtedajším vládnym komisárom vypracovaný dokument dôrazne naliehajúci na to, aby bolo transversálna železničná čiara Parkan – Nána- Lučenec- Fiľakovo- Bajószeg- Košice- Nové Mesto pod Šiatrom- Užhorod pričlenená k nášmu územiu. O nutnosti riešenia nemožnosti zabezpečenia železničnej prepravy na východe našej krajiny bola následne informovaná aj československá mierová delegácia pôsobiaca v Paríži.²⁸⁷

K Odporcom stanovenej Piccionovej demarkačnej línie sa pripojil aj minister s plnou mocou pre správu Slovenska V. Šrobár o čom svedčí aj jeho korešpondencia, v ktorej poukazuje na nutnosť zmien demarkácie. *„Nynější demarkační čára Slovenska nezodpovídá ani hospodářským ani komunikačním ani jazykovým podmínkám vývoje Slovenska. Dunaj u Prešporku nikterak nezajišťuje bezpečnost města a okolí. Zde je nutno obsaditi a zabezpečiti pravý břeh Dubaje na několik km do hloubky. Na celé jižní čáře není brán zřetel ke komunikacím.... Proti je nevyhnutno jižní hranici posunouti na jih.“*²⁸⁸ Šrobár na svojom stanovisku zotrval aj

²⁸⁵ K tomu bližšie pozri napr. VHA Praha, Vojenská kancelář presidenta republiky 1919, kr.12. všeob. č.j. – 477; SNA Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č.79/20/4.

²⁸⁶ AMZV ČR Praha, PA, zv.25, č.2719.

²⁸⁷ SNA Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr.2, č.26/13/2.

²⁸⁸ AMZV ČR Praha, PA, zv.48, č.4862.

v ďalšej korešpondencii, ku ktorej už priložil aj „Návrh novej demarkačnej čiary na Slovensku“ Oproti pôvodnej demarkácii vo svojom návrhu poukázal na jednu pre Slovensko dôležitú zmenu pri Bratislave, kde považoval za potrebné obsadenie oboch brehov Dunaja. Nezabudol pritom ani na územie medzi Dunajom a Tisou a záverom poukázal na korekciu demarkačnej čiary v oblasti Košíc. Tam považoval za potrebné získanie železničnej trate Košice-Nové Mesto pod Šiatrom- Čop-Užhorod pod správu Československej republiky.

Samotný generál Piccione sa v tomto období kriticky vyjadril k načrtnutej demarkačnej línii a pripustil jej možnú korekciu. Sám sa pritom musel vyrovnáť s množstvom kritiky, ktorá súvisela s neschopnosťou československej armády obsadiť stanovené hranice štátu. V reakcii na spomínanú kritiku na podporu obsadenia stále platnej prvej demarkačnej čiary nariadil presun II. Brigády, ktorá tak mala posilniť pôsobenie československých vojsk na hraniciach. K upokojeniu situácie na vnútro politickej scéne však paradoxne nepomohol ani príchod francúzskej politickej misie, ktorá poukazovala na možné spolčenie sa Piccioneho s Maďarmi.²⁸⁹ Na Piccionovu stranu sa nepriklonil ani vtedajší minister s plnou mocou pre správu Slovenska V. Šrobár, ktorý vo svojej korešpondencii adresovanej Parížu poukazoval na možné nežiaduce priateľské vzťahy medzi Maďarmi a talianskymi dôstojníkmi pôsobiacimi na našom území.²⁹⁰ V druhom mesiaci r.1919 je tak badateľné značné napätie medzi vojenskou a politickou elitou, ku ktorému zmierneniu neprispelo ani následné premiestnenie vojenského velenia do Bratislavy.

Generál Piccione sa však okrem kritiky v Československu musel pri svojom pôsobení taktiež vyrovnáť s rozbrojmi talianskeho a francúzskeho vojenského velenia, v oblasti zahraničných vzťahov. E. Beneš sa v priebehu mierovej konferencie oveľa viac prikláňal k názorom a postojom zástupcov Francúzska, čo Piccionemu značne komplikovalo jeho pôsobenie na našom území. Beneš v Paríži totižto jasne deklaroval budúcu orientáciu zahraničnej politiky Československej republiky na Francúzsko, pričom presadzoval aj prítomnosť jeho vojsk na našom území. Svoju zjavnú

²⁸⁹ K tomu bližšie pozri: AMZV ČR Praha, PA, zv.36, č.4289 a č.4286; HRONSKÝ, M., K pôsobeniu talianskej vojenskej misie na Slovensku (december 1918-máj 1919). In: „Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmu...“ Pocta Jozefovi Jablonickému. Bratislava, VEDA, vydavateľstvo SAV, 2005, s.44-74.

²⁹⁰ AMZV ČR Praha, PA, zv. 48, č.4859.

profrancúzsku orientáciu Beneš deklaroval aj prostredníctvom dohody, ktorá podriadila československé vojenské jednotky priamo pod velenie maršala Focha. Takýmto konaním značne oslabil Piccionove pôsobenie na našom území a znemožnil jeho ďalší vojenský postup. Podpisom dohody však Beneš sledoval aj ďalšie ciele, nakoľko podriadením československej armády priamo pod hlavného veliteľa spojeneckých síl došlo k oficiálnemu uznaniu československej armády na medzinárodnej politickej scéne za súčasť spojeneckých síl. Aj to následne prispelo k vyslaniu francúzskej vojenskej misie, ktorej cieľom bolo upokojenie situácie na našom území a definitívne obsadenie územia Československa. Zástupcom hlavného velenia s značne silným postavením sa tak stal generál M. C. J. Pellé, ktorý bol menovaný na pozíciu náčelníka hlavného štábu československej brannej moci.

Spočiatku sa však uvažovalo iba o poradnom pôsobení francúzskej misie na našom území. Aj napriek tomu sa však francúzska delegácia pokúšala o rekonštrukciu našej armády a to predovšetkým v oblasti uplatnenia metód výcviku, ako aj prípravy dôstojníckeho zboru. V konečnom dôsledku však francúzska delegácia pôsobiaca na našom území neuplatňovala svoj vplyv len v oblasti organizačnej štruktúry armády, ale taktiež vo vojenskej oblasti, nakoľko hneď po svojom príchode bol generál Pellé nútený riešiť ťešínskeho problému. Tým však jeho pôsobenie vo vojenskej oblasti neskončilo nakoľko bolo potrebné riešiť aj problematiku vojenského obsadenia Podkarpatskej Rusi či utvárania slovenských hraníc. Situácia sa nezlepšila ani v nasledujúcom období, kedy bol generál Pellé nútený riešiť aj rozmáhajúci sa vojenský konflikt medzi Československou republikou a Maďarskou republikou.²⁹¹ V tejto pomerne zložitej situácii, ktorú bol Pellé nútený riešiť sa tak dostal do sporu s generálom Piccionem, ktorého jednotky doposiaľ operovali na území Slovenska. Aj na podklade sporu medzi Pellém a Piccionem je možné demonštrovať medzinárodný konflikt medzi Talianskom a Francúzskom, ktoré súperili o presadenie svojho mocenského vplyvu na našom území.

Komplikovaná situácia v Československu pomaly prenikla aj na mierové rokovania v Paríži, kde sa už v tomto období bolo možné stretnúť s hromadiacimi sa podnetmi, poukazujúcimi na nutnosť

²⁹¹ HRONSKÝ, M., Le rôle de la Mission militaire française dans les combats en Slovaquie et dans la formation des frontières de la Slovaquie en 1919. In: Bâtir une nouvelle sécurité. La coopération militaire entre la France et les États d'Europe centrale et orientate de 1919 á 1929. Paris: Château de Vincennes, 2001, s.331-344.

korekcie Piccionovej demarkačnej čiary. Následne sa ku kritikom pridali aj major Fiala a v marci 1919 sa k otázke zmeny demarkačnej línie priaznivo vyslovil, aj samotný generál Pellé. Svoj postoj jasne deklaroval už 9.3.1919, keď bolo do Paríža zaslané Kľofáčovo Memorandum, a to s plnou podporou šéfa generálneho štábu československej armády. Predmetné memorandum poukazyvalo na urýchléné načrtnutie prvej demarkačnej línie, v hektickom období práve ukončeného vojnového konfliktu. Tvrdenia o nutnosti korekcie demarkačnej čiary poukazovali na to, že v tomto kritickom období jednotlivé komisie pracujúce na vytvorení prvej demarkačnej línie nemohli disponovať relevantnými materiálmi (napr. mapami), ktoré by im zaručili relevantné stanovenie demarkačnej línie v súlade s reálnou situáciou v teréne. V tejto súvislosti tak memorandum poukazyvalo na ohrozenie vnútropolitických, ako aj medzinárodných záujmov novovznikajúceho Československa v prípade ak nedôjde k potrebným korektúram. Ponechanie demarkačnej línie v pôvodnom stave, ba mohlo mať taktiež neblahé následky na obyvateľov krajiny žijúcich na pohraničnom území.²⁹²

Neopomenuteľnou však zostávala aj kritická železničná infraštruktúra predovšetkým vo východnej časti Slovenska, ktorá bola taktiež rozpracovaná v Memorande. V tejto súvislosti a predovšetkým z dôvodu zlepšenia situácie Memorandum poukazyvalo na potrebu korekcie demarkačnej línie v oblasti Ipľa, a to až po Krompachy. Pôvodná Piccionova demarkačná línia tak mala byť posunutá na juh. Memorandum však nezabúdalo ani na našich južných susedov Maďarov, pre ktorých odporúčalo vytvorenie samostatnej demarkačnej línie. Načrtnutím dvoch na sebe nezávislých a nepretínajúcich sa demarkačných línií by došlo k vytvoreniu neutrálneho pásma medzi oboma krajinami, ktoré by prispelo k upokojeniu situácie, zníženiu rizika a zvýšeniu bezpečnosti v regióne.²⁹³ Takto rozpracované Memorandum bolo po jeho doručení do Paríža prostredníctvom československého ministra zahraničných vecí delegované priamo Fochovi. Beneš však nebol jediný, kto mal záujem na korekcii Piccionovej demarkačnej línie a ako už bolo spomenuté aj vyššie v tejto záležitosti sa taktiež angažoval, aj generál Pellé. V liste adresovanom premiérovi Clemenceauovi na neho apeluje za zmenu demarkácie, pričom

²⁹² VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-23/16.

²⁹³ VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-23/16.

obdobne ako aj Memorandum poukazuje na zlú dopravnú situáciu v krajine, ktorá bráni zásobovaniu.²⁹⁴

Zo všetkých strán tak boli do Paríža zasielané správy, poukazujúce na nutnosť korekcie demarkačnej línie a stupňujúce tlak na realizáciu potrebných zmien. Nutnosť presadenia vytvorenia novej demarkačnej línie aj u predstaviteľov medzinárodného politického spektra a príslušníkov Dohody mala za úlohu československá diplomatická misia pôsobiaca v Paríži. Postavenie československej diplomatickej misie v Paríži a presadzovanie novej demarkačnej línie však nebolo jednoduché, pričom situácii nepomohli ani rozdielne návrhy na stanovenie novej demarkačnej čiary. Riešenia problému sa osobne ujal E. Beneš, ktorý o svojej činnosti v Paríži informoval prostredníctvom telegrafu aj vrcholných predstaviteľov domácej politickej scény v Prahe. Aj napriek tomu, že prvotné správy o možnej korekcii demarkačnej línie boli z Paríža priaznivé už v priebehu marca r.1919 boli v Československu informovaní, že rokovania o novej demarkačnej čiare nie sú jednoduché a spôsobujú značné komplikácie.²⁹⁵ Nutnosť stanovenia novej demarkačnej línie však nepramenila len z potreby riešenia komunikačných trás vo východnej časti nášho územia. Od prvopočiatkov stanovenia Piccionovej demarkačnej línie sa bolo možné stretnúť s jej pomerne hlasnými odporcami, a to predovšetkým z prostredia vojenskej odbornej verejnosti, ktorá poukazovala na jej vojensko-strategické faktory. V tejto súvislosti tak poukazovali na Novohradské, či Bukové vrchy ako aj potrebu vytvorenia lepšieho, strategicky výhodnejšieho variantu demarkačnej línie medzi Československom a Maďarskom.

V pozadí rokovaní o stanovenie novej demarkačnej línie však už prebiehalo dôležitejšie rokovanie na pôde Komisie pre československé záležitosti, na ktorom sa uvažovalo o stanovení definitívnych hraníc Československej republiky. Aj tam však v tomto období dominovala téma nutnosti presadenia posunu demarkačnej línie a tým aj potreby riešenia komunikačných problémov. V snahe o presadenie novej demarkačnej línie však československá mierová delegácia videla predovšetkým strategické hľadisko ako aj jej následnú možnosť potvrdenia ako definitívnej hranice Československej republiky s Maďarskom. Na vytvorenie a presadenie korekcie Piccionovej demarkačnej línie tak vplývalo

²⁹⁴ BŘACH, R., Válka o Slovensko francúzska vojenská mise v Československu. In: *Vojenská historie*, roč. 7, 2003, č.4, s. 42.

²⁹⁵ AMZV ČR, Praha, PA, zv.48, č.4886; zv.83, č.9368.

mnoho faktorov, pričom československá mierová delegácia sa tak pri svojich rokovaníach pokúšala, o čo najlepšie a najrýchlejšie presadenie československých záujmov v spektre mocensko-hospodárskych záujmov politicky skúsenejších predstaviteľov štátov Dohody. Aj napriek tomu sa však v konečnom dôsledku československej delegácii podarilo presvedčiť medzinárodné politické spektrum o nutnosti spomínanej korekcie.

2.6 Postupné presadzovanie druhej demarkačnej línie v teréne

Po ustálení druhej demarkačnej línie bolo potrebné zabezpečiť jej, čo najrýchlejšie obsadenie jednotkami československej armády. Za prvotný termín možného začatia vojenských operácií v súvislosti s obsadzovaním hraníc bol ustanovený 18-ty apríl.²⁹⁶ Pri určovaní tohto dátumu sa však nepočítalo s komplikáciami, ktoré nastali v dôsledku reorganizácie armády ako aj doplnení niektorých jednotiek.²⁹⁷ Jednoduchému a predovšetkým rýchlemu obsadeniu novej demarkačnej línie však neprospeli ani správy o zhromažďovaní sa jednotiek nemeckého vojska na hraniciach Nemecka so Sliezsikom. V tejto súvislosti tak bolo v záujme bezpečnosti potrebné ponechať niektoré jednotky, ktoré sa v tom čase už mali presúvať a zapojiť sa do obsadzovania južnej hranice na území Těšínska. Priaznivo nepôsobil ani rozkaz maršala Focha, ktorý vo svojom rozkaze ešte zo začiatku apríla 1919 jednoznačne zakázal akúkoľvek vojenskú intervenciu voči Maďarsku.²⁹⁸

Zatiaľ, čo československá armáda vyčkávala na inštrukcie od Focha, ktoré neprichádzali, v dôsledku čoho sa dalo predpokladať, že zotrval na svojom pôvodnom stanovisku, Rumuni sa rozhodli konať, v dôsledku čoho 16.4.1919 nečakane postupovali v smere

²⁹⁶ Tento rozkaz platný od 8.4.1919 zároveň rozdelil všetky československé ozbrojené sily na území bývalého Uhorska na dve skupiny: 1. Západná skupina (slovenská) pod velením generála Piccioneho, 2. Východnú skupinu (rusínsku) pod velením generála Hennocquea. (VHÚ Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č. 3 – 78/25).

²⁹⁷ VHA Bratislava, Zemské vojenské veliteľstvo Bratislava, 1919, Prezídium, kr. 3, S – 280-3/11 – hlásenie generála Piccioneho č. 2233/op. z 12.4.1919; VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 1, č.3-9/4 – hlásenie generála Piccioneho č.2275 z 14.4.1919.

²⁹⁸ 24.4.1919 sa generál Pellé obrátil na maršala Focha, s tým či zotráva na svojom rozkaze a inštrukciách v ňom obsiahnutých z 8.4.1919. Pellé sa však odpovede od Focha nedočkal a to ani v nadchádzajúcom období.

k Tise. Ich rozhodnutie však predovšetkým pramenilo z neúspešných rokovaní anglického generála Smutsa, ktoré prebiehali v Budapešti ako aj z ďalších udalostí odohrávajúcich sa na medzinárodnej politickej scéne. Postup rumunskej armády nezastavila ani pomerne slabá obrana v dôsledku čoho sa rumunské vojská už koncom apríla nachádzali na osi Čop-Tisa-Polgár. Rumunské vojská tak prinútili maďarskú armádu k ústupu pričom tá bola nútená stiahnuť sa aj zo svojich pozícií na východnom a juhovýchodnom Slovensku, kde mala obsadenú Piccionovu demarkačnú čiaru. V tejto súvislosti tak vznikli priaznivé podmienky pre postup československých vojsk. Tie však v tom čase ešte nebola pripravená na vojenskú ofenzívu, a tak sa jej nepodarilo skoordinať s voj postup s postupujúcou rumunskou armádou.

K rozkazu oprávňujúcemu generála Hennequa k obsadeniu Podkarpatskej Rusi sa tak minister Kľofáč odhodlal až 27. 4.1919. Československá armáda pod jeho velením sa mala prednostne zamerať na odsadenie Sátoraljaújhéy, pričom svoj vojenský postup v prípade obsadenia železničnej trasy Sátoraljaújhéy – Csap – Ungvár mal byť koordinovaný spoločne s pomocou rumunskej armády. Na druhej strane však vojenský postup v povodí riek Topľa a Bodrog mal korešpondovať s postupom 6. divízie. Takýto postup bol prednostne dohodnutý medzi generálom Hennequaom a veliteľom 6. divízie generálom Rossim.²⁹⁹ Situáciu však skomplikoval ústup maďarských vojsk z územia prednostne prideleného 6. divízii v dôsledku čoho generál Piccione požiadal ministra Kľofáča, aby týmto jednotkám povolil prekročenie Piccionovej línie. Piccione svoju žiadosť podporil nutnosťou zabránenia devastácii železničných komunikácií ako aj drancovaniu civilného pohraničného obyvateľstva. Opätovne sa pritom pokúšal spojiť s ministrom Kľofáčom, aby mu umožnil využiť vzniknutú situáciu a postúpiť vo vojenskom obsadzovaní československého územia.³⁰⁰ Kľofáč sa nakoniec rozhodol vydať rozkaz, ktorý oprávňoval Piccioneho a československú armádu k vojenskému postupu na Maďarmi opustené pozície, a to bez ohľadu na to, na ktorej strane pôvodnej demarkačnej línie sa tieto pozície nachádzali.

²⁹⁹ VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd., kr. 2, č. 3-45/3 – rozkaz ministra Kľofáča č. j. 13062/op.

³⁰⁰ VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd., kr. 2, č. 3-78/25.

O konaní v Československu bol následne informovaný aj maršal Fochl.³⁰¹

V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že minister Klofáč vydaním rozkazu konal iba z vlastnej iniciatívy a tento vojenský postup na druhú demarkačnú líniu nemal prekonzultovaný s predstaviteľmi Dohody. Klofáč však svoje rozhodnutie nekonzultoval ani s československým ministrom zahraničných vecí Benešom, ktorý v tom čase zastupoval československé záujmy v Paríži.³⁰² Klofáč tak svojím neprekonzultovaným a unáhleným rozhodnutím vytvoril konflikt medzi Československou republikou a Maďarskom. Aj napriek tomu sa však generálovi Hennocquovi podarilo v súlade so stanoveným plánom vojensky obsadiť územie Podkarpatskej Rusi, a to v pomerne krátkom čase do konca apríla r.1919. Vojskám generála Hennocqueho však vo významnej miere k urýchlenému postupu pomohol ústup maďarských vojsk zo svojich pozícií na danom území. V priebehu postupu sa však československá armáda dostala paradoxne do konfliktu s rumunským vojskom, ktoré sa odmietalo vzdať svojho už obsadeného územia.

Vzniknutú situáciu tak bol nútený riešiť aj generál Pellé, ktorému sa podarilo spojiť s maršalom Fochom a požiadať ho o pomoc pri riešení tejto komplikovanej situácie. K upokojeniu napätia medzi československým a rumunským vojskom tak došlo až po tom, ako maršal Foch stanovil medzi oboma vojenskými jednotkami novú demarkačnú čiaru. S novovytvorenou demarkačnou čiarou bol následne oboznámený aj generál Hennocque. O vytvorení novej demarkačnej čiary bolo potrebné taktiež informovať aj generála Piccioneho, pričom nová demarkačná línia mala viesť pozdĺž rieky Tisy a rozdeľovať Tokaj a Csap. Následne mala demarkačná línia pokračovať železnicou z Csapu – Marmaros – Sziget. Sziget bol síce z demarkácie vyňatý, avšak železnica ako aj 4km. Pruh južne od mesta mal byť obsadený vojskom československej armády. Úsek medzi Marmarosom a Szigetom až k priesmyku Jablonica a 4km. Široké pásmo severne

³⁰¹ FERENČUHOVÁ, B., Talianska a francúzska vojenská misia na Slovensku a československo-maďarský konflikt v rokoch 1918-1919. In: *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918-1920. Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. 15. 6. 1994*, Zostavil Ladislav Deák, Matica Slovenská, 1995, s.141.

³⁰² Podrobnejšie k tomu pozri: BŘACH, R., Válka o Slovensko a francúzska vojenská mise v Československu. In: *Vojenská historia*, roč. 7, 2003, č.4, s. 48 a s.52-53.

a západne od tejto železnice mali byť pod správou rumunských vojenských jednotiek.³⁰³

Generál Hennocque bol následne taktiež poverený zastupovať Československú republiku pri nadchádzajúcich mierových rokovaniach s predstaviteľmi Rumunska. Hlavným dôvodom rokovaní medzi oboma krajinami bola dohoda medzi oboma krajinami na podmienkach, za ktorých československá armáda prevezme kontrolu nad územím Podkarpatskej Rusi v oblasti severne od dočasnej demarkačnej línie. Československá vláda však v tejto situácii nepredpokladala, možné komplikácie zo strany Rumunska súvisiace s možnými námietkami z ich strany vo vzťahu k Fochom stanovenej demarkačnej línii. Pri rokovaniach o nadchádzajúcej zmluve medzi oboma krajinami tak bolo potrebné zamerať sa predovšetkým na urýchlené zabezpečenie ochrany hraníc, a to tak zo strany československej ako aj rumunskej armády. Obe strany si však uvedomovali, že na prijatie prípadnej zmluvy bude potrebná jej ratifikácia, pred ktorou sa o jej obsahu budú chcieť oboznámiť aj vlády dotknutých krajín. Klofáč pri svojej komunikácii s Hennocquem taktiež nezabúdal poukázať na to, že v prípade rokovaní o mierovej zmluve s Rumunskom má v prvom rade dbať na zachovanie korektných vzťahov medzi oboma krajinami.³⁰⁴

Samotné pražské ministerstvo sa pri svojich pokusoch o vojenské obsadenie druhej demarkačnej línie pokúšalo diplomaticky pôsobiť v snahe vyhnúť sa prípadným vojnovým stretom s maďarskou armádou. Jej cieľom tak bolo zabránenie prípadnému zbytočnému krviprelievaniu a strate ďalších životov tak na jednej alebo druhej strane. Toto stanovisko ministerstvo deklarovalo aj v krátkych smerniciach, ktoré apelovali na to, že určenú druhú demarkačnú líniu je potrebné *„dosiahnuť pokiaľ možno bez boje a krveprolití nově stanovených hranic a zabezpečiť v obsadeném území autoritu veškeré správy československé republiky, jakož i klid a pořádek.“*³⁰⁵ Na túto smernicu následne nadväzovali aj ďalšie rozkazy zaoberajúce sa situáciou vo vzťahu k vojenskému obsadeniu druhej demarkačnej línie.

V rozkaze z 28. apríla 1919 generál Piccione poukázal na to, že Rumuni svojim konaním predbehli vývoj situácie a tým znemožnili spoločný postup rumunských, srbských a československých vojsk. Následný postup Rumunska k Tise však mal za následok ústup

³⁰³ VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-64/4.

³⁰⁴ VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-64/2.

³⁰⁵ VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-35/4 (koncept).

maďarských vojsk. Piccione tak vo svojom rozkaze nariadil postup aj československých jednotiek. V súlade s už vyššie spomínanou smernicou však zdôraznil, že prípadný rozsah postupu československých vojsk má priamo korešpondovať s rozsahom ústupu maďarskej armády. Samotný Piccione však vo svojom rozkaze poukazoval na to, že československé vojská „v žiadnom prípade nesmú obsadiť i území, i kedyš byla opuštěna maďarským vojskem, ležící na jih od nové demarkační čáry.“³⁰⁶ V súlade so smernicou sa tak v prípade obsadzovania maďarmi opusteného územia sa tak nepredpokladali ťažké boje. Ani smernica a dokonca ani samotný generál Piccione však nepočítali s možnosťou, že ba sa ustupujúce maďarské vojsko mohlo pri odchode zo svojich pozícií stavať na odpor a tým znemožňovať hladký postup československej armády.

K rozsiahlym bojom spojeným s krviprelieváním došlo aj v prípade Komárna, ktoré tvorilo významný strategický bod v obrane juhozápadného Slovenska spoločne s Bratislavou a Nitrou. Maďarským prepadnutím tohto mesta sa tak len znásobil konflikt medzi Československom a Maďarskom. Samotné Komárno však pre československú armádu vo vtedajšej situácii netvorilo prioritu, keďže neležalo v smere jeho priameho postupu na druhú demarkačnú líniu. Línia hlavného toku Dunaja mala byť zabezpečená prostredníctvom legionárskej 7. divízie. Samotný generál Piccione vo svojom rozkaze potvrdil jej obranné pozície na tomto úseku demarkačnej línie Dunaja. Apeloval však na 7. divíziu aby posilnila a zosilnila obranu strategicky významných miest, ktoré by mohli čeliť útoku zo strany maďarských vojenských jednotiek. Maďarské oddiely si na svoj útok vybrali práve Komárno, na ktoré zaútočili na prelome apríla a mája. Útočiace maďarské jednotky sa však československej armáde aj s pomocou jednotiek z Nových Zámkov nakoniec podarilo zatlačiť späť avšak len za cenu značných strát na životoch brániaceho sa vojska ale taktiež aj na strane maďarských jednotiek.³⁰⁷

Od nevydarenej vojenskej akcie sa následne dištancovalo aj vojenské velenie maďarskej armády, ktoré vo svojom hlásení

³⁰⁶ VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-12/17; Pozri tiež hlásenie generála Piccioneho na MNO z 28.4.1919 (VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 26, č. j. 3165).

³⁰⁷ VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-12/44-1- správa generála Piccioneho na MNO o maďarskom útoku na Komárno č.2811/op. z 9.5.1919; Hlásenie posádkového veliteľstva v Komárne na MNO z 3. 5. 1919 (VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-12/32).

poukázalo na nezodpovedné konanie jednotlivcov, ktoré malo za následok stratu množstva životov.³⁰⁸ Na druhej strane československé velenie vyzdvihovalo húževnatosť československých vojsk s akou sa pustilo do obrany svojho územia, a to aj za cenu straty životov.³⁰⁹

Vo východnej časti slovenského územia však generál Piccione využil ústup maďarských vojsk v oblasti Miškovca, kde legionárska 6. divízia zaznamenala posun v obsadzovaní nášho územia a už začiatkom mája 1919 dosiahla prvotne stanovené ciele. O dosiahnutí stanovených cieľov na tomto území bol denne prostredníctvom situačných správ informovaný aj Paríž: „*Dne 2. května okolo 4. hod. odpoledne vstoupili naše oddíly za všeobecného jásetu obyvatelstva do města Miškovec.*“³¹⁰ V nasledujúcich dňoch postúpila legionárska 6. divízia do takej miery, že mala pod svojou kontrolou všetky dôležité body spadajúce do jej prideleného úseku demarkačnej línie.³¹¹

V niektorých úsekoch demarkačnej línie dosiahla československá armáda významnejšie úspechy, ktoré presahovali jej vymedzené teritórium a zasahovali až za vymedzenú demarkačnú líniu.³¹² Prekročenie stanovenej demarkačnej línie však neostalo bez povšimnutia maďarského vrchného velenia, v dôsledku čoho bol následný postup II. brigády v smere na Salgótarján maďarskou armádou zastavený. Maďarské vojská sa jednotkám II. brigády postavili na odpor, v dôsledku čoho bola II. brigáda nútená opustiť svoje pozície a stiahnuť sa až na územie pôvodnej demarkačnej línie.³¹³ K nakloneniu sa situácie v prospech maďarských vojsk následne napomohol aj jej prechod do protiofenzívy, ako aj postupný pokles morálky u vojakov československej armády. Okrem demoralizácie armády však na priebeh vojenských operácií na tomto území vplývalo viacero ďalších faktorov, o ktorých sa následne zmienil aj generál Piccione, ktorý informoval ministra Šrobára

³⁰⁸ Hadtörténeti levéltár Budapest. Magyar Tanácsköztársaság 1919. Keleti Hagseger Parancsnoksága, kr. 47, č.312-320- hlásenie č.V/21.

³⁰⁹ JEŽEK, Z., *Boj o Slovensko v letech 1918-1919*. Praha, 1928, s. 93.

³¹⁰ AMZV ČR Praha, PA, zv. 36, č. 4291- správa zo 4.5.1919.

³¹¹ AMZV ČR Praha, PA, zv. 36, č. 4291- správa z 30.4. – 12. 5. 1919; VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-50/2.

³¹² Hadtörténeti levéltár Budapest. Magyar Tanácsköztársaság 1919. Keleti Hagseger Parancsnoksága, kr. 47, č. 3-4-430/12 a 432-434.

³¹³ K tomu bližšie pozri: HRONSKÝ, M., Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In: *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948 (Zborník vedeckých štúdií)*. Trenčín, 1994, s.23-24.

o nedostatočnom materiálnom zabezpečení armády, ale taktiež aj o odpore civilného maďarského obyvateľstva voči československým jednotkám.

Generál Piccione však vo svojej práve taktiež kritizoval oneskorenosť československej ofenzívy poukazujúc na upokojenie situácie vo vzťahu k rumunským jednotkám. Maďarské vojenské velenie sa tak mohlo v plnej sile zamerať na potlačenie československých vojsk, a to až za Piccioneho demarkačnú líniu. V tejto súvislosti tak Piccione poukazuje na to, že v situácii, v ktorej sa jeho jednotky ocitli bude najlepšie stiahnuť sa a vyčkať na priaznivejšie podmienky. Piccione tak za súčasných podmienok nevidel veľmi reálne ani prípadnú ofenzívu našich vojsk a prikláňal sa k jej odloženiu na neskôr. V tejto súvislosti tak nariadil aj okamžité stiahnutie československých vojsk na svoje východiskové pozície, čím reagoval na výsledky maďarskej ofenzívnej snahy, v dôsledku, ktorej sa maďarským jednotkám podarilo opätovne získať pod svoju správu Miškovec.³¹⁴ Ku koncu mája sa tak vojskám maďarskej armády podarilo prinútiť Piccionove jednotky k ústupu, a to až na pozície, ktoré držali pred mesiacom, keď započali svoje ofenzívne ťaženie v snahe obsadiť druhú demarkačnú líniu.

Za úspechom ofenzívneho ťaženia maďarských vojenských jednotiek stál okrem iného aj úspech jeho diplomatov, ktorým sa podarilo dohodnúť prímerie s Rumunskom. Maďarská armáda sa tak už nemusela brániť pred rumunským vojskom, v dôsledku čoho mohla lepšie preskupiť svoje jednotky a tým aj lepšie čeliť československej armáde v okolí Miškovca. Dôveru v československej armáde na tomto úseku nevzbudovalo ani prevažne talianske velenie, ktoré sa netajilo priateľskými vzťahmi s príslušníkmi maďarskej šľachty. Takéto správanie talianskeho velenia však nevzbudovalo dôveru ani vo vrcholných politických kruhoch a československej vlády. Minister zahraničných vecí E. Beneš sa už dlhší čas pokúšal presvedčiť medzinárodné politické spektrum o potrebe stiahnutia talianskeho velenia z nášho územia. Politická intervencia podložená vojenskými neúspechmi o obsadenie

³¹⁴ K tomu bližšie pozri VHA Praha- MNO – Hlav. štáb. Oper. odd. 1919, kr. 2, č. 3-53/4 – dôverná správa generála Rossiho hlavnému veliteľovi československých vojsk na Slovensku o operáciách v priestore Miškovca č. j. 2052/op. z 30.5.1919; VHA Praha- MNO – Hlav. štáb. Oper. odd. 1919, – Vojenská kancelária prezidenta republiky kr. 18 – zprávy. č. j. 128 – telegrafická práva praporčíka Kopala z 27.5.1919 o situácii na Slovensku; VHA Bratislava, ZVV Bratislava 1919, Prezídium, kr.4, S-215-6/30.

druhej demarkačnej línie mali v konečnom dôsledku za následok odvolanie talianskeho velenia, ktorých práve pre ich korektné vzťahy s maďarskou šľachtou považovali za zradcov. Neúspech československej armády proti Maďarom na bojovom poli však nebol zapríčinený len Talianmi, nakoľko na jej konečný výsledok vplývalo viacero viac alebo menej dôležitých faktorov.³¹⁵

K 1. júnu 1919 tak malo na Slovensku ukončiť svoju činnosť Piccioneho Hlavné veliteľstvo československých vojsk na Slovensku. Talianske hlavné velenie tak svojím rozkazom definitívne ukončilo pôsobenie generála Piccioneho na našom území s odvolaním sa na to, že jeho úloha bola splnená. V súvislosti s Piccionovým odchodom tak došlo aj k reorganizácii československej armády. Z jednotiek pôsobiacich pod jeho velením bola následne vytvorená Rusínska skupina, ktorá sídlila v Košiciach a Slovenská skupina so sídlom v Bratislave. Obe tieto skupiny podliehali priamo pod velenie ministerstva.³¹⁶ Odvolaním generála Piccioneho z jeho veliteľskej pozície, ako aj jeho odchod z nášho územia ukončil spor medzi ním a generálom Pellém. Velenie československej armády tak prešlo pod správu francúzskych vojenských veliteľov. Takéto počínanie však malo nepriaznivé následky na medzinárodnej scéne. Československá republika týmto konaním prišla o jedného zo svojich spojencov, nakoľko Taliansko začalo viditeľnejšie prejavovať svoje postoje a názory prikláňajúce sa k záujmom Maďarska.

2.7 Prípravy maďarskej delegácie na mierovú konferenciu

Maďarská delegácia sa v prvopočiatoch príprav na medzinárodnú mierovú konferenciu pridrižavala svojich snáh o zachovanie územnej celistvosti svojho územia v rozsahu zanikajúceho Uhorského kráľovstva. Maďarská vláda sa v tejto súvislosti spoliehala na svojich diplomatov, ktorí mali presvedčiť príslušníkov dohodových mocností o nutnosti zachovania územnej celistvosti tohto územia.

³¹⁵ AMZV ČR Praha, PA, zv. 36, č.4293 – sťažnosti na talianske velenie v posledných bojoch na miškovecko – lučeneckom fronte z 1.6. 1919; K tomu bližšie pozri: KLÍPA, B., Italská vojenská mise v Československu. In: *Historie a vojenství, XLIV*, 1995, č.3 s.59-78.

³¹⁶ VHA Bratislava, ZVV Bratislava 1919, Prezídium, kr. 5, prez. č. 1980, s-215-3/29.

Prípravy maďarskej diplomacie na mierovú konferenciu začali už pred jej oficiálnym prizvaním. Prvotným impulzom na základe ktorého, Maďarsko pristúpilo k prípravám bola porážka Bulharska. Vo vzťahu k verejnosti však nutnosť riešenia prevažne národnostnej otázky zľahčovali. Udalosti na medzinárodnej scéne však prinútili aj príslušníkov Maďarska, aby sa touto témou, i keď spočiatku len pozvoľna začali zaoberať. V tom čase sa však ešte Maďarsko spoliehalo na to, že sa mu na medzinárodnej politickej scéne podarí presadiť svoje záujmy a zachovať územnú celistvosť svojej krajiny. Vrcholí maďarskí predstavitelia sa v tom čase spoliehali na to, že medzinárodná mierová konferencia sa nebude zaoberať riešením národnostnej otázky, v dôsledku čoho bude postačujúce ak sa na konferencii zúčastnia len zástupcovia Maďarov. Boli presvedčení, že sa im podarí presvedčiť celé medzinárodné politické spektrum o tom, že problematika národnostných menšín, ako aj potreba jej riešenia na území Uhorského kráľovstva neexistuje. Maďarská strana tak postupne začala zhromažďovať potrebný materiál na to, aby na medzinárodnej konferencii preukázala, že na jej území nie je možné aplikovať Wilsonove podmienky mieru poukazujúce na právo na sebaurčenie národov.

V snahe o podporu svojich tvrdení Maďari pristúpili k vytvoreniu etnografickej mapy bývalého Uhorského kráľovstva. Na základe iniciatívy grófa Telekiho mali byť vytvorené štatistické súpisy, podrobne sa zaoberajúce národnostným zložením územia bývalého Uhorska. K vytvoreniu štatistických súpisov však ich tvorcovia mali pristúpiť s prihliadnutím na záujmy krajiny. Prípravné práce etnografických máp, ako aj štatistických spisov neboli prerušené ani po definitívnom zániku Uhorského kráľovstva a v prácach na nich sa pokračovalo až do februára 1919. V súvislosti s ukončením prác maďarských geografov, ako aj štatistického úradu bola následne vytvorená *carte rouge* – etnografická mapa. Tá mala slúžiť ako podporný materiál maďarskej delegácie v Paríži. Údaje zobrazené na vytvorenej mape však nereflektovali realitu uhorského územia, nakoľko vytvorená mapa reálne nezobrazovala národnostné menšiny žijúce na skúmanom období. Prioritné postavenie na mape zaujali Maďari, pričom ostatné národnostné menšiny predstavovali len nepodstatnú časť obyvateľstva krajiny, poprípade neboli v niektorých oblastiach na mape zobrazené vôbec. Aj týmto spôsobom chceli Maďari deklarovať dominanciu svojho obyvateľstva na požadovanom území.

Vo svojej činnosti však nepoľavoval ani štatistický úrad, ktorý na podporu maďarských tvrdení vytvoril sériu štatistických podkladov, a to aj po vyhlásení Maďarskej republiky rád. Pripravené materiály boli následne predstreté aj na mierovej konferencii, aby podporili maďarské tvrdenia namietajúce znenie mierovej zmluvy. V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že v povojnovom období nebola možná realizácia korektného výskumu a tak bol štatistický úrad, ako aj geografi pri tvorbe máp a ďalších potrebných podkladov nútený vychádzať z už nazhromaždených dokumentov a sčítania obyvateľstva z r. 1910. V období prác štatistického úradu tak už od posledného sčítania obyvateľstva uplynulo takmer desať rokov, navyše boli tieto roky poznačené celosvetovým vojenským konfliktom, ktorý taktiež prispel k zmene etnografickej štruktúry obyvateľstva. Údaje s ktorými vtedajší štatistici a geografi pracovali tak boli už v tomto období skreslené a neaktuálne.³¹⁷

Po tom, ako sa moci v krajine ujal Károlyi bolo do prípravných prác zapojené aj novozriadené ministerstvo pre národnostné menšiny, ale taktiež, aj ministerstvo zahraničných vecí. Maďari tak s ich pomocou pristúpili k vypracovaniu dvoch argumentačných línií, ktoré by mohli odprezentovať na medzinárodnej mierovej konferencii. V snahe o zachovanie si celistvosti svojho územia poukazovali na nutnosť zachovania integrity bývalého Uhorského kráľovstva. Na druhej strane si maďarskí politickí predstavitelia uvedomovali, že v súčasnej situácii azda nebude možné presvedčiť medzinárodné politické spektrum pre podporu ich tvrdení, preto rozpracovali aj druhý variant možnej argumentácie. V ňom aj napriek tomu, že pripúšťali istú mieru dezintegrácie, stále sa nevzdávali svojich predstáv o možnej integrácii bývalého uhorského územia aspoň na hospodárskej úrovni. V tejto súvislosti, preto poukazovali na už existujúce hospodárske väzby a prepojenia územia Uhorského kráľovstva, ktorých pretrhnutie by mohlo mať neblahé dopady nielen na krajinu ako celok, ale taktiež na v regióne žijúce obyvateľstvo.³¹⁸

Vytvorením Maďarskej republiky rád však boli utlmené aj prípravy na medzinárodnú mierovú konferenciu. Nezanikli však

³¹⁷ TÓTH, A., Oficiální pozvání Maďarska na pařížskou mírovou konferenci a stanovisko maďarské vlády (prosinec 1919). In: *Slovanský přehled*, Praha, Historický ústav AV ČR v. v. i., roč. 91, č.2, s. 153; K tomu bližšie pozri: GALÁNTAI, J., *A trianoni békekötés, 1920*, Budapest. Gondolat, 1990, s. 74-77.

³¹⁸ K tomu bližšie pozri: GALÁNTAI, J., *A trianoni békekötés, 1920*, Budapest. Gondolat, 1990, s. 74-77; ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava, Kalligram, 2009, s.157.

úplne, nakoľko aj v tomto období sa prácami zhromažďujúcimi potrebné materiály zaoberala segedínska vláda, ktorej súčasťou bol, aj ako minister zahraničných vecí niekdajší iniciátor prípravných prác gróf Teleki. Ten sa v prípravných prácach na medzinárodnú konferenciu angažoval aj po zániku segedínskej vlády, a to priamo z poverenia Jozefa Habsburského. V súlade s poverením Teleki inicioval vytvorenie Kancelárie mierových príprav, ktorá mala pôsobiť na ministerstve zahraničných vecí. Kancelária sa následne pri svojej práci zaoberala prípravou memoránd resppektíve nót, na podporu maďarských tvrdení na medzinárodnej mierovej konferencii. Aj napriek tomu, že hlavnú prípravnú činnosť na konferenciu vykonávali príslušné ministerstvá, Kancelária koordinovala prípravné činnosti, pričom pri svojej práci nezabúdala ani na územie Slovenska, ktorým sa zaoberal gróf I. Csáky. Dôležitým míľnikom vo vzťahu k prípravným procesom Maďarska na medzinárodnú mierovú konferenciu bolo prijatie mierovej zmluvy s Rakúskom, nakoľko v tejto súvislosti bolo možné vo vzťahu k Maďarsku predpokladať obdobný postoj zo strany štátov Dohody. Maďarská strana tak mohla predpokladať akým smerom sa budú v jej prípade mierové rokovania uberať, a tak sa na nich mohla aj dôkladnejšie pripraviť.³¹⁹

Obdobne nápomocná, i keď v o niečo menšom rozsahu bola pre Maďarov podpísaná mierová zmluva s Nemeckom, s ktorou sa taktiež mohli oboznámiť, a to už na jeseň r. 1919. V tom čase sa už taktiež mohli oboznámiť aj s definitívnym stanovením hraníc medzi Maďarskom a Československou republikou. Maďarskí vládni predstavitelia sa však odmietali zmieriť s prípadným odčlenením časti uhorského územia, a tak stanovenú hranicu vnímali, len ako ďalšiu provizórnu demarkačnú líniu. Nie menej dôležité pre Maďarsko boli aj dohody novovznikajúcich štátov (Československa, Rumunska, Poľska a Juhoslávie) so štátmi Dohody, ktoré obsahovali, aj ustanovenia o národnostných menšinách. Oboznámením sa s príslušnými už prijatými medzinárodnými dokumentmi mohla maďarská vláda cielene pripravovať potrebné dokumenty na podporu svojich tvrdení v snahe o zachovanie svojho územia. Minister V. Šrobár v tom čase poukazoval na možné paralely medzi už prijatou mierovou zmluvou s Rakúskom a pripravovanou zmluvou s Maďarskom.³²⁰

³¹⁹ ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava, Kalligram, 2009, s. 158-159; GALÁNTAI, J., *A trianoni békekötés, 1920*. Budapest. Gondolat, 1990, s. 97-99.

³²⁰ SNA, Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č. 63/63/4.

V tejto súvislosti sa tak argumentačné prípravné procesy vo významnejšej miere zamerali práve na mierovú zmluvu s Rakúskom. Samotní Maďari však k uzatvoreniu mierovej zmluvy pristúpili z opačného uhla pohľadu ako Rakúšania. Maďari sa totižto za žiadnych okolností nechceli vzdať žiadnej časti svojho územia, v dôsledku čoho prípadné argumenty na rokovania o mierovej zmluve zamerali na to, aby medzinárodné politické spektrum presvedčilo o potrebe zachovania územia Uhorského kráľovstva pod správou Maďarska. Naproti tomu Rakúšania sa už pred začatím mierovej konferencie zmierili s rozpadom monarchie v dôsledku čoho pre podporu svojich tvrdení vypracovali koncepciu silného národnostného štátu, počítajúc so stratou niektorých častí územia bývalej monarchie. Na proti tomu Maďarsko zotrvávajúce na myšlienke zachovania integrity bývalého Uhorska argumentovalo tým, že je len obeťou mocenskej politiky víťazných Dohodových mocností, ktoré sa jeho územie pokúšajú nanútenou mierovou zmluvou rozdrobiť.

Prípravy na medzinárodnú mierovú konferenciu sa v Maďarsku zintenzívnili od októbra 1919, kedy boli realizované pravidelné stretnutia Telekiho a Bethlena, na ktorých sa o mesiac neskôr začal zúčastňovať aj Apponyi, a to aj napriek tomu, že podľa dohody s V. Šrobárom nemohol vykonávať žiadnu činnosť, ktorá by akýmkoľvek spôsobom poškodzovala záujmy Československej republiky. Po návrate do Maďarska sa však aktívne zapojil do snáh o udržanie maďarského vplyvu v regióne a zachovanie územnej celistvosti krajiny. Svojimi bohatými skúsenosťami, kontaktní a jazykovými zručnosťami si vyslúžil aj miesto predsedu maďarskej delegácie na medzinárodnej mierovej konferencii v Paríži, čím definitívne porušil dohodu s československou vládou. Samotná maďarská politická elita však do Apponyiho vkladala rozsiahle nádeje v snahe o záchranu Maďarska na medzinárodnej mierovej konferencii. V súvislosti so svojim konaním a snahou o podporu maďarských záujmov bol Apponyi na našom území následne vyhlásený za *personu non gratu*.³²¹

Aj napriek tomu však prípravné práce na medzinárodnú mierovú konferenciu v Maďarsku pokračovali, pričom už v priebehu novembra 1919 tak bolo možné pristúpiť k vytvoreniu predbežných maďarských nót. Tie boli medzinárodnému politickému spektru

³²¹ K tomu bližšie pozri: DEÁK, L., *Slováci v maďarskej politike v rokoch 1918-1939*. Bratislava: Slovakia Plus, 1996, 10-11.

prezentované ešte pred tým, ako bol Maďarom predostretý návrh možného povojnového usporiadania vzťahov rozpracovaný v mierovej zmluve. Vytvorené nóty však boli ešte taktiež konzultované s členmi Kancelárie mierových príprav, ale taktiež aj so zástupcami dotknutých ministerstiev. Definitívna verzia nôt bola vytvorená až po zapracovaní prípadných pripomienok a následne sa pristúpilo k ich prekladu. Aj napriek všetkému bolo potrebné aby definitívne znenie nôt odsúhlasil aj predseda maďarskej mierovej delegácie gróf Apponyi. Po obdržaní pozvánky na medzinárodnú mierovú konferenciu mala maďarská vláda už pripravené materiály, podporujúce jej tvrdenia o nutnosti zachovania celistvosti uhorského územia. Na základe toho bolo možné oficiálne pristúpiť k menovaniu Apponyiho skupiny za členov maďarskej delegácie zastupujúcej záujmy krajiny na medzinárodnej mierovej konferencii v Paríži.³²²

Počas príprav sa však maďarskej vláde podarilo nazhromaždiť pomerne rozsiahly spisový materiál, umožňujúci maďarskej delegácii rozsiahlu argumentáciu na podporu jej tvrdení. Dokument označený, ako Memoáre bol následne taktiež publikovaný v Maďarsku ale vznikla aj anglická, či francúzska verzia.³²³ Po tom, ako boli v Paríži prezentované predbežné nóty pristúpilo Maďarsko aj k vytvoreniu ďalších nôt, reagujúcich na priebeh mierových rokovaní. V tejto súvislosti boli vypracované aj protestné nóty, no nezabúdalo sa ani na prípadné žiadosti maďarských delegátov, ktoré bolo taktiež potrebné medzinárodnému politickému spektru odprezentovať.

Rozsiahlosť predkladaných maďarských materiálov bola spôsobená rozmanitosťou okruhov, ktoré v nich boli rozpracované. V snahe o dosiahnutie svojho cieľa maďarskí politickí predstavitelia v predkladanom dokumente poukazovali na spojitosť požadovaného územia s Maďarskom, a to vo všetkých oblastiach spoločenského, politického, ale taktiež aj hospodárskeho života krajiny. Tieto otázky boli následne podrobne rozpracované v pomerne značnom časovom rozhraničení, a to od čias založenia Uhorského kráľovstva až po súčasnú situáciu, v ktorej sa krajina ocitla. V tejto súvislosti je však potrebné poukázať aj na to, že jednotlivé dokumenty predkladané na mierovej konferencii v Paríži, častokrát nezodpovedali reálnemu stavu vecí a v nezriedkavých prípadoch sami sebe odporovali. Maďarský vláda sa totižto prostredníctvom predkladaných materiálov

³²² K tomu bližšie pozri: ABLONCZY, B., *Teleko Pál*. Budapest, Osiris, 2005, s. 155-156; GALÁNTAI, J., *A trianoni békekötés, 1920*. Budapest. Gondolat, 1990, s. 76-77.

³²³ K tomu bližšie pozri: JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920.

pokúsila u medzinárodného politického spektra vzbudiť dojem bezproblémového a harmonického vzťahu medzi Maďarmi a príslušníkmi ostatných národnostných menšín žijúcich na území zaniknutého Uhorského kráľovstva.

Samotní Maďari si však pri príprave argumentačných materiálov pre mierovú konferenciu neustrážili viaceré detaily nakoľko samotné predkladané materiály prezentovali protichodné informácie o vzťahu národnostných menšín na území bývalého Uhorska. Ako príklad je možné poukázať na zloženie uhorského parlamentu, ktorý pozostával z viac ako 400 poslancov. Národnostné zastúpenie v ňom reprezentovalo len 5 príslušníkov národnostných menšín. To a mnoho ďalších skutočností tak nekorešpondovalo s tvrdením Maďarov, ktorí sa snažili presvedčiť členov Komisie o tom, že národnostné menšiny majú v Maďarku vytvorené priaznivejšie podmienky ako v iných krajinách, čo Maďari prezentovali aj vo svojich nótach XXIII/6 a XXIII/7. Na druhej strane však Maďari Komisii predložili, aj nótu č. II/27, ktorá priznáva nemožnosť aplikácie národnostného zákona z r.1868, nakoľko jeho uplatnením by mohlo dôjsť k narušeniu integrity jednotného maďarského štátu.³²⁴

Vo svojich podkladoch maďarská strana poukazovala predovšetkým na potrebu zachovania tisícročnej tradície celistvosti maďarského územia. Svoje tvrdenia však Komisii predkladali tak, aby v, čo najväčšej miere podporili ich tvrdenia v prospech maďarského štátu a jeho národa, ktorý vykresľovali ako obeť centralistickej vlády z Viedne. Nezabudli však poukázať ani na hospodársku prepojenosť celého územia, či stáročia trvajúci boj za ochranu Západu pred osmanskými vpádmi. V tejto súvislosti taktiež spochybnili novovytvorené hranice Maďarska, ktoré podľa nich nezodpovedajú realite a v konečnom dôsledku môžu viesť k ďalšiemu stupňovaniu napätia v regióne. Nezabudli však poukázať ani na postavenie Uhorského kráľovstva, ktorého nástupcom sa malo stať práve Maďarsko ako krajiny s dlhoročnou tradíciou ochrancu kresťanstva a kresťanskej kultúry v regióne pred čoraz

³²⁴ A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S-ben 1920 januárius – március havában I-III köt. Budapest: Hornyánszky, 1920-1921; The Hungarian Peace Negotiation, An account of the Work of the Hungarian Peace Delegation at Neuilly s/S from January to March 1920, Budapest, Royal Hungarian Ministry of Foreign Affairs 1921-1922; JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920, s.16-17.

silnejšie prenikajúcimi náboženskými vplyvmi z Východu. V tejto súvislosti tak maďarské predkladané materiály vykresľovali Slovanov, ale taktiež aj Rumunov ako nevypočítateľnú hrozbu, pre ktorou je potrebné sa brániť. V celom predkladanom materiály tak poukazovali na svoje zásluhy v regióne pričom zámerne opomínali nielen Slovanov, ale taktiež aj príslušníkov ďalších národnostných menšín žijúcich na ich území. Zásluhy ostatných národov pritom opomenuli aj v prípade ochrany Európy pred tatárskymi a tureckými vpádmi na jej územie.³²⁵

Maďarskí politici tak sami seba a celé Maďarsko vykresľovali ako utláčaný národ, ktorý aj vo vzťahu k vojnovému konfliktu bol nútený uposlúchnuť centralistické velenie a rozkazy rakúskej vlády. Maďarský národ tak nemôže byť sankcionovaný za rozhodnutia centralistického velenia. V predkladaných materiáloch sa tak snažili poukázať na to, že aj oni sami sa zaslúžili o ukončenie vojnového konfliktu. V tejto súvislosti Maďari poukazovali na nekorektné správanie voči nim, nakoľko za ich zásluhy, ktoré preukázali v priebehu storočí, ale aj vo vzťahu k ukončeniu vojnového konfliktu s nimi Dohodové mocnosti zaobchádzajú ako s vinníkmi a nie ako s obeťou, ktorou sa vo vzťahu k rakúskej vláde cítili byť. V tejto súvislosti tak poukazovali aj na štáty Dohody a ich spojenectvo s Československom, Rumunskom, ako aj ďalšími nástupníckymi štátmi, ktoré si podľa ich názoru zabrali im pridelené územia, patriace Maďarsku.

V snahe o vykreslenie Maďarska, ako obeť však jeho predstavitelia úmyselne zabúdali na to, že jeho vládny predstavitelia počas vojnového konfliktu spolupracovali s nemeckou ríšou. Tento postoj úmyselného prehliadania očividných skutočností Maďari zaujali aj napriek tomu, že práve túto skutočnosť považovali zástupcovia dohodových mocností za hlavný dôvod, na základe, ktorého zaraďovali Maďarsko medzi jedného z vinníkov vojnového konfliktu. Maďarskí predstavitelia tak v tejto súvislosti akoby zabudli na to, že práve oni patrili medzi horlivých podporovateľov nemeckého imperializmu a jeho vojnovej politiky. V situácii, v ktorej sa Maďarsko ocitlo, totiž nebolo vhodné poukazovať práve na tieto aspekty jeho medzinárodnej vojnovej politiky. Maďarské sympatie s Nemeckom a ich predchádzajúca spolupráca však boli trňom v oku predovšetkým pre Francúzov. Tí tak neschvaľovali ani maďarskú

³²⁵ JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920, s.18; K tomu bližšie pozri Sborník zahraniční politiky, roč. 1, 19.2.1920, č.3, s.56-57.

voľbu vedúceho maďarskej delegácie, nakoľko aj gróf Apponyi sa vo svojich postojoch a názoroch prikláňal k násilnej germanizačnej politike, uplatňovanej v Nemecku.³²⁶

Svoju argumentáciu na medzinárodnej mierovej konferencii tak Maďari postavili predovšetkým na potrebe uplatnenia historického princípu vo vzťahu k riešeniu usporiadania ich povojnových vzťahov. V tejto súvislosti sa taktiež odvolávali na potrebu uplatnenia sebaurčovacieho práva, a to paradoxne aj napriek tomu, že v predkladaných materiáloch uplatnenie tohto práva pre ďalšie národy žijúce na spornom území zaniknutého Uhorského kráľovstva rázne popierali. Vo vzťahu k slovenskému národu napríklad, jeho existenciu zásadne popierali a ako už bolo spomenuté aj vyššie na podporu svojich tvrdení vytvárali skreslené materiály, ktoré následne predkladali zástupcom dohodových mocností. Vo vzťahu k maďarskému národu však trvali na uplatňovaní demokratických princíпов, vo vzťahu k následnému povojnovému usporiadaniu vzťahov. V snahe o zachovanie celistvosti svojho národa, preto neuznali ani novovytvorené štátne celky, vzniknuté na území bývalého kráľovstva, ktoré si okrem Československa vytvorili aj Rumuni a Juhoslovania. Odmietavý postoj tak maďarskí politici zaujali aj k následnému načrtnutiu definitívnych hraníc, medzi jednotlivými krajinami. V tejto súvislosti tak vo svojich materiáloch o prípadnej hranici medzi novovytvorenými štátmi vyjadrujú len o akejsi dočasnej demarkačnej čiare.

Neuznávajú ani Slovákov ako jeden z národov, ktorý sa sformoval na území Uhorského kráľovstva. Vo vzťahu k novému Československu tak poukazujú iba na český štát, pričom o Slovákoch a ich zástupcoch sa vo svojich materiáloch vyjadrujú iba ako o nekompetentných politikoch, ktorí sú v značnej miere ovplyvnení svojimi českými kolegami. V tejto súvislosti tak neuznávajú ani podiel Slovákov na vzniku Československého štátu. Na základe toho tak následne maďarskí zástupcovia spochybňovali aj oprávnenosť účasti slovenských politikov na medzinárodnej mierovej konferencii, nakoľko boli presvedčení o tom, že nie sú oprávnení vznášať na tomto medzinárodnom fóre svoje požiadavky. Slovenské požiadavky boli z pohľadu Maďarov na medzinárodnej

³²⁶ JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920, s.14-15; K tomu bližšie pozri HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, s.243-244.

mierovej konferencii vykresľované ako výsledok českej politiky a ich útlaku, a teda neodzrkadľovali reálne názory a požiadavky Slovákov, ovplyvnených Čechmi.³²⁷

Paradoxne v prípade Čechov Maďari na rozdiel od Slovákov uznávali existenciu samostatného národa aj jeho zahraničného odboja, ktorý vo vojnovom konflikte bojoval proti štátom Trojspolka. Rázne však odmietali, že by v zahraničnom odboji mohli byť zoskupení aj zástupcovia Slovákov, v dôsledku čoho ho vnímali, len ako český zahraničný odboj. Obdobne, ako v prípade maďarskej spolupráce s Nemeckom aj v tomto prípade sa úmyselne opomínali účasť Slovákov v československom zahraničnom odboji a nespomínali ani M. R. Štefánika a jeho légie. Obdobne sa postavili aj k Martinskej deklarácii, ako aj Pittsburskej dohode, nakoľko ich signatári neboli podľa ich názoru oprávnení prijímať akékoľvek dokumenty v mene slovenského národa. Obdobne spochybňovali aj postavenie Slovenskej národnej rady v Martine, ktorej členovia namiesto záujmov slovenského národa uprednostnili vlastné záujmy v snahe zapáčiť sa svojim českým kolegom a ich imperialistickému zmýšľaniu.³²⁸

Svojim postojom a predloženými materiálmi sa maďarská strana pokúšala presvedčiť zástupcov Dohody a získať si ich pre svoje tvrdenia, ktoré poukazovali na to, že prípadné spojenie Čechov a Slovákov v jednom štátnom zoskupení by v konečnom dôsledku mohli Slovákom uškodiť. Z historického hľadiska, na ktoré sa Maďari odvolávali Čechov ani Slovákov nič nespájalo a všetky tak kultúrno-spoločenské, ako aj hospodársko-ekonomické väzby spájali ich územie s Budapešťou. Spojenie Slovákov a Čechov by tak v konečnom dôsledku vyvolalo podľa Maďarov pretrhnutie týchto väzieb a tým aj prosperitu českého národa práve na úkor Slovákov.

Odporovateľnosť predkladaných materiálov je badateľná na viacerých miestach, pričom na jednom mieste bol vzťah oboch národov tak Slovákov ako aj Maďarov vykresľovaný ako nesmierne harmonický a až prehnane priateľský. V niektorých častiach predkladaných materiálov však Maďari poukazovali na nadradenosť svojho národa vo vzťahu k nemaďarským národom žijúcim na území zaniknutého kráľovstva. Svoje postavenie nadradeného následne

³²⁷ HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, s.244; K tomu bližšie pozri: Slovenský denník, 28.3.1920 – článok Š. Janšáka: Mierová zmluva s Maďarmi.

³²⁸ JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920, s.38.

odvodzovali od historickej tradície svetoštepanskej koruny, pričom sami seba stavali do pozície ochrancov kresťanskej kultúry v regióne strednej Európy. V tejto súvislosti tak neopomenuli ani ich boj za ochranu kresťanských hodnôt vo vzťahu k mnohopočetným osmanským vpádom v Európe. Maďarskí politici sa tesne po ukončení vojnového konfliktu obávali možnosti jeho opätovného prepuknutia, a to predovšetkým v dôsledku osamostatnenia sa neskúsených národov. Odčlenením jednotlivých národov od Maďarska by tak okrem iného mohlo dôjsť k úpadku životnej úrovne jednotlivých obyvateľov, prejavujúci sa v rôznych aspektoch života, pričom neopomenuli ani možný úpadok katolicizmu v celoeurópskom meradle. Na základe takto prezentovaných argumentov boli Maďari presvedčení o tom, že v záujme zachovania mierového usporiadania v regióne je potrebné zachovanie celistvosti územia a tým aj ponechanie správy jednotlivých národov pod správou Maďarska, ktoré považovali za vyspelejší a skúsenejší národ.

V ďalších ustanoveniach predkladaných dokumentov poukazovali na to, že národnostnú otázku nie je potrebné riešiť na medzinárodnej úrovni. Boli presvedčení, že v tomto prípade postačí uzatvorenie osobitných konvencií tak so Slováckmi, Rumunmi ako aj Juhoslovanmi. V tejto súvislosti tak poukazovali predovšetkým na to, že ich zástupcovia nemajú skúsenosti s pôsobením na medzinárodnej politickej scéne. Maďari sa spoliehali na to, že v dôsledku nedostatku skúseností postačí diplomatickým zástupcom jednotlivých novovytvorených štátov uzatvorenie parciálnych dohôd. Ich platnosť však mala byť podľa maďarských predstáv obmedzená iba na obdobie pätnástich rokov.³²⁹

V snahe o zachovanie si svojho vplyvu v novovytvorených štátoch tak Maďari v predkladaných materiáloch žiadali vytvorenie osobitnej komisie pre vodný systém dunajských prítokov, na čo členovia mierovej konferencie reagovali vytvorením Medzinárodnej dunajskej komisie. Tá sa pri svojej práci zaoberala hlavným tokom Dunaja. Medzi jej členov patrili zástupcovia všetkých pobrežných štátov doplnení o zástupcov Francúzska a Anglicka. Následne bola vytvorená aj Komisia pre vodný režim Dunaja, a to, aj napriek tomu, že maďarskí zástupcovia sa stále nevzdávali svojich snáh o zachovanie celistvosti svojho územia a tým, aj o odsunutie československých hraníc od jeho brehov. Svoje tvrdenia následne

³²⁹ HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, s.245; JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920, s.11.

podporili aj predloženými materiálmi poukazujúce na možnosť vytvorenia prístavov na rieke Morava. V tejto súvislosti tak trvali na tom, aby pod ich správou zostali tak bratislavský ako aj komárňanský prístav na Dunaji.³³⁰

Aj týmito materiálmi maďarská strana deklarovala to, že sa nezmierila s vytýčením konečných hraníc Maďarska, s ktorými bola oboznámená už v druhej polovici r. 1919. Vzhľadom k tomu, že pri ustanovovaní konečnej hranice medzi Maďarskom a Československom nebolo možné z objektívnych príčin uplatniť etnický princíp Najvyššia rada postupovala v zmysle vzájomnej vyváženosti u oboch štátov, s čím sa maďarskí politickí predstavitelia ani pri príprave podkladov na medzinárodnú vedeckú konferenciu nestotožňovali, a to aj napriek tomu, že pri určovaní definitívnej hranice sa Najvyššia rada zaoberala kombináciou viacerých faktorov. Maďarská strana však chcela na medzinárodnej mierovej konferencii prezentovať svoje zásadné výhrady voči takémuto povojnovému usporiadaniu, pričom zastávala názor, že medzinárodné mierové spoločenstvo úmyselne oklieštilo maďarské územie na úkor novovznikajúcich národnostných štátov. Poukazovali na to, že v prípade ponechania južnej hranice Československa v pôvodnej podobe dôjde k odčleneniu značného počtu maďarského etnického obyvateľstva, ktoré sa tak ocitne v cudzom štáte odrezané od Maďarska a tým aj od svojho národa. Predovšetkým však poukazovali na územie dnešného Slovenska, ktorého sa odmietal í vzdať. V snahe o zmiernenie etnickej krivdy, ktorá bola spáchaná načrtnutím hranice oddeľujúcej Maďarsko od Československa, žiadali Maďari o odstúpenie viacerých južných miest na čele s Bratislavou. K Maďarsku však mali byť pričlenené aj Nové Zámky, či Levice, ale aj ďalšie mestá nachádzajúce sa v pohraničí. V mene práva na sebaurčenie národov si však Maďari nárokovali taktiež územie východného Slovenska obývaného maďarským etnikom.³³¹

Požiadavky, ktoré Maďari prezentovali na medzinárodnej mierovej konferencii prostredníctvom svojich odpovedných nôt bolo možné rozčleniť nasledovne:

³³⁰ A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S-ben 1920 januárius – március havában II köt. Budapest: Hornyánszky, 1920-1921 – nota „O hraniciach Uhorska“ s prílohou „Oboznámenie, že pri ústí Moravy možno založiť prístavy.“

³³¹ JANSÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*. Bratislava, 1920, s. 32; K tomu pozri bližšie: Súčasníci o Trianone (Zostavil Ladislav Deák). Bratislava, Kubko Goral, 1996, s. 41 – Štefan Osuský: O mierovom rokovaní s Maďarskom.

1. Nedeliteľnosť územnej celistvosti zaniknutého Uhorského kráľovstva, bez plebiscitu
2. Plebiscit na územiach odlúčených.
3. Korekcia načrtnutých hraníc s novovytvorenými štátmi v prospech Maďarska.
4. Kultúrne, cirkevné, hospodárska a dopravné ústupky v prospech Maďarska na odlúčených územiach.³³²

Pripravené podklady maďarských delegátov vykazovali tak, ako už bolo spomenuté aj vyššie protichodné a odporovateľné informácie. Aj napriek tomu sa však celý materiál zamerl predovšetkým na upevnenie dlhoročnej historickej tradície ako aj hospodárskej a ekonomickej prepojenosti jednotlivých odčlenených území s Budapešťou. Maďari tak medzinárodnej mierovej konferencii predložili osem predbežných nót zameraných na pôsobenie na členov medzinárodnej mierovej konferencie v snahe o ovplyvnenie ich názoru v prospech Maďarska. V medzinárodnom meradle sa tak pokúšali o uznanie a legalizáciu svojich tvrdení, o ktoré sa chceli opierať aj v ďalšom priebehu mierových rokovaní.³³³

Komplexný pohľad na maďarské postoje a názory, ako aj požiadavky vo vzťahu k medzinárodnej mierovej konferencii priniesla už vstupná nóta. Jej obsahom boli rôzne poznatky z historickej geografickej ako aj hospodárskej oblasti pôsobenia krajiny, avšak jednotlivé údaje prezentované v tejto nóte vykresľovali prezentované informácie v prospech ich predkladateľov. Neopomenula pri tom ani otázku národnostných menšín na uhorskom území s poukazom na kultúrno-spoločenskú, ale taktiež hospodársku spojitosť jednotlivých častí tohto územia. Základným motívom predkladanej nóty bolo zdôraznenie tisícročnej tradície a jednoty súdržného maďarského štátu. Maďari sa aj týmto spôsobom pokúšali o zachovanie územnej nedeliteľnosti svojho územia, a to aj za cenu opätovného podrobenia si národov, ktorým tak úmyselne upierali ich právo na sebaurčenie, paradoxne, keď oni sami sa na toto právo odvolávali vo vzťahu k maďarskému národu. V predkladaných materiáloch Maďari poukazovali na svoje tolerantné správanie k obyvateľom inej národnosti, pričom sa pokúšali presvedčiť príslušníkov

³³² HRONSKÝ, M., *TRIANON Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava, VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s. 455.

³³³ A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S-ben 1920 januárius – március havában I köt. Budapest: Hornyánszky, 1920-1921; HPN, zv. I.

medzinárodného politického spektra o tom, že jednotlivé národy si v konečnom dôsledku neprajú odčlenenie a vytvorenie samostatného štátneho zoskupenia.

V predkladaných memorandách tak maďarskí politici poukazovali na nutnosť zachovania mierového stavu v regióne, ktorý je podľa ich názoru možné dosiahnuť iba v prípade ak Maďarsku bude ponechaná jeho územná integrita v rozsahu bývalého Uhorského kráľovstva. Stále tak vo svojich materiáloch poukazovali na tisícročnú tradíciu ako aj kultúrno-historickú ako, aj ekonomicko-hospodársku spojitosť uhorského územia, ktorá by rozpadom Uhorska na menšie národnostné štáty bola narušená. Vytvorením nových národnostných štátov by tak v konečnom dôsledku došlo k zhoršeniu kvality života obyvateľstva týchto štátov.

Na to, aby maďarská delegácia mohla hájiť záujmy svojej krajiny na medzinárodnej mierovej konferencii bolo potrebné, aby počkala na svoje oficiálne prizvanie na jej rokovania. K takémuto kroku však medzinárodné spoločenstvo dospelo až po oficiálnom uznaní Huszarovho kabinetu, prostredníctvom sira Georga Russela Clerka, ktorý pricestoval do Budapešti na oficiálnu návštevu.³³⁴ O svojej návšteve sir Clerk následne referoval aj v Paríži, pričom vyzdvihol ochotu maďarských kolegov spolupracovať pri riešení povojnového usporiadania vzťahov v regióne. V tejto súvislosti však taktiež poukázal na to, že možným vedúcim maďarskej mierovej delegácie môže byť gróf Apponyi. Táto informácia však u prítomných nebola prijatá so všeobecným nadšením a vyvolala skôr obavy a rozruch. Aj napriek znepokojeniu, ktoré vyvolal možný Apponyiho príchod predstavitelia víťazných mocností nemali ambíciu ovplyvňovať zloženie maďarskej delegácie a v konečnom dôsledku ho ponechali výlučne na Maďarov.³³⁵

K prizvaniu maďarskej delegácie tak nakoniec Najvyššia rada pristúpila prostredníctvom predsedu mierovej konferencie Clemenceaua 1. decembra 1919. Už nasledujúci deň bola Maďarom doručená pozvánka na podklade, ktorej mohol Huszár na budapeštianskej ministerskej rade tlmočiť oprávnenie vyslania

³³⁴ K tomu bližšie pozri: TÓTH, A., Oficiální pozvání Maďarska na pařížskou mírovou konferenci a stanovisko maďarské vlády (prosinec 1919). In: *Slovanský přehled*. Praha, Historický ústav AV ČR v.v.i., roč. 91, č.2 (2005), s.153-190.

³³⁵ K tomu bližšie pozri: ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava, Kalligram, 2009, s. 156-157.

mierovej delegácie do Neuilly s poverením na uzatvorenie mieru so Spojeneckými a Pridruženými mocnosťami.³³⁶

2.8 Finalizácia Trianonskej mierovej zmluvy s Maďarskom

V priebehu mierových rokovaní nadobudla československá delegácia na základe dostupných informácií dojem uspokojenia s celkovým výsledkom rokovaní. Aj napriek tomu, že stále ostávala voči maďarským kolegom ostražitá nič nenaznačovalo tomu, že by sa Maďari mohli spojiť s Francúzmi a viesť s nimi tajné rokovania o možnej korekcii Trianonskej mierovej zmluvy. V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že maďarskí politici sa aj tesne pred podpisom definitívnej podoby Trianonskej mierovej zmluvy s touto zmluvou nedokázali alebo skôr nechceli zmieriť, v dôsledku čoho robili všetko pre to, aby došlo k jej prípadnej korekcii.

V tejto súvislosti tiež neboli stotožnení s oficiálnym postojom delegátov Veľkej Británie, ako aj so zmenou ich postoja vo vzťahu ku konečnému vytvoreniu hraníc národnostných štátov. Obe veľmoci tak Francúzsko, ako aj Veľká Británia však priestor strednej Európy vnímali odlišne, zohľadňujúc tak vlastné záujmy a potreby. Zatiaľ čo, Francúzi podmieňovali zabezpečenie versaillského mierového systému ekonomickým rastom regiónu strednej Európy Veľká Británia však hospodársky rast regiónu spájala s politickou konsolidáciou a upokojením situácie. Paradoxne to bola práve Veľká Británia, ktorá v priebehu medzinárodnej mierovej konferencie viackrát vystupovala proti versaillskému mierovému systému, v konečnom dôsledku však poukazovala na potrebu jeho povojnového uplatňovania a dodržiavania. Svojim konaním však v prvom rade sledovala vlastné ciele, nakoľko v z ekonomického hľadiska považovala za potrebné zabrániť Nemecku v jeho ekonomickom raste v priestore Balkánu a Blízkeho východu. Vo vzťahu k regiónu strednej Európy však videla potencionálny problém v možných vojenských stretnutiach malých národnostných štátov v tejto oblasti. K zlepšeniu situácie však nepomohlo ani prenikanie

³³⁶ TÓTH, A., Oficiální pozvání Maďarska na pařížskou mírovou konferenci a stanovisko maďarské vlády (prosinec 1919). In: *Slovanský přehled*. Praha, Historický ústav AV ČR v. v. i., roč. 91, č. 2 (2005), s. 153-190.

politického vplyvu Francúzska v podunajskom regióne, ktorý nekorešpondoval s predstavami Veľkej Británie.³³⁷

Súperenie Francúzska a Veľkej Británie o vplyv v regióne neostal opomenutý ani vo vzťahu k Československej republike. Pripravované hlásenia však v tejto súvislosti museli reagovať aj na silnejúcu promaďarskú propagandu vo Veľkej Británii, prostredníctvom ktorej sa Maďari pokúšali presvedčiť jej zástupcov o nutnosti podpory ich požiadaviek. V tejto súvislosti je možné poukázať aj na riešenie maďarskej otázky v Dolnej snemovni ako, aj v Snemovni lordov. Zástancovia promaďarského postoja však pri svojich vystúpeniach nedokázali presvedčiť svojich kolegov o správnosti svojich tvrdení.³³⁸ Neochota Veľkej Británie zmeniť svoj postoj vo vzťahu ku korekcii stanovených hraníc však vyvolala značné sklamanie v maďarských politických kruhoch. V tejto súvislosti ako, aj na podklade ďalších krokov Veľkej Británie videlo Maďarsko väčšie možnosti pri presadzovaní svojich záujmov vo Francúzsku, na ktoré následne zameralo, aj svoje snahy v priebehu tajných rokovaní. Svoje rozhodnutie zamerať sa viac na Francúzsko Maďari deklarovali aj pri následnom zrušení ich už naplánovanej ceste do Londýna, pri ktorej malo dôjsť k podpisu Dohoda o dunajskej plavbe.³³⁹ Samotná Veľká Británia sa však už v tomto období začala rázne prikláňať k potrebe uplatnenia versailského mierového systému, čo deklarovala napríklad aj svojou podporou pri snahe Československej republiky, Rumunska a Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov pri ich rokovaníach o vytvorení Malej dohody, slúžiacej na ochranu hraníc predovšetkým pred ich možným narušením zo strany Maďarska.³⁴⁰

Na druhej strane je badateľné, že maďarská strana sa vo vzťahu k medzinárodnej mierovej konferencii pokúšala u zhromaždených politikov vyvolať pocit krivky a samotné Maďarsko a jeho obyvatel'ov tak prezentovala ako národ, ktorému bude prijatím Trianonskej mierovej zmluvy spôsobená značná krivda, v dôsledku

³³⁷ IRMANOVÁ, E., *Maďarsko a versailleský mírový systém*, Praha, Albis International, 2002, s.177.

³³⁸ 1920 - Sub Clausula – 1947. Dokumentumok két békeszerződés – Trianon, Parisz – történetéből. Budapest: Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, 2008, dok. 72, s.757.

³³⁹ IRMANOVÁ, E., *Maďarsko a versailleský mírový systém*, Praha, Albis International, 2002, s.181.

³⁴⁰ K tomu bližšie pozri: PIŠTEJOVÁ, L., Snaha politickej reprezentácie o vznik Malej dohody, In: *Mílniky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne, Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice, Vydavateľstvo ŠafarikPress, 2022, s.97-109.

čoho je potrebná jej okamžitá korekcia. Iba tak bolo podľa Maďarov možné zabrániť škode, ktorá bola maďarskému národu a Maďarsku spôsobená odčlenením značnej časti jeho územia v prospech novovznikajúcich národnostných štátov. V predkladaných materiáloch sa tiež pokúšali presvedčiť zhromaždené politické spoločenstvo, o tom, že od začiatku prejavovali odmietavý postoj voči vojnovému konfliktu, pričom poukazovali aj na nesúhlas I. Tiszu s jej vypovedaním. Maďari však pri svojej argumentácii opomínali skutočnosť, že aj napriek prvotným obavám o možné obsadenie Sedmohradska Rumunskom sa v konečnom dôsledku aktívne zapojili do vojny. Nezabudli však poukázať na to, že v čase vypuknutia vojnového konfliktu Budapešť podliehala centralistickému riadeniu z Viedne, a teda nebola nezávislým územím, schopným samostatne rozhodovať o svojom zapojení respektíve nezapojení sa do vojnového konfliktu. Na podklade týchto skutočností sa tak Maďari pokúšali vytvoriť dojem, že si nie sú vedomí toho, na základe akých skutočností s nimi medzinárodné mierové spoločenstvo jednalo, ako s porazeným národom, a tak pristupovalo aj k rokovaniam o mierovej zmluve.³⁴¹

Medzinárodná politická scéna však v období uzatvárania mierových zmlúv mala ešte v pomerne živej pamäti hrôzy, ktorým museli jednotlivé štáty čeliť v dôsledku vojnového konfliktu. V dôsledku toho však bola celková situácia ešte oveľa komplikovanejšia a tým aj rokovania o povojnovom usporiadaní značne komplikovanejšie. V dôsledku toho bolo najjednoduchšie v prvopočiatkoch rokovaní uplatniť princíp víťazi – porazení, ktorý bol následne vystriedaný nakoľko sa krajiny začali kategorizovať na základe toho, či boli s priebehom a výsledkami mierovej konferencie spokojný alebo nie. Ako príklad je možné poukázať na Taliansko, ktoré ešte v prvopočiatkoch bolo zaraďované medzi víťazov, avšak v priebehu konferencie jeho zástupcovia začali rázne prejavovať svoju nespokojnosť s výsledkami mierových rokovaní.³⁴²

V prvej polovici r.1920 však Taliansko ešte ako, významný člen dohodových štátov vyjadriť svoj názor, prikláňajúci sa k maďarskému vnímaniu situácie, čo nepotešilo ani

³⁴¹ HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, s. 255.

³⁴² KOVÁČ, D., Versailleský systém a európska integrita. In: *Integračné a dezintegračné procesy v strednej Európe v 20.storočí*. Editori: J. Marušiak, K. Sládek, p. Zelenák. Bratislava, ÚPV SAV, VEDA, Centrum pre európsku politiku, 2008, s.15.

československého vyslanca v Taliansku, ktorý o tom informoval aj domácu politickú scénu. Postoj Talianska na riešenie československo-maďarskej otázky však v tom čase značne ovplyvňoval jeho vlastný spor s Juhosláviou o Jadran. V tejto súvislosti tak na situáciu reagovala aj vtedajšia talianska tlač poukazujúca na to, že Maďari v Talianoch vidia svojich spojencov, a to aj napriek tomu, že Horthyho politika sa môže dostať do konfliktu s talianskymi socialistami.³⁴³ Správa československého veľvyslanca v Taliansku však nepoukazovala len na značne komplikované vzťahy medzi Talianskom a Juhosláviou ale taktiež vykresľovala aj o postoji Talianov k Československej republike. V tejto súvislosti tak československý veľvyslanec konštatoval, že zo strany Talianska nie je možné počítať s podporou, nakoľko predchádzajúce sympatie voči Československu sa zmenili na nedôveru a v niektorých prípadoch až v odsúdenie, nakoľko Taliani boli presvedčení o tom, že Československo by im za svoju samostatnosť malo byť vďačné a svoju vďačnosť aj prejavíť podporou Talianska na medzinárodnej politickej scéne. K zlepšeniu medzinárodných vzťahov medzi Talianskom a Československou republikou však nepomohlo ani, keď Československo jasne vyjadrilo svoju podporu Juhoslávii v spore s Talianskom.³⁴⁴

Prejavovaním sympatií k Maďarsku však Taliani sledovali predovšetkým vlastné ekonomické ako aj diplomatické ciele, nakoľko Taliansko v Maďarsku videlo významného spojencu nielen v spore s Juhosláviou, ale taktiež Maďarsko predstavovalo možnosť Talianska získať prístup Uhorskej spoločnosti a tým, aj k vnútornej plavbe, čím by sa Taliansko mohlo zlepšiť, aj v hospodárskej oblasti. Mimo to však Maďarsko pre Talianov nepredstavovalo významnejšieho spojencu v dôsledku čoho tak aj Talianska podpora Maďarska postupne slabla, k čomu napomohol, aj odpor Socialistickej internacionality, ktorá sa na rozdiel od Maďarska tešila v Taliansku silnej podpore. Nemennosť teritoriálneho usporiadania hraníc povojnovej Európy bola následne deklarovaná aj prostredníctvom schôdze ministrov zahraničných vecí dohodových

³⁴³ DEJMEK, J. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československo na pařížske mírové konferenci 1918-1920 (1. červenec 1919 – 4. červen 1920). Série A (1918-1939), Svazek 2/II.* Prahahistorický ústav Akademie věd ČR – nakladatelství Karolinum, 2008 – rukopis, dok. 606, s. 459-465.

³⁴⁴ DEJMEK, J. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československo na pařížske mírové konferenci 1918-1920 (1. červenec 1919 – 4. červen 1920). Série A (1918-1939), Svazek 2/II.* Prahahistorický ústav Akademie věd ČR – nakladatelství Karolinum, 2008 – rukopis, dok. 606, s. 459-465.

mocností, ktorá prebehla začiatkom marca 1920 v Londýne. Zmena talianskeho postoja však mimo iné súvisela aj s ukončením jeho sporu s Juhosláviou. Obe krajiny v novembri 1920 spoločne pristúpili k podpísaniu *Rapalskej zmluvy*, prostredníctvom ktorej deklarovali dohodu v otázkach dovtedy sporného územia Jadranu. Z pohľadu Československej republiky však mala táto zmluva význam predovšetkým preto, že oba štáty, tak Taliansko, ako aj Juhoslávia svorne deklarovali rešpektovanie a dodržiavanie mierových zmlúv uzatvorených s Rakúskom a Maďarskom. Podpísaním tejto zmluvy tak dochádza k znemožneniu akejkoľvek taliansko-maďarskej spolupráce vo vzťahu k novej korekcii stanovených hraníc deklarovaných versaillským mierovým systémom. Na druhej strane však nie je možné opomenúť ani neochotu talianov v otázke návratu Habsburgovcov, čo taktiež predstavovalo rozdielne názory medzi Talianskom a Maďarskom.

Aj napriek tomu, že vtedajšia medzinárodná politická scéna neumožňovala návrat Habsburgovcov k moci Maďarsko sa stále nevzdávalo a 1. marca 1920 sa stalo Maďarským kráľovstvom, na čele, ktorého stál ako regent Horthy. Novovytvorené Maďarské kráľovstvo však bolo na medzinárodnej politickej scéne vnímané, ako nový subjekt medzinárodného práva nestotožňujúci sa so svojim predchodcom v podobe Uhorského kráľovstva. V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť, že aj napriek novovytvorenému subjektu práva jeho predstavitelia sa ani tesne pred podpisom Trianonskej mierovej zmluvy stále nevzdávali možnosti teritoriálneho obnovenia územnej celistvosti svojho predchodcu, a to práve pod správou Maďarského kráľovstva.

Ešte pred vyhlásením nového štátneho zriadenia v Maďarsku však vo voľbách z januára 1920 došlo k oficiálnemu potvrdeniu Horthyho režimu na tomto území. V tom čase však už bolo zrejmé, že maďarská delegácia v Paríži na čele s grófom Apponyim nepresvedčila medzinárodné politické spektrum o pravdivosti svojich záverov v presadzovaní svojich požiadaviek. Ani gróf Apponyi a ani Horthy sa však nemienili pustiť do priamej politickej konfrontácie medzi Maďarskom a zástupcami víťazných dohodových mocností. V tejto súvislosti sa tak maďarskí diplomati čoraz viac spoliehali na tajné rokovania so svojimi spojencami vo Francúzku, od ktorých si sľubovali prípadnú korekciu versaillského mierového systému. Význam týchto rokovaní podčiarkovalo aj to, že tieto rokovania za maďarskú stranu koordinoval samotný minister zahraničných vecí gróf P. Teleki a to na úrovni poverených vládnych komisárov.

V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť ani grófa Apponyiho, ktorý sa síce stiahol z oficiálnych mierových rokovaní, avšak stále sa zaujímal o dianie na mierovej konferencii a jej priebeh o čom svedčí aj jeho žiadosť adresovaná Millerandovi v prípade spoločnej odpovede československej, rumunskej a juhoslovenskej delegácie na maďarskú nótu. Už vo svojej žiadosti však aj napriek pomerne obmedzeným informáciám vyjadril odlišné stanovisko k tvrdeniam spomínaných delegácií, pokúšajúc sa vyvrátiť ich tvrdenia. V tejto súvislosti síce nepoprel prijatie deklarácií vyjadrujúcich vôľu jednotlivých národov na osamostatnenie, poukázal však na to, že osoby prijímajúce tieto deklarácie nemali oprávnenie na ich prijatie, a teda svojim konaním neprejavovali vôľu celého národa. Apponyi tak aj naďalej ostával aktívnou osobnosťou vo vzťahu k riešeniu povojnového usporiadania vzťahov a riešeniu odčlenenia sa značného teritória bývalého Uhorského kráľovstva o čom svedčia, aj ďalšie nóty adresované do Paríža. V snahe o získanie času sa Apponyi napríklad pokúsil využiť aj blížiace sa veľkonočné sviatky, keď požiadal medzinárodnú mierovú konferenciu o odloženie mierových rokovaní po dobu dvoch týždňov nakoľko maďarská delegácia by sa rada na toto obdobie vrátila domov do Maďarska.³⁴⁵

Aj napriek Apponyiho odchodu z Paríža však maďarská delegácia aj naďalej pokračovala v snahe presvedčiť medzinárodné spoločenstvo o potrebe zachovania územnej celistvosti bývalého Uhorského kráľovstva pričom hlavnú agendu jej činnosti prevzal prvý tajomník delegácie I. Práznovszky, ktorý sa ostro ohradil proti tvrdeniam obviňujúcich Maďarov zo skresľovania štatistických údajov v otázke národnostných menšín na ich území. Apeloval, preto na zástupcov dohodových, ako aj spojeneckých mocností, aby sa nenechali oklamať a verili predloženým maďarským štatistickým údajom. Tie však spochybňovali aj samotné Apponyiho tvrdenia, ktorý vo svojej korešpondencii s Millerandom poukazoval na to, že Maďari a Nemci tvoria takmer polovicu celého obyvateľstva bývalého Uhorského kráľovstva. Svojimi tvrdeniami tak v konečnom dôsledku priznal skresľovanie štatistických údajov, nakoľko samotní Maďari tak podľa jeho tvrdení boli v Uhorskom kráľovstve iba menšinovými

³⁴⁵ HOUDEK, F., *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava: 1931, s.344-345; V súvislosti s Apponyho poukazovaním na neoprávnenosť jednotlivých delegácií v otázke prijímania memoránd je potrebné poukázať aj na to, že v r.1918 zasadalo v maďarskom parlamente len 6 poslancov nemaďarskej národnosti a to aj napriek tomu, že pôvodne ich malo byť 184.

obyvateľmi.³⁴⁶ Aj napriek nasledujúcim udalostiam, predovšetkým voľbám v Československej republike z 18. apríla 1920, kedy 80% voličov na Slovensku volilo vládne politické strany sa Maďari stále nevzdávali a stále poukazovali na to, že územie bývalého Uhorského kráľovstva je vlastníctvom Maďarov, čo samozrejme vzbudilo vlnu nevole v predstaviteľoch československej diplomatickej reprezentácie.

Na pozadí zložitej diplomatickej situácie, kedy sa maďarská delegácia ešte na poslednú chvíľu pokúšala presvedčiť dohodových ako aj spojeneckých vyslancov o pravdivosti svojich tvrdení, tak prebiehali, aj posledné prípravy podpisu Trianonskej mierovej zmluvy, ktorá mala definitívne upraviť povojnové vzťahy a hranice medzi Maďarskom a Československou republikou. K upokojeniu situácie tak nepomohli ani maďarské snahy o možnú revíziu definitívneho znenia Trianonskej mierovej zmluvy, o ktorú sa pokúšali aj prostredníctvom tajných rokovaní s Francúzskom. Maďarská strana však neopomínala ani predkladanie protinávrhov, ktoré boli následne spracúvané odbornými komisiami mierovej konferencie, a to až do apríla 1920. V tejto súvislosti tak boli príslušné komisie nútené zaoberať sa aj vyjadreniami nástupníckych štátov, čo v konečnom dôsledku predlžovalo rokovania o konečnom povojnovom usporiadaní ako, aj tvorbu konečného znenia Trianonskej mierovej zmluvy. Dohodové mocnosti tak v tejto súvislosti boli nútené zohľadniť pri tvorbe Trianonskej mierovej zmluvy viacero faktorov, a to aj napriek tomu, že sa Maďari pri svojich tvrdeniach snažili spochybníť vlastnú zodpovednosť vo vzťahu k rozpadu monarchie. Pri svojej práci tak prihliadali na národno-osloboditeľský boj československého národa v službách Dohody, ale taktiež neopomínali ani na ich zodpovednosť vo vzťahu k vypuknutiu vojnového konfliktu, a to predovšetkým z pohľadu toho, že v čase jeho vypuknutia boli tak Česi ako aj Slováci súčasťou Rakúsko-Uhorskej monarchie.

Vo svojich protestných nótach, v ktorých Maďari prezentovali svoje výhrady voči povojnovému usporiadaniu poukazovali predovšetkým na svoje značné výhrady k novovytvoreným hraniciam. V tejto súvislosti tak poukazovali aj na neoprávnené oklieštenie ich územia zo strany dohodových mocností, ktoré tak podľa maďarského názoru vytvorením nástupníckych štátov a načrtnutím ich hraníc súhlasila, aj s odčlenením značného

³⁴⁶ HOUDEK, F., *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava: 1931, s.346-347 a 351-352.

množstva obyvateľov maďarskej národnosti od ich vlasti. V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť ani niekoľkoročnú prácu nezávislých odborníkov, ktorí tak pri svojej práci venovali vytvoreniu nových hraníc Maďarska osobitnú pozornosť. V konečnom dôsledku však ich činnosť však ešte viac skomplikovala tvorbu finálnej verzie Trianonskej mierovej zmluvy nakoľko členovia komisií pri svojej činnosti len ponúkali možné spôsoby riešenia vzniknutej situácie a neprichádzali s definitívnym návrhom na jej doriešenie. Aj napriek tomu však poukázali na to, že hranice novovytvorených nástupníckych štátov nemusia byť totožné s jazykovými hranicami, a to aj napriek tomu, že v prípade tvorby hraníc bolo potrebné zväziť, aj etnickú homogénnu jednotu krajiny. V neposlednom rade však bolo potrebné brať do úvahy aj prípadnú životaschopnosť a obranyschopnosť krajiny, ktorá po svojom vzniku mala byť schopná čeliť tak vnútroštátnym ako aj, medzinárodným problémom.

V dôsledku nemožnosti jasného etnického odčlenenia obyvateľstva, žijúceho v pohraničnom území sa medzinárodná konferencia rozhodla načrtnúť hranicu medzi Maďarskom a Československom naprieč etnicky zmiešaným územím. Pri rokovaniach o vytvorení novej hranice medzi krajinami tak uplatnili nielen geografický, ale taktiež aj etnický princíp, ktoré ovplyvnil, i aj ďalšie tak ekonomické ako, aj kultúrno-spoločenské faktory. Na rozdiel od Maďarov, ktorí v ich uplatnení videli pomstu štátov Dohody však je možné konštatovať, že aj takýmto spôsobom sa medzinárodná mierová konferencia pokúšala uplatniť princíp vyváženosti a tým, aj nájsť najoptimálnejšie riešenie vo vzťahu k ustanoveniu hranice medzi Maďarskom a Československou republikou. V tejto súvislosti tak počítali aj s tým, že v prípade ustálenia hranice podľa ich návrhu bude k územiu Československej republiky pričlenené územie obývané približne pol miliónom etnických Maďarov, avšak s približne rovnakým počtom sa počítalo, aj v prípade ponechaného územia Maďarsku.³⁴⁷ Po ukončení prác v jednotlivých komisiách francúzsky politik Tardieu vytvoril súhrnný dokument, v ktorom zohľadnil aj niektoré maďarské požiadavky, a to aj napriek tomu, že Maďari činnosť komisií kritizovali a poukazovali na jej neobjektívnosť a snahu poškodiť maďarské záujmy.

³⁴⁷ V tejto súvislosti je možné poukázať aj na protokol minoritnej komisie konferencie podľa ktorého zostalo v Maďarsku vyše 350 000 Slovákov; V tejto súvislosti pozri tiež: BRUNS, V., Die Tschechoslowakei auf der Pariser Friedenskonferenz. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. Berlín, 1938, s.737 a nasl.

Finálna verzia dokumentu bola následne predložená na schválenie Rade veľvyslancov. Rada na svojom zasadnutí nielenže schválila Tardieuho predkladaný dokument, ale taktiež zaujala stanovisko aj k maďarským písomným podaniam. V tejto súvislosti tak pripustila korekciu definitívnej verzie mierovej zmluvy, avšak len vo vzťahu k menej významným detailom. Významné body Trianonskej mierovej zmluvy ostávali aj naďalej nemenné. Maďarskej strane tak bolo poskytnutých desať dní na vyjadrenie sa k definitívnej verzii Trianonskej mierovej zmluvy a potvrdenie súhlasu s jej podpísaním. Vzhľadom k tomu, že gróf Apponyi, ktorý bol od začiatku proti takémuto definitívnemu usporiadaniu mierových vzťahom medzi Československom a Maďarskom sa vzdal svojej funkcie v mierovej delegácii a do Paríža sa už nevrátil bola táto lehota na žiadosť tajomníka maďarskej delegácie predĺžená o päť dní, a to aj napriek tomu, že pôvodne Maďari žiadali jej predĺženie o desať. Za definitívnym a záväzným sa tak na základe rozhodnutia Rady veľvyslancov stal pre Maďarov 21. máj. 1920.

Konečná verzia Trianonskej mierovej zmluvy bola následne poskytnutá aj domácim politikom v Budapešti, pričom k nej bol pripojený, aj sprievodný list. Ten poukazoval na to, že členovia mierových delegácií veľmocí sa zaoberali a podrobne preskúmali aj protestné nóty, ktoré im boli zaslané od maďarských partnerov. Pri tvorbe Trianonskej mierovej zmluvy tak svoj dôraz zamerali na to, aby sa pokúsili, o čo najspravodlivejšie povojnové usporiadanie medzinárodných mierových vzťahov medzi nastupujúcimi štátmi. Nezabudli však pripomenúť, že pri rokovaníach o povojnovom usporiadaní taktiež prihliadali na vyššie záujmy, ktoré sa taktiež zaviazali chrániť. Sprievodný list priložený k definitívnemu zneniu medzinárodnej mierovej zmluvy však vo svojich odstavcoch poukazoval aj na ďalšie skutočnosti a okrem iného sa taktiež zaoberal maďarskou požiadavkou plebiscitu, či myšlienke Maďarov poskytnúť Slovákom autonómiu, ktorá sa však medzinárodnému politickému zoskupeniu zdala vo vzťahu k vtedajšiemu priebehu rokovaní už oneskorená. Neopomínal pritom ani národnostné záujmy.

V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť ani to, že k definitívnemu zneniu povojnových podmienok pre Maďarsko sa po ich zverejnení začali vyjadrovať nielen domáce, ale aj zahraničné médiá. Zatiaľ, čo maďarské denníky vnímali možný podpis Trianonskej mierovej zmluvy ako národnú tragédiu. Svojimi príspevkami tak ešte viac podnecovali napätie, a to nie len

v prihraničnom období. Maďarské médiá tak nevyužili svoju možnosť a vplyv v maďarskej spoločnosti na základe, ktorého mohli prispieť k lepšiemu vnímaniu povojnových rokovaní, ale taktiež aj k zlepšeniu vzťahov, a to nie len medzi prostým obyvateľstvom. Na druhej strane československé médiá poukazovali na víťazstvo národnostných záujmov a oslavovali vznik nového štátneho zoskupenia. Trianonská mierová zmluva však neunikla ani medzinárodným periodikám.

Potrebou podpisu Trianonskej mierovej zmluvy sa po ustálení jej definitívneho znenia na národnostnej úrovni v Maďarsku zaoberala Maďarská ministerská rada, a to už 7. mája 1920. Aj napriek tomu, že v tomto čase ešte nemala k dispozícii oficiálne znenie, maďarská ministerská rada mohla už v tom čase vychádzať zo správ prvého tajomníka maďarskej delegácie, ktorý o možných ustanoveniach Trianonskej zmluvy prednostne informoval ešte z Versailles. V tomto štádiu rokovaní však už Maďarská domáca politická scéna však mohla uvažovať iba o dvoch možnostiach zaujatia stanoviska k mierovej zmluve, a to buď ju bez výhrad prijať alebo ju odmietnuť. Vrcholí politickí predstavitelia si však už v tomto čase uvedomovali, že prípadné odmietnutie Trianonskej zmluvy, by v súčasnom maďarskom rozpolžení nebolo v záujme ich krajiny. Napriek tomu, že oficiálne sa mali domáci maďarskí politici oboznámiť s definitívnymi podmienkami mierovej zmluvy až po návrate prvého tajomníka maďarskej mierovej delegácie do Maďarska 8. mája 1920, už deň predtým prišla ministerská rada s prvotným stanoviskom k v Paríži vyrokovaným mierovým bodom.³⁴⁸

Po vyhotovení mierových dokumentov bolo potrebné, aby k nim zaujala stanovisko aj maďarská mierová delegácia, ktorá sa stretla v Budapešti, a to nielen za účasti maďarského ministra zahraničných vecí Telekiho, ale taktiež, aj grófa Apponyiho. V predkladanom texte mierovej zmluvy však nedošlo k výraznejším zmenám, a to aj napriek tomu, že medzinárodné mierové spoločenstvo pristúpilo ku korekciám v oblasti riečneho práva, ako aj ochrany kultúrneho dedičstva.³⁴⁹ Väčší význam sa tak pri rokovaní

³⁴⁸ TOTH, A., Stanovisko Budapešti v otázke podpisu mierovej smlouvy se spojeneckými a přidruženými mocnostmi (květen – červen 1920), In: *Slovanský přehled* 93, 2007, č.2, s.181-185.

³⁴⁹ V tejto súvislosti je možné poukázať na zriadenie Stáleho vodohospodárskeho technického výboru, ktorého cieľom bolo koordinovať vodohospodársku činnosť v karpatskej oblasti. V oblasti kultúrneho dedičstva bolo Maďarsku priznané právo na maďarské umelecké predmety zo spoločných zbierok ale aj zbierok viedenského dvora nachádzajúce sa v Rakúsku.

maďarskej mierovej delegácie kládol na sprievodný list, v ktorom maďarskí diplomati hľadali záchranné lano vo vzťahu k definitívnemu zneniu Trianonskej mierovej zmluvy. Sprievodný list však nebol súčasťou definitívneho znenia mierového dokumentu, a tak nemohol ovplyvniť, či korigovať definitívne povojnové usporiadanie vzťahov medzi oboma krajinami. Napriek tomu sa však Maďari práve v tomto dokumente snažili nájsť poslednú záchranu, ktorá by umožnila zvrátiť smer mierových rokovaní a napomôcť tak k výhodnejšiemu stanoveniu podmienok pre Maďarsko, a to predovšetkým prostredníctvom verejnej mienky v krajine.

Snaha Maďarov o vykreslenie rozhraničovacích komisií, ako prostriedku na korekciu konečnej hranice s Československom a jej posunutie hlbšie do československého územia však neostala nepovšimnutá ani zo strany československej politickej scény. F. Houdek sa vo svojom liste napríklad pokúšal upokojiť V. Šrobára poukazujúc na to, že prípadná korekcia hraníc s Maďarskom rozhraničovacou komisiou bude vykonávaná len v menšom rozsahu a nebude mať žiaden vplyv na mierovou zmluvou stanovený celok. V tejto súvislosti tak bolo potrebné, aby V. Šrobár vytvoril priaznivé podmienky pre činnosť rozhraničovacej komisie, ktorá tak pri svojej práci v teréne mohla korigovať nezrovnalosti, ku ktorým došlo pri tvorbe hranice na mierovej konferencii.³⁵⁰ Snaha maďarskej politickej reprezentácie vyvolať u širokej verejnosti dojem o možnej výraznejšej korekcii už stanovenej hranice sa však nepáčila ani ďalším československým politikom. Dôrazne sa proti takejto interpretácii sprievodného listu ohradil aj Š. Osuský, ktorý poukázal na to, že Sprievodný list nie je súčasťou Trianonskej mierovej zmluvy, keďže ho zmluvné strany, a teda ani Československá republika nepodpísali. V tejto súvislosti tak sprievodný list nemá žiadnu právnu záväznosť.

Nejednoznačný postoj vo vzťahu k sprievodnému listu nakoniec prinútil k reakcii aj samotnú Radu veľvyslancov, ktorá v reakcii na to, že Maďarsko pripisuje Sprievodnému listu význam, ktorý mu neprináleží nakoniec vypracovala dokument pod názvom Doplňujúce úpravy pre rozhraničovacie komisie s Maďarskom. Tento dokument tak mal slúžiť, ako pomôcka pre členov delimitačných komisií pri ich práci, ale taktiež aj k upokojeniu situácie a ujasneniu si postoja medzinárodného politického spektra pri definitívnom vytyčovaní hranice v teréne. Paradoxne ani po vydaní tohto

³⁵⁰ SNK-ALU, Martin, Houdek, F., - Šrobár, V., 173/2.

dokumentu sa maďarskí politickí predstavitelia nevzdali svojich nádejí na korekciu stanovenej hranice a jej posunutie do vnútra československého územia, a to aj napriek tomu, že samotný gróf Apponyi pri rokovaníach v Budapešti konštatoval, že Maďarsko nie je v pozícii odmietnuť podpis Trianonskej mierovej zmluvy. V tejto súvislosti tak na prebiehajúcom rokovaní potrebovali delegáti vyriešiť otázku definitívneho podpisu Trianonskej mierovej zmluvy prípadne jej odmietnutie. V tejto súvislosti tak bolo taktiež potrebné vyriešiť, kto v prípade podpisu mierovej zmluvy Trianonskú zmluvu podpíše. Vzhľadom k tomu, že na zasadnutí boli prezentované rozdielne názory a postoje, nedošlo ku konečnej dohode medzi zhromaždenými diplomatmi, a tak bolo potrebné ich schôdzku presunúť na 12. mája 1920.³⁵¹

S mierovým dokumentom bolo následne oboznámené aj Národné zhromaždenie, v ktorom sa k Trianonskej mierovej zmluve vyjadril, aj minister zahraničných vecí Maďarska P. Teleki. Ten vo svojom prejave vyzdvihol dôležitosť podpisu tohto mierového dokumentu pre Maďarsko, a to aj napriek tomu, že tento dokument nebol pre nich výhodný. Vo svojom prejave tak apeloval na zodpovedný prístup zhromaždených politikov, ale taktiež aj na širokú verejnosť, ktorá bola možným podpisom Trianonskej mierovej zmluvy značne znepokojená. Následne bolo definitívne znenie mierového dokumentu prezentované aj pred zahraničným výborom Národného zhromaždenia, kde okrem Telekiho svoj prejav predniesol aj Apponyi.

Zmena vo vnímaní Trianonskej mierovej zmluvy zo strany Maďarska nastala na zasadnutí Národného zhromaždenia, ktoré sa konalo 26. mája 1921. Na tomto zasadnutí už obaja vrcholní maďarskí politici jasne odporúčali podpis Trianonskej mierovej zmluvy. Obaja politici sa tak pri prezentovaní svojho názoru stretli s nesúhlasnými postojmi opozičných politikov. Tí sa odvolávali predovšetkým na čoraz slabšie mocenské postavenie štátov Dohody. V tejto súvislosti tak poukazovali na možné sformovanie sa nového spoločenstva „oklamáných“ národov, ku ktorým zaraďovali tak Nemcov ako aj Arabov. Opozičné názory však okrem možnej politickej alternatívy tvoriacej sa proti štátom Dohody taktiež poukazovali na to, že samotná maďarská delegácia bola na rokovaníach nedôsledná, keď ešte nedávno vyhlasovali, že celý štát

³⁵¹ K tomu bližšie pozri: TOTH, A., Stanovisko Budapešti v otázke podpisu mierovej zmluvy se spojeneckými a přidruženými mocnostmi (květen – červen 1920), In: *Slovanský přehled* 93, 2007, č. 2, s. 186-190.

je proti podpísaniu mierovej zmluvy. Teraz však oni sami poukazovali na potrebu jej podpisu.³⁵²

Vytvorenie spojeneckého protidohodového bloku však bol len v predstavách maďarských odporcov Trianonskej mierovej zmluvy ako aj niektorých nemeckých dôstojníkov. Jej vytvorenie však nemalo a nikdy nenadobudlo reálne kontúry. Členovia mierovej delegácie, ktorí sa podieľali na vytvorení Trianonskej mierovej zmluvy tak poznajúc medzinárodné politické pomery a nálady vedeli, že v tejto situácii, do ktorej sa rokovania dostali Maďarsko nemá inú možnosť, ako definitívne znenie mierovej zmluvy podpísať. Po nedávnom vojnovom konflikte bolo Maďarsko nielen vojensky, ale taktiež aj hospodársky či diplomaticky oslabené a prípadný opätovne rozpútaný vojnový konflikt by tak pre neho mohlo mať fatálne následky. Pri objektívnom posúdení situácie tak Maďarsko nemalo inú možnosť, ako Trianonskú mierovú zmluvu podpísať. Odmietnutie podpisu by v tejto súvislosti mohlo byť u medzinárodného politického spektra chápané ako odmietnutie mieru a opätovné rozpútanie lokálnych vojnových stretov susediacich štátov proti Maďarsku. K podporovateľom podpisu Trianonskej mierovej zmluvy sa pridal aj vtedajší minister vojny generál K. Soósa, ktorý poukázal na to, že prípadný vojenský stret tak krátko po ukončení celosvetového vojnového konfliktu by Maďarsko v žiadnom prípade nemohlo ustáť.³⁵³

Ďalšie rokovanie mierovej delegácie sa tak nieslo v pomerne komplikovanej a napätej atmosfére, ktorá sa prejavovala aj vo vzťahu k širokej verejnosti. Jej postoj totižto jasne naznačoval, že maďarský ľud sa so stratou územia a mierovými podmienkami tak, ako boli stanovené v Trianonskej zmluve nikdy nedokáže zmieriť. Vrcholí maďarskí politici tak mali vyvíjať vyššiu aktivitu a zahraničnú politiku viesť tak, aby čo najskôr došlo k revízii nevýhodného mierového dokumentu.

Aj napriek zlej verejnej mienke podporenej aj opozičnými politikmi nakoniec na zasadnutí mierovej delegácie prevládla nutnosť podpisu Trianonskej mierovej zmluvy. Paradoxne aj napriek podpore podpisu zmluvy v politickom spektre prevládol názor, že už vyrokovanú mierovú zmluvu by nemala podpísať Apponyiho mierová

³⁵² ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kalligram, 2006, s.193.

³⁵³ TOTH, A., Stanovisko Budapešti v otázce podpisu mírové smlouvy se spojeneckými a přidruženými mocnostmi (květen – červen 1920), In: *Slovanský přehled* 93, 2007, č.2, s.180.; ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kalligram, 2006, s.194.

delegácia, celé politické spektrum si taktiež uvedomovalo, že je potrebné zaujať záväzné stanovisko, ktoré by predišlo prípadnému ultimátu zo strany zástupcov Dohody. Nasledujúce májové rokovania však neprispeli k zaujatiu definitívneho stanoviska. V Maďarsku totižto všetci vyčkávali, ako dopadnú tajné rokovania medzi Maďarskom a Francúzskom, do ktorých vkladali Maďari značné nádeje v snahe o dosiahnutie korekcií Trianonskej mierovej zmluvy a navrátenie strateného územia v rozlohe Uhorského kráľovstva. Tajné rokovania priniesli očakávané stanovisko Francúzska, ktoré sa Maďarsku zaviazalo, napomôcť pri korekcii Trianonskej zmluvy, v snahe o nápravu krívd, ktoré boli na Maďarsku spáchané. Prípadná korekcia by však bola možná až po podpise zmluvy a upokojení situácie. Maďari ubezpečený Francúzskom, že je korekcia mierovej zmluvy je možná dospeli na rokovaní maďarského kabinetu k dohode, na základe ktorej mal gróf Apponyi oznámiť predsedovi parížskej mierovej konferencie rezignáciu Maďarska v otázke podpisu Trianonskej mierovej zmluvy. Vôľa Maďarska podpísať mierovú zmluvu mala byť následne deklarovaná aj oficiálnou cestou, a to zaslaním nóty maďarskej vlády priamo do Paríža. Oba dokumenty boli v Paríži odovzdané prostredníctvom tajomníka maďarskej delegácie 21. mája 1920.³⁵⁴

V súlade s všeobecnou maďarskou politickou mienkou, podľa ktorej by konečné znenie mierovej zmluvy nemal podpisovať gróf Apponyi, ten spoločne s celou maďarskou delegáciou odstúpil. Ešte predtým však vyjadril plnú podporu tomu, kto sa zhostí tejto pre Maďarsko v celku nepopulárnej úlohy. Svoje konečné rozhodnutie Abdikovať následne listom oznámil aj predsedovi medzinárodnej mierovej delegácie, pričom poukázal na to, že jeho rozhodnutie odstúpiť zo svojej pozície súviselo s tým, že nie je uzrozumený s podmienkami mierovej zmluvy a nepovažuje ju za prijateľnú pre svoju krajinu. Za najväčší problém, s ktorým sa ako vedúca osobnosť mierovej delegácie, nemohol zmieriť považoval teritoriálne straty Maďarska a nemožnosť uplatnenia práva na sebaurčenie na stratených maďarských územiach, poukazujúc na tisícročnú tradíciu Uhorska. Apponyi sa taktiež nevedel zmieriť s rozhodnutiami národných rád podrobených národov, a to aj napriek tomu, že pri svojej diplomatickej misii v Paríži dokázal primäť medzinárodné

³⁵⁴ TOTH, A., Stanovisko Budapešti v otázke podpisu mierovej smluvy se spojeneckými a pridruženými mocnosťami (květen – červen 1920), In: *Slovanský přehled* 93, 2007, č.2, s.180.; ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kaligram, 2006, s.190-208.

politické spektrum, k tomu, aby pri rokovaniach o mierovej zmluve s Maďarskom pristúpili na ústupky v oblasti hospodárskych a finančných otázok. Svojou rezignáciou však Apponyi do istej miery sledoval aj vlastné záujmy nakoľko sa tak vyhol podpísaniu mierovej zmluvy a tým, aj do istej miery vzhľadom na vtedajšie vnímanie Trianonskej mierovej zmluvy v Maďarsku, aj istej politickej samovraždy. Po svojom odstúpení tak mohol slobodne prejavovať svoj názor a vystupovať proti Trianonskej mierovej zmluve, ktorú považoval za zradu maďarských záujmov.³⁵⁵

Aj napriek tomu, že maďarská vláda vo svojej nóte adresovanej Millerandovi jasne deklarovala ochotu podpísať Trianonskú mierovú zmluvu, na druhej strane sa však stále nevzdávala svojich nádejí v rozhraničovacie komisie a sprievodný Millerandov list, v ktorých ešte stále videli možnosť korekcie hraníc svojho územia. Nádeje Maďarska neutíchali ani po tom, ako medzinárodné politické spoločenstvo reagovalo prijatím dokumentov upresňujúcich činnosť rozhraničovacej komisie. Poukazovaním na sprievodný list sa však maďarská vláda pokúšala upokojiť verejnosť v krajine a aj týmto spôsobom obhájiť podpis Trianonskej mierovej zmluvy, ktorá bola v Maďarsku vnímaná značne negatívne. V závere nóty, podpísanej maďarským ministrom zahraničných vecí, ako aj ministerským predsedom bolo možné ubezpečiť tak Milleranda ako aj celé medzinárodné politické spektrum, že po určení miesta a času podpisu zmluvy Maďarsko určí splnomocnených povereníkov k podpisu.³⁵⁶

Zaslanie nóty s postojom Maďarska však malo aj významný dopad na domácu politickú scénu, nakoľko tým, že Maďarsko uznalo nutnosť podpisu mierovej zmluvy prakticky znemožnilo činnosť radikálneho krídla, ktoré sa od začiatku stavalo proti jej podpisu. Jeho predstavitelia zastávali názor, že sa Maďarsko nemusí riadiť rozhodnutím medzinárodnej mierovej konferencie a ako samostatný štát dokáže opätovne dobyť svoje územia. Na druhej strane však v Maďarsku pôsobili aj politici, ktorí boli presvedčení, že zastávaním umierneného postoja skôr presvedčia medzinárodné spoločenstvo

³⁵⁵ RAFFAY, E., *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal...* Budapest, 1990, s.130-132.

³⁵⁶ HOUDEK, F., *Vznik hranic Slovenska*. Bratislava: 1931, s.349-351; TOTH, A., Stanovisko Budapešti v otázke podpisu mírové smlouvy se spojeneckými a přidruženými mocnostmi (květen – červen 1920), In: *Slovanský přehled* 93, 2007, č.2, s.180.; ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kaligram, 2006, s.211-212.

aby pristúpilo k revízii Trianonskej mierovej zmluvy. K umierneným politikom, ktorých názor nakoniec prevládol patrila aj samotný gróf Apponyi, ktorý sa po svojej abdikácii jednoznačne vyjadril k tomu, že v pozícii v akej sa Maďarsko nachádzalo nemalo iné východisko, ako pristúpiť k podpisu, i keď nevýhodnej mierovej zmluvy.

Obdobne, ako ostatní maďarskí politici ani on sa v tom čase ešte nevzdával nádejí a spoliehal sa na tajné maďarské rokovania s Francúzskom. V tejto súvislosti je však potrebné poukázať na to, že o tajných maďarsko-francúzskych rokovaniach sa následne dozvedel aj E. Beneš, ktorý sa v reakcii na túto informáciu rozhodol pricestovať do Paríža.³⁵⁷ Po svojom príchode následne informoval Prahu, že aj napriek komplikáciám je vec hotová a Maďarsko tak už nie je potrebné vnímať ako nepriateľa, ale iba ako rivala Československej republiky. Na základe správ z Paríža tak domáca politická scéna zostala aj naďalej vo vzťahu k Maďarsku značne ostrážitá, a to aj napriek tomu, že podpis Trianonskej zmluvy sa nezadržateľne blížil. Nutnosť nepoľaviť v ostrážitosti bola podporená aj následnými správami prezidenta krajiny, ktoré upozorňovali na to, že Maďarsko malo pôvodne v pláne odmietnuť podpis mierovej zmluvy. Masaryk taktiež informoval Beneša, že Maďarsko má v pláne splnomocniť na podpis mierovej zmluvy generála Soósa, ktorého podpis, ako nepolitika by mohli kedykoľvek odvolať. V tejto súvislosti tak Masaryk apeloval na Beneša, aby medzinárodné politické spektrumuložilo Maďarom povinnosť schválenia medzinárodnej zmluvy parlamentom.³⁵⁸

Nasledujúce historicko-politické udalosti našťastie ukázali, že tvrdenia, ktoré Masaryk prezentoval vo svojom liste Benešovi neboli ničím podložené. Tajomník maďarskej delegácie v stanovenom termíne predložil v Paríži tak nótu maďarskej vlády ako aj list grófa Apponyho, čím Maďarsko jednoznačne deklarovalo svoj zámer podpísať Trianonskú mierovú zmluvu a tým deklarovať prijatie stanovených mierových podmienok. O postoji Maďarska bol následne informovaný aj Š. Osuský, ktorý o vývoji udalostí v Paríži následne informoval aj V. Šrobára, ktorému taktiež oznámil aj predbežný dátum podpisu mierovej zmluvy. Ten bol stanovený na 31. mája 1920.³⁵⁹

³⁵⁷ AMZV ČR, MKR 1918-193, kr. 49 – Záznamy Dr. Nováka o jednaní o maďarskou mierovou smlouvu; AÚTGM, Praha, BA, Česká národní rada. – Zprávy Beneše do Prahy 1920, kr. 131, fólia 18-19.

³⁵⁸ AMZV ČR, TO, 1920, č. 3458.

³⁵⁹ SNK-ALU, Martin, Osuský, Št. – Šrobár, V., 173, E5.

2.9 Podpis a ratifikácia Trianonskej mierovej zmluvy

Pod tlakom dohodových mocností ako aj vtedajšej medzinárodnej politicko-vojenskej situácie maďarskí diplomati, uchlácholení možnou revíziou Trianonskej mierovej zmluvy v budúcnosti nakoniec súhlasili s jej podpisom, čo následne oficiálne potvrdili, aj prostredníctvom zaslanej nóty predsedovi Konferencie veľvyslancov. Ten zaslané dokumenty následne postúpil zástupcom dohodových a spojeneckých mocností. V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť ani komplikácie, ktoré maďarská strana vytvárala v súvislosti s podpisom mierovej zmluvy. Medzinárodné politické spektrum však s podpisom Trianonskej zmluvy nechcelo veľmi otáľať, a tak za definitívny dátum jej podpisu stanovila 4.jún 1920, a to aj napriek tomu, že pôvodne sa počítalo s tým, že zmluva bude podpísaná už 31. mája. V súvislosti s podpisom zmluvy však bolo potrebné vyriešiť miesto jej podpisu, pričom za vhodné miesto bol stanovený palác Grand Trianon, vo Versailles. Po ustálení konečného miesta podpisu zmluvy bola táto informácia postúpená členom československej delegácie v Paríži.³⁶⁰

Počas celého priebehu rokovaní o mierovej zmluve s maďarskom zohrávalo významnú úlohu právo národov na sebaurčenie, ktoré tvorilo základný pilier versaillského mierového systému. Ten mal slúžiť na podporu mierového usporiadania po ukončení 1. sv. vojny. Členovia mierových delegácií prijali právo na sebaurčenie ako legitímne východisko pre vytvorenie nástupníckych krajín. Tie, odvolávajúc sa na princíp sebaurčenia poukazovali na právo národov na štátnu samostatnosť neopomínajúc ani ich právo na štátnu zvrchovanosť.³⁶¹ Uplatnením práva na sebaurčenie tak mohlo okrem Československa dôjsť aj k vytvoreniu ďalších nástupníckych krajín naprieč Európou. Mimo vymanených národov ako Poliáci, došlo práve na základe práva na sebaurčenie k vytvoreniu aj samostatného štátu Maďarov a Rakúšanov.³⁶²

³⁶⁰ AMZV ČR, MKR 1918-1938, kr.49.

³⁶¹ BEŇA, J., Medzinárodnoprávne súvislosti Viedenskej arbitráže . In: *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európskej súvislosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2008, s.78.

³⁶² Vo vzťahu k Maďarsku je potrebné poukázať na to, že Maďarsko spočiatku pôsobilo na medzinárodnej politickej scéne ako Maďarská ľudová republika, neskôr

Právo na sebaurčenie zohralo významnú úlohu aj vo vzťahu k Maďarsku, ktoré, aj napriek tomu, že sa pri rokovaní odvolávali na nutnosť zachovania teritoriálnej celistvosti zaniknutého Uhorského kráľovstva práve jej oklieštením došlo v prípade Maďarska k vytvoreniu uceleného národnostného štátu, ku ktorému teritoriálnemu vymedzeniu napomohlo, aj spísanie Trianonskej mierovej zmluvy. V tejto súvislosti však nie je možné opomenúť ani definitívne odčlenenie sa uhorskej časti monarchie od Rakúska. Paradoxne samotní Maďari chápali právo národov na sebaurčenie odlišne a pokúšali sa ho využiť vo svoj prospech v snahe o zachovanie si územnej celistvosti v rozmedzí Uhorského kráľovstva, opomínajúc nutnosť riešenia národnostnej otázky na svojom území. Riešenie národnostnej otázky považovali za problematiku, ktorú nie je potrebné riešiť na tak významnom podujatí, ako je medzinárodná mierová konferencia.³⁶³

V súvislosti s podpisom Trianonskej mierovej zmluvy je však potrebné poukázať na to, že k jej podpisu boli vyznaný predstavitelia Maďarska a nie Uhorského kráľovstva. Maďarsko tak vo vzťahu k medzinárodnej mierovej konferencii bolo vnímané ako novovznikajúce štátnopolitické zriadenie na mape Európy. Odlišné vnímanie Uhorského kráľovstva a Maďarska, ako dvoch samostatných subjektov je badateľné aj v prípade preambuly Trianonskej mierovej zmluvy. Počas celej medzinárodnej konferencie tak bolo Uhorské kráľovstvo vnímané ako bývalá veľmoc, ktorá po ukončení vojnového konfliktu ustúpila nielen Maďarsku, ale aj ďalším nástupníckym štátom. Pri zániku monarchie tak dôležitú úlohu zohralo práve právo národov na sebaurčenie, ktoré bolo priznané národnostným menšinám monarchie, čím došlo, k jej celkovému rozpadu.

Rozpadom monarchie sa na mape Európy vytvoril novovznikajúci subjekt práva, ktorý nebolo možné v žiadnom prípade stotožňovať s Uhorským kráľovstvom. Medzinárodná mierová konferencia tak v priebehu rokovaní na Maďarsko nazerala ako na novovznikajúci štát, ktorý s Uhorským kráľovstvom spájajú len historické súvislosti. Z pohľadu novovznikajúceho štátu tak mohlo Maďarsko obdobne, ako aj ostatné nástupnícke štáty vrátane Československej republiky disponovať čiastkovými právami. Na

ako Maďarská republika rád. Od r. 1920 tak dochádza k ustáleniu formy štátneho zriadenia Maďarska, to sa tak stáva Maďarským kráľovstvom.

³⁶³ K tomu pozri napr.: DEÁK, L., *Trianon – ilúzie a skutočnosti*. Bratislava: Kubko – Goral, 1995, s.9.

druhej strane však Maďarsko, ako aj ostatné štáty muselo akceptovať, aj povinnosti, ktoré mu z tohto postu vyplývali. Zástupcovia poverení podpisom Trianonskej mierovej zmluvy z Maďarska tak svojim podpisom zastupovali novovznikajúci nástupnícky štát, jasne odčlenený od svojho historického predchodcu, čo bolo deklarované aj vo vzťahu k medzinárodnému právu.

Maďarsko síce bolo na pôde medzinárodnej konferencie vnímané ako novovznikajúci štát, ten však po odstúpení grófa Apponyiho musel riešiť viaceré komplikácie súvisiace s podpisom mierového dokumentu. Nemohlo totižto nájsť vhodného politika, ktorý by sa tak nepopulárnej, ale zároveň významnej udalosti zhostil. U každého potencionálneho politika našli nepriaznivé argumenty, ktoré by mu tento podpis znemožnili. Nemožnosť maďarskej vlády nájsť vhodných zástupcov, v konečnom dôsledku zapríčinila oneskorený príchod delegácie do Paríža a tým aj oneskorenie podpisu mierovej zmluvy.

Sprvoti v Maďarsku uvažovali, aby sa podpisu mierovej zmluvy zhostil minister zahraničných vecí Teleky, vzhľadom k tomu, že pochádzal z obsadeného územia, Maďarsko nakoniec usúdilo, že jeho prítomnosť pri podpise mierovej zmluvy by nebola vhodná. Maďari však mali pomerne širokú politickú základňu, z ktorej mohli vybrať tých najvhodnejších kandidátov. Na druhej strane sa však pri každom z týchto potencionálnych kandidátov našli argumenty, ktoré im účasť na podpise znemožnili. Váhanie s výberom vhodných kandidátov do značnej miery spomaľovalo definitívne ustálenie personálneho obsadenia delegácie, ktorá by v Paríži podpísala mierovú zmluvu. Na druhej strane je však potrebné poukázať aj na to, že v maďarských politických kruhoch sa pohybovala aj pomerne početná skupinka politikov, ktorí možnosť podpísať Trianonskú mierovú zmluvu odmietli. Všetci si totižto uvedomovali, že vzhľadom na vnímanie Trianonskej mierovej zmluvy u širokej verejnosti v Maďarsku, by jej podpis znamenal pre konkrétneho politika koniec jeho profesionálnej politickej kariéry. Po dôkladnom zvážení všetkých dôležitých aspektov výberu boli za členov delegácie oprávnenej podpísať mierovú zmluvu menovaní, minister verejných prác a sociálnej starostlivosti Á. Benárd a spoločne s ním aj zástupca ministra zahraničných vecí A. Drasche-Lázár. Maďarská delegácia bola doplnená o vedúceho úradu maďarskej delegácie v Paríži, vyslaneckého atašé, či vyslaneckého radcu. Medzi členmi

delegácie nechýbal vyslanecký tajomník a taktiež aj zástupcovia maďarskej tlače.

Maďarská delegácia tak nakoniec pricestovala do Paríža až 3. júla 1920. Po príchode do Paríža sa aj napriek tomu, že Trianonská zmluva už bola vo svojej konečnej podobe zaslaná Budapešti opätovne oboznámili s jej definitívnym znením. Z pohľadu organizačnej štruktúry bola mierová zmluva členená na viacero častí, v ktorých sa okrem ustanovenia hraníc taktiež zaoberala, politickými a vojenskými klauzulami, či vojnovými zajatcami a predpismi trestného práva. Neopomínala však ani finančné klauzuly, či náhradu škôd spôsobených vojnovým konfliktom. Československému štátu bol v tejto súvislosti venovaný IV. oddiel, v ktorom bolo v čl. 48 a čl. 49 deklarované:

čl. 48: „*Maďarsko uznáva tak ako už učinili mocnosti spojené a združené, úplnú nezávislosť štátu československého, zahrnujúceho aj autonómne územie Rusínov na juh od Karpát.*“

čl. 49: „*Maďarsko sa vzdáva pokiaľ sa ho týka, v prospech štátu československého všetkých práv a právnych titulov na území bývalého mocnárstva rakúsko-uhorského, ktoré ležia /za hranicami Maďarska, tak ako sú stanovené v článku 27. Časti II (Hranice Maďarska) a ktoré sú uznané za časť štátu československého touto zmluvou alebo inými zmluvami uzatvorenými pri usporiadaní vecí doby prítomnej.*“³⁶⁴

Aj napriek tomu, že maďarská delegácia už bola prítomná v Paríži stále ešte nebolo možné pristúpiť k podpisu mierovej zmluvy. K tomu bolo potrebné splnenie niekoľkých formalít, vrátane výmeny poverovacích listín. Až po splnení všetkých formálnych záležitostí bolo možné, aby delegácie Maďarska, Československa, ako aj zástupcov medzinárodného politického spektra mohli pristúpiť k podpisu Trianonskej mierovej zmluvy. Deň podpisu zmluvy tak nebol významný len pre obyvateľov Československej republiky, ale taktiež aj pre príslušníkov ďalších nástupníckych krajín. Podpis Trianonskej mierovej zmluvy bol s ohľadom na historické udalosti predchádzajúcich rokov možné vnímať, ako posledný krok k povojnovému usporiadaniu vzťahov nástupníckych štátov

³⁶⁴ V plnom znení pozri: Mírová smlouva mezi mocnostmi Spojenými a Sdruženými a Maďarskem. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. roč. 1922, částka 29, č. 102, s.311-525. Pozri tiež: HRONSKÝ, M., DEÁK, L., (ed), *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, II.zv. dok. 195, Bratislava: Národné literárne centrum -Dom slovenskej literatúry, 1998, s.117-123. Obsah mierovej zmluvy rozobral aj Š. Osuský v Slovenskom denníku 19.6. 1920 v článku O mieri s Maďarskom.

rozpadnutej Rakúsko-Uhorskej monarchie. K takémuto vnímaniu mierovej zmluvy bolo možné dospieť predovšetkým z toho dôvodu, že k rozpadu monarchie došlo po ukončení 1.sv. vojny, pričom nové hranice na tomto území boli navrhnuté už v predchádzajúcich medzinárodných zmluvách prijímaných v priebehu r.1919. Podpisom Trianonskej mierovej zmluvy tak aj samotné Maďarsko uznalo, že územia Československej republiky, ale taktiež, aj napr. Burgenlandu už viac nepatria pod správu Uhorského kráľovstva.

K upokojeniu situácie však neprispela ani vtedajšia dobová tlač, ktorá sa ani, pár hodín pred podpisom Trianonskej mierovej zmluvy nevedela alebo skôr nechcela zmieriť s podmienkami mierovej zmluvy. Ešte aj pár hodín pred podpisom zmluvy publikovali články podnecujúce domáce maďarské obyvateľstvo k odmietavému postojú mierových podmienok. V tejto súvislosti je možné poukázať na článok maďarského denníka *Pesti Napló*, ktorý v deň podpisu mierovej zmluvy publikoval článok, vykresľujúci podpis Trianonskej zmluvy ako národnú tragédiu.³⁶⁵ Aj napriek tomu, že články publikované v národných médiách nemohli v žiadnom prípade znemožniť podpis mierovej zmluvy, v konečnom dôsledku takéto články zvyrazňovali odmietavý postoj maďarskej verejnosti.

Diametrálne odlišný postoj k podpisu Trianonskej mierovej zmluvy zaujali československé médiá, ktoré vnímali podpis Trianonu ako dôležitý okamih v národných dejinách Československej republiky. Radostnú atmosféru podporovali aj správy z okruhu československej delegácie, kde vládla uvoľnená nálada. Podpis mierovej zmluvy bol v týchto kruhoch vnímaný ako zavŕšenie dlhoročného snaženia, na konci ktorého bolo ustálenie nového štátneho útvaru, Československej republiky na mape Európy. Eufória, ktorá prevládla u členov československej mierovej delegácie následne prispela k tomu, že československá delegácia mala otázku určenia delegátov splnomocnených na podpis mierovej zmluvy vyriešenú už s mesačným predstihom. Tohto významného okamihu sa mali zhostiť E. Beneš spoločne so Š. Osuským. Uvoľnená atmosféra sa následne preniesla aj na domáce československé médiá, ktoré pri podpise mierovej zmluvy poukazovali na to, že podpis Trianonskej mierovej zmluvy nie je významným momentom len pre obyvateľov Československej republiky, ale taktiež pre všetky členské krajiny Malej dohody.³⁶⁶

³⁶⁵ Pesti Napló 4.6. 1920, 71-ík, evfólyam, 133. szám., Budapest, 1920.

³⁶⁶ PIŠTEJOVÁ, L. Snaha politickej reprezentácie o vznik Malej dohody In *Milníky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne Zborník vedeckých príspevkov z*

V deň podpisu mierovej zmluvy sa na mieste jej podpisu začali postupne schádzať členovia delegácií participujúcich na jej podpise. Československú delegáciu v tento deň prišli podporiť aj zástupcovia krajín združených v Malej dohode, ktorí tak svojim príchodom chceli deklarovať, že sú pripravený spoločne brániť a dohliadať na dodržiavanie ustanovení stanovených v Trianonskej mierovej zmluve. Túto významnú udalosť si však nenechali ujsť ani ďalšie osobnosti medzinárodnej politickej scény, na čele so zástupcami dohodových mocností a jej spojencov, či významných diplomatických hostí, ako napríklad taliansky princ. Paradoxne medzi poslednými prišli členovia maďarskej delegácie, na ktorých museli všetci zhromaždení počkať. Až po ich príchode bolo možné, aby sa slova ujal A. Millerand otvoril schôdzu a následne vyzval práve maďarských delegátov aby pristúpili k podpisu zmluvy.

Po ich podpise bolo možné, aby sa tejto udalosti zhostili zástupcovia dohodových mocností a až následne k jej podpisu pristúpili členovia československej delegácie E. Beneš a Š. Osuský, čím bola oficiálna schôdza pri príležitosti podpisu Trianonskej mierovej zmluvy definitívne ukončená. Zhromaždení delegáti si však nemohli nepovšimnúť, urýchlený odchod členov maďarskej delegácie hneď po podpise zmluvy. Československí delegáti naopak zotrvali na mieste podpisu o niečo dlhšie spoločne so zástupcami Rumunska a Južoslávie. Svoje dojmy z priebehu podpisu následne zachytil aj Š. Osuský, ktorý vo svojich zápisoch poukazoval na to, že podpisom Trianonskej mierovej zmluvy chcel docieľiť pokojné spolunažívanie tak maďarského ako aj svojho národa. Snahou Š. Osuského bolo docieľiť korektné vzťahy medzi oboma národmi, neopomínal však oni odhodlanie československého národa v prípade potreby brániť svoju novonadobudnutú nezávislosť v prípade porušenia ustanovení mierovej zmluvy.³⁶⁷

Podpis Trianonskej mierovej zmluvy bol však len jedným z krokov k jej definitívnej platnosti. K dovŕšeniu procesu jej platnosti bola potrebná jej následná ratifikácia. Vzhľadom k protitrianonským náladám prevládajúcim v Maďarsku však maďarská verejnosť nabádala Národné zhromaždenie, aby Trianonskú mierovú zmluvu neratifikovala. V odmietnutí ratifikácie zmluvy maďarská verejnosť

medzinárodnej vedeckej konferencie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2022, s.96-107.; Článok Podpísanie mierovej zmluvy s Maďarskom bol vydaný v Slovenskom denníku, 13. 6. 1920.

³⁶⁷ Prúdy, 1925, č.5; K tomu bližšie pozri: DEÁK, L., *Súčasníci o Trianone*. Bratislava: Kubko Goral, 1996, s.43.

videla možnosť, čo najrýchlejšej revízie. Vtedajšia medzinárodná politická situácia veľmi nepodporovala možnosť odmietnutia ratifikácie, nakoľko takéto konanie by v konečnom dôsledku prispelo k destabilizácii už aj tak krehkej situácie v pohraničnom území. Možné obnovenie vojnového konfliktu v prípade neratifikácie Trianonskej zmluvy boli v tomto období čoraz reálnejšie. O to podivnejšie boli názory vychádzajúce priamo z Národného zhromaždenia. Niektorí maďarskí politici v tom období otvorene prejavovali svoj názor a nabádali svojich kolegov, aby jednoznačne odmietli mierovú zmluvu ratifikovať. Dôležitú úlohu v tejto súvislosti zohral aj Viktor Dvorčák, ktorý vydávajúc sa za Slováka otvorene prejavoval svoj postoj nasledovne: „*My Slováci nikdy, za žiadnych okolností svojím prispením definitívne neodobríme súčasný stav.*“³⁶⁸

Antitrianonové nálady v spoločnosti spočiatku vyhovovali aj samotnej maďarskej vláde, vyčkávajúcej na konečné riešenie poľsko-sovietskeho konfliktu. Maďari sa tak do rokovania o ratifikácii Trianonskej zmluvy veľmi neponáhľali, čo sa z pochopiteľných dôvodov nepáčilo predstaviteľom medzinárodnej politickej scény. Tá v reakcii na pasívny postoj Maďarska bola nútená zasiahnuť a postrčiť Maďarsko k tomu, aby sa maďarskí politici začali touto otázkou zaoberať. Na podklade medzinárodného tlaku tak Maďari pristúpili k začiatku ratifikačného procesu už v priebehu augusta r.1920.

Začiatok ratifikačného procesu však neuspokojil členov medzinárodného politického spektra a Maďari sa v priebehu rokovania museli vyrovať s čoraz silnejším tlakom zástupcov Dohody. Tí sa na Maďarov pokúšali vytvoriť tlak na to, aby čo najrýchlejšie Trianonskú mierovú zmluvu ratifikovali. O tom, že Maďarsko sa v tomto období muselo vysporiadať so značným tlakom členov Dohody svedčí aj výzva, ktorú zástupcovia Dohody adresovali Budapešti dňa 18. októbra 1920. Výzva jasne stanovovala, že Maďarsko je povinné ratifikovať Trianonskú mierovú zmluvu najneskôr do 1. novembra 1920. S nutnosťou ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy do 1. novembra 1920 sa však nestotožnila maďarská vláda, ktorá v tejto súvislosti požiadala o predĺženie stanovenej lehoty. Štáty Dohody, ako už aj v predchádzajúcich prípadoch návrhu Maďarov vyhovela, a tak bol definitívny termín, do ktorého je Maďarsko povinné ratifikovať mierovú zmluvu stanovený na 15. novembra 1920.

³⁶⁸ ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kaligram, 2002, s. 207.

Na druhej strane československá republika pristúpila k potrebe ratifikácie Trianonskej zmluvy úplne odlišným spôsobom a už koncom októbra 1920 bola pripravená predloha zákona o ratifikácii, ktorú bolo možné postúpiť na ďalší ratifikačný postup. Maďarská strana sa však s ratifikáciou Trianonskej mierovej zmluvy veľmi neponáhľala a samotný maďarský snem sa tak jej ratifikácii začal zaoberať až dva dni pred uplynutím konečného termínu stanoveného štátmi Dohody. K takémuto postupu Maďari pristúpili aj napriek tomu, že zákon o ratifikácii mierovej zmluvy bol na snem predložený už v priebehu októbra. V tom čase už nebolo možné naďalej odďaľovať ratifikáciu mierovej zmluvy predovšetkým v kontexte medzinárodnej politickej scény, na ktorej bolo badateľné silnejúce postavenie dohodových mocností. Ich mocenský vplyv bol badateľný aj prostredníctvom nóty zaslanej do Budapešti.³⁶⁹

Z pohľadu Maďarska, ktoré ratifikáciu vnímalo skôr ako formálny akt a nie, ako definitívne potvrdenie uzatvorenia mierových rokovaní bolo odsúvanie samotnej ratifikácie pochopiteľné. Maďari však pri ratifikácii nemohli opomenúť prípadné komplikácie, ktoré by im neratifikovanie Trianonu mohlo spôsobiť, a to predovšetkým v hospodárskej oblasti. Odmietnutie ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy by mohlo pre Maďarsko znamenať jeho izoláciu v oblasti nadviazania hospodárskej spolupráce s nástupníckymi štátmi a tým aj oslabenie jeho mocenského vplyvu v regióne, čo si maďarskí politici v tom čase jednoznačne uvedomovali. Aj napriek tomu, že Maďarsko v tom čase bolo v pomerne zložitej situácii, kde prípadné odmietnutie ratifikácie by mohlo mať pre Maďarsko nepriaznivé dôsledky, Maďari sa aj naďalej nemienili zmieriť s podmienkami mieru a otvorenie prejavovali svoj odmietavý postoj k nej. Za najväčšiu zradu v prípade Československa tak Maďarsko považovalo osamostatnenie sa územia Slovenska, s ktorým sa nikdy nemienilo zmieriť.³⁷⁰

Na pozadí tlaku štátov Dohody tak maďarský snem začal rokovať o ratifikácii Trianonskej zmluvy 13. novembra 1920. Automaticky sa tak rozpútala búrlivá diskusia, pri ktorej boli prejavované odmietavé postoje a azda najodmietavejšie sa k tejto

³⁶⁹ Vo vzťahu k správe Úradu delegáta ČSR v Budapešti je taktiež možné spomenúť, že mimo iné poukazovala nielen na ľahostajnosť voči riešeniu ratifikačnej otázky Trianonskej mierovej zmluvy ale taktiež poukazovala na jej nerešpektovanie napr. v otázke zníženia vojenskej hotovosti. Tá bola v rozpore s medzinárodnou zmluvou ešte navýšená a to na 150 000 mužov.

³⁷⁰ AMZVČR, Praha, ZÚ Budapešť, kr. 56, zv. 1091, č.1140 D.

otázke vyjadrovali zástupcovia Friedrichovho kruhu legitimistických rojalistických politikov. Napätá situácia v sneme pretrvávala aj po tom, ako sa predseda vlády pokúsil o upokojenie situácie, keď jasne deklaroval svoj postoj a snahu nerozdeľovať politické spektrum na dva protichodné tábory práve vo vzťahu k ratifikácii mierovej zmluvy. Apeloval na všetkých zúčastnených, poukazujúc na nutnosť akceptácie súčasného stavu a ratifikáciu mierovej zmluvy, a to predovšetkým vo vzťahu k budúcemu smerovaniu Maďarska. Aj napriek snahám Telekiho presvedčiť snemových zástupcov o jednohlasnú ratifikáciu Trianonskej zmluvy sa jeho snaha minula účinku, keď za jej ratifikáciu zahlasovali len tri štvrtiny zhromaždených zástupcov. Zákonnú platnosť zákon o ratifikácii nadobudol až po doplnení deklaračnej klauzuly a podpisu vtedajšieho regenta Horthyho.

V Československej republike sa na rozdiel od Maďarska ratifikáciu Trianonskej mierovej zmluvy začali zaoberať už v letných mesiacoch. Ministerstvo zahraničných vecí už v tomto období začalo proces ratifikácie prekladom a úpravami Trianonskej mierovej zmluvy súvisiacimi s jej následnou tlačou. Následne po ukončení prekladacích prác v októbri bolo možné, aby sa Ministerstvo zahraničných vecí obrátilo na Prezídium ministerskej rady a následne bolo možné pristúpiť k jej tlači. Snahou ministerstva bolo, v čo najkratšom termíne predložiť Trianonskú mierovú zmluvu Národnému zhromaždeniu ČSR tak aby sa Národné zhromaždenie mohlo jej ratifikáciou zaoberať už na začiatku jesenného zasadnutia.³⁷¹ V priebehu ratifikačného procesu však nebolo možné opomenúť ani schválenie Trianonskej zmluvy ministerskou radou, schválenie ministerskou radou, ktoré malo predchádzať rokovaniu Národného zhromaždenia a ku ktorému došlo 12. októbra 1920 pod č. 30178/20 m.r.³⁷² Tento ratifikačný postup do istej miery spomalil ratifikáciu mierovej zmluvy v dôsledku čoho bolo možné, aby sa senát Národného zhromaždenia zaoberal touto záležitosťou až koncom r.1920. Následne sa rokovania o ratifikácii Trianonskej mierovej zmluvy presunuli do snemovne Národného zhromaždenia, ktorá sa touto záležitosťou zaoberala až v januári 1921.

Ratifikácia Československou republikou, ako aj Maďarskom však ešte nezaručovala jej platnosť, nakoľko bolo potrebné, aby Trianonskú mierovú zmluvu ratifikovali aj ďalšie spojenecké

³⁷¹ NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2698, č.26679.

³⁷² NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2700, č.18784.

a pridružené štáty. K oficiálnej výmene ratifikačných dokumentov tak bolo možné pristúpiť až 26. júla 1921 na pôde ministerstva zahraničných vecí vo Francúzsku. Na podklade oficiálnej výmeny ratifikačných dokumentov došlo *de iure*, k oficiálnemu ukončeniu nového konfliktu a taktiež, k nadobudnutiu platnosti Trianonskej mierovej zmluvy.³⁷³

Po ukončení ratifikačného procesu Trianonskej mierovej zmluvy Maďarsko pristúpilo k jej oficiálnemu začleneniu do právneho poriadku krajiny. Koncom júla 1921, preto došlo k začleneniu Trianonskej zmluvy do právneho poriadku prostredníctvom zákona č. 33.³⁷⁴ Neopomenuteľné však bolo aj jej začlenenie do právnych štruktúr Spoločnosti národov.³⁷⁵

Vo vzťahu k vytýčeniu južnej hranice Československej republiky s Maďarskom bol najvýznamnejší čl.27, ktorého ustanovoval spôsob vytýčenia hraníc susedov Maďarska. K vytýčeniu hranice v teréne bolo možné pristúpiť dvojakým spôsobom prvým bolo vytýčenie fixnej čiary, presne stanovujúcej demarkačnú líniu susedných krajín. Na druhej strane však rozhraničovacia komisia mohla stanoviť aj fixný bod. Aj naďalej však bolo možné, aby rozhraničovacia komisia fixne vytýčila demarkačnú líniu, medzi susediacimi krajinami, medzi dvoma fixnými bodmi. Takýto postup bolo možné využiť v prípade potreby riešenia komplikácií, súvisiacich s prácou rozhraničovacej komisie v teréne. Komisia sa pri svojej práci musela vyrovnáť s problémami, súvisiacimi s už existujúcimi hranicami na spornom území.

V teréne sa tak bolo možné stretnúť s členmi štyroch rozhraničovacích komisií. Každá komisia pozostávala zo siedmich členov, piatich z nich boli do svojej funkcie delegovaní Radou veľvyslancov z Paríža. Svojich zástupcov do komisie následne menovali aj zainteresované krajiny, ktorých hranica sa mala stanoviť. Všetci členovia rozhraničovacej komisie však pri svojej práci nemohli opomenúť ustanovenia čl.29-35 Trianonskej mierovej zmluvy. Komplikovanú prácu komisie mali uľahčiť už vyššie spomínané dokumenty *Úpravy pre rozhraničovacie komisie* z júla 1920 a *Doplňujúce úpravy pre rozhraničovacie komisie Maďarska*. Oba dokumenty spoločne s čl. 29-35 Trianonskej mierovej zmluvy

³⁷³ AMZV ČR, Praha, ZÚ Budapešť 1921, kr. 56, zv. 1091, č.1628 a.v.; NA Praha, PMR 1921, sign. 451, kr. 2700, č.j. 27717.

³⁷⁴ HOUDEK, F., *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava: Prúdy, 1931, s. 355.

³⁷⁵ NA, Praha. PMR 1921, sign. 451, kr. 2700, č. j. 27717.

upravovali a zjednodušovali prácu členov komisie a skvalitňovali, či zefektívňovali práce jednotlivých členov.

Pre južnú hranicu Československej republiky s Maďarskom boli mierovou zmluvou vytvorené štyri rozhraničovacie komisie (československo-maďarská, juhoslovensko-maďarská, rumunsko-maďarská a rakúsko-maďarská komisia), z ktorých na základe dokumentov z ministerstva verejných prác svoju činnosť, ako prvá započala práve československo-maďarská komisia. Tá už koncom júla 1920 zasadala v Brne.³⁷⁶ Členovia rozhraničovacej komisie sa pri svojej práci mohli spoľahnúť na rozsiahly pomocný personál, ktorý bol zložený z pomocných komisárov a technických a kancelárskych pracovníkov pridelených ku každej komisii.

Práca v teréne však so sebou prinášala rôzne komplikácie, s ktorými sa museli členovia komisie vyrovnávať, a to aj napriek tomu, že sa snažili, v čo najväčšej miere dodržať ustanovenia mierovej zmluvy. Pri svojej práci však nemohli opomenúť administratívne, miestne hospodárske záujmy, ktoré do istej miery ovplyvňovali činnosť komisie. Tá tak v týchto prípadoch musela pristúpiť k hľadaniu optimálnych riešení a korekcii už stanovených hraníc tak, aby stanovené riešenie bolo pre obe krajiny vyhovujúce. Ani v týchto prípadoch však členovia komisie nemohli konať samovoľne a museli sa pridržiavať ustanovení mierovej zmluvy. Prípadné požiadavky zo strany susedných štátov mohli členovia komisie riešiť prípadnou revíziou čiastkových administratívnych hraníc. Základnou úlohou rozhraničovacích komisií aj naďalej ostávalo konkrétne definitívne vytýčenie hraničných čiar v teréne, pričom pri svojej práci sa následne mali taktiež zamerať, na prípravu máp a ďalších potrebných hraničných dokumentov. Akákoľvek činnosť rozhraničovacej komisie však vychádzala výlučne z ustanovení Trianonskej mierovej zmluvy.

³⁷⁶ VHA, Praha, MNO, Prezídium 1919, kr.109, por. č. 104/1.

3 Formovanie (česko)slovensko – poľskej hranice po 1. svetovej vojne

Formovanie hraníc medzi susediacimi štátmi je vo väčšine prípadov pomerne zložitý a dlhodobý proces. V tomto procese zohravávajú úlohu rozličné faktory, či už sú to historické, prírodné, etnografické alebo iné. Hoc každý z týchto faktorov sa na budovaní a konečnom určení štátnej hranice v tom ktorom prípade podieľa v odlišnej miere, treba ich vnímať a zohľadňovať spoločne. Rovnaký postup musíme použiť aj pri skúmaní otázky formovania (česko)slovensko-poľskej hranice.

Na nasledujúcich stranách sa budeme zaoberať formovaním spomenutej hranice najmä v období po Veľkej vojne, kedy slovensko-poľská hranica dostala podobu, v akej ju, s minimálnymi zmenami, poznáme aj dnes. Avšak začať „*in medias res*“ až udalosťami odohrávajúcimi sa po 1. svetovej vojne, by mohlo spôsobiť nedostatočné pochopenie skúmanej problematiky. Preto chceme čitateľa v krátkosti oboznámiť (aj prostredníctvom odkazov) s najdôležitejšími dejnými udalosťami, ktoré formovali slovensko-poľské hraničné vzťahy už od obdobia vrcholného stredoveku.

V období prvých storočí existencie uhorského kráľovstva nájdeme informácie o uhorsko-poľskej hranici najmä v rôznych, v mnohých prípadoch nie úplne dôveryhodných, zápiskoch kroník.³⁷⁷ Zároveň je potrebné dodať, že stredoveké hranice mali najmä v riedko obývaných a výrazne zalesnených oblastiach, pásmový a nie líniový charakter. Hranica tak neprechádzala bodmi, ktoré boli presne stanovené, ale vo forme pohraničia predstavovala určitý pás územia. Rôzne literárne zdroje uvádzajú, že severná a severozápadná hranica sa do relatívnych detailov spresnila a ustálila až v priebehu 14. storočia.³⁷⁸

³⁷⁷ Bližšie vid': MÚCSKA, V. *Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2000, s. 114-115, alebo: HOMZA, M. *Uhorsko-poľská kronika. Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*. Bratislava: Post Scriptum, 2009, s. 151, alebo: HOMZA, M. *Prehľad názorov na vznik stredovekej severnej hranice Uhorska na Spiši a historických prác na tému vzájomných vzťahov Spiša a Malopoľska v najstaršom období*. In: HOMZA, M. – SROKA, A. S. *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 1998, s. 20

³⁷⁸ GURŇÁK, D. *Špecifické črty vývoja územia Slovenska očami regionálneho geografa*. In: *Regionálne dimenzie Slovenska. Časť 1: Slovensko na politickej mape z pohľadu regionálnej geografie* [online]. [citované 13. 1. 2022] Dostupné na: http://www.regionálnageografia.sk/publikacie/pub/RDS/04_gurnak.pdf

Významnou udalosťou, ktorá ovplyvnila uhorsko-poľské pohraničné vzťahy na dlhých 360 rokov, sa stal záloh viacerých spišských miest. Uhorský kráľ Žigmund Luxemburský učinil v roku 1412 rozhodnutie, ktorým dal výmenou za poskytnutie 37 000 kôp českých grošov, čo predstavovalo približne 100 000 uhorských zlatých,³⁷⁹ 13 spišských miest, ako aj územie Ľubovnianskeho domínia s mestami Stará Ľubovňa, Hniezdne, Podolíneč a viacerými obcami do zálohu poľskému kráľovi.³⁸⁰ Hoc predmetný záloh vzbudzuje dojem zálohu územia, nebolo tomu tak. Zálohom sa nezmenila príslušnosť zálohovaných miest k Uhorskému kráľovstvu, keďže tieto ostali aj naďalej súčasťou Uhorska a Uhorské kráľovstvo ich muselo chrániť a brániť od útokov (aj vlastných obyvateľov), no zmenila sa správa týchto miest, platenie daní a poplatkov, ako aj práva a povinnosti týchto miest. Poľsko sa nestalo vlastníkom ale užívateľom týchto miest.³⁸¹ Hoc spišský (poľský) záloh mal pôvodne trvať iba krátky čas, spišské mestá sa vrátili pod správu Uhorska až po 360 rokoch v priamej súvislosti so zložitou situáciou, v ktorej sa Poľsko ocitlo koncom 18. storočia.³⁸²

Oslabovanie moci panovníka, pasivita pri riešení zahraničných otázok, narastanie vplyvu šľachty, časté nepokoje, zlá hospodárska situácia a (ne)riešená náboženská otázka spôsobili, že Poľsko sa ocitlo v situácií, ktorá vyústila do troch delení Poľska. K prvému deleniu Poľska došlo začiatkom augusta 1772. Rakúsko, Prusko a Rusko medzi sebou uzavreli 3 dvojstranné zmluvy a Poľsko prišlo približne o jednu tretinu svojho územia.³⁸³ Rakúsko zriadilo na získanom území Haličské kráľovstvo v rámci habsburskej monarchie

³⁷⁹ SEGEŠ V. – ŠEĎOVA, B. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/3. 1387 – 1526*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2013, s. 68

³⁸⁰ ŠTEVÍK, M. K vývoju sídelných pomerov na území spišského zálohu v rokoch 1412-1772. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XX 2012*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2012, s. 44-47

³⁸¹ CHALUPECKÝ, I. – SMATANA, M. *Hrad Ľubovňa*. Martin: Osveta, 1987, s. 21

³⁸² K spišskému zálohu bližšie: VAŇA, I. Poľský záloh a jeho vplyv na vývoj územia Spiša. In. VAŠKO, A. (ed.) - KUBOŠIOVÁ, D. (ed.) - PACALAJOVÁ, N. (ed.). *PRÁVNE ROZPRÁVY ON-SCREEN II. – Sekcia dejín a teórie štátu a práva. Zborník z online vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Belianum, 2021, 155 s., ISBN 978-80-557-1864-4, Dostupné na: <https://www.pr.f.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencie-on-line-vystupy/pravne-rozpravy-on-screen-ii/sekcia-dejin-a-teorie-statu-aprava/zbornik.html> alebo: VAŇA, I. Rozbor záložnej zmluvy z 8.11. 1412 o zálohu spišských miest. In. KEREKEŠOVÁ, M. (ed.) - MACKO, L. (ed.) - ROMANOVÁ, R. (ed.). *KOŠICKÉ DNI SÚKROMNÉHO PRÁVA III. Recenzovaný zborník vedeckých prác*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, 466 s., Dostupné na: <https://kdsp.sk/publikacny-vystup/>

³⁸³ Kol. autorov. *Dejiny novoveku*. Bratislava : SAV, 1955 , s. 331

s hlavným mestom Lvov.³⁸⁴ Začiatkom roku 1793 sa uskutočnilo druhé delenie Poľska, avšak bez účasti Rakúska.³⁸⁵ Nakoniec dňa 24. októbra 1795 bolo dovŕšené tretie delenie Poľska, ktoré znamenalo definitívny zánik poľsko-litovského štátu.³⁸⁶

Nastalo viac ako 100 rokov trvajúce obdobie neexistencie poľského štátu, čo však neznamenalo vznik dejinného vákua na poľskom území. Haliči, ktorá pripadla po delení Poľska Rakúsku, sa podarilo dosiahnuť istú mieru vlastnej autonómie. Haličské záujmy zastupoval v rakúskej vláde tzv. minister krajan (minister bez kresla), ktorý bol sprostredkovateľom medzi Poliakmi a vládou.³⁸⁷ Autonómiu Haliče posilňovala aj možnosť vytvorenia vlastného snemu. Aj napriek snahe o hospodárske a kultúrne pozdvihnutie, zostala Halič jednou z najchudobnejších častí rakúsko-uhorskej monarchie, čo prispelo okrem iného aj k masovému vysťahovalectvu.³⁸⁸

Začiatkom 20. storočia došlo medzi uhorskou a rakúskou časťou monarchie k sporu, ktorý sa týkal práve oblasti Haliče. Výsledkom bola mierna úprava hraníc. Halič sa dostalo do sporu s Uhorskom ohľadom tzv. Morského oka. Nepriaznivá situácia bola vyriešená 13. septembra 1902 v Štajerskom Hradci, kedy medzinárodný súd rozhodol v prospech Haliče a za štátnu hranicu bol považovaný hrebeň Vysokých Tatier.³⁸⁹ Podľa niektorých autorom predstavovalo rozhodnutie tohto sporu historický precedens, ktorý viedol poľskú stranu k spochybňovaniu historicity celej severnej hranice Uhorska³⁹⁰ vo všeobecnosti.³⁹¹

Poľská otázka bola aktuálna aj v priebehu 1. svetovej vojny a stala sa zdrojom názorových rozporov ústredných mocností.

³⁸⁴ ŘEZNÍK, M. *Dějiny Polska v datech*. Praha : Libri, 2010, s. 181

³⁸⁵ ŘEZNÍK, M. *Za naši a vaši svobodu*. Praha : Argo, 2006, s. 88

³⁸⁶ ŘEZNÍK, M. *Dějiny Polska v datech*. Praha : Libri, 2010, s. 181

³⁸⁷ ŽUPANIČ, J. *Rakousko-Uhersko a polská otázka za první světové války*. Praha: Karolinum, 2006, s. 7-8

³⁸⁸ Bližšie k Haliči napr.: MACŮREK, J. *Dějiny polského národa*. Praha: Melantrich, 1948, s. 281-283

³⁸⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 310

³⁹⁰ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

³⁹¹ ANDRÁŠ, M. *Severné hranice Slovenska*. Bratislava: Kubko Goral, 2007, s. 10

Rakúsko podporovalo tzv. austropolské riešenie – územie Poľska po delení patriace Rusku malo byť spojené s Haličou, čím by vznikol štátny útvar, ktorý by sa stal 3 členom habsburskej ríše. Proti takémuto riešeniu sa postavilo tak Nemecko, ako aj Uhorsko, ktoré sa nechcelo zmieriť s tým, že by bolo iba jednou z troch súčasti ríše. Obavy Nemecka zase spočívali v strachu z možnej straty územia, ktoré Nemecko získalo pri delení Poľska.³⁹² Nemeckí predstavitelia preto presadzovali vznik samostatného Poľského štátu, ktorý by bol závislý na Nemecku – politicky, hospodársky aj vojensky.³⁹³ V neskoršej fáze vojny dospela diskusia aj k možnému vytvoreniu samostatného Poľského kráľovstva, ktoré by bolo úzko prepojené s ústrednými mocnosťami. Koncom roka 1916 Poľské kráľovstvo skutočne vzniklo, no v spoločnosti jeho vznik nezbudil väčšiu pozornosť.³⁹⁴

Predstavu o novom usporiadaní strednej Európy nemali iba ústredne mocností, ale aj viacerí českí, slovenskí a poľskí predstavitelia. Tieto vízie sa v našom priestore začali šíriť už v prvých rokoch 20. storočia, no najmä v období pred a počas Veľkej vojny. Koncepcie sa líšili svojou realnosťou (absurdnosťou) ako aj rolou akú v nich mali zohrávať jednotlivé národy. Začiatkom 20. storočia počítali mnohí českí a slovenskí predstavitelia so zachovaním monarchie – lepšej, prebudovanej. K týmto myšlienkam sa pripájal aj M. Hodža, v rokoch 1905-1910 poslanec uhorského snemu, priaznivec tzv. belvedérskej dielne, ktorej hlavným predstaviteľom bol následník trónu František Ferdinand d'Este.³⁹⁵ Cieľom belvedérskej dielne bola prestavba Rakúsko-Uhorska, čím by vznikli Spojené štáty Veľkého Rakúska charakteristické

³⁹² TAYLOR, A. J. P. *Poslední století habsburské monarchie. Rakousko a Rakousko-Uhersko v letech 1809-1918*. Brno: Barrister & Principal, 1998, s. 319

³⁹³ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

³⁹⁴ Bližšie vid': ŽUPANIČ, J. *Rakousko-Uhersko a poľská otázka za prvú svetovú válku*. Praha: Karolinum, 2006, s. 24-25, 93-98

³⁹⁵ PETROVIČOVÁ, E. Štátnik a politik Milan Hodža. In. *Studia Politica Slovaca*. [online]. [citované 22. 8. 2022] Dostupné na: https://www.sav.sk/journals/uploads/04121409SPS_1_2009_E%20Petrovicova.pdf, str. 78

rovnoprávnym postavením všetkých národov a podieľaním sa jednotlivých národov na správe verejných vecí.³⁹⁶

V roku 1914 predstavil neskorší predseda vlády ČSR Karel Křamár pomerne odvážnu a v konečnom dôsledku aj nereálnu víziu usporiadania vzťahov v strednej a východnej Európe. Jeho projekt Slovenskej ríše počítal s vedúcou úlohou Ruska a mal zahrňovať ruskú ríšu, kráľovstvo poľské, kráľovstvo české, cárstvo bulharské, kráľovstvo srbské a kráľovstvo čiernohorské, pričom hlavou tohto obrovského štátneho útvaru mal byť ruský cár.³⁹⁷ Viacero koncepcií povojnového usporiadania stredoeurópskeho priestoru predstavil v priebehu 1. svetovej vojny aj T.G. Masaryk.³⁹⁸ V rámci diskusií a predstáv o povojnovom usporiadaní Slovenska sa počas 1. svetovej vojny rozvinula aj koncepcia spoločného česko-slovensko-poľského štátu.³⁹⁹ K užšiemu vzťahu s Poľskom sa prikláňala časť amerických Slovákov, ale aj politik Kornel Stodola.⁴⁰⁰ Avšak takéto riešenie sa nestretlo s väčším ohlasom.

Od polovice 19. storočia vznikali vo väčšom množstve aj rôzne koncepcie a vízie poľských predstaviteľov. Líšili sa od minimalistických cez pomerne reálne až po maximalistické. Koncepcia Cz. Jankowského z roku 1914 vychádzala z kompaktného poľského osídlenia. Naproti tomu predstava, ktorú prezentoval v roku 1912 J. Smoleński, počítala s Poľskom ako s geografickým celkom rozprestierajúcim sa medzi Baltským morom, Karpatami a Čiernym morom, siahajúcim na východe ku Dnepru a Dvine. Poľský štát v takýchto rozmeroch by presahoval rozlohu

³⁹⁶ TAUCHEN, J. Milan Hodža a jeho koncepcie stredoeurópskej integrácie. In. *Interakcie českého a evropského práva*. [online]. [citované 22. 8. 2022] Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/interakce2009/files/prispevky/Tauchen.pdf>, str. 440

³⁹⁷ GALANDAUER, J. *Vznik Československé republiky 1918*. Praha: Svoboda, 1988, s. 21-27

³⁹⁸ Bližšie vid': GALANDAUER, J. *Vznik Československé republiky 1918*. Praha: Svoboda, 1988, s. 37-41

³⁹⁹ VAŇA, I. Česká a slovenská politická reprezentácia a jej názory na povojnové štátoprávne usporiadanie strednej Európy. In. ŠTENPIEN, E.(eds.) – PIŠTEJOVÁ, L.(eds.) – SVATUŠKA, I. (eds.). *1. svetová vojna a jej dôsledky v štátoprávnej rovine. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2022, s. 383 – 402, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/e-publikacie-volne-pristupne/1724-svetova-vojna-a-jej-dosledky-v-statopravnej-rovine>

⁴⁰⁰ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 19

milión km².⁴⁰¹ Avšak väčšina poľských etnografov, politikov, ale aj historikov počítala s obnovením Poľska v hraniciach spred delení Poľska. Delenia boli podľa nich len neplatné a nanútené udalosti bez etického základu a obnovenie Poľska v jeho historických hraniciach by bolo nápravou historickej nespravodlivosti.⁴⁰² Iní zase videli riešenie vo federatívnom usporiadaní Poľska. Reálnejšie predstavy vychádzali z etnickej štruktúry obyvateľstva (podiel poľskej národnosti) kombinovanej s konfesiou (východné hranice katolíckej kultúry).⁴⁰³

Viacerí poľskí historici, etnografovia alebo politici počítali vo svojich predstavách aj s oblasťou Oravy a Spiša. Poľskosť týchto území sa snažili posilniť tzv. „buditeľskou akciou“, v rámci ktorej dochádzalo k vytváraniu poľských knižníc alebo rozširovaniu poľskej tlače na území Oravy a Spiša. Medzi významných „buditeľov“ patrili krakovský advokát Julian Jerzy Teisseyre a jeho kolega F. Wojciechowski, ktorí založili *Kolo Spizowe*. Vplyvom buditeľskej akcie získala poľská strana viacerých podporovateľov myšlienky poľskosti Spiša a Oravy aj na území severného Uhorska. Jedným z nich bol oravský farár Ferdynand Machay, ktorý vo svojom diele *Moja droga do Polski* uvádza, že sa cítil byť ako Slovak aj ako Uhor ale až vplyvom buditeľskej akcie sa priklonil k Poľsku.⁴⁰⁴ Azda najvýznamnejšou osobnosťou buditeľskej akcie sa stal lekár Jan Bednarski pôsobiaci v Nowom Targu, ktorý už v roku 1911 vydal brožúru s názvom *Co my za jedni*,⁴⁰⁵ v ktorej hovoril o útlaku Poliakov v Uhorsku. K jeho ďalším činnostiam patrilo distribuovanie poľských kníh a kalendárov, zabezpečovanie bezplatného štúdia a

⁴⁰¹ IŠTOK, R. Dilemy poľského geopolitického myslenia v rokoch 1850 až 1939. In. *Folia geographica 4, Ročník XXXV*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2001, s. 139

⁴⁰² EBERHARDT, P. Zasięg terytorialny Polski w koncepcjach badaczy polskich (1864 - 1921). In. *Przegląd geograficzny*, roč. 71, 1-2/1999, s. 3-25

⁴⁰³ Bližšie viď napr.: IŠTOK, R. Dilemy poľského geopolitického myslenia v rokoch 1850 až 1939. In. *Folia geographica 4, Ročník XXXV*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2001, s. 139

⁴⁰⁴ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Poľský záujem o Spiš v období Veľkej vojny. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša. XXII 2014*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2014, s. 219 - 222

⁴⁰⁵ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 28

ubytovania v Novom Targu pre mládež zo Spiša a Oravy a organizovanie výletov do poľských miest.⁴⁰⁶

V priebehu Veľkej vojny narástala aktivita poľskej inteligencie, ktorá sa snažila posilniť myšlienku poľskosti Spiša. Posledný októbrový deň roku 1918 vznikla špeciálna spišsko-oravská komisia, ktorej hlavnou úlohou malo byť vypracovanie hlavných argumentov na posilnenie poľských teritoriálnych požiadaviek v oblasti severného Uhorska.⁴⁰⁷ Argumentácia sa opierala najmä o historické⁴⁰⁸ a etnografické hľadisko.⁴⁰⁹ Názory poľských etnografov, historikov a politikov podporovala aj poľská tlač, ktorá písalo o 300 000 Poliakov žijúcich v Hornom Uhorsku.⁴¹⁰

Záujem o územie Oravy a Spiša sa snažilo Poľsko posilniť začiatkom novembra 1918 aj použitím vojenskej sily. Poľsko využilo na svoj „vpád“ na územie bývalého Uhorska najmä chaotický stav, ktorý nastal v súvislosti so zánikom Rakúsko-Uhorska a následným vznikom československého štátu. Ako prvá bola Poľskom obsadená obec Lechnica, v ktorej sa nachádzali sklady vojenského materiálu. K jej obsadeniu došlo 8. novembra 1918. V priebehu prvej polovice decembra 1918 došlo na Spiši ešte k obsadeniu Starej Ľubovne, Kežmarku, Podolínca a ďalších miest a obcí.⁴¹¹ V prvej polovici novembra 1918 vstúpilo poľské vojsko aj na územie Oravy a na

⁴⁰⁶ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

⁴⁰⁷ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Poľský záujem o Spiš v období Veľkej vojny. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XXII 2014.* Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2014, s. 222-229

⁴⁰⁸ Bližšie viď: HOMZA, M. - SROKA, S. A. *Štúdie z dejín stredovekého Spiša.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 1998, s.38. alebo: MARCINOWSKA, M. Nález a publikovanie kópie traktátu Stanislava Heraklia Lubomirského. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XX 2012.* Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2012, s. 73.

⁴⁰⁹ Bližšie viď: PAVLIK, E. Poľské vplyvy a Spišská Magura. In. BADÍK, M.(eds.) – KRÁL, K.(eds.) – PAVLIK, E.(eds.). *Spiš. Vlastivedný zborník 2.* Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1968, s. 109-122. alebo: LAINCZ, E. Vpád poľskej armády na územie Česko-Slovenska v rokoch 1918-1919 a snahy o pripojenie Spiša k Poľsku. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015.* Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s.7. alebo: HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920).* Bratislava: VEDA, 2011, s. 317

⁴¹⁰ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920).* Bratislava: VEDA, 2011, s. 310

⁴¹¹ JAKUBEC, P. Rozpad habsburskej monarchie a počiatky československo-poľského sporu o priebeh hraničnej čiary na Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XVII 2009.* Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2009, s. 232-233

podnet rímskokatolíckeho farára v Jablonke Ferdinanda Machaya začalo zaberat' tamojšie obce pre poľský štát.⁴¹² Obsadzovanie sa nezaobišlo bez strelby.⁴¹³ V obci Polhora sa obyvateľstvo proti poľskému postupu vzbúrilo, čo si vyžiadalo 6 mŕtvych a viacero zranených.⁴¹⁴

Na zastavenie postupu poľského vojska bola vytvorená skupina, na ktorej čele stál pplk. Arnošť Hrbenský. Pplk. Hrbenský 15. decembra 1918 obsadil Poprad odkiaľ korigoval ďalší postup, ktorý bol pomerne úspešný, no predsa, dochádzalo k určitým komplikáciám.⁴¹⁵ Poľské vojsko nakoniec po menších potýčkach ustúpilo až k Podolíncu.⁴¹⁶ V období medzi 17. -23. decembrom 1918 došlo medzi poľskými a československými jednotkami k ďalším ozbrojeným potýčkam.⁴¹⁷ Keďže ani jedna zo zúčastnených strán nemala záujem na opakovaní podobných konfliktov, dohodla sa 24. decembra v Poprade lokálna dočasná demarkačná čiara.⁴¹⁸ Taktó určená demarkačná čiara ostala v platnosti až do 14. januára 1919, kedy sa poľské jednotky stiahli za hranice Slovenska (bývalého Uhorska).⁴¹⁹

Otázku hraníc neobišla vo svojich článkoch ani slovenská tlač. Koncom mája 1919 vyšiel v periodiku Národné noviny celý rád

⁴¹² JAKUBEC, P. Rozpad habsburskej monarchie a počiatky československo-poľského sporu o priebeh hraničnej čiary na Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XVII 2009*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2009, s. 232

⁴¹³ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 30

⁴¹⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 310-311

⁴¹⁵ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 72

⁴¹⁶ LAINCZ, E. Vpád poľskej armády na územie Česko-Slovenska v rokoch 1918-1919 a snahy o pripojenie Spiša k Poľsku. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 11

⁴¹⁷ VAŇA, I. Prvá svetová vojna a jej vplyv na severnú hranicu Uhorska. In. ŠTENPIEN, E.(eds.) – SVATUŠKA, I.(eds.) *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2021, s. 317-329, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1554-100-rokov-trianonskej-zmluvy-diplomacia-stat-a-pravo-na-prelome-storoci>

⁴¹⁸ LAINCZ, E. Vpád poľskej armády na územie Česko-Slovenska v rokoch 1918-1919 a snahy o pripojenie Spiša k Poľsku. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 13

⁴¹⁹ MURCKO, M. Vznik Československa a okres Stará Ľubovňa. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. VII-VIII 1999/2000*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2001, s. 152

článkov venujúcich sa slovensko-poľskej hraničnej problematike. Ivan Thurzo, jeden s redaktorov písal: „*A terajší nový poľský štát, hoci ešte ani neprestal pôrodné bóle, už má sto chutí pobiť sa s každým, kto mu do cesty príde. Nie dosť na tom, že musí si územie brániť proti bolševickým zájezdom a zaistovať si sliezsko-poznansko-pruské kraje, ale pochyťí sa za pasy i s Ukrajinou, má rozpory s Litovci, vystiera ruku po Bielorusku a – keby koľko-toľko nerešpektoval Dohodu – oddal by sa s chuťou i do nás. Takýto je smer dnešnej poľskej diplomacie.*“⁴²⁰

Tak „buditeľská akcia“ ako aj snaha o vojenské obsadenie územia Spiša a Oravy, nepriniesla Poľsku požadovaný úspech. Väčšina obyvateľov dotknutého územia trvala na svojom: „*My sme Slováci a nechceme mať nič spoločného s Maďarmi. My ani k Poliakom nechceme sa pripojiť. My sme verní česko-slovenskému štátu.*“⁴²¹ Zápas o oblasť severného Spiša a hornej Oravy sa tak preniesol na diplomatické pole.

3.1 Diplomatické riešenie poľsko-slovenskej pohraničnej otázky po 1. svetovej vojne

Koniec Veľkej vojny znamenal aj koniec snáh a nádejí Ústredných mocností vytvoriť z Poľska vojenský, hospodársky aj ekonomický závislý štát. Všetky tri celky, ktoré si na konci 18. storočia rozdelili územie Poľska sa po Veľkej vojne ocitli v zložitej nezavidiahodnej situácii. Ruská armáda bola vytlačená z územia Poľska už v priebehu vojny a Ústredné mocnosti na konci vojny stáli na strane porazených. Rakúsko-uhorská monarchia sa rozpadla a do úvahy teda neprichádzalo ani austropoľské riešenie. Na území Poľska sa vytvorilo politické vákuum, ktoré využil poľský národ na vytvorenie samostatného znovuobnoveného štátu.

Poľsko sa ale neuspokojilo s ohraničenosťou svojho územia a skrze zaberanie sporných území dosahovalo v roku 1921 takmer dvakrát väčšiu rozlohu ako predpokladala mierová konferencia.⁴²²

⁴²⁰ *Národné noviny*, 24.5. 1919, č. 119, s. 1

⁴²¹ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Spoločensko-geopolitické zmeny na Zamagurí v roku 1918 a ich konzekvencie pre ďalší vývoj v oblasti. In. SOJÁK, M. – ŽIFČÁK, F. (eds.). *Z minulosti Spiša*. XXVII/2019.

Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2019, s. 197

⁴²² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 308

Na území Slovenska však Poľsko vojenský neuspelo a preto sa boj presunul na diplomatické pole. Ani diplomatické riešenia však nemuselo znamenať, a ani neznamenalo, spravodlivé usporiadanie pomerov v období po 1. svetovej vojne. Profesor J. Klimko vo svojej knihe píše, že rokovania na mierovej konferencii predstavovali mocenský boj s cieľom kodifikácie vojenských výsledkov, a nie platformu spravodlivého rozdelenia Európy s dostatočným systémom záruk rešpektovania základných princípov⁴²³ medzinárodného práva.⁴²⁴

3.2 Mierová konferencia a postoj Československej a Poľskej republiky k spornému územiu

Predtým ako sa bližšie zameriame na diplomatické riešenie spornej hraničnej otázky, je potrebné si definovať a vysvetliť právne postavenie Poľska a Československa na mierovej konferencii. Pre oba spomenuté štáty, rovnako ako pre Juhosláviu, bol rozpad rakúsko-uhorskej monarchie smerodajnou právnou skutočnosťou, v dôsledku čoho sa nadobudnutie štátneho územia kvalifikovalo ako nadobudnutie cestou originárnou, resp. prvotnou. Československo sa preto z tohto titulu zúčastňovalo na mierovej konferencii v Paríži ako kompetentný štát a v mierových zmluvách vystupovalo Československo ako zmluvná strana.⁴²⁵

Pri uplatňovaní československých územných požiadaviek sa spočiatku argumentovalo dvoma odlišnými kritériami. Prvým, ktoré sa zdôrazňovalo na území bývalého Predlitavska, bolo zachovanie kontinuity s dovtedajšími štátnymi hranicami medzi Rakúsko-Uhorskom a jeho susedmi na základe rešpektovania historických hraníc. Druhým kritériom, ktoré malo byť rozhodujúce pri riešení územných požiadaviek na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi, bolo

⁴²³ Bližšie aj: VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴²⁴ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 71

⁴²⁵ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 103

zachovávanie princípu seaurčenia.⁴²⁶ Neskôr sa opierala aj argumentáciu ohľadom Slovenska o historický princíp - rešpektovanie historickej uhorskej štátnej hranice. Československí predstavitelia kladli dôraz aj na prirodzenú hranicu, ktorá je určená Karpatami.⁴²⁷

Riešenie spornej hraničnej otázky diplomatickou cestou malo omnoho dlhšie trvanie ako vyššie spomínané vojenské snahy Poľska o získanie predmetného územia. Uhorsko-poľská hranica síce predstavovala jednu z najstabilnejších línií v strednej Európe a predpokladalo sa, že takouto ostane aj v budúcnosti, avšak počas prvej svetovej vojny sa do popredia dostával čoraz väčší záujem Poľska o oblasť Spiša a Oravy a v tlači sa koncom vojny začínajú dokonca objavovať články o 300 000 Poliakov žijúcich (najmä) na Orave a Spiši.⁴²⁸

Poľská strana sa snažila svoju argumentáciu podporovať aj zakladaním rôznych spolkov, ktoré vypracovávali memorandá, prípadne zasielali poľským úradom rôzne prosby. Jedným z týchto spolkov bol *Komitet Narodowy obrony Spiesza, Orawy, Czadcy i Podhala*. Spolok zaslal vo februári 1919 *Polskiemu Komitetu Narodowemu* v Paríži „horúcu prosbu“, v ktorej žiadal podniknutie akcie na záchranu 150 000 čisto poľských obyvateľov na území Oravy a Spiša, aby sa spravilo všetko pre udržanie týchto oblastí v zjednotenej vlasti (Poľsku).⁴²⁹

Poľský záujem o časti Oravy, Spiša a okolie Čadce sa začal koncom februára 1919 objavovať aj na mierovej konferencii, pričom sa argumentovalo tým, že časti oravskej, spišskej a trenčianskej župy tvoria klin vrazený pomedzi Halič a Sliezske a ležia

⁴²⁶ KLIMKO, J. *Aspekty zo štátoprávnej histórie na území Slovenska a českých krajín v aktuálnych súvislostiach*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2020, s. 14

⁴²⁷ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴²⁸ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 309-310

⁴²⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 317

v prirodzených hraniciach Poľska. Zároveň vraj obýva toto územie poľské obyvateľstvo a preto sa žiada o jeho navrátenie Poľsku.⁴³⁰

Záujem Poľska o územie Spiša a Oravy bol prezentovaný aj v *petícii reprezentantov poľských obcí Spiša a Oravy* podanej mierovej konferencii. Petícia obsahovala aj nasledovnú pasáž: „*Spoločnou krvou, jazykom a náboženstvom, ako aj hospodárskymi záujmami, sme boli vždy zviazaní s Poľskom. Skutočnosť, že bola poľská armáda vyhnaná zo Spiša a Oravy, pociťujeme ako násilne pretrhnutie uvedených väzieb a súčasne sme odsúdení znášať útlak od Čechov. Do svetovej vojny nás utláčali Maďari. Ich štát sa snažil zničiť náš jazyk a národné cítenie a v súpisoch obyvateľstva uvádzal Poliakov ako Slovákov. Chceme sa spojiť a našou matkou - vlasťou.....Spiš a Orava sú integrálnou súčasťou veľkej provincie Podhalie a majú byť opäť spojené s pravlasťou. Chceme Tatry s ich kúpeľami, sanatóriami a žulou, ktorá sa nikde v Poľsku nenachádza v takom množstve a kvalite. Chceme v Tatrách urobiť národný park, čo by bez vrátenia týchto obcí Poľsku nebolo možné..... Chceme oživiť rybolov na Dunajci a Poprade. Chceme ťažiť vápenec na Orave, v Šaflaroch a Pieninách, podobne aj travertín vo Vyšných Ružbachoch. Prosíme misiu, aby nás vzala pod svoju bezprostrednú správu, lebo od 14. januára obyvateľstvo nemá pokoj od českej soldatesky a československej administratívy. Z kostolov a zo škôl sa odstrániła poľština, napádajú pokojných obyvateľov, znásilňujú ženy, robia rekvirácie, zatvárajú a deportujú, kolkujú československé koruny, hranicu urobili nepriechodnou, zabíjajú bezbranných..... Žiadame okamžitú evakuáciu českého vojska zo Spiša a Oravy, ktoré nám patria a jeho nahradenie poľským vojskom až do rozhodnutia parížskeho kongresu, ktorý potvrdí našu príslušnosť k Poľsku.*“⁴³¹

Domnienky Poľska o veľkom počte Poliakov žijúcich na severnom Slovensku neboli jediné dôvody poľského záujmu o tieto oblasti. Významnými sa stali aj hospodárske záujmy, najmä maďarsko-poľský obchod s východohaličskou naftou, ktorý bol pripojením Slovenska a Podkarpatskej Rusi k novému československému štátu ohrozený, keďže Maďarsko a Poľsko bezprostredne nesusedili. Hospodárske záujmy hrali významnú

⁴³⁰ KAMIŇSKI, M. *Konflikt polsko-czeski 1918-1921*. Varšava: Neriton, 2001, s. 94-95

⁴³¹ CHALUPECKÝ, I. Dokumenty k severným hraniciam Slovenska z rokov 1918-1920 v archíve Ministerstva zahraničných vecí v Paríži. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša. XVIII/2010*. Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2010, s. 183

úlohu aj pri spore o Těšinsko.⁴³² V spojitosti s týmito spornými územiami sa v literatúre objavuje téza o výmene oravských a spišských dedín za „těšínske uhlie.“⁴³³

Oprávnenosť poľských záujmov o územie Spiša a Oravy spochybňovali nielen československí politici ale aj predstavitelia dohodových mocností. V rozsiahlych teritoriálnych požiadavkách Poľska videli snahu o vytvorenie strategickej ofenzívnej hranice a pokus o ovládnutie horných tokov Popradu a Oravy, čím by si Poľsko otvorilo cestu do Dunajskej panvy. Hoc Poľsko neskôr od niektorých nárokov upustilo, no nezmierilo sa s ponechaním celého územia Oravy a Spiša Československej republike.⁴³⁴

Záujem Poľska o Spiš a Oravu možno teda vnímať vo viacerých rovinách. Zo strategického hľadiska by pripojenie Oravy a Spiša zabezpečilo utvorenie súvislého celku. Okolie Zakopaného a Nového Targu by tak nebolo vklínené medzi územie ČSR. Pri národohospodárskom hľadisku sa zdôrazňovalo odkázanie Podhalia na územie Spiša a Oravy, pričom Orava a Spiš boli podľa poľských názorov lepšie situované a lepšie sa tu darilo rôznym obilninám. Pri národohospodárskom hľadisku sa poukazuje aj na lesné bohatstvo a drevársky priemysel. Nakoniec sa v súvislosti s Vysokými Tatrami spomína zdravotnícke hľadisko.⁴³⁵

Otázka Spiša a Oravy nepredstavovala otázku, ktorá by sa pred mierovou konferenciou riešila samostatne, keďže na počiatku diplomatického riešenia spornej hraničnej otázky na území Spiša a Oravy stal spor o Těšinsko. Podľa dohody medzi poľskými a českými politikmi zo začiatku novembra 1918 ostala pod správou Poľska veľká časť těšínskeho uhoľného revíru ako aj časť košicko-bohumínskej železničnej trate. Začiatkom roku 1919 poľská

⁴³² VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴³³ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 22

⁴³⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 318

⁴³⁵ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 68-69

administratívna komisia pre Halič, Těšínske Sliezsko, Oravu a Spiš pripojila tieto územia štatútom k Poľsku. Poľská vláda sa snažila posilniť vplyv v tejto oblasti aj uskutočnením parlamentných volieb do varšavského národného zhromaždenia. Vykonanie volieb by znamenalo výkon štátnej správy na danom území a posilňovalo by to oprávnenosť poľských záujmov. Reakcia Československa mala vojenský charakter, čo vyústilo do tzv. sedemdňovej vojny v dňoch 23. – 31. januára 1919.

Následkom sedemdňovej vojny začala konať v spornej československo-poľskej otázke aj Rada desiatich. Dňa 29. januára si pozvala zmocnencov Československa a Poľska. Bolo dohodnuté prímerie a československé vojska sa museli stiahnuť za určenú demarkačnú čiaru.⁴³⁶ Československá delegácia (E. Beneš) prvýkrát vystúpila pred Najvyššou radou zloženou z desiatich členov dňa 29. 1. 1919 práve v súvislosti s požiadavkou o zaujatie stanoviska k československo-poľskej konfrontácii na Tešínsku. O necelý týždeň neskôr Beneš vo svojom vyše trojhodinovom prejave pred Radou hájil československé teritoriálne nároky a o československej otázke hovoril ako o európskom probléme.⁴³⁷

Československú delegáciu síce viedol vtedajší ministerský predseda K. Kramář, no rozhodujúce slovo na seba prevzal minister zahraničných vecí E. Beneš. Okrem nich tvorili československú delegáciu aj dr. Slávik, dr. Š. Osuský, dr. Dušek a ďalší predstavitelia, predovšetkým však odborníci pre sociálne, vojenské a hospodárske otázky.⁴³⁸ Československá delegácia podala na mierovej konferencii svoje požiadavky vo forme dvanástich písomne vypracovaných memoránd. Územia Slovenska sa týkalo najmä memorandum č. 5 s názvom Slovensko. Územné nároky na Slovensku.⁴³⁹ Podľa Memoranda žilo na Slovensku 2 a pol milióna Slovákov z celkového počtu 3 milióny obyvateľov. Zdôrazňoval sa aj vysoký počet Slovákov žijúcich v Spojených štátoch amerických (

⁴³⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 315-316

⁴³⁷ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 102

⁴³⁸ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 70

⁴³⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 110

okolo 700 000)⁴⁴⁰, ktorí by sa (vraj) po uznaní samostatného Česko-Slovenska vrátili späť.⁴⁴¹

Rada na účel stanovenia poľských hraníc ustanovila Výbor (komisiu) pre poľské záležitosti. Na Radu boli predvolaní československý minister zahraničných vecí Edvard Beneš a za Poľsko Roman Dmowski.⁴⁴² Rovnako existovala aj komisia pre česko-slovenské záležitosti,⁴⁴³ ktorej členmi boli sir Harold Nicolson a sir Joseph Cook za Veľkú Britániu, profesor Charles Seymour za USA (neskôr ďalší), Laroche a Jules Cambon za Francúzsko, Stranieri a Marcus Salvago Raggi za Taliansko.⁴⁴⁴

Úlohou Komisie pre československé záležitosti malo byť preskúmanie všetkých územných nárokov československej delegácie a ich následné predloženie Najvyššej rade na konečné schválenie. Na zasadnutí Komisie, ktorému predsedal zástupca Francúzska Jules Cambon koncom februára 1919, uznali všetci členovia Komisie zásadu rešpektovania historických hraníc ako východisko pre ďalší postup.⁴⁴⁵

Postupne však aj v samotnej Komisii dochádzalo medzi predstaviteľmi veľmoci k výraznejším názorovým rozporom. Francúzsko požadovalo, aby sa pri vymedzovaní územia jednotlivých štátov prihliadalo na strategické faktory. Naproti tomu americká argumentácia sa opierala o priorizovanie etnického princípu, v čom predseda Komisie Cambon videl nezaujím

⁴⁴⁰ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴⁴¹ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 80

⁴⁴² JAKUBEC, P. Spiš na Parížskej mierovej konferencii (1919 – 1920). In CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XVIII/2010*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2010, s. 51

⁴⁴³ Komisia bola oficiálne ustanovená dňa 27. 2. 1919 a jej predsedom sa stal zástupca Francúzska Jules Cambon. Francúz stal rovnako aj na čele podvýboru tejto komisie. In. KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 75

⁴⁴⁴ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

⁴⁴⁵ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 102

americkej strany o bezpečnosť v Európe. Celý problém sa napokon postúpil na vyriešenie Rade ministrov zahraničných vecí. Cambon prezentoval svoje tvrdenia aj pred Radou ministrov zahraničných vecí a to slovami: „*Veľký význam sa musí klásť aj na ekonomické a strategické faktory, lebo vytvorenie čisto etnickej, resp. rasovej hranice by zanechalo Československo bezmocné a ekonomicky oklieštené.*“⁴⁴⁶

Poľsko predložilo nielen požiadavky týkajúce sa Těšínska, ale aj severných oblastí Slovenska. Potrebu uzatvorenia československo-poľskej dohody odôvodňovali vytvorením spoločnej bariéry proti Nemecku, pričom požadovali rozhraničenie na etnografickom princípe. Predstavitelia Dohodových mocností zastavali stanovisko, aby sa hranica na Orave nemenila, na Spiši, aby Poľsku pripadli obce obývané väčšinou poľskej národnosti. Československo vo svojich memorandách zase žiadalo ponechať historickú uhorskú štátnu hranicu, čo odzrkadľovalo historický princíp. Ešte v prvej polovici roku 1919 prevládal u zástupcov Československa na mierovej konferencii optimistický prístup k otázke poľských nárokov na Oravu a Spiš. Predpokladalo sa, že hranica ostane na bývalej severnej uhorskej hranici.⁴⁴⁷ Vo svojom stanovisku k otázke Spiša a Oravy slovenská politická reprezentácia uvádzala: „*Bezzákladné ašpirácie poľské na severné kraje župy Trenčianskej, Oravskej a Spišskej, ktoré od vekov sú súčasťou Slovenska, odmietame čo najrozhodnejšie, lebo územie, ktoré žiada poľský imperializmus tvoria so Slovenskom geografický celok a obyvateľstvo po stránke etnografickej, kultúrou a politickým zmysľaním je so slovenským ľudom nerozlučne spojené.*“⁴⁴⁸

Poľská delegácia predstavila na mierovej konferencii aj závery významného poľského geografa E. Romera, ktorý ich prezentoval už v roku 1916 vo svojej práci "*Wojenno-polityczna mapa Polski*" vydanéj v Ľvove. V práci vyznačil poľské etnické územie (okresy kde prevažovalo poľské obyvateľstvo) a poľské sféry záujmov. Išlo o orientačné vymedzenie územia, ktoré malo

⁴⁴⁶ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 75

⁴⁴⁷ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 65

⁴⁴⁸ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 203

pripadnúť Poľsku,⁴⁴⁹ pričom istá časť Tešínska ale aj územia Oravy a Spiša bola vyšrafovaná ako sféra záujmu.⁴⁵⁰

Snahy o posilňovanie myšlienky poľskosti Spiša a Oravy medzi poľskými politikmi a inteligenciou neutíchali ani v prvých mesiacoch roku 1919. Vo februári vznikol na tento účel v Krakove už vyššie spomínaný *Narodowy Komitet Obrony Spisza, Orawy, Czadeckiego i Podhala*. V polovici marca zorganizoval tento výbor stretnutie všetkých spišsko-oravských spolkov, kde sa mal dohodnúť ďalší postup. V marci takisto vznikla aj spišsko-oravská delegácia, ktorá sa mala zasadzovať za pripojenie Oravy a Spiša k Poľsku. Na jej čele stal F. Machay, ktorého dopĺňal Rouppert. Delegácia absolvovala viacero stretnutí – s členom anglickej misie v Poľsku, s poľským ministrom zahraničných vecí. V Paríži sa stali súčasťou poľskej tešínsko-spišsko-oravskej sekcie a dostali sa až k americkému prezidentovi W. Wilsonovi.

Keďže Najvyššia rada nedospelo k riešeniu československo-poľskej pohraničnej otázky ani na rokovaníach v máji 1919, vyzvala strany hraničného sporu, aby sa pokúsili dohodnúť formou vzájomných jednaní.⁴⁵¹ Koncom mája 1919 sa v Prahe uskutočnilo stretnutie československého prezidenta Masaryka a poľského premiéra Paderewského. E. Beneš vo svojich listoch T. G. Masarykovi charakterizoval poľského premiéra Paderewského ako dobrého a poctivého človeka, avšak slabého a politicky neskúseného, ktorý neodolá prvému nárazu. Predstavitelia oboch štátov prezentovali na stretnutí svoje odlišné stanoviská. Prezident Masaryk prvýkrát pripustil rezignáciu Československa na časti Oravy a Spiša. Na základe výziev Mierovej konferencie sa na tomto stretnutí dohodlo vytvorenie československo-poľskej komisie, ktorá má pokračovať v ďalších jednaniach a za miesto jej stretnutia sa stanovil Krakov.

⁴⁴⁹ IŠTOK, R. Dilemy poľského geopolitického myslenia v rokoch 1850 až 1939. In. *Folia geographica 4, Ročník XXXV*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2001, s. 139

⁴⁵⁰ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴⁵¹ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 31-32

Na čele československej delegácie stal Bedřich Štěpánek, vedúci pracovník Ministerstva zahraničných vecí. V československej delegácii nebol žiadny Slováč, preto sa komisia označovala ako česko-poľská. Poľská delegácia kládla dôraz, aby mali obe komisie vo svojich radoch aj poslancecké zastúpenie. Mierová konferencia požadovala rýchle skončenie jednaní. Po urgencii zo strany mierovej konferencie sa prvé rokovania komisie uskutočnili 21. júla 1919 pod predsedníctvom S. Grabského, predsedu zahraničného výboru poľského snemu. Na rokovaníach komisie sa nemohla zúčastňovať tlač.

Poľská delegácia sa deň pred začiatkom činnosti komisie dohodla o oddelenom riešení otázky Těšínska a otázky Oravy a Spiša. Avšak československá delegácia nemala mandát rokovať aj o Spiši a Orave, a preto sa prešlo v prvom rade k riešeniu otázky Těšínska, kde poľská strana žiadala vykonanie plebiscitu, s čím československá strana nesúhlasila. Poľská delegácia vnímala plebiscit ako dôkladné a zodpovedné potvrdenie vôle obyvateľstva. Podľa československej delegácie by sa zorganizovaním plebiscitu iba rozpútali vášne. František Sís, ako jeden z členov československej delegácie, prezentoval dokonca tvrdenie, že pred etnografickým princípom stoja strategické, geografické a ekonomické elementy.⁴⁵² Na rokovaníach sa prezentovala aj predstava vzniku silnej poľsko-česko-juhoslovanskej priehrady s antinemeckým zameraním.⁴⁵³

Keďže sa v prvých dňoch rokovaní nepodarilo sporné otázky vyriešiť, požiadali obe strany mierovú komisiu o možnosť predĺžiť rokovanie Komise o 10 dní (pôvodný termín bol 25. júla). Poľsko i naďalej trvalo na svojom stanovisku vyriešiť spornej otázky plebiscitom. K vyriešeniu sporu neprispelo ani vytvorenie Subkomisie, v ktorej boli dvaja zástupcovia oboch delegácií. Poľský delegát prezentoval názor, že subkomisia by sa mala zaoberať aj otázkou Spiša a Oravy.

Posledné rokovanie komisie sa uskutočnilo 29. júla 1919, avšak bez pozitívneho výsledku. Poľská strana vnímala účasť československej delegácie na rokovaníach iba ako demonštráciu dobrej vôle pred dohodovými mocnosťami. Na rokovaníach komisie v Krakove sa však prvýkrát predstavilo riešenie sporných otázok plebiscitom a poľská strana prvýkrát oficiálne oznámila

⁴⁵² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 321-322

⁴⁵³ KAMIŇSKI, M. *Konflikt polsko-czeski 1918-1921*. Varšava: Neriton, 2001, s. 172

Československu svoju snahu o získanie určitých území na Orave a Spiši.

E. Beneš už od začiatku nevidel v krakovských rokovaniach zmysel a nepredpokladal, že práve tieto vyriešia spornú otázku.⁴⁵⁴ V listoch Masarykovi vyjadril presvedčenie, že v Krakove nedôjde k žiadnej dohode a rokovania môžu iba zhoršiť pozíciu Československej republiky v Paríži.⁴⁵⁵

Pozrime sa aspoň v krátkosti na postoje československých elít a ich vnímanie otázky Těšínska, Oravy a Spiša. Medzi československými politickými predstaviteľmi panoval dlho v otázke Spiša a Oravy optimizmus. Svedčia o tom aj správy F. Houdeka, člena čl. mierovej delegácie v Paríži. Ešte v priebehu marca 1919 informoval Houdek ministra V. Šrobára o nárokoch Poľska. Zároveň píše, že Poliakom sa sotva prizná právo na toto územie a nedostanú v žiadnom prípade ani územie Spiša a ani Oravy.⁴⁵⁶ Podobné informácie prichádzali z Paríža v prvej polovici roku 1919 aj od E. Beneša, ktorý Masarykovi adresoval správu: „*O Spiši a Oravě vůbec na konferencii se nemluví a nejedná.*“

Začiatkom augusta E. Beneš vo svojom telegrafe prvýkrát začal pripúšťať aj ústupky na území Slovenska. Prejavil názor, že je lepšie nechať si vnútiť rozhodnutie mierovej konferencie, ako súhlasiť s konaním plebiscitu. Podobný postoj k plebiscitu mal aj prezident Masaryk. Poukazoval najmä na silnú agitáciu, ba až teror, zo strany Poľska na predmetnom území.⁴⁵⁷ Vo svojom stanovisku k riešeniu otázky Těšínska, Oravy a Spiša Masaryk píše: „*a) vůbec nestojíme na exkluzívním nacionalismu. My od počátku stojíme na stejném programu. Poláci mění podle okolností všechny zásady: zde jsou nacionalisté – tam historikové... b) Plebiscit bez ceny, když obyvatelstvo teď delší dobu pod agitací a přímo terrorem Poláků*“ vo svojom liste Benešovi ďalej píše: „*Polská propaganda sama vytýka*

⁴⁵⁴ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴⁵⁵ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 321-323

⁴⁵⁶ HRONSKÝ, M. *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*. Bratislava: NLC - Dom slovenskej literatúry, 1998, s. 209

⁴⁵⁷ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 321-32

Varšavě, že nevěděli o Oravě a Spiši. A tam plebiscit nechtějí! U mně bylo 28 vesnic z pohraničí a jsou proti připojení..⁴⁵⁸ V priebehu augusta písal Beneš Masarykovi, že časť Spiša je už stratená a žiadajú sa aj malé zmeny na Orave, avšak pokúsi sa tieto územia ešte zachrániť, aj keď s istotou stratí Československá republika 12 000 ľudí.⁴⁵⁹

Hoc v prvých mesiacoch rokovaní mierovej konferencie vyzerala situácia pre Československo nádejne, v priebehu leta 1919 sa toto postupne začalo meniť. Americká delegácia požadovala uskutočnenie plebiscitu a rešpektovanie etnografického princípu. Beneš informoval Masaryka o pre ČSR zhoršujúcom sa priebehu rokovaní a žiadal o rozhodnutie, ako má ďalej postupovať. Prezident mu vo svojej odpovedi zdôraznil význam těšinských uhoľných území pre ČSR. V otázke Oravy a Spiša pripustil, že Poľsku môžu byť odstúpené iba etnografický poľské územie. Otázka Oravy a Spiša sa na rokovaníach Rady postupne stala poriadenu otázkou Těšinska a venovala sa jej omnoho menšia pozornosť. Jedným z dôvodov čoraz väčšej podpory záujmov Poľska zo strany mierovej konferencie mohla byť aj snaha západných mocností o vytvorenie akejsi hrádze vo východnej Európe.⁴⁶⁰

Expanzné snahy poľského štátu, či už vojenské alebo diplomatické, ktorými sa snažili Poliaci získať značné územia na území Slovenska sa dostali aj pod ostrú kritiku slovenských periodík. Spomedzi nich možno spomenúť *Narodnie noviny*, okolo ktorých sa sústredila slovenská národne orientovaná politická reprezentácia. Autori novinových článkov kritizovali okrem iného aj blízkosť a sympatie medzi Poľskom a Maďarskom.⁴⁶¹ V článku z augusta 1919 sa písalo: „*Poľská žurnalistika ako posedlá bije do Čechov vyslovujúc sa otvorene, že s Čechmi možno sa pokonávať iba železom a aby táto úplná výpoveď bola zraniteľnejšia, verejne propaguje sa myšlienka, aby v boji proti bludným požiadavkám českým cez Karpaty podala sa priateľská ruka obrodeneému Maďarsku, ktoré už zmylo svoju vinu.*“⁴⁶²

⁴⁵⁸ ŠOLLE, Z. *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednání v roce 1919, část I – II*. Praha: Archiv AV ČR, 1993, s. 330-331

⁴⁵⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 327

⁴⁶⁰ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 328-330

⁴⁶¹ ROGUL'OVÁ, J. *Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách*. In: *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 117

⁴⁶² *Národné noviny*, 17. 8. 1919, č. 188, s. 1

Bolo by však chybou konštatovať, že Národné noviny sa vyjadrovali k Poľsku a k otázke slovensko-poľskej hranice iba kriticky. Postupný prechod od snahy o vojenské vyriešenie sporu k bilaterálnym rokovaniam a diplomatickým riešeniam sa odrazil aj v niektorých článkoch Národných novín. Dôraz sa v článkoch kládol najmä na skutočnosť, že otázka sporného severného pohraničia sa má vyriešiť vzájomnou dohodou. V podobnom duchu apelovali autori prostredníctvom článkov aj na kompetentných česko-slovenských politikov a požadovali zabezpečenie priateľského pomeru medzi Poľskom a Česko-Slovenskom.⁴⁶³

Príkladom článku ladeného v pozitívnom duchu je príspevok s názvom „*Za bratstvo poľsko-slovenské*“, ktorého autorom bol redaktor Národných novín Andrej Mihal. V článku sa píše: „*Naša Česko-Slovenská republika, ako západný výbežok slaviansky, z troch strán obkolesený morom nepriateľského živlu, Poľskom opiera sa o mohutnú východnú slovanskú rodinu. A teraz po spojení Poliakov s Rumunmi, Poľsko nás spojuje bezprostredne s veľkým bratom Rusom. A preto na sblíženie Poľska a Česko-Slovenska čakajú veľké krásne úlohy. S nekonečnou radosťou môžeme konštatovať z udalostí posledných týždňov a dní, že naše zbratrenie s Poliakom nebude len snom, ale bude ono i skutočnosťou, lebo skutočnosťou musí byť. V tešínskej otázke musíme si navzájom v niečom ustúpiť. Pre niekoľko baní a dedín nesmieme obetovať a na kocku stavať nesmieme výhody, plynúce nám i Poliakom zo vzájomného dobroprajného priateľstva.*“⁴⁶⁴ Už vyššie spomínaný Ivan Thurzo zase žiadal, aby sa zabránilo „*rinčaniu zbraní na spornom území.*“⁴⁶⁵ Najmä prvý článok však pôsobí fantazijne a autor pravdepodobne nepredpokladá, že k územným korektúram by došlo v prospech Poľska aj na území Slovenska.⁴⁶⁶

⁴⁶³ ROGULOVÁ, J. Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách. In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 117

⁴⁶⁴ Národné noviny 22.6. 1919, č. 141, s. 1

⁴⁶⁵ Národné noviny 17.8. 1919, č. 188, s. 1

⁴⁶⁶ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

3.3 Rozhodnutie o plebiscite

Neúspech vzájomných československo-poľských rokovaní znamenal posunutie slovensko-poľskej hraničnej otázky opäť pred mierovú konferenciu. Úlohou E. Beneša ako československého zástupcu a Paderewského ako zástupcu poľského bolo vopred dohodnúť, v akej forme predložia spornú vec pred mierovú konferenciu.⁴⁶⁷ Opäť teda začala činnosť Komisia pre československé záležitosti, rovnako aj Komisia pre poľské záležitosti. Obe komisie si už skôr vytvorili podkomisiu pre záležitosti Tešína a Oravy, ktorá v priebehu augusta vypočula poľských aj československých delegátov prezentujúcich svoje záujmy. Poľskí delegáti si pri vypočutí nárokovali aj časti Oravy a Spiša. Beneš zase argumentoval historicko-právnymi a hospodárskymi dôvodmi.

V správe z polovice augusta 1919 Beneš písal o strate malej časti Spiša. Zdôrazňoval však, že všetko závisí od nálad jednotlivých predstaviteľov mocností, pretože zatiaľčo Francúzsko zastáva postoj značne naklonený československým záujmom, americká delegácia zastáva riešenie formou plebiscitu a talianska sa stavia proti aspiráciám ČSR. Spomedzi ďalších dvoch delegácií sa tá anglická prezentuje častokrát váhavými vyjadreniami a japonská sa pridáva k názorom väčšiny. Takéto boli závery Beneša, ktoré sa pomerne skoro ukázali ako nesprávne odhadnuté. V ďalších augustových dňoch sa na mierovej konferencii na zasadnutiach Komisie pre česko-slovenské záležitosti a Komisie pre poľské záležitosti do popredia dostal návrh pričleniť už aj isté územie severnej Oravy. Začiatkom septembra 1919 sa tento návrh dostal aj na poradu Najvyššej rady.⁴⁶⁸ O čoraz viac negatívnych stanoviskách dohodových mocností informoval E. Beneš pravidelne T. G. Masaryka. Masaryk v odpovedi z 26. augusta 1919 píše, že odstúpiť

⁴⁶⁷ ŠOLLE, Z. *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednání v roce 1919, část I – II*. Praha: Archiv AV ČR, 1993, s. 318-319

⁴⁶⁸ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

Poľsku možno len nepochybné poľské časti Oravy a Spiša⁴⁶⁹, avšak žiadne územie z okresu Čadca.⁴⁷⁰

V priebehu augusta 1919 výrazne stúpol aj záujem Poliakov o Slovákov a územie Slovenska. Poľská strana sa snažila podporovať rôzne skupiny snažiace sa o autonómiu Slovenska, čo sa prejavovalo aj množstvom článkov v poľských novinách.

Ak sa vrátíme späť k správam E. Beneša z Paríža, v jednej z nich žiadal koncom augusta 1919 prezidenta Masaryka a premiéra Tusara o stanovisko, či má pred Najvyššou radou podpísať pre Československú republiku v spornej otázke nepriaznivé rozhodnutie, na čo mu premiér Tusar odpovedal, aby takéto nepriaznivé stanovisko nepodpisoval.⁴⁷¹

Začiatkom septembra 1919 vypočula Najvyššia rada v Paríži E. Beneša a rovnako aj poľských delegátov, no otázka Oravy a Spiša sa na týchto vypočutiach neriešila. Edvard Beneš prejavil nakoniec na spoločnom zasadnutí komisií (pre poľské záležitosti, pre československé záležitosti) dňa 10. septembra 1919 súhlas s plebiscitom. Pôvodne sa mal plebiscit týkať iba územia Tešínska, no Benešovi sa podarilo presadiť ho aj pre časti Oravy a Spiša. Dohodlo sa, že plebiscitné hlasovanie sa uskutoční po obciach. Najvyššia rada vyjadrila súhlas s plebiscitom hneď nasledujúci deň,⁴⁷² pričom definitívne rozhodnutie prijala dňa 27. septembra 1919. Plebiscit mal zahŕňať tešínske Sliezsko, časť Oravskej a Spišskej župy, nie však oblasti v Trenčianskej župe.⁴⁷³ Takéto ľudové hlasovanie poskytovalo podľa veľmocí všetky nutné záruky lojálnosti a úprimnosti.⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

⁴⁷⁰ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 329-330

⁴⁷¹ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

⁴⁷² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 331-333

⁴⁷³ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 111-112

⁴⁷⁴ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420

Rozhodnutie Rady bolo pre Poľsko sklamaním, keďže poľskí predstavitelia dúfali v oveľa väčší rozsah územia, na ktorom sa plebiscit uskutoční. Dvaja z najvýznamnejších zástancov poľskosti Spiša a Oravy F. Machay a W. Semkowicz začali už začiatkom septembra 1919 vypracovávať návrh a mapu s vyznačením území, kde sa má plebiscit uskutočniť. Ich návrh zahŕňal významné územia severného Slovenska – okres Čadca, Námestovo, Trstená, Spišská Stará Ves, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Spišská Sobota, a časť Šariša v údolí rieky Poprad. Predseda Komisie pre česko-slovenské a poľské záležitosti však rozhodnutím zo 16. septembra odmietol takýto rozsah území, v ktorých by sa mal konať plebiscit. Hoc poľská strana podala proti rozhodnutiu protest, rozhodnutie Najvyššej rady bolo o 11 dní neskôr rovnaké⁴⁷⁵ a definitívne. Dňa 22. septembra 1919, teda 5 dní pred rozhodnutím Najvyššej rady, pripravili spojené komisie pre poľské a československé záležitosti vykonávací projekt v záležitosti plebiscitu, ktorý bol po miernych úpravách na zasadnutí Najvyššej rady dňa 27. septembra 1919 schválený.⁴⁷⁶

Treba dodať, že k otázke plebiscitu pristupovali členovia vyššie spomínanej Komisie pre riešenie československej otázky rozdielne. Hoc sa nasledovné riadky netýkajú priamo plebiscitu na území Oravy a Spiša, môžeme si na základe nich priblížiť názory na otázku riešenia povojnových hraníc plebiscitom. Jedným z najväčších zástancov plebiscitu bol americký štátny tajomník R. Lansing. Na strane kritikov takéhoto riešenia boli zase predstavitelia Francúzska. Člen Komisie Laroche konštatoval, že: *„plebiscit nemôže byť navrhnutý len pre izolovaný výbežok bez toho, aby sa nevzťahoval na ostatných Čechov.“* K takejto argumentácii sa pridával aj predseda Komisie Cambon, ktorý vyhlásil: *„.... ak má byť nárok zložený striktné podľa národného sentimentu každej dediny, potom výsledkom bude krajina taká nejednotná, ako sú škvrny na koži pantera. Nové štáty by mali byť ustanovené za takých podmienok, ktoré im umožnia prežiť.“*⁴⁷⁷

Termín plebiscitu nebol určený pevne a jeho konanie sa 3x posúvalo, čo vyvolávalo v pohraničných oblastiach nepokoje.

⁴⁷⁵ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 33-34

⁴⁷⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 334

⁴⁷⁷ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 76

Nakoniec sa plebiscit mal konať 24. júla 1920.⁴⁷⁸ Plebiscit sa mal pôvodne uskutočniť čím skôr, najneskôr však do 3 mesiacov po oznámení rozhodnutia Najvyššej rady vládam oboch republík, k čomu došlo 1. októbra 1919. Prvýkrát bol odklad výkonu plebiscitu oznámený zúčastneným stranám 15. novembra 1919. Tri mesiace sa podľa tohto oznámenia nebudú počítať odo dňa oznámenia rozhodnutia Najvyššej rady o vykonaní plebiscitu na sporných územiach jednotlivým stranám, ale odo dňa kedy príde Medzinárodná plebiscitná komisia na miesto a oznámi začiatok svojej činnosti víťazným veľmociam.⁴⁷⁹ Termín plebiscitu sa presúval najmä kvôli výkladu a upresneniu podmienok konania plebiscitu. To viedlo aj k oneskorenému príchodu ustanovenej plebiscitnej komisie. Náklady súvisiace s činnosťou plebiscitnej komisie a s prítomnosťou okupačných vojsk na tomto území mali štáty znášať podľa rozlohy územia, ktoré by im bolo plebiscitom pririeknuté.⁴⁸⁰

Plebiscitnú komisiu mali tvoriť zástupcovia víťazných veľmocí pod predsedníctvom francúzskeho zástupcu.⁴⁸¹ V komisii mali jedného zástupcu Francúzsko, Anglicko, Taliansko a Japonsko, pričom francúzsky zástupca mal dva hlasy.⁴⁸² Súčasťou Komisie mali byť aj zástupcovia Československa a Poľska vo funkcií poradcov, pričom československú vládu zastupoval Rudolf Matouš.⁴⁸³ Komisia prišla do Těšína koncom januára 1920.⁴⁸⁴ Spolu s komisiou prišlo aj okolo 30 členov pomocného personálu.⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 68

⁴⁷⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 339-340

⁴⁸⁰ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 206

⁴⁸¹ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 112

⁴⁸² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 340

⁴⁸³ TIŠLIAROVÁ, I. - TIŠLIAR, P. K problematike plebiscitu na severnej Orave a na Spiši v 20. rokoch 20. storočia. In. *Almanach XIV Slováci v Poľsku*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, s. 45

⁴⁸⁴ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 72-73

⁴⁸⁵ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 340

Úlohou Komisie mala byť dočasná správa plebiscitného územia ale aj samotná organizácia plebiscitu. Plebiscitné územie sa stalo neutrálnym územím (nepovažovalo sa za súčasť Československa ani Poľska) pod zvrchovanosťou medzinárodnej komisie. Takýto stav mal platiť až do definitívneho rozhodnutia veľmocí. Komisia si rozhodnutím z dňa 5. mája 1920 vytvorila v rámci vlastnej kompetencie Subkomisiu pre Oravu a Spiš.

Keďže jednou z úloh Komisie bolo aj udržanie verejného poriadku, disponovala táto okupačným vojskom a v prípade potreby si mohla vytvoriť políciu spomedzi obyvateľov plebiscitného územia. Medzi ďalšie oprávnenia patrila možnosť vykázať z územia, kde sa mal konať plebiscit, každého agitátora a osoby, ktoré by sa snažili falšovať výsledky plebiscitu.⁴⁸⁶

Možno povedať, že rozhodnutím Rady o konaní plebiscitu na spornom území sa presunula zodpovednosť na obyvateľstvo dotknutých dedín. Práve oni mali prejavom svojej vôle rozhodnúť, v ktorom štátnom celku chcú žiť. Etnografické, historické, hospodárske alebo strategické hľadisko tak ustúpilo prejavu občanov.⁴⁸⁷ Právo zúčastniť sa plebiscitu bolo priznané každému, kto do 1. januára 1920 dosiahol 20ty rok života a to bez ohľadu na pohlavie. Rovnako malo byť hlasovanie umožnené všetkým, ktorí mali pred 1. augustom 1914 bydlisko alebo domovské právo na plebiscitnom území.⁴⁸⁸ Uvedené bolo upravené v článku V. rozhodnutia Najvyššej rady. Okrem spomenutého sa malo hlasovanie umožniť aj osobám, ktoré boli odsúdené z politických dôvodov pred 3. novembrom 1918. Rozhodnutie upravovalo aj okruh osôb, ktoré sa hlasovania zúčastniť nemohli. Išlo predovšetkým o osoby, ktoré zastavali verejný úrad, alebo ktoré nadobudli domovské právo ako úradníci. Každý mal hlasovať v obci svojho pobytu. Právo hlasovať mali aj americkí Slováci, ak nemali ešte americké občianstvo a splnili vyššie stanovené podmienky.⁴⁸⁹ Zo Spišskej župy bolo do plebiscitu zahrnutých 32 obcí, kde žilo takmer 18 000 obyvateľov. Spomedzi nich bolo okolo 8500 obyvateľov

⁴⁸⁶ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 112-113

⁴⁸⁷ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 52

⁴⁸⁸ TIŠLIAROVÁ, I. - TIŠLIAR, P. K problematike plebiscitu na severnej Orave a na Spiši v 20. rokoch 20. storočia. In. *Almanach XIV Slováci v Poľsku*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, s. 41

⁴⁸⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 335

zapísaných v zozname voličov. Voličské zoznamy zostavovali obecné úrady a reklamačné komisie mali riešiť rôzne protesty a sporné prípady, ktorých bolo na území Spiša viac ako 800 (väčšina z poľskej strany). Malo byť zriadených 10 hlasovacích miestnosti.⁴⁹⁰

Aj napriek tomu, že sa plánovalo formou plebiscitu ponechať rozhodnutie o prináležaní ku tomu ktorému štátu na obyvateľstve, neprijalo ono túto skutočnosť s nadšením. V Trstenej sa 28. septembra konalo zhromaždenie Slovenskej ľudovej strany, ktoré odmietalo prípadné pripojenie k Poľsku, čo dalo najavo aj prijatím rezolúcie. Rezolúcia požadovala zachovanie integrity Československej republiky. Podobného názoru boli aj obyvatelia Spiša, ktorí vyslali delegáciu Zamagurčanov k prezidentovi Masarykovi.⁴⁹¹ Len pár dní po zhromaždení v Trstenej prijal rezolúciu aj administratívny výbor Oravskej župy. V rezolúcií poukazoval na historickú spätosť Dolnej a Hornej Oravy a na závislosť a zviazanosť územia Oravy s inými časťami Slovenska.⁴⁹²

Je potrebné presne si vymedziť, ktorých oblasti sa mal plebiscit dotýkať. V Oravskej župe išlo o všetky obce okresov Námestovo a Trstená. Na Spiši sa mal plebiscit uskutočniť vo všetkých obciach okresu Spišská Stará Ves, v časti Kežmarského okresu a to v obciach, ktoré boli severozápadne od čiary rozvodia medzi riečištom Dunajca a Popradu.⁴⁹³

V predchádzajúcom texte už viackrát spomínané Národné noviny neprijali rozhodnutie o plebiscite pozitívne, pričom argumentovali najmä skutočnosťou, že národnostné zloženie oblasti, kde sa mal konať plebiscit, nedávalo dôvody pre ľudové hlasovanie. Aj napriek nesúhlasu sa noviny neuchýlili k protipološkému štvaniu a odmietali plniť úlohu propagandistickej tlače. Články publikované v Národných novinách tvrdili, že výsledky ľudového hlasovania na Spiši a Orave nemohli zadať dôvody pre nespravodlivé rozhodnutie spojeneckých veľmocí. Redakcia novín nemala obavy z nepriaznivého výsledku plebiscitu pre československú stranu

⁴⁹⁰ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In: CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 215-218

⁴⁹¹ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In: CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 70-71

⁴⁹² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 336

⁴⁹³ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 51

a svojich čitateľov uistovala, že na spornom území nežijú žiadni Poliaci.⁴⁹⁴ Negatívne sa k otázke plebiscitu staval časopis Slováč podporujúci najmä autonómiu Slovenska. Časopis písal o plebiscite ako o „ovocí“ československej vlády, no pri autonómií Slovenska by k takémuto riešeniu nedošlo. Redaktori však ako pozitívum brali informatívny charakter plebiscitu, ktorý ma len pomôcť mierovej konferencii pri rozhodovaní.⁴⁹⁵

Naproti tomu poľské noviny písali o náklonnosti obyvateľov Oravy a Spiša k Poľsku, k čomu pridávali tvrdenia, že Slováci, Nemci a Maďari vstupujú do poľskej armády, aby sa oslobodili od českého jarma. Aj poľské noviny si však uvedomovali, že konečný výsledok plebiscitu bude závisieť od rozsahu poľskej agitácie.⁴⁹⁶

3.4 Plebiscitné územie do príchodu medzinárodnej komisie

Hoc k definitívnemu rozhodnutiu o konaní plebiscitu došlo zo strany Najvyššej rady až 27. septembra 1919, už v polovici septembra 1919 sa začali práce na plánovanom plebiscite. Komisia pre česko-slovenské záležitosti vymedzila územie, na ktorom sa bude konať plebiscit dňa 16. septembra 1919. Hneď následný deň začalo konať aj Česko-Slovensko, keď Ministerská rada splnomocnila ministra vnútra sústredením celej agendy týkajúcej sa plebiscitu na svojom ministerstve. Minister vnútra bol rovnako poverený dohodnúť s ministrom financií všetky nevyhnutné opatrenia, ktoré bude potrebné v súvislosti s plebiscitom prijať. Zároveň mu bola daná povinnosť uskutočniť všetko nevyhnutné na realizáciu uznesení stálej plebiscitnej komisie pri Ministerstve vnútra. Spomenutá komisia mala prostredníctvom referentov z jednotlivých ministerstiev koordinovať ostatné ministerstva.⁴⁹⁷ Počiatočný rozpočet na plebiscit predstavoval 5 miliónov Kč.⁴⁹⁸ Okrem spomínanej plebiscitnej komisii pri Ministerstve vnútra bol zriadený

⁴⁹⁴ ROGULOVÁ, J. Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách. In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 119

⁴⁹⁵ Slováč, 26. 9. 1919, č. 37

⁴⁹⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 337

⁴⁹⁷ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 119

⁴⁹⁸ SULAČEK, J. Z činnosti Plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 207

aj referát pre plebiscit pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Dr. Pudláčom.⁴⁹⁹

Prostredníctvom príkazov preventívneho charakteru, ktoré boli adresované najmä jednotlivým žúpam, sa úradníci žúp upozorňovali, aby udržiavali s obyvateľstvom žúp a orgánmi medzinárodnej subkomisie lojálne vzťahy, pretože akékoľvek nezhody a nedorozumenia mohli znamenať vážne nebezpečenstvo pre československé záujmy.⁵⁰⁰ Na účely plebiscitu bola v Ružomberku zriadená Ústredná kancelária pre plebiscit na Orave a Spiši.⁵⁰¹ Jej riadením bol poverený poslanec J. Burian. Hlavnou úlohou Kancelárie bolo sprostredkovanie pravidelného styku medzi komisiami pre plebiscit zriadenými na Orave a Spiši a zabezpečenie ich komunikáciu s plebiscitnou komisiou v Tešíne. Zároveň mala Kancelária uľahčovať komunikáciu komisii pre Oravu a Spiš s československými orgánmi.⁵⁰² Medzi činnosti vykonávané kanceláriou patrilo aj vydávanie a distribuovanie letákov či novín. Obsahom článkov týchto novín sa čoskoro stala agitačná kampaň alebo približovanie pomerov v Poľsku. Na distribúciu letákov a novín boli využívané dve lietadlá.

Ešte v decembri 1919 sa vytvorili pre Oravu a Spiš tzv. plebiscitné komisariáty. Komisariát sa Spiši pôsobil v Spišskej Belej a na jeho čele bol Mons. Marián Blaha. Pre územie Oravy bol komisariát zriadený v Trstenej, no neskôr došlo k jeho premiestneniu do Tvrdošína. Ako vládny komisár bol pre tento komisariát ustanovený poslanec Ján Janček.⁵⁰³ Komisár v prvých mesiacoch činnosti komisariátu disponoval širokými právomocami – podliehali mu politické úrady na dotknutom území – finančné, železničné, pošty, vojsko, cirkevné ustanovizne. Okrem nich mu boli podriadené všetky organizácie a jednotlivci pracujúci v župe pri riešení plebiscitných záležitostí. Komisár teda mohol všetko to, čo uznal za potrebné v záujme plebiscitu. Ním prijaté opatrenia mali platiť až do

⁴⁹⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 335

⁵⁰⁰ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 58

⁵⁰¹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 335

⁵⁰² KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 58

⁵⁰³ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 207-211

definitívneho ukončenia plebiscitu.⁵⁰⁴ Činnosť komisárov prispela k efektívnejšiemu vybavovaniu sťažností obyvateľov. Na spornom území dochádza napr. k odpúšťaniu dlžnej dane alebo nezaplateného nemocenského. Okrem iného sa budovali mosty a školy alebo sa zlepšovalo zdravotnícke zabezpečenie.⁵⁰⁵

Na Spiši mal plebiscitný komisariát pôvodne sídlieť v Spišskej Starej Vsi, no pre nepriaznivé podmienky v otázke ubytovacej a komunikačnej sa za jeho sídlo určila Spišská Belá. Vzdialenosť medzi týmito mestami predstavovala okolo 30 km, čo sťažovalo prácu komisariátu. Marián Blaha, ktorý bol menovaný za komisára, dobre poznal podmienky na plebiscitnom území ale aj v Poľsku. Ako kňaz pôsobil vo viacerých obciach severného Spiša a ako vychovávateľ 8 rokov v Krakove. V januári 1919 sa stal členom poradného zboru česko-slovenskej delegácie na Mierovej konferencii v Paríži a začiatkom augusta 1919 bol zvolený za vikára Spišského biskupstva. Koncom septembra 1919 mu bol odovzdaný menovací dekrét za vládneho komisára pre plebiscit v Spišskej župe.

Činnosť komisariátu v Spišskej Belej oficiálne začala 29. septembra 1919. Na jeho činnosť bolo vyčlenených 550 000 Kč a ďalších 250 000 Kč bolo vyčlenených pre okres Spišská Stará Ves. Členmi komisie v Spišskej Belej boli – správca plebiscitnej kancelárie, komisár propagandy, správca finančných záležitostí, referent Ministerstva národnej obrany a kancelársky personál. Medzi úlohy komisie v Spišskej Belej patrilo vykonávanie agitačných ciest, kontrolovanie situácie na plebiscitnom území Spišskej župy, účasť na verejných zhromaždeniach ľudu alebo organizovanie ciest amerických Slovákov. M. Blaha bol poverený aj rokovaním s A. Hlinkom o jeho zapojení do agitačnej činnosti. Komisia sa spoločne so spišským županom snažila riešiť najrozličnejšie sťažnosti obyvateľov plebiscitného územia.

Začiatkom februára 1920 v súvislosti s príchodom Medzinárodnej plebiscitnej komisie do Tešína sa komisariáty zmenili na plebiscitné komisie a ich právomoci boli zredukované. Základným poslaním komisií zo Spišskej Belej a Tvrdošína sa stala spolupráca s Medzinárodnou komisiou, podávanie správ a riadenie agitačnej

⁵⁰⁴ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 119

⁵⁰⁵ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 348

kampane.⁵⁰⁶ V polovici júna žiadal správca plebiscitnej kancelárie v Spišskej Belej, aby boli na územie Spiša vyslaní akademici a agitátori, ktorí by okrem iného dohliadali aj na priebeh plebiscitu.⁵⁰⁷

Stála plebiscitná komisia pri Ministerstve vnútra pokračovala intenzívne vo svojej činnosti aj po príchode Medzinárodnej plebiscitnej komisie do Tešína. Vo svojej nóte z 25. februára 1920, ktorá bola adresovaná vládnym komisárom v Tvrdošíne a Spišskej Belej a zároveň aj Ústrednej kancelárii v Ružomberku žiadala komisia, aby vládni komisári prestali používať tento titul a predstavovali sa skôr ako predsedovia plebiscitných komisií. Rovnako bolo komisárom odporúčané, aby pri svojej činnosti vystupovali ako členovia účelovo zriadených komisií, nie ako zástupcovia vlády. Zo strany komisárov malo podľa nóty dôjsť k vráteniu plných mocí, ktoré im boli vystavené ako vládnym komisárom a nepoužívaniu pečiatok s označením vládnym komisár. Účelom týchto krokov malo byť odstránenie všetkého, čo by mohlo značiť ich závislosť od vlády a to najmä v súvislosti s príchodom medzinárodnej komisie.⁵⁰⁸

V predplebiscitnom období boli na území dotknutých žúp zriadené vyživovacie komisie, ktoré spolupracovali s dôverníckymi zbormi. Komisie boli Ministerstvom sociálnej starostlivosti inštruované, aby pri rozhodovaní o nárokoch obyvateľov plebiscitného územia postupovali benevolentne. Úlohou dôverníckych zborov zase bola kontrola poľskej a československej agitácie na dotknutom území, dozeranie na vyhotovovanie zoznamu voličov alebo kontrola samotného priebehu hlasovania.⁵⁰⁹

Predstavy poľských predstaviteľov o správe plebiscitného územia do príchodu Medzinárodnej plebiscitnej komisie sa začne líšiť od tých československých. Dokument *Projekt administratívny pro Oravu a Spiš* obsahuje aj nasledovné pasáže: „*Především musí ve věcech administratívnych nastoupiti tytéž poměry, jaké byly před*

⁵⁰⁶ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 207-215

⁵⁰⁷ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 394

⁵⁰⁸ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

⁵⁰⁹ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 59

okupací českou v době porakouské, čili musí býti vyvolána v život opět Rada Narodowa Orawska z Jablonky, která byla dosažena vůli lidu a Rada Narodowa Spišská, uřadující v Lubovni, které trvaly až do 14. února t.r. vyřizující zvláště na Oravě agendu III. instance a jsouce v bezprostředním styku s krakovskou komisí Likvidacyjnou jako organisace společná Oravě a Spiši. Až přejde administrace v ruce spojenecké komise, měla by Rada Narodowa úlohu ovládati milici lidovou a majíc důvěru lidu, státi se jaksi patronem komitétu plebiscitových....

Druhým administračním požadavkem jest, aby s evakuací českých vojsk odstraněna byla i administrace česká vncená Oravě a Spiši současně s českým vojskem. Musí se vrátit na svá původní místa dávní úředníci, hejtmanové, starostové a notáři /zvláštní uherští úředníci mají v obci velký vliv/ jakož i úředníci celní. Oni budou objektivnějšími úředníky a vykonavateli zásad plebiscitových než specielně dodáni úředníci čeští.

.....zároveň s českým vojskem ustoupiti musí i četnictví české a službu bezpečnostní konati musí místní milice.

....nejvýhodnějším by bylo pro agitační účely, aby aprovisace Oravy a Spiše přešla do rukou polských..... s potravinami můžeme získati vliv na obyvatelstvo Spiše, kterého dosud nemáme.“⁵¹⁰

V správě podanej polskému ministrovi zahraničných vecí do Varšavy sa však kritizuje, že práce polskej plebiscitnej komisie v Nowom Targu a Zakopanom sú len v začiatkoch, nedomyslené a bez dostatočnej podpory centrálnych úradov. Činnosť komisie bola sprevádzaná určitým politickým romantizmom – nádejou že Slováci povstanú alebo sa Maďarsko dostane do vojny s Československou republikou, čo vyrieši situáciu ohľadom Oravy a Spiša v prospech Poľska. Dôvodom nesprávneho fungovania komisie bolo jej personálne obsadenie, najmä však prítomnosť R. Bednarskeho, ktorý bol na sklonku života a nemohol fyzicky ani psychicky stačiť rýchlejšej dobe. Ďalším podstatným dôvodom, ktorý bránil agitácií na spornom území, bolo nedostatočné spojenie Oravy a Spiša s Poľskom, čomu bránilo najmä pásmo vysokých hôr.⁵¹¹

K citovanému polskému *Projektu* sa v januári 1920 vyjadrilo aj Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska a to formou telegramu, ktorý bol zaslaný Plebiscitnej komisii pri ministerstve vnútra. V prvom rade vnímalo ministerstvo *Projekt* ako naivný a plný

⁵¹⁰ AMZV ČR, fond Parížský archív, kniha 72, Projekt administrační pro Oravu a Spiš

⁵¹¹ AMZV ČR, fond Parížský archív, kniha 72

neprávď. V projekte sa takisto hovorí o administrácií na celej Orave a Spiši a nielen na spornom plebiscitnom území, čo kritizuje aj A. Pudláč, ktorý tento telegram píše za ministra pre správu Slovenska. Takisto sa kritizujú aj poľské tvrdenia o Radach Narodowych, ktoré neboli založené z vôle ľudí, ale pod tlakom legionárov, ktorí vpadli na územie Oravy a Spiša. V telegrame je vyjadrený nesúhlasný postoj k žiadosti o odstránenie československého žandárstva a ďalším poľským požiadavkám.⁵¹²

V období do príchodu Medzinárodnej komisie do Tešína sa otázka plebiscitu objavovala čoraz častejšie aj na stránkach poľských novín. Varšavské periodikum *Kurjerz Polski* píše dňa 6. decembra 1919 v článku *Vyhliadky plebiscitu na Spiši i Orave* nasledovné: „*Sledujúc súčasnú situáciu na Spiši i Orave, predovšetkým však pozorujúc agitáciu našich protivníkov, prichádzame k presvedčeniu, že naše víťazstvo na uvedenom území predsa len nebude také ľahké a v každom prípade pohltí mnoho našej práce a energie.*“ Nebezpečenstvo pre Poľsko hrozí z „*prílišnej štedrosti Čechov v rozdávaní aprovizračných potrieb, ktoré, ako je známe, najsilnejšie pôsobia na politické presvedčenie priemerného, národnostne neuvedomelého davu..... Síla českej agitácie nadobúda každým dňom väčšie rozmery. Česi sú v tom šťastnom postavení, že majú vyššie zmienené územie vo svojich rukách, môžu sa s vidieckym ľudom stýkať priamo, kým naša agitácia stretáva sa tu s veľkými prekážkami, spôsobenými hlavne pohraničnou čiarou.*“ Článok ďalej rozoberá územie Oravy, kde podľa novín existuje väčšia nádej, že bude obyvateľstvo hlasovať za Poľsko, ako na Spiši, pretože obyvateľstvo na Spiši je „*veľmi neuvedomelé a nemá dostatočné porozumenie pre národnostné otázky.*“ V inom článku s názvom *Význam Spiša a Oravy pre Poľsko* poukazuje *Kurjerz Polski* na hospodársky, strategický a zdravotnícky (južné svahy Tatier) význam územia Spiša.⁵¹³

3.5 Činnosť Subkomisie pre Oravu a Spiš

Ako sme už spomínali, medzinárodná plebiscitná komisia v Tešíne si v rámci svojej kompetencie vytvorila subkomisiu pre Oravu a Spiš. Tá podliehala priamo Medzinárodnej komisii v Těšíne.

⁵¹² AMZV ČR, fond Parížsky archív, kniha 71, č. 6898

⁵¹³ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 338-339

Subkomisiu tvorili 4 delegáti – za Francúzsko de La Forest, za Veľkú Britániu J. M. Pearson, za Taliansko C. Tornielli a za Japonsko Kurihara.⁵¹⁴ Úradným jazykom komisie bola francúzština, pričom k dispozícii boli aj prekladatelia.⁵¹⁵

Začiatkom februára prišla subkomisia do Spišskej Starej Vsi. Po dvoch dňoch, kedy prešla viaceré spišské obce sa presunula na Oravu. Subkomisia oznámila obyvateľom obci, že do dvoch týždňov prevezme správu plebiscitných území a talianske vojsko vystrieda československé jednotky. Nakoniec však plebiscitné územie obsadili francúzske jednotky.⁵¹⁶ Dokopy navštívila subkomisia na Orave a Spiši 29 obcí. Poľský delegát dr. Wiehl sa niekoľkokrát snažil na obyvateľov obcí prehovoriť po poľsky, avšak tí ho žiadali, aby hovoril po slovensky, pretože mu nerozumejú. Subkomisia upustila z pôvodného plánu sídlieť v Zakopanom, s tým, že jej sídlo bude priamo na plebiscitnom území.⁵¹⁷

Ak sa v krátkosti pristavíme pri vojenskom obsadení plebiscitného územia Oravy a Spiša dohodovými vojskami, musíme konštatovať, že v dotknutých obciach panovali obavy z možného poľského teroru. Rozkaz Medzinárodnej komisie v Tešíne z dňa 22. marca 1920 požadoval odchod československých vojsk do 26. marca 1920. Hneď nasledujúci deň mali na plebiscitné územie prísť vojska dohodových mocností. Obavy obyvateľstva vyplývali z možného vzniku nepokojov alebo nemožnosti ochrániť skladiská v noci z dňa 26. na 27. marca. Neistým bol aj počet vojakov, ktorý príde. Nakoniec prišlo dňa 27. marca 1920 na Spiš iba 25 a na Oravu 40 francúzskych vojakov, čo nebolo postačujúce. Žiadostiam o navýšenie počtu vojakov sa nevyhovelo, keďže tí chýbali aj v Tešínsku, kde boli navyše viac potrební.⁵¹⁸ To viedlo subkomisiu koncom mája k posilneniu hraničnej stráže. Hraničná stráž skladala

⁵¹⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 340

⁵¹⁵ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 218

⁵¹⁶ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 72-73

⁵¹⁷ AMZV ČR, fond Mírová konference v Paríži a reparace 1918-1938, krabica č. 180, č. 486

⁵¹⁸ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 342

sľub subkomisii a pôsobila pod jej administratívou.⁵¹⁹ Oficiálne mala pohraničná stráž začať pôsobiť 25. mája 1920 o 5:00 ráno, pričom subkomisia kládla dôraz nato, aby bola stráž o tomto čase už riadne vstrojená.⁵²⁰

K oficiálnemu ustanoveniu Subkomisie pre Oravu a Spiš došlo až 5. mája 1920. Týmto dňom prevzala na seba vládu na plebiscitných územiach. Jej prvé zasadnutie sa konalo 31. mája v oravskej obci Jablonka. Avšak činnosť Subkomisie bola kritizovaná tak z československej ako aj poľskej strany. Namietala sa najmä jej nekompetentnosť a neznalosť mentality obyvateľstva a právneho prostredia.⁵²¹

Medzi právomoci subkomisie patrila možnosť anulovať rozhodnutia československých úradov, ktoré by boli realizované bez súhlasu subkomisie. Toto si uvedomoval aj minister s plnou mocou pre správu Slovenska V. Šrobár a žiadal jednotlivé úrady, aby neposkytovali zámienky na protesty zo strany subkomisie.⁵²²

Členmi subkomisie s poradným hlasom boli aj zástupcovia Československej republiky a Poľska. Práve s československým delegátom bol spojený istý problém. Týmto delegátom bol msgr. M. Bláha, ktorý pôsobil ako kapitulský vikár v Spišskom Podhradí. V protestnej nóte medzinárodnej komisie sa poukazovalo na nezlučiteľnosť funkcie generálneho vikára s funkciou delegáta pri subkomisii. E. Beneš v tejto súvislosti navrhol M. Bláhovi, aby sa na istý čas vzdal úradu generálneho vikára, no v žiadnom prípade nerezignoval na funkciu delegáta pri subkomisii.⁵²³ Československá strana sa napokon rozhodla ustanoviť do funkcie čsl. delegáta pri subkomisii pre Oravu a Spiš Juraja Slávika, pričom M. Bláha sa stal jeho zástupcom.⁵²⁴ Ďalšie protesty medzinárodnej komisie sa týkali

⁵¹⁹ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisii pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 43

⁵²⁰ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisii pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 50

⁵²¹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 340-341, 352

⁵²² KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 114

⁵²³ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 53

⁵²⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 341

napríklad pomalého postupu ČSR pri odsune polície z plebiscitného územia.⁵²⁵

Subkomisia v čase svojho pôsobenia riešila celý rád viac či menej podstatných otázok. Koncom mája 1920 urgovala vyslanie lekára do obce Mútne v dôsledku epidémie týfusu. V rovnakom čase žiadala subkomisia napr. vybudovanie telefonickej linky z Jablonky, riešila nedostatočné priestory pre subkomisiu a delegácie v obci Jablonka alebo sa zaoberala otázkou organizovania trhov a jarmokov na plebiscitnom území. Taliansky delegát sa na poradách subkomisie snažil presadiť návrh, aby bolo umožnené zásobovať plebiscitné územia aj Poliakom. Ako dôvod uvádzal nedostatočné zásobovanie zo strany ČSR, čo podľa jeho názoru spôsobilo prepuknutie epidémie týfusu na plebiscitnom území. Čsl. strana tvrdila, že týfus bol na predmetné územie zavlečený z územia Haliče.⁵²⁶

Medzi ďalšie opatrenia subkomisie patrilo ustanovenie kontrolných orgánov na železničných staniach v Trstenej a v Suchej hore, ktoré boli zložené z troch zástupcov za ČSR a troch za Poľsko. Ich úlohou bola kontrola vlakov, pričom nemali byť pri výkone tejto činnosti ozbrojení.⁵²⁷ Subkomisia zostavila začiatkom júna 1920 reklamačnú komisiu pod vedením talianskeho delegáta.⁵²⁸ Spomedzi bežných problémov súvisiacich s prácou subkomisie možno spomenúť opakované žiadosti talianskeho delegáta o pridelenie autá, žiadosť japonského delegáta o tlmočníka, riešenie krádeží telefónnych káblov, žiadosť o dodanie písacieho stroja, žiadosť o dodanie výbavy pre pohraničnú stráž alebo výzvy subkomisie, aby bolo na plebiscitné územie dovážane sľúbené množstvo múky a cukru.⁵²⁹

⁵²⁵ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 114

⁵²⁶ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 43, č. 50

⁵²⁷ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, bez č.

⁵²⁸ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 265

⁵²⁹ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 149, č. 262

Významnou otázkou, s ktorou sa musela subkomisia vysporiadať, bola otázka súdnictva na spornom plebiscitnom území. Koncom mája 1920 vyzýval Dr. Matouš, československý delegát pri medzinárodnej komisii v Tešíne, zástupcov ČSR pri subkomisii, aby v žiadnom prípade nedali súhlas k zastaveniu trestných stíhaní, pokiaľ nebude upravená otázka súdnictva. Dovtedy by mali byť trestné veci riešené podľa dovtedajšej právnej úpravy.⁵³⁰ Na nezáväzných rokovaníach prezentoval poľský delegát pri subkomisii stanovisko, podľa ktorého mala štátneho zástupcu a vyšetrovacieho sudcu menovať subkomisia ako suverénna moc na plebiscitnom území. Jednotliví sudcovia nemali byť podľa poľského delegáta z územia celého Slovenska, ale z plebiscitného územia.⁵³¹

Podľa rozhodnutia subkomisie o organizácii súdnictva bola okresným súdom v Námestove, Trstenej a Spišskej Starej Vsi ponechaná v trestných veciach kompetencia, no prvou inštanciou sa pre zločiny a trestné skutky, ktoré presahovali právomoc okresných súdov, stal medzinárodný súdny tribunál v Trstenej. Tento tribunál zároveň pôsobil ako druhá inštancia proti rozhodnutiam prvoinštančných súdov. Zloženie súdneho tribunálu bolo nasledovné – štátny zástupca pochádzajúci z plebiscitného územia a 4 sudcovia navrhovaní československou a poľskou stranou. Spomedzi navrhnutých sudcov bol jeden predsedom a jeden pôsobil ako vyšetrojúci sudca, pričom pri konkrétnych veciach sa rozhodlo žrebom, či bude v prípade ako vyšetrojúci sudca pôsobiť Poliak alebo Čechoslovák.⁵³² Československá strana sa však zásadne stavala proti sudcom z Haliče, ktorí nemali zdanie o uhorských zákonoch.⁵³³ Súdny tribunál mal totiž rozhodovať podľa uhorského práva.⁵³⁴ Na úrad štátneho zástupcu mal menovať dvoch právnikov z plebiscitného územia československý delegát a dvoch poľský delegát. Spomedzi nich vyberala subkomisia toho, ktorý sa javil ako

⁵³⁰ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 111

⁵³¹ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 118

⁵³² KLIMKO, J. *Politické a právní dějiny hranic predmníchovské republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 54

⁵³³ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 297

⁵³⁴ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 2, Protesty a návrhy II., č. 255

najviac neutrálny. Subkomisia odmietala menovať predsedu súdneho tribunálu.⁵³⁵ Sudcovia okresných súdov boli povinní zložiť do rúk subkomisie slávnostný sľub.⁵³⁶

K dohode o organizácii druhej a tretej inštancie nedošlo. Dôvodom bola nielen výrazná odlišnosť názorov jednotlivých strán, ale aj teoretickosť tejto otázky, pretože vzhľadom na termín plebiscitu sa nepredpokladalo, že by inštančne vyššie súdne orgány vôbec začali svoju činnosť. Referentom pre otázky súdnictva bol v subkomisii japonský delegát Kuriharu. Poľský delegát sa snažil presadiť, aby v druhej a tretej inštancii rozhodoval zmiešaný súd v Tešíne, s čím československý delegát nesúhlasil a žiadal rešpektovanie existujúcej súdnej organizácie. Ako argument uvádzal skutočnosť, že by mohlo dôjsť k situácií, keby v trestných veciach rozhodovali sudcovia neznalí uhorského práva. Ďalším právom subkomisie v otázke súdnictva bolo právo preložiť sudcov pôsobiacich na plebiscitnom území, ak by sa zistilo, že preferujú záujmy jednej zo strán, alebo sú ich rozhodnutia politicky motivované. Ak by k vydaniu takýchto rozsudkov došlo, mali byť tieto na základe žiadosti odsúdeného predložené subkomisii, ktorá mohla po preskúmaní rozhodnutia odsúdeného omilostiť.⁵³⁷

V súvislosti so súdnictvom riešila subkomisia aj otázku zriadenia vojenského súdu. Podľa subkomisie neboli členovia pohraničnej stráže bežnými civilnými občanmi a preto mali podliehať vojenskému súdu. Dr. Pudláč vo svojej odpovedi na telegraf zastával názor, podľa ktorého príslušníci civilnej stráže nie sú vojaci a nemôžu podliehať vojenskému súdu. Takýto súd by mohol byť príslušný nanajvýš pre francúzskych vojakov.⁵³⁸

Na tomto mieste by sme sa v krátkosti chceli venovať aj otázke návrhu cestovných predpisov pre plebiscitné územie Oravy a Spiša. Pokiaľ išlo o cestovanie na plebiscitnom území, mohli podľa návrhu obyvatelia plebiscitného územia cestovať bez obmedzení, no odporúčalo sa pri cestách do vzdialenejších krajov plebiscitného

⁵³⁵ AMZV ČR, fond Úrad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisii pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 118

⁵³⁶ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 54

⁵³⁷ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 115-116

⁵³⁸ AMZV ČR, fond Úrad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisii pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 297

územia obstarat' si list totožnosti. Pri cestovaní z plebiscitného územia do pohraničnej oblasti ČSR alebo Poľska, postačoval list totožnosti s vlastnoručným podpisom vystavený notárom na 3 mesiace s možnosťou predĺženia o ďalšie 3 mesiace. Ak išlo o cesty do vzdialenejších oblastí ČSR alebo Poľska, vyžadovala sa cestovná legitimácia opatrená fotografiou a vlastnoručným podpisom. Legitimácia sa vydávala taktiež na 3 mesiace, no jej vydávaním bol poverený politický úrad 1. stupňa. Pri cestách do iných zemí sa vyžadoval cestovný pás, ktorý obsahoval informácie o účele cesty. Návrh upravoval aj cesty do plebiscitného územia Oravy a Spiša. Pokiaľ išlo o cesty príslušníkov ČSR a Poľska v rámci pohraničného styku, vyžadoval sa takisto list totožnosti vystavený notárom. Pri cestách zo vzdialenejších častí ČSR alebo Poľska sa vyžadovala cestovná legitimácia s fotografiou a vlastnoručným podpisom vystavená na 3 mesiace a vydaná príslušným politickým úradom.⁵³⁹

Subkomisia riešila začiatkom júna 1920 aj dovoz a vývoz tovaru z plebiscitného územia. K vývozu tovarov a predmetov z ČSR na plebiscitné územia, ako aj z plebiscitného územia do ČSR bolo potrebné povolenie alebo overenie čl. úradu, pričom sa nevyžadovalo zvláštne povolenie subkomisie. Pri pohraničnom styku sa v niektorých prípadoch nevyžadovalo ani povolenie (predmety osobnej spotreby). Prevoz tovaru plebiscitným územím bol voľný.⁵⁴⁰

3.6 Agitácia a nepokoje na plebiscitnom území

Nie je ničím zvláštnym, že obe strany hraničného sporu sa snažili svoje záujmy o plebiscitné územie podporovať najrôznejšími prostriedkami. Ako uvedieme v nasledujúcich riadkoch, tie sa líšili od miernych a pochopiteľných až po extrémne, ba v niektorých prípadoch až absurdné.⁵⁴¹

Nepokoje a agitácia na spornom území sa samozrejme očakávali, no odklad plebiscitu až na jún 1920 túto nespokojnosť a chaotický stav ešte prehĺbili. V predplebiscitnom období sa začali

⁵³⁹ AMZV ČR, fond Úrad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 2, Protesty a návrhy II., č. 121

⁵⁴⁰ AMZV ČR, fond Úrad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 2, Protesty a návrhy II., č. 510

⁵⁴¹ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

hromadiť sťažnosti a rôzne petície obyvateľov dotknutého hraničného územia, napr. z obci Skalité, Oščadnica, Biela Woda a ďalších. Obce vysielali delegácie za prezidentom Masarykom, ktorými prezentovali vernosť republike, žiadali zabezpečenie náboženskej a národnej slobody, alebo naliehali na urýchlenie realizácie plebiscitu. Masaryk na žiadosti jednej z týchto delegácií odpovedal nasledovne: „*Váš řečník se zmínil o hlasování. V tomto jsme závislí i na Dohodě a mírových podmínkách. Myslím však, že vaše deputace – a není první – svědčí o tom, že výsledek hlasování bude takový, jak si jej přejeme. Postarám se, aby bylo napraveno, v čem sa vám křivdilo.*“⁵⁴²

Ako sme už v predošlom texte spomínali, v Trstenej sa v súvislosti s plebiscitom konalo dňa 28. septembra 1919 „*Veľké shromáždenie Slovenskej ľudovej strany za integritu Oravy, Spiša a Tešínska*“, na ktorom viacerí rečníci povzbudzovali obyvateľstvo sporného územia, aby sa vyslovilo za spolupatričnosť zo Slovenskom a vyvracali články Národných novín, ktoré písali o rokovaní Slovenskej ľudovej strany týkajúcich sa odtrhnutia Spiša a Oravy od československej republiky.⁵⁴³ Zo Spiša zase chodili v predplebiscitnom období výzvy, aby bol prevedený plebiscit, a aby sa zodpovední vládni činitelia nezriekali územia Spiša.⁵⁴⁴

Napätá situácia si vyžadovala zvýšenú aktivitu ministrov, politikov ale aj županov. Vávro Šrobár pôsobiaci ako minister s plnou mocou pre správu Slovenska vnímajúc snahu Poliakov o časti Spiša, obrátil sa na spišského župana Jána Rumana so žiadosťou, aby precestoval Poliakmi nárokované územia a zistil názory obyvateľov na pripojenie k Poľsku. Ruman touto úlohou poveril úradníka Benuša, ktorý ako bežný človek precestoval za 14 dní 25 spišských obcí a o svojich pozorovaniach podal správy, z ktorých jasne vyplynulo, že jednotlivé obce si neprajú patriť k Poľsku.⁵⁴⁵ V. Šrobár adresoval obyvateľom plebiscitného územia správu, v ktorej ich vyzýval, aby sa neobávali poľského násillia. Ak by aj boli pripravení Poliakmi o majetok, postará sa ČSR o to, aby sa im dostalo náhrady. Zároveň dodal, že ČSR nedopustí, aby sa čo len časť oravskej alebo spišskej pôdy dostala do rúk Poliakom. V závere vyzval obyvateľstvo

⁵⁴² KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 59

⁵⁴³ Slováč, 11. 10. 1919, č. 39

⁵⁴⁴ AMZV ČR, fond Parížský archív, kniha 72, č. 7023

⁵⁴⁵ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 35

plebiscitného územia, nech sa bez obavy zasadzuje za svoju budúcnosť pri Slovenku.⁵⁴⁶

V období pred plebiscitom dochádzalo aj k udeľovaniu amnestií mužom, ktorí sa uchýlili do Poľska, aby sa tak vyhli vojenskej službe. Okrem amnestie im bolo povolené ostať vo svojich domovských dedinách a starať sa o svoje hospodárstva. K ďalším činnostiam československej strany na plebiscitnom území patrila úprava cestných komunikácií vojenskou technikou alebo rozdávanie vojenských odevov. Ani československá strana sa nevyhla rozsiahlej agitácii medzi obyvateľstvom, hoc táto sa nedala porovnať s tou poľskou.⁵⁴⁷

Ďalším dôležitým a účinným faktorom, ktorého význam si československá strana uvedomovala, bolo zásobovanie obyvateľstva plebiscitného územia. Vychádzalo sa z presvedčenia, že jednoduché obyvateľstvo nebude chcieť odísť z krajiny, kde panuje hojnosť a pridať sa k štátu, kde je bieda. Na Spiši a Orave sa tak zastavili rekvirácie dobytku. Obyvateľstvo bolo prednostne zásobované šatstvom, potravinami, obuvou, cigaretami, palivom alebo sviečkami. Rodinám boli riadne vyplatené rôzne podpory, vojaci pomáhali pri zbere úrody. Významným sa stal aj ústretový, spoľahlivý a bezkonfliktný prístup úradníkov, ktorí boli kontrolovaní agitátormi. Títo prišli na plebiscitné územie už koncom septembra 1919.⁵⁴⁸

Osobitný prístup sa v plebiscitnom období zaujal aj voči učiteľom. Komisári pre nich od vlády žiadali zvláštne diéty a včasné vyplácanie platov. V prípade potreby mohli učiteľom vyplácať peniaze aj samotní vládni komisári, pričom toto sa nedialo iba na plebiscitnom území, ale v rámci celej Spišskej a Oravskej župy. Pri obsadzovaní uprázdnených učiteľských miest sa prihliadalo na katolícku vieru uchádzačov. Školám boli hradené školské knihy a potreby.⁵⁴⁹

⁵⁴⁶ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 377

⁵⁴⁷ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 77-78

⁵⁴⁸ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 343

⁵⁴⁹ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 80

Tak ako iné časti štátu, aj plebiscitné územie trápili každoročne epidémie infekčných chorôb. Koncom roku 1918 a začiatkom roku 1919 doznievala španielska chrípka. V roku 1919 sa pridalo väčšie množstvo prípadov týfusu, kiahní, svrabu a rôznych iných chorôb. Na Orave sa obeťami týchto chorôb stali aj dvaja vypomáhajúci vojenský lekári. Plebiscitné komisie v tejto situácii žiadali vyšší prídok liekov a vakcín.⁵⁵⁰

Zatiaľ čo československé predplebiscitné aktivity mali vo väčšine prípadov umiernený charakter, pri tých poľských to bolo častokrát opačne. Poľská strana organizovala najrozličnejšie aktivity, ktorými by mohla u obyvateľov plebiscitných obcí posilniť presvedčenie o potrebe prináležania k Poľsku. Išlo o dodávanie nedostatkového tovaru, organizovanie výletov, organizovanie poľských zábav, distribúcia poľských letákov. Veľmi významným argumentom sa stalo poukazovanie na náboženskú stránku a porovnávanie veriaceho Poľska a neveriaceho Česka.⁵⁵¹ Absurdnosť, ku ktorej dochádzalo zo strany poľskej strany, môžeme vidieť napr. v pamflete *Wojna Jezusa Krista ze satanom*: „*Kto za Poľsko hlasuje bude spasený, kto je proti Poľsku zdochne a naveky bude zatratený. Boh Otec, Boh Syn, Boh Duch svätý a Panna Mária chce, aby každý hlasoval pre Poľsko. Ak nepristúpiš k Poľsku si nepriateľom Panny Márie, ona ťa zdeptá svojimi tvrdými stopami. Ktorí do Poľska chcú náležať, to vojsko Kristovo, ostatní všetci držia so satanom a za neho bojujú. Satan má sluhov a tí sluhovia sú Česi. Ak sa zapíšeš a hlasovať budeš za Česko-Slovenskú republiku, si zapísaný do čiernej knihy satana. Ak budeš hlasovať za Poľsko, budeš zapísaný do bielej knihy Krista.*“⁵⁵²

Vo svojej agitačnej činnosti sa Poliaci zamerali aj na oblasti, na ktorých nakoniec plebiscit nebol pripustený. V letáku s názvom *Obyvateľom miest spišských w doline Popradu* vyzývali obyvateľov Spiša: „*Obyvatelia Spišáci! Nedajte znevážiť Vašu národovosť, nepoddavajte sa dobrovoľne pod jarmo imperializmu českého, ktoré ohrozuje Vaše práva, Vaše tradície i Vašu slovenčinu, ale žiadajte si rázne plebiscit.... Kraj Váš, ktorý už sama príroda riekou Popradom*

⁵⁵⁰ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In: CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 214

⁵⁵¹ MAJERIKOVÁ, M. *Wojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 39

⁵⁵² BIELOVODSKÝ, A. *Severné hranice Slovenska*. Bratislava: Ústredná správa Slovenskej ligy, 1946, s. 140

*ku Poľskej priputala, povinný je vždycky sňou sa slúčiť.....aby ste mohli celý svet uvedomiť, že túžite sa slúčiť s Poľskou . Ona s láskou otvára svoje ruky ako do potomkov svojich nekedy najvernejších synov, ktorých duše vyzývajú Vás dnes heslom: DO POĽSKEJ!*⁵⁵³

Významnou skutočnosťou, ktorú sa snažilo Poľsko použiť pri svojej agitačnej kampani, bola otázka odľuky cirkvi od štátu, ktorá sa dostala v ČSR v predmetnom období na pretras. Poľsko sa zaoberalo touto otázkou v rôznych letákoch. Samotný správca plebiscitnej kancelárie v Spišskej Belej Dr. Tomsa žiadal, aby sa vládni predstavitelia ČSR jasne vyjadrili, že otázka odľuky nie je aktuálna.⁵⁵⁴ Najmä na Orave pobúrila odľuka cirkvi množstvo obyvateľov a niektorí zásadne zmenili svoj postoj k plebiscitnej otázke.⁵⁵⁵

K absurdnostiam ale zachádzali aj niektoré česko-slovenské letáky. V jednom z nich sa písalo: „**ORAVCI! SPIŠIACI! KATOLÍCI!** Naši susedia Poliaci chceli by vytrhnúť z nášeho tela kus živého mäsa. Horniu Oravu a spišskú Maguru chcjú nám lakome odtrhnúť. Čo vy na to povieť Bratia? Čo povedia na to vaši v hrobovh slovenských v Kristu spočívajúci predkovia? Čo by na to povedali Vaši potomci? Slávni kňazi Radlinský, Bernolák, Jablonský a Bonk by sa v hrobch obrátili a prekliali by neverné duchovné dietky svoje práve tak, ako by Vás prekliali aj detné deti Vaše, keby Ste Vy hlasovaním za Poľsko zhanobili hroby týchto otcov – votcov Vašich a do poláckeho jarma zapriahli seba a Vašich potomkov! Dva milióny slovenských katolíkov prevoláva Vám Bratia a Sestry na Pohraničí: **NEOPÚŠTAJTE BRATOV VAŠICH: NEZAPREDÁVAJTE NÁS!**“⁵⁵⁶

Významnú rolu, ktorú zohrávalo náboženské presvedčenie obyvateľstva plebiscitných území si uvedomovala aj československá strana. Vojakom boli dané pokyny, aby sa k náboženskému presvedčeniu obyvateľov Oravy a Spiša správali zdvorilo a nepúšťali sa s nimi do náboženských debát. Dochádzalo aj k opravám kostolov a náboženských predmetov, kňazi museli zložiť sľub

⁵⁵³ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 216

⁵⁵⁴ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 300

⁵⁵⁵ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 2, Zprávy plebiscitné komisie (Situačné), č. 378

⁵⁵⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 347

vernosti ČSR, ak chceli dostávať plat a významní cirkevní predstavitelia ich získavali pre agitačnú činnosť. Činnosť kňazov bola kontrolovaná skrze legionárov (agitátorov). Významným bolo organizovanie výletov obyvateľov Oravy a Spiša do Prahy. V meste boli obyvateľom ukazované najmä kostoly, sochy svätých a iné pamiatky, ktoré zodpovedali náboženskému presvedčeniu ľudí.⁵⁵⁷

Vláda Československej republiky sa snažila na plebiscitné územia posilať katolíckych úradníkov. Evanjelickým úradníkom bolo prikazované navštevovať katolícke obrady a procesie. Takýto nátlak však častokrát narážal na nepochopenie u bežného obyvateľstva, ktoré vláde odkazovalo: „*my si vieme uctiť aj evanjelika, kto je poriadny, poctivý Slováčok. Ale vy čachrujete s vierou, chcete takýmto podvodom ukázať, že aj katolíčik môže byť zeleným agrárom.*“⁵⁵⁸

Počas predplebiscitného obdobia sa poľská strana uchýľovala k vydávaniu falzifikátov bankoviek, ktoré vznikali v Krakove, alebo k šíreniu falošných správ, na základe ktorých si obyvatelia pohraničných území ukladali svoje peniaze do poľských bánk. Tým, že im poľská strana odmietala tieto peniaze vydať, si zabezpečila, že vlastníci vložených peňazí budú hlasovať za pripojenie k Poľsku. V Novej Belej vydával starosta za vykonané práce neokolkované peniaze privezené z Poľska, ktoré mohli byť utratené iba v Poľsku.⁵⁵⁹ Mnoho ľudí si nedalo vplyvom poľských agitátorov okolkovať peniaze, čím o ne prišli. Problémy sa vyskytli aj pri výmenách okolkovaných bankoviek za nové. Poľskí agitátori presviedčali ľudí obývajúcich sporné územie, aby nové bankovky neprijali, pretože ide o boľševické peniaze.⁵⁶⁰

Nezvyčajné neboli ani tvrdenia, že medzinárodná komisia je zložená z osôb v službách Česko-Slovenska. Toto bolo poľskou tlačou vyčítane najmä Francúzom. Japonci a Angličania boli zase označovaní za germanofilov. Spokojnosť panovala len so

⁵⁵⁷ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 346-347

⁵⁵⁸ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 75

⁵⁵⁹ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 81-82

⁵⁶⁰ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 348

zástupcami Talianska.⁵⁶¹ Z poľskej strany došlo aj k akémusi súpisu obyvateľstva, v rámci ktorého sa zisťovalo, či bude dotýčny človek hlasovať za pripojenie k Poľsku alebo k Československej republike. Tento súpis vykonávali učitelia, kňazi a v niektorých prípadoch aj starostovia. Tým, ktorí sa prihlásili za pripojenie k ČSR, sa hrozilo nepridelením lístkov na potraviny.⁵⁶²

Podobne ako československá, aj poľská strana si uvedomovala význam agitácie formou zásobovania. Poľsko však na vykonávanie takejto činnosti nebolo dostatočne pripravené, navyše poľské oblasti nachádzajúce sa ihneď za hranicami patrili medzi najchudobnejšie v celom Poľsku. Nepripravenosť Poľska na zásobovanie plebiscitného územia bola stručne (no presne) vyjadrená v jednom z poľských dokumentov, kde sa písalo, že keby Česi odovzdali celé plebiscitné územie na Spiši a Orave poľskej aprovizácii, to by bol manéver, ktorý by Poľsko najviac kompromitoval. Aj napriek tomu sa Poliaci v máji 1920 domáhali, aby bolo zásobovanie plebiscitného územia pridelené práve im. Skutočnosť, ktorá mohla Poľsku nahrávať, boli prechody obyvateľov plebiscitného územia na poľské trhy do Nového Targu, Rajca alebo Zakopaného, kde čelili presviedčaniu, dostávali letáky, cigarety alebo im bola pridelená soľ a petrolej.⁵⁶³ Začiatkom mája 1920 nahromadili Poliaci v Jablonke veľké množstvo múky, cukru, tabaku a ďalších potravín za účelom ich rozdelenia obciam na plebiscitnom území Oravy. Proti tomuto kroku sa ohradila čsl. strana, ktorej prináležalo toto územie zásobovať.⁵⁶⁴

Pre ucelenejší obraz napätej situácie v predplebiscitnom období uvádzame úryvky zo situačnej správy českého detektíva o činnosti poľskej plebiscitnej komisie v Tešíne, ktorej závery boli zaslané do Varšavy. V hlásení z dňa 16. januára 1920 sa píše:

„ Poľské vojsko dříve neodtáhne, dokud nebudou odstraněni čeští agitátoři a dokud nebudou všichni úředníci, starostové atd. na svých místech, ze kterých je české úřady sesadily.

Podmínky plebiscitu budou se klást čo nejostřejší, aby nemohly býti českou vládou přijatelný. V pádě, nesplní-li dohodová komise poľské

⁵⁶¹ AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1938, krabica 180, č. 486

⁵⁶² AMZV ČR, fond ZÚ Polsko 1918-1955, krabica č. 22, zv. 1 – Politické otázky – Orava a Spiš

⁵⁶³ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 344

⁵⁶⁴ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 3, Vyřízené spisy 1-100, č. 28

*požadavky, vyvolá sa ľudová revolúce, ktorá je vojensky organizovaná, a ktorá má v č-sl. území své organisace.*⁵⁶⁵

Na jar 1920 sa počet poľských vojakov pri hraniciach plebiscitného územia zväčšoval. U obyvateľstva dotknutých obcí narastali obavy z obsadenia územia Poľskom, čo ešte umocňovala poľská agitačná činnosť. Poliáci rozširovali správy o obsadení územia, v prípade ak sa obyvatelia nevyslovia za pripojenie k Poľsku. V priebehu júna 1920 preto rozhodla československá strana o umiestnení vojenských oddielov pozdĺž plebiscitného územia.⁵⁶⁶ V plebiscitnom období sa rozmohla aj poľská prisvieďacia kampaň, v rámci ktorej boli oslovovaní najmä československí vojaci bývajúci na spornom území. Takýmto bol aj rezervný dôstojník Matej Adamec, ktorého sa snažil zverbovať priamo plebiscitný podkomisár z Nového Targu. V rámci vyhrážok prezentoval podkomisár tvrdenie, že Poľsko sa bude domáhať sporných území so zbraňami.⁵⁶⁷

V predplebiscitnom období vrcholila aj aktivita spišsko-oravskej légie, ktorej úlohou bolo získavať na území Spiša a Oravy dobrovoľníkov a pripravovať pôdu pre vojenskú akciu. Légia bola riadená z Budapešti, keďže zmyslom jej pôsobenia malo byť najmä odtrhnutie Slovenska od ČSR a znovuoobnovenie Uhorska. K dosiahnutiu svojich cieľov používala častokrát násilne činy – prepadnutie četníckej stanice a zabitie strážmajstra, strelba, ničenie telefónnych staníc, vraždy českých úradníkov a nedeckého richtára. Priestor pre takéto aktivity sa vytvoril po odchode československých a príchode francúzskych vojakov.⁵⁶⁸ Súčasťou tejto légie bolo aj okolo 120 mužov, ktorí dezertovali pred brannou povinnosťou z Jablonky a Pekelníka. Légia pozostávala celkovo z vyše 800 členov.⁵⁶⁹

Dňa 20. júna sa skupina 9 českých úradníkov vracala vo večerných hodinách z kúpeľov Smerdžonka. Pri návrate ich prepadla skupina poľských mužov oblečených v starých rakúskych uniformách. Úradníkom boli odcudzené doklady, zbrane a neskôr aj

⁵⁶⁵ AMZV ČR, fond Parížský archív, kniha 71, č. 6896

⁵⁶⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350

⁵⁶⁷ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 2, Protesty a návrhy II., č. 21

⁵⁶⁸ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 35

⁵⁶⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350

osobné predmety. Vedúci pošty a jeho žena boli prepustení, no zvyšných mužov viedli Poliáci cez les. Tesne pred polnocou v hustom lese prikázal veliteľ skupiny začať do úradníkov strieľať. Udalosť si vyžiadala dve obete a štyroch zranených.⁵⁷⁰

Spomínaná vražda českých úradníkov mala vyvolať strach nielen u úradníkov, ale aj u obyvateľov plebiscitných území, no opak bol pravdou. Obyvateľstvo Spišskej Starej Vsi akonáhle sa dozvedelo o tejto vražde, zhromaždilo sa pred sídlom poľskej plebiscitnej komisie. Vtrhli do budovy, zdemolovali zariadenie a členov komisie prenasledovali až ku hraniciam, kde niektorých zbili, iní zomreli pri pokuse preplávať Dunajec. Ako odplatu za toto konanie, spišsko-oravská légia zabila presvedčeného Slováka nedeckého richtára Valentína Strončeka.⁵⁷¹ Do jeho domu boli v noci z 27. na 28. júna 1920 hodené tri granáty, ktoré spôsobili pád stien a strechy domu. Richtár Stronček zomrel na následky poranenia hlavy a ťažké zranenia utrpeli aj členovia jeho rodiny. V rovnakú noc sa členovia légie pokúsili o atentát aj na nedeckého notára. Avšak si pomýlili dom, a granáty, ktoré hodili do iného domu, zabili 15 ročného sluhu poľskej národnosti. Tento čin pôsobí ešte viac poburujúco, keď sa dozvedáme, že osoby zapletené do tohto prípadu boli poľskou stranou finančne odmenené, získali miesta v štátnej správe a vyznamenania.⁵⁷² V súvislosti s týmito krvavými udalosťami nariadila Medzinárodná plebiscitná komisia, aby sa v každej obci postavilo na nočnú stráž 8 mužov zo zbraňami a trúbou na značenie alarmu, pričom zbrane budú počas dňa u richtára.⁵⁷³

Koncom júna 1920 hrozil vpád poľských vojakov na plebiscitné územie. Predpokladalo sa, že takýto vpád by mohli využiť a podporovať Maďari a Nemci bývajúci v spišských mestách. Spišský župan Dr. Ruman bol preto informovaný o potrebe prípravy

⁵⁷⁰ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 220

⁵⁷¹ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 35

⁵⁷² MOLITORIS, L. Prípad nedeckého richtára Valentína Strončeka. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 113-116

⁵⁷³ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 83

možného vyhlásenia stanného práva pre ľubovniansky a kežmarský okres.⁵⁷⁴

Hoc poľské agitačné snahy a aktivity nadobudli v mnohých prípadoch nevídané rozmery, neprinášali požadovaný úspech. Samotný Ferdinand Machay písal: *„Zaujímavým výsledkom plebiscitnej práce bola skúsenosť alebo otázka, či o národnosti niekoho rozhoduje jazyk alebo presvedčenie, hoci mylné. Stretávali sme totiž mnoho ľudí medzi našimi Goralmi – Poliakmi, ktorí sa z presvedčenia považovali za Slovákov, hoci hovorili čistulinko po poľsky!..... Takže jazyk alebo presvedčenie má rozhodnúť o príslušnosti k niektorému národu? Teória hovorí o jazyku, no život – žiaľ – tak často o presvedčení..... Mrzelo a hnevalo ma to o to viac, že medzi Slovákami nenašiel sa ani jeden, ktorý by sa bol považoval za Poliaka. Aké škaredé kvety vyrástli na poľskej lúke počas poroby!... Oveľa ľahšie bolo pre Poľsko získať Slováka ako poľských Goralov!“⁵⁷⁵*

3.7 Blížiaci sa plebiscit a konečné rozhodnutie o arbitráži

Predtým ako prejdeme k záveru diplomatických rokovaní súvisiacich s určením slovensko-poľskej hranice, je potrebné zdôrazniť jednu podstatnú skutočnosť. Pocit krivdy, ktorú pociťovali Poliáci, ich čoraz viac zblížoval s Maďarskom, ktoré taktiež nebolo spokojné so stavom, v akom sa ocitla stredná Európa po prvej svetovej vojne. Postoj oboch krajín k územiú Slovenska aj k samotnému Československu ako štátu bol podobný. Maďarsko snívajúce o znovuoobnovení Uhorska sa snažilo tento cieľ dosiahnuť aj vojenskou cestou. Poľsko nevnímalo Slovensko ako rovnocenného partnera, ale ako prostriedok destabilizácie svojho rivala Československa, pričom snahou Poľska bolo dosiahnuť spoločnú maďarsko-poľskú hranicu.

Už v roku 1919 sa začali medzi poľskými a maďarskými kruhmi objavovať prvé plány odtrhnutia územia Slovenska od Československa, pričom sa počítalo sa s tromi možnými variantami:

- pripojenie k Maďarsku (najreálnejšie)

⁵⁷⁴ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 453

⁵⁷⁵ ANDRÁŠ, M. *Severné hranice Slovenska*. Bratislava: Kubko Goral, 2007, s. 15-16

- samostatné Slovensko pod protektorátom Poľska
- poľsko-slovenská federácia.⁵⁷⁶

Poľsko nadviazalo užšie kontakty s Maďarskom hneď po páde maďarského bolševického režimu vedeného Béloom Kunom. Práve protibolševický a protiruský postoj začal tieto dve krajiny spájať. K tomu sa pridali antičeskoslovenské nálady a podpora maďarských snáh o prípadné obsadenie územia Slovenska. Spolupráca medzi oboma krajinami nadobúdala čoraz väčšie rozmery, čo zvyšovalo mieru nebezpečenstva pre Československú republiku. Spolupráca a komunikácia neprebíhala iba v politických, ale aj vo vojenských kruhoch. Zo strany Maďarska a Poľska dochádzalo k podpore akýchkoľvek myšlienok, ktoré by narúšali česko-slovenskú štátnosť.⁵⁷⁷

Keď prišla na jeseň 1919 slovenská delegácia do Poľska s prosbou o vybavenie pasov, prezident Pilsudski jej „poradil“, že ak v Paríži nepochodia so svojimi požiadavkami ohľadom slovenskej autonómie, nech sa obrátia na Maďarsko, a ak im to bude ochotné poskytnúť autonómiu, nech sa k nemu vrátia späť. Reakcia Andreja Hlinku však bola veľavravná: „*ak máme zahynúť, tak radšej nech zahynieme v českom bruchu.*“ Časť slovenskej delegácie sa však po neúspešných rokovaniach v Paríži vrátila do Poľska, kde ostali pracovať na odtrhnutí Slovenska od ČSR.⁵⁷⁸ Okrem potrebných pasov poskytla poľská strana slovenskej delegácii aj odporúčacie listy a peňažnú pôžičku a rovnako aj prísľub pomoci zo strany poľskej delegácie v Paríži.⁵⁷⁹

Cesta Hlinku do Paríža a jeho zdržiavanie sa v Poľsku vyvolala u českých predstaviteľov pobúrenie. Predpokladala sa, že hlavnou snahou Hlinku bude v Paríži žiadať od dohodových mocností autonómiu Slovenska. Od konania A. Hlinku sa dištancoval aj Klub slovenských poslancov, ktorý tvrdil, že Hlinka odcestoval do Paríža bez ich vedomia. Klub ďalej vyjadril stanovisko, že

⁵⁷⁶ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

⁵⁷⁷ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920).* Bratislava: VEDA, 2011, s. 314-315

⁵⁷⁸ MATULA, P. Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1918-1925 v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015.* Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 21-22

⁵⁷⁹ SZKLARSKA LOHMANOWA, A. Záujem Poľska o Slovensko v rokoch 1918-1930. In *Historické štúdie. roč. XV.* Bratislava: VEDA, 1970, s. 215

jednomyseľne trvá na nerozlučiteľnosti československého národa.⁵⁸⁰ Milan Hodža sa k Hlinkovej ceste v Národnom zhromaždení vyjadril nasledovne: „*Nám nemôže byť ľahostajným, že títo naši dvaja kolegovia – dúfam, že bývali kolegovia - našli spôsob dostať sa poza chrbát našej česko-slovenskej vlády pomocou orgánov poľskej vlády von. V poslednom čase stal sa pokus vysvetliť cestu Hlinkovu a Jehličkovu v tom zmysle, že ju podnikli bona fide na ochranu Oravy a Spiša, že ju teda podnikli v prospech Slovenska proti poľskej vláde.*“⁵⁸¹

Konanie Hlinku sa však dalo predpokladať. Pár dní pred samotnou cestou do Paríža zverejnil v časopise Slováč list, ktorý poslal aj premiérovi.⁵⁸² V liste píše: „*márne klopede, klopede, voláme, žiadame: nútení sme obrátiť sa na Paríž, aby tam boli pripustení a vypočutí neúradní Slováci a aby sa takto pánom prezidentom písomne zabezpečená autonómia Slovenska čím skôr v život uviedla a Slováci na základe Wilsonových zásad o svojom osude slobodne, a nie nútene rozhodnúť mohli.*“⁵⁸³ K ceste Hlinku do Paríža sa pridali dr. Jehlička a Štefan Mnoheľ a v Poľsku Jozef Rudinský a obchodník Ján Kubala. Pasy, ktoré Hlinkovi a jeho spolucestovateľom zabezpečilo Poľsko, boli vystavené na falošné mená. Nápomocným pri organizačnom zabezpečení Hlinkovho pobytu vo Varšave bol aj už viackrát spomínaný Ferdinand Machay – zástanca odtrhnutia Oravy a Spiša od Slovenska. Cesta Hlinkovej delegácie do Paríža viedla cez Bukurešť, Belehrad, Taliansko a Švajčiarsko.⁵⁸⁴ Jehlička pripravil počas cesty do Paríža memorandum vo francúzskom jazyku, ktoré Hlinka podpísal, aj keď francúzštine a teda aj obsahu memoranda nerozumel. Memorandum nepožadovalo iba autonómiu Slovenska, ale aj uskutočnenie plebiscitu o jeho ďalšom osude. Memorandum bolo koncipované tak, že vzbudzovalo dojem, že Hlinka nežiada ani tak autonómiu v rámci ČSR, ale počíta s možným návratom Slovenska do Uhorska, v ktorom by malo Slovensko autonómne postavenie. Predpokladá sa, že F. Jehlička bol už v tejto dobe plateným agentom maďarskej

⁵⁸⁰ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 301

⁵⁸¹ SIDOR, K. *Slovenská politika v pražskom sneme 1918-1938. Prvá časť*. B.m. : Vlastným nákladom, 1975, s. 119

⁵⁸² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 301

⁵⁸³ Slováč, 30. 8. 1919, č. 33

⁵⁸⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 302

vlády a preto memorandum koncipoval v takomto duchu. Spomedzi delegácie sa na Slovensko vrátil jedine Hlinka. Onedlho bol zbavený poslaneckého mandátu a uväznený.⁵⁸⁵ Proti Hlinkovmu uväzneniu zorganizoval štrajk slovenského študentstva vtedy iba 18 ročný študent K. Sidor.⁵⁸⁶ Štrajky sa konali v mestách Ružomberok, Žilina, Trenčín, Levoča, Levice a Spišská Nová Ves. Sidor bol za trest vylúčený z gymnázia.⁵⁸⁷

Stránky časopisu Slováč jednohlasne obhajovali konanie Hlinku, pričom sa ostro ohradzovali proti nazývaniu Hlinku vlastizradcom. Hlinkovi, okrem iného, pripisovali aj zásluhy na pre Slovensko pozitívnom riešení otázky Oravy a Spiša, keď písali: „Teraz sa dozvedáme zase o druhom veľkom úspechu Andreja Hlinku a dr. Jehličku. Medzi diplomatickými kruhmi vyvinuli veľkú akciu za celistvosť Slovenska a protestovali proti odtrhnutiu Spiša a Oravy. Ovocie ich zakročenie nevystalo. Krakowský „Czas“ oznamuje, že z Paríža prišli nepriaznivé zprávy pre Poliakov v otázke Oravy a Spiša. Dohoda, ktorá nariadila hlasovanie ľudu v Orave a v Spiši, teraz váha s rozhodnutím. Orava a Spiš musia zostať pri Slovensku.“⁵⁸⁸ Hlinka sa však v Paríži v skutočnosti nestretol s prijatím a pripisovanie mu takýchto zásluh slúžilo len na propagandistické účely časopisu Slováč, ktorého názory a články boli častokrát vyhotorené.

Je potrebné dodať, že koncom mája 1920 sa riešilo možné zapojenie A. Hlinku do agitačnej kampane v mene ČSR. Dr. Matouš, čl. delegát pri Medzinárodnej komisii v Tešíne vnímal Hlinku ako dobrého Slováka, ktorého je potrebné, ba až nutné, využiť v agitačnej kampani. S týmto názorom sa však nestotožňoval minister s plnou mocou pre správu Slovenska V. Šrobár.⁵⁸⁹ A. Hlinka bol ochotný sa zapojiť do agitačnej kampane proti Poľsku iba v prípade, ak ľudová

⁵⁸⁵ KUČERA, R. *Muži října 1918. Osudy aktérů vzniku Republiky Československé*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2011, s. 63-64

⁵⁸⁶ PAUČO, J. *Karol Sidor. Politik, novinár, spisovateľ*. Middletown: Literárny almanach Slováka v Amerike, 1962, s. 11

⁵⁸⁷ MARUNIAK, P. *Karol Sidor 1901-1953*. Martin-Žilina : Kabinat výskumu dejín slovenského exilu MS-Mesto Žilina, 2001, s. 15

⁵⁸⁸ Slováč, 3. 10. 1919, č. 38

⁵⁸⁹ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisii pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 116

strana dostane od vlády písomné osvedčenie, že bude Slovensku poskytnutá autonómia.⁵⁹⁰

Ak sa vrátíme späť k otázke plebiscitu je zaujímavé sledovať záujem amerických Slovákov. Z Ameriky prišlo okolo 1500 hlasovacích lístkov od Slovákov tu žijúcich, no pochádzajúcich z plebiscitného územia. Ich postoj bol jednoznačný – vyjadrovali sa za ponechanie plebiscitného územia Československu.⁵⁹¹ Podporu Československej republiky vyjadrovali americkí Slováci aj cez rôzne rezolúcie. V plebiscitnom území sa distribuovala najmä rezolúcia zo zhromaždenia Slovákov v Chicagu obsahujúca 935 podpisov za pripojenie príslušnosti plebiscitného územia k Československej republike.⁵⁹²

Jednoznačný bol aj postoj obyvateľstva väčšiny sporného územia. Podľa správ prezentovaných L. Strimplom, vedúcim kabinetu E. Beneša, bola na celom plebiscitnom území Oravy za príslušnosť k Československej republike 90 až 100 percent. Výnimkou bol len severovýchodný cíp Oravy - východ od Babej hory, Lipnický potok (dnes súčasť Poľska), kde sa odhadovalo, že za ČSR je okolo 60 percent obyvateľov. Toto územie malo 450-500 km². Na Spiši bola situácia podobná. Podľa správy bolo takmer 100 percent obyvateľov Spiša za pripojenie k ČSR, dokonca aj obce bezprostredne nachádzajúce sa na severnom pohraničí, okrem obcí Vyšné a Nižné Lapšie, kde bolo okolo 40 percent obyvateľov za pripojenie k Poľsku.⁵⁹³ V iných zdrojoch sa zase uvádza, že v obciach Osturňa, Stará Ves, Folvark a Veľký Lipník bude rozhodnutie závisieť od postoja židovského obyvateľstva. Na Orave sa podľa priebežného odhadu počítalo s tým, že v obciach Jablonka, Padvák, Srnie a Pekelník bude až 70 percent obyvateľov hlasovať za pripojenie k Poľsku. Hlásenie z júla 1920 hovorilo o 11 obciach na Orave, v ktorých by ČSR nezískala 50 percent hlasov.⁵⁹⁴

⁵⁹⁰ AMZV ČR, fond Úrad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 248

⁵⁹¹ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 73-74

⁵⁹² HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 335

⁵⁹³ AMZV ČR, fond Pařížský archiv, kniha 72, č. 7018

⁵⁹⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350

Na plebiscitnom území Spiša bolo zapísaných: Nová Belá 303 voličov, Durštín 99 voličov, Folvark 255 voličov, Malá Franková 147 voličov, Haligovce 248 voličov, Hanušovce 191 voličov, Čierna Hora 331 voličov, Javorina 148 voličov, Jezersko 101 voličov, Jurgov 370 voličov, Kacvín 408 voličov, Kalenberk 53 voličov, Krempachy 298 voličov, Lapšanka 142 voličov, Nižné Lapše 272 voličov, Vyšné Lapše 272 voličov, Lechnica 221 voličov, Lesnica 224 voličov, Veľký Lipník 469 voličov, Matiašovce 369 voličov, Nedeca 450 voličov, Osturňa 635 voličov, Reľov 175 voličov, Repisko 216 voličov, Rychvald 230 voličov, Nižné Šváby 80 voličov, Vyšné Šváby 41 voličov, Tribš 258 voličov, Stará Ves 507 voličov.⁵⁹⁵

Pri zaoberaní sa otázkou plebiscitného územia Oravy a Spiša, musíme mať na zreteli aj ďalšiu spornú oblasť – Těšínsko, kde bola situácia začiatkom mája 1920 vyhrotená omnoho viac ako na Slovensku. Vlády oboch štátov sa obviňovali z teroru. K tomu sa navyše pridal banícky štrajk a vzrastanie odporu k pôsobeniu Medzinárodnej plebiscitnej komisie. Čsl. Delegát pri subkomisii žiadal odvolať veliteľa dohodového vojska v Tešíne, ktorý nevedel zaručiť na plebiscitnom území pokoj. Obe strany sporu začali uvažovať o zrušení plebiscitu a jeho nahradení arbitrážou, čomu boli naklonené aj víťazné mocnosti. Koncom mája 1920 oznamoval E. Beneš z Paríža, že s prihliadnutím na vzrastajúci teror bude ťažké uskutočniť plebiscit a preto dohodoví zástupcovia žiadajú od jednotlivých vlád stanovisko k arbitrážnemu vyriešeniu sporu.⁵⁹⁶

Dňa 1. júna 1920 poslala Medzinárodná plebiscitná komisia kuriéra do Prahy a Varšavy s ponukou arbitráže belgického kráľa. E. Beneš proti nej síce nenamietal ale žiadal, aby boli pri arbitráži prítomní aj predstavitelia Francúzska a Veľkej Británie. Arbitráž sa nemala týkať iba Těšínska, ale aj územia Oravy a Spiša. V priebehu júna 1920 sa následne konalo viacero rokovaní medzi E. Benešom a poľským ministrom zahraničných vecí S. Patkom, ktoré sa týkali práve arbitráže. Obaja predstavitelia sa dohodli, že svojim vládam predstavia stanovisko druhej strany. Dňa 25. júna žiadal predseda mierovej konferencie obe strany, aby do polovice júla schválili predlohu arbitráže, inak bude musieť dôjsť k plebiscitu, ktorý sa

⁵⁹⁵ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisii pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 315

⁵⁹⁶ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

uskutoční do 10 dní od termínu stanoveného na vyjadrenie súhlasu s arbitrážou. Pozitívna odpoveď prišla len z poľskej strany, čo súviselo najmä so zhoršením poľskej pozície v sovietsko-poľskej vojne. Beneš dôverne informoval Prahu, že dohodové mocnosti sa definitívne rozhodli pre arbitráž už 3.-4. júla 1920, no nestanovili ešte termín arbitráže.

Hoci Beneš aj Masaryk s arbitrážou súhlasili, Senát a Národné zhromaždenie trvali na uskutočnení plebiscitu. Národné zhromaždenie verilo, že E. Beneš nerozhodne bez ich súhlasu. Naproti tomu poľský Sejm s arbitrážou vyjadril súhlas. Postoj Poľska vychádzal najmä z neúspechov vo vojne proti Rusku. Ruská armáda zatlačila poľské vojská takmer až ku Varšave a preto sa Poľsko obrátilo na vládu Francúzska a Veľkej Británie s prosbou o sprostredkovanie mierových rokovaní s Ruskom. Tieto rokovania sa konali v belgickom meste Spa a zúčastnil sa ich aj E. Beneš, ktorý si uvedomoval nevýhodne postavenie, v ktorom sa nachádzalo Poľsko. Arbitrážne riešenie sporu sa dohodlo 10. júla 1920 a obe strany zároveň súhlasili, že dôjde k zrušeniu plebiscitu.⁵⁹⁷ Poľsko zastupoval na týchto rokovaniach poľský minister zahraničných vecí W. Grabski.⁵⁹⁸

Nesúhlasný postoj k arbitráži vyjadrili aj členovia oravskej a spišskej plebiscitnej komisie. Dr. F. Tomsa, správca kancelárie v Spišskej Belej, dňa 15. júna protestoval: „*Medzinárodné právne zabezpečenie nášho štátu, viera vo víťazstvo spravodlivej veci a umožnenie prejavu sebaurčovacieho práva obyvateľstva plebiscitného územia vedie nás k tomu, aby sme trvali na prevedení plebiscitu, ktorý sme si nežiadali, ale nám bol vnútený druhou stranou a stáva sa našou bezpečnou zbraňou.*“⁵⁹⁹ Dr. Pudláč, referent pre plebiscit pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska, vyjadril názor, že arbitráž je stávka do lotérie. Základnou chybou podľa neho bolo, že sa v Paríži neprihliadalo sa stáročnú

⁵⁹⁷ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350, s. 352-358

⁵⁹⁸ ROGULOVÁ, J. Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách. In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 120

⁵⁹⁹ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 223

históriu, no dohodové mocnosti celú situáciu zamotali a teraz si nevedia rady.⁶⁰⁰

Na Orave vzbudilo odvolanie plebiscitu nadšenie a obyvateľstvu bolo plebiscitným komisárom prezentované stanovisko, že plebiscitné územie ostáva súčasťou ČSR. Obyvateľstvo oravských obcí a miest sa zhromažďilo na námestiach, vylepovalo plagáty s nápisom *Von s votrelcom* alebo spievalo slovenské piesne. Tieto udalosti a nesprávne vysvetlenie rozhodnutia z 10. júla neprispeli k pokojnému prijatiu konečného rozhodnutia z konca júla 1920.⁶⁰¹

Prečo však k podobnému rozhodnutiu o riešení formou arbitráže nedošlo skôr? Profesor Klimko píše, že chaotická situácia na plebiscitnom území bola do značnej miery výsledkom rezervovaného prístupu dohodových mocností k riešeniu otázky definitívneho určenia hraníc štátov, ktoré vznikli po 1. svetovej vojne. V názoroch zástupcov veľmocí panovala váhavosť a nerozhodnosť a častokrát aj nechota riešiť spornú otázku formou plebiscitu. Nakoniec však prevládla snaha vyriešiť spornú otázku kompromisom a preto malo dôjsť k plebiscitu. Primárnym cieľom dohodových mocností ale bolo zachovanie pokoja v Európe a nie podpora zdĺhavej konfrontácie medzi stranami. Aj to bol dôvod, prečo sa mocnosti nakoniec priklonili k názoru vyriešiť predmetnú otázku arbitrážou. Ich argumentácia spočívala v odvolávaní sa na obojstranne vzrastajúcu nevraživosť a početné násilnosti na plebiscitnom území. Zároveň však treba dodať, že Najvyššia rada neprikladala spornej otázke takú vážnosť ako samotné strany hraničného sporu.⁶⁰² Možno povedať, že pre dohodové mocnosti bola charakteristická akási nezaangažovanosť pre hľadanie zodpovedajúceho riešenia v širších súvislostiach, no očakávali skôr ústupky toho ktorého štátu hraničného sporu. Názory a požiadavky obyvateľov dotknutých hraničných oblastí severného Slovenska sa tak dostali na vedľajšiu koľaj, čo ešte zvýraznilo prioritizovanie otázky

⁶⁰⁰ AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 300

⁶⁰¹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350, s. 358

⁶⁰² KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 57

Tešínska E. Benešom a poukazovanie na potrebu získať Košicko-bohumínsku železnicu a karvinské bane pre Česko-Slovensko.⁶⁰³

3.8 Arbitráž a reakcie na ňu

Celá zložitá situácia ohľadom československo-poľskej hranice sa mala po dlhých diplomatických bojoch konečne vyriešiť. Pred samotným arbitrážnym rozhodnutím Konferencie veľvyslancov malo dôjsť k vypočutiu delegátov Československej republiky a Poľska. Literatúra však uvádza, že veľmoci inštruovali svojich delegátov ešte pred začatím samotnej Konferencie tak, aby Poľsko dostalo z územia Oravy jej severovýchodnú časť a z územia Spiša zase severozápadnú časť.⁶⁰⁴ Konferencia veľvyslancov sa začala zaoberať československo-poľskou hraničnou otázkou v polovici júla 1920. Beneš mal možnosť prezentovať československé stanovisko už 19. júla. Nasledujúci deň sa zasadnutia Konferenciu zúčastnili aj poľskí predstavitelia, ktorí opäť argumentovali etnickým hľadiskom.⁶⁰⁵

Veľvyslancová rada (Konferencia veľvyslancov), ktorá dostala splnomocnenie od Najvyššej rady nakoniec rozhodla dňa 28. júla 1920 pohraničný spor nasledovne – Slovensko stratilo 27 obcí. Poľsko získalo časť územia Spišskej župy, na ktorom žilo viac ako 8200 obyvateľov. Išlo o obce Čierna Hora, Durštín, Fridman, Jurgov, Kacvín, Krempachy, Lapšanka, Nedeca, Nižné Lapše, Nová Belá, Repiská, Tribš a Vyšné Lapše.⁶⁰⁶ Na Orave ČSR prišlo o obce Srnie, Podvlk, Hrkabúz, Vyšná a Nižná Zuberica, Orávka, Bukovina-Podsklie, Pekelník, Jablonka, Chyžné, Vyšná Lipnica, Hladovka, Suchá Hora a časť Nižnej Lipnice.⁶⁰⁷ Beneš rozhodnutie Konferencie podpísal hneď 28. júla, Paderewski až o dva dni neskôr.⁶⁰⁸

⁶⁰³ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 118

⁶⁰⁴ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 56

⁶⁰⁵ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350, s. 360

⁶⁰⁶ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 43

⁶⁰⁷ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 84-88

⁶⁰⁸ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 350, s. 360

V telegrame, ktorý prišiel v deň konania Konferencie z Paríža sa písalo: „*Musíme s politováním konstatovati, že nebylo pochopení pro zachování historických našich hranic a že byli jsme přinuceni v zájmu dobrého soužití s Polskem a v zájmu evropského míru k obětem nám velmi bolestným, jak v Těšínsku, tak i na Oravě a Spiši. Na Oravě odtrženo bylo od našeho území okolí Jablonky v čáře od Babia Gory k Maguře, a na Spiši okolí Krempachu v čáře od Jurgova k Neděči..... Delimitační komise, která bude ustanovena ve 14 dnech, bude mít právo navrhnout lokální změny linie demarkační..... zajištěno plné právo přestěhování obyvatelstva bez jakýchkoliv překážek s jedné nebo druhé strany...*“⁶⁰⁹

Takéto rozhodnutie samozrejme pobúrilo obyvateľov Oravy aj Spiša. Predstaviteľom moci, najmä Benešovi, vyčítali, že vymenili Těšínsko za obce na Orave a Spiši.⁶¹⁰ V podobnom duchu sa niesli aj články v časopise Slováč, pričom toto slovenské periodikum hovorilo o snahe vymeniť Těšínsko za obce na Orave a Spiši už v septembri 1919.⁶¹¹ M. Bláha zase skonštatoval, že: „*parížski páni mají samé vyššie ohlady, ale zdá sa, že Poliakom vyhovejí, pretože chránili ich kapsy pred boľševizmom.*“ Správca plebiscitnej kancelárie v Spišskej Belej F. Tomsa sa podľa jeho vlastných slov cítil ako zradca a Judáš vlastného národa, pretože 8 mesiacov ubezpečoval obyvateľov obci, že Československá republika nepríde ani o kus svojho územia.

Po rozhodnutí Konferencie začali svoju prácu 3 zmiešané komisie. Vojenská komisia mala vytýčiť provízornu hranicu. Úlohou materiálnej komisie bolo prevzatie a odovzdanie štátneho majetku (kasárne, budovy, pošty, inventár). Nakoniec, administratívno-správna komisia sa mala postarať o odovzdanie a prevzatie správnej agendy a úradov. Za poriadok boli zodpovedné zmiešané stráže. Dňa 30. augusta 1920 ukončila činnosť aj plebiscitná komisia v Spišskej Belej.⁶¹² V polovici septembra 1920 došlo k rozpusteniu plebiscitnej komisie pre Oravu a následne 10. októbra k jej likvidácii. V polovici septembra 1920 malo dôjsť aj k likvidácii Ústrednej

⁶⁰⁹ AMZV ČR, fond Parížský archív, kniha 72, č. 7032

⁶¹⁰ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 84-88

⁶¹¹ Slováč, 20. 9. 1919, č. 36

⁶¹² SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 225

kancelárie pre plebiscit na Spiši a Orave, no práce spojené s jej likvidáciou trvali až do 17. januára 1921.⁶¹³

Celkovo prišlo Slovensko o 583 km² svojho územia, pričom historické územie Spiša stratilo 4,63 % zo svojej rozlohy a historické územie Oravy 20,46 %. Podľa súpisu obyvateľstva a hospodárskych zvierat žilo na tomto území 22 684 ľudí.⁶¹⁴

Nemecký historik J. Hoensch zaujal k arbitrážnemu rozhodnutiu nasledovný postoj: „*Beneš dosiahol 28. júla 1920 v porovnaní s demarkačnou líniou z 5. novembra 1918 a 3. februára 1919 nečakaný úspech, pretože za nepatrné hraničné korektúry na Slovensku v prospech Poľska dostala ČSR hranicou na rieke Olša s ich uhoľnými baňami a oceliarnami hospodársky významný uhoľný revír a takisto mu bola priznaná košicko-bohumínska železnica.*“⁶¹⁵

Aj napriek tomu, že došlo k zrušeniu plebiscitu, požadovali obyvatelia Spiša jeho uskutočnenie. Na Orave v obci Jablonka sa po oznámení výsledkom arbitráže proti sebe postavili ľudia žiadajúci ostať v ČSR a tí, ktorí chceli naopak prináležať Poľsku. Ich stret by bol skutočnosťou, ak aby ich niekoľko hodín od seba neoddeľovali francúzski vojaci. Kritikou nešetřili ani noviny a Slováci žijúci v Amerike.⁶¹⁶ V spišských obciach prireknutých Poľsku podpísalo až 86 percent obyvateľov protest, s ktorým sa delegácia richtárov vybrala do Prahy, no u predstaviteľov ČSR nepochodili.⁶¹⁷ E. Beneš delegáciu síce prijal, no: „*Medzi členmi deputácie a ministrom, ktorý ich prijal v zrejmych rozpakoch, sám im nosil stoličky, došlo k ostrým slovným výmenám, lebo mu vytkli, že ich predal, keď podpísal bez ich vedomia.*“⁶¹⁸

⁶¹³ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 87

⁶¹⁴ CIAGWA, J. Kościół Krakowski a prawa językowe mniejszości słowackiej na Spiszu w latach 1920-1925. In. BLAHO, P (ed.) – ŠVECOVÁ, A (ed.). *Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. VII. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 25

⁶¹⁵ HOENSCH, J. Polen und Tschechoslowakei – oder das Scheitern der slawischen Solidarität. In. *Gleichgewicht – Revision – Restauration*. München: Oldenbourg, 1976, s. 283

⁶¹⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 361

⁶¹⁷ SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006, s. 225

⁶¹⁸ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 42

Americkí Slováci vypracovali viacero rezolúcií a apelov, no tie sa vnímali len ako prejav národnej vzájomnosti. Okrem mnohých rezolúcií došlo aj k utvoreniu osobitnej inštitúcie amerických Slovákov s názvom *Stály výbor pre celok Slovenska*, ktorý sa snažil o podporu zachovania celistvosti slovenského územia. Výbor vypracoval a dňa 31. októbra 1920 predložil dokument s názvom *Promemoria vo veci Oravy a Spiša*, ktorý jednomyselne na zhromaždení v Pittsburgu schválilo viac ako 2000 členov Slovenskej Ligy. Týmto dokumentom chceli americkí Slováci vyjadriť protest proti pripojeniu stratených území k Poľsku. Protest adresovali vláde Spojených štátov amerických, vláde Poľskej republiky, vláde Československej republiky, Lige národov a mierovej konferencii v Paríži.⁶¹⁹ V dokumente poukazovali americkí Slováci najmä na zásadu, ktorá bola spojeneckými vládami prijatá hneď na začiatku svetovej vojny, a ktorá proklamovala: „*že každý národ má prirodzené, neodtajiteľné právo na život, slobodu, materiálny, kultúrny a vzdelanostný vývin. Na základe tejto dohody spojenecké vlády na mierovej konferencii určili hranice Československej republiky voči Nemecku, Maďarsku a Rumunsku. Len časť hraníc oproti Poľskej republike bola ponechaná tak, aby pohraničné obyvateľstvo samo rozhodlo, či ma byť pridelené Poľsku. No ako je všeobecne známe, konferencia proti svojej hlavnej zásade dovolila, aby hraničnú otázku medzi Československou republikou a Poľskom riešili dvaja zástupcovia oboch republík jednoduchou „tržnou jednačkou“, a výsledok toho je, že za údajné výlučne materiálne ústupky Poľska v Sliezsku dohodou oných dvoch vyslancov bolo odovzdané Poľsku 24 slovenských obcí s desiatkami tisícov obyvateľstva. Tým je urazená a porušená nielen zásada voľného sebaurčovania, ale Slovákom je hodený kameň urážky a rozpory do budúcnosti na tak dlho, kým krivda nebude odstránená.*“⁶²⁰

K otázke arbitráže sa vyjadrili aj Národné noviny, ktoré okolo seba združovali slovenskú politickú národne orientovanú reprezentáciu. Noviny súhlasili s arbitrážnym riešením spornej hraničnej otázky⁶²¹ a rovnako ako pri plebiscite, ani pri arbitráži nepredpokladali nepriaznivé rozhodnutie. Opäť sa opierali o výrazne

⁶¹⁹ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 60-61

⁶²⁰ KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 121

⁶²¹ „*Bili by sme sa za predpokladu, že by nás chceli Poliaci ožobráčiť, ale rozumná arbitráž je dobrá vec.*“ In. Národné noviny 16.6. 1920, č. 133, s. 1

väčšinové zastüpenie Sloväkov na spornom území a len minimálne Poliakov. To bol dôvod, podľa ktorého nehrozilo rozhodnutie v neprospech Slovenska. K prijatiu arbitráže vyzývali noviny aj česko-slovenských politikov, pričom argumentovali tým, že Poľsko sa stalo pre Európu protibolševickou baštou, preto budú jeho záujmy uprednostňované.⁶²²

Redakcia však v období pred arbitrážou nešetřila kritikou dohodové mocností. V jednej z článkov sa písalo: „*Našli by sme v najlepšom poriadku snahu Európy zavďačiť sa Poliakom, keby vysoká európska diplomacia nemala istež veľmi nepríjemnej obyčaje. Táto diplomacia totiž rada odmeňuje zásluhy – z cudzieho vrecka. A keď je reč o odmene pre zásluhy poľské, i my, Česi a Sloväci, cítíme, že jej ruka prekutáva naše vačky.*“⁶²³ Ďalším dôvodom, pre ktorý sa dohodové mocností nakláňali čoraz viac k Poľsku, bolo podľa Národných novín ľavicové smerovanie Česko-Slovenska, čo mali potvrdiť aj parlamentné voľby z apríla 1920, ktoré vyhrala sociálnodemokratická strana.

Konečné rozhodnutie bolo samozrejme pre Národné noviny obrovským sklamaním. Redakcia vnímala ako krivdu najmä rozhodnutie ohľadom určenia hranice na Spiši a Orave. Československá politická reprezentácia bola obviňovaná z nehájenia slovenských záujmov a z obetovania slovenských obcí v záujme Tešínska, čím bolo 30 000 Sloväkov odsúdených na popolštenie.⁶²⁴

Najvýraznejšie sa otázkou arbitrážneho rozhodnutia zaoberal článok „*Čachrovanie so slovenskou zemou. O rozdelení Spiša a Oravy.*“, ktorý uvádzal: „*A keď už bolo treba i na účet nášho drahého slovenského územia robiť ústupky Poliakom, nemali sa im dávať naše najcharakteristickejšie, najbohatšie slovenské obce, nachádzajúce sa v severovýchodnom kúte Hornej Oravy. To isté platí i o Spiši, kde až 12 dedín, celý severozápadný cíp Spišskej župy odsekli od nášho živého tela, keď hovorilo sa, že zo Spiša najviac päť a z Oravy najviac 6-7 obcí odstúpime Poliakom..... Protestujeme proti začachrovaniu nám drahej slovenskej zeme a vidiac, že našim pánom diplomatom táto zem bola terrou inkognitou, neváhame povedať, že naša republika hoci dostala dost tešínskeho uhlia,*

⁶²² ROGULOVÁ, J. Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách. In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 119

⁶²³ Národné noviny 22. 6. 1920, č. 138, s. 1

⁶²⁴ ROGULOVÁ, J. Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách. In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 119

nebude mať z toho primeraného osohu, lebo stratila súčasne kus slovenského srdca!“⁶²⁵ Práve obce, ktoré pripadli po arbitráži Poľsku, boli pri poslaneckých voľbách v bývalom Uhorsku najvernejšími voličmi slovenských kandidátov.⁶²⁶

S výsledkom nebola spokojná ani poľská strana. V poľskej spoločnosti sa prezentovala tvrdenie, že Poľsko nedosiahlo nič z toho čo chcelo. Ján Paderewski podal v mene poľskej vlády dňa 31. júla protest, v ktorom prezentoval závery, že vyše 45 000 Poliakov z Oravy a Spiša ostane po arbitrážnom rozhodnutí naďalej v Československej republike. Nespokojnosť Poľska sa prejavila aj v odmietavom postoji k ratifikácii arbitrážneho rozhodnutia. Rovnako poľská strana neratifikovala ani dvojstrannú zmluvu o postavení menších žijúcich na oboch stranách z novembra 1920 a nedošlo ani k ratifikácii politickej zmluvy z novembra 1921.

K oficiálnemu prevzatiu oravských a poľských obcí Poľskom došlo 8. augusta 1920. Na samotnom území došlo k tejto udalosti o týždeň neskôr.⁶²⁷ Poľská strana zo získaných obcí vytvorila Starostwo Spisko-Orawskie na čele s už vyššie spomínaným Janom Bednarskim. Centrom nového okresu sa stal Nowy Targ, hoc nepatril medzi územia získane arbitrážou. Od richtárov pripojených obci sa vyžadoval sľub vernosti Poľskej republike. Na predmetnom území sa ponechali v platnosti uhorské predpisy správneho práva až dokým neboli zrušené a nahradené. Najväčším problémom novovytvoreného poľského okresu však bol odpor obyvateľstva jednotlivých obcí. V takmer všetkých obciach sa uskutočnilo verejné hlasovanie, z ktorého vyplynulo, že až 86 percent obyvateľov si žiada patriť k ČSR. Na tieto aktivity reagovalo Poľsko zatýkaním.⁶²⁸

V rámci okresu boli zriadené dve expozitúry – na Orave v Jablonke a na Spiši v Nižných Lapšiach. Expozítori podliehali starostovi. Medzi činnosti zverené expozítorom patrilo prijímanie a odosielanie sťažností, vypočúvanie strán v administratívnom konaní, kontrolovanie hospodárskych záležitostí a ďalšie činnosti. Každá obec tvorila samostatnú jednotku tzv. gminu, na čele ktorej

⁶²⁵ Národné noviny 31.7. 1920, č. 171, s. 1

⁶²⁶ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 56

⁶²⁷ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 42-43

⁶²⁸ MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007, s. 45-48

bol richtár. Zavádzanie poľskej správy sa v pripojených obciach stretlo s veľkým odporom, čo vyústilo až do potreby obsadenie obcí poľským vojskom. V Nedeci došlo k vyhláseniu stanného práva a udalosti v obci Tribš prinútili poľských vojakov ujsť. K vzburám sa pridávali aj richtári jednotlivých obcí, ktorí odmietali podpísať sľub vernosti Poľsku. Na útoky poľských vojakov sa sťažovalo viacero obyvateľov pripojených obcí. Mnohí z nich skončili s ťažkými zraneniami, pričom vojaci sa zameriavali najmä na ľudí s otvorene slovenským presvedčením. Nepokoje pokračovali aj v ďalších rokoch. V roku 1922 sa obyvatelia k Poľsku pripojených spišských a oravských obcí rozhodli pre bojkot volieb do poľského snemu. V obci Jurgov v tejto súvislosti začali poľskí vojaci strieľať do zhromaždeného davu.⁶²⁹

V závere tejto podkapitoly sa opäť môžeme oprieť o názory, ktoré prezentoval profesor Klimko, ba priam sa s nimi môžeme stotožniť. V prvom rade treba povedať, že pri riešení hraničnej otázky medzi Slovenskom a Poľskom postupovali diplomati v Paríži pomerne rozpačito. Rozpaky plynuli najmä z nejasnosti, akým spôsobom má dôjsť k úprave hraníc (aká právna norma ma byť akceptovaná). V druhom rade treba zdôrazniť, že snahou o vyriešenie spornej otázky plebiscitom sa dala prednosť princípom a zásadám prirodzeného práva pred princípmi historického práva. Nakoniec, možno len polemizovať, či skutočný dôvod pre upustenie od plebiscitu plynul len zo znepokojenia veľmocí nad situáciou na spornom území, či išlo viac o nezáujem Dohody na ďalšom riešení tohto závažného a komplikovaného sporu, alebo išlo o snahu urýchlene presadiť svoje politicko-hospodárske záujmy,⁶³⁰ či už Poľskom alebo Česko-Slovenskom.

3.9 Vytyčovanie hranice na Orave a Spiši, otázky cirkevné

Pre lepšie pochopenie činnosti delimitačných komisií je potrebné uviesť aspoň základne informácie o zriadení a činnostiach rozhraničovacích komisií vo všeobecnosti. Mierové zmluvy prijaté po 1. svetovej vojne vytvorili iba právny základ (podklad) pre stanovenie

⁶²⁹ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 42-48

⁶³⁰ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmnichovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 61

hraníc, no konkrétne neurčovali presný priebeh hraničných čiar. Táto činnosť bola zverená do rúk delimitačným komisiám, ktoré disponovali oprávnením určiť v niektorých prípadoch aj novú polohu hranice, aj keď táto už bola v mierovej zmluve určená. Takisto mohla komisia revidovať časti hraníc stanovených podľa administratívnej hranice.⁶³¹

Činnosť delimitačných komisií sa však musela riadiť istými pravidlami. V tejto súvislosti vydala Konferencia veľvyslancov v Paríži dňa 22. júla 1920 dokument s názvom *Úpravy pre rozhraničovacie komisie*. Hlavnou úlohou delimitačných komisií bolo ustáliť v konkrétnej lokalite: a) *hranice stanovené v mierových zmluvách*, b) *hranice stanovené na základe výsledkov plebiscitu*. Komisie boli zložené zo 7 členov – 5 zástupcov víťazných mocností, 1 zástupca za každý štát, ktorého sa konkrétne určovanie hranice týkalo. Akousi vyššou inštanciou delimitačných komisií sa stala Konferencia veľvyslancov.⁶³²

K zriadeniu delimitačnej komisie malo podľa rozhodnutia Konferencie veľvyslancov dôjsť behom mesiaca od záverov prijatých na Konferencii, pričom rozhodnutia delimitačnej komisie mali byť pre strany záväzne, ak sa na nich zhodla väčšina členov komisie. Pri rovnosti hlasov rozhodoval hlas predsedu.⁶³³

Práce jednotlivých delimitačných komisií upravovali aj všeobecné ustanovenia veľvyslaneckej komisie. Postup prác komisií možno rozčleniť do viacerých štádií: 1. Stanovenie hraníc v celosti, 2. Podrobné stanovenie hraníc v jednotlivých úsekoch, 3. Ustálenie pracovného rozvrhu, 4. Vytýčenie hraničnej čiary v prírode, 5. Vymedzníkovanie hranice, 6. Vymeranie hranice, 7. Osadenie hraničných medzníkov, 8. Revízia celej technickej práce, 9. Politické požiadavky, 10. Zostavenie konečnej zápisnice s vypracovaním všetkých dokladov.⁶³⁴

Na vytýčenie hraníc medzi Poľskom a Československou republikou bola nakoniec zriadená československo-poľská delimitačná komisia (medzinárodná komisia pre rozhraničenie Tešína, Oravy a Spiša) pozostávajúca z predstaviteľov Francúzska,

⁶³¹ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

⁶³² KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 93-94

⁶³³ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420

⁶³⁴ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 96-97

Veľkej Británie, Talianska, Japonska, Československa (V. Roubík), Poľska a Slovenska. Na Orave sa určovanie hranice zaobišlo bez vážnejších rozporov. Časť obce Nižná Lipnica, ktorá mala pripadnúť ČSR, bola daná Poľsku. ČSR dostalo ako náhradu obec Suchá Hora a Hladovka.⁶³⁵ Návrh takejto výmeny prišiel z poľskej strany.⁶³⁶

Na Spiši si Poliaci nárokovali celý chotár obce Javorina, časti chotára Jurgova a Ždiaru. S týmto však československá strana nesúhlasila.⁶³⁷ Plenárne zasadnutie medzinárodnej komisie sa uskutočnilo dňa 23. apríla 1921. Už na tomto zasadnutí sa zástupcovia jednotlivých štátov jednohlasne uzniesli na spomenutej výmene oravských dedín. Zložitejšia bola situácia v otázke Spiša, kde sa nepodarilo docieľiť dohodu, keďže Poľsko žiadalo vymeniť obec Javorinu za obce Kacvín a Nedeca. Ďalším neprajným faktorom bolo nepriaznivé počasie a zimné pomery v sporom území Spiša, ktoré nedovoľovali do dňa konania prvého zasadnutia medzinárodnej rozhraničovacej komisie preštudovať terén na mieste. Preto došlo k odsunutiu riešenia tejto otázky na neskoršiu dobu.⁶³⁸ Člen československo-poľskej delimitačnej komisie Dr. Slávik prezentoval v otázke Spiša nasledovný záver: „...ačkoliv navrhovaná změna na Spiši byla by z ohledu administrativně politických a národních žaducí, z důvodů strategických a hospodářských je absolutně nepřijatelná a vylučena.“⁶³⁹

Prvým zasadnutím komisie sa skončilo viac ako 6 mesiacov dlhé obdobie ňaťahovania určenia hranice zo strany Poľska, ktoré sa snažilo zvrátiť rozhodnutie Konferencie veľvyslancov zo dňa 28. júla 1920. Plenárnemu zasadnutiu predchádzali vzájomne rokovania medzi Československou republikou a Poľskom, na ktorých sa predstavili návrhy jednotlivých štátov (aj na výmenu obcí).⁶⁴⁰

⁶³⁵ Konferencia veľvyslancov súhlasila s takouto výmenou už 25. mája 1921. Jej rozhodnutie sa však vykonalo až v roku 1924 spoločne s vyriešením otázky Javoriny. In. KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 128

⁶³⁶ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 364

⁶³⁷ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 84-88

⁶³⁸ AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918 – 1938, krabica č. 178, Těšín, Orava a Spiš 1921

⁶³⁹ AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918 – 1938, krabica č. 178, Těšín, Orava a Spiš 1921

⁶⁴⁰ AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918 – 1938, krabica č. 178, Těšín, Orava a Spiš 1921

Medzi oprávnenia komisie patrila plná moc predkladať Konferencii veľvyslancov návrhy na zmeny, ktoré sa jej budú zdať oprávnené. Oprávnenosť zmien mohla byť spôsobená súkromnými alebo obecnými záujmami v susedstve línie hraníc vzhľadom ku zvláštnym miestnym okolnostiam. V otázke nákladov sa dohodlo, že každá strana bude hradiť polovicu nákladov delimitačnej komisie.⁶⁴¹ Delimitačná komisia dostávala od obyvateľov spišských a oravských obcí viaceré rezolúcie požadujúce opätovne pričlenenie k Československej republike. Išlo napr. o rezolúciu obyvateľov Jurgova, Hladovky, Podvlku a mnohých ďalších obcí.⁶⁴²

Na tomto mieste možno spomenúť aj československo-poľskú zmluvu zo 6. novembra 1921, ktorá obsahovala opatrenia, ktorými sa mali upraviť otázky týkajúce sa plebiscitného územia na Tešínsku, Orave a Spiši. Podľa zmluvy sa mala zriadiť zvláštna československo-poľská komisia skúmajúca opatrenie potrebné pre zavedenie stavu spravodlivosti, zákonnosti a slušnosti na plebiscitnom území, s účelom uspokojiť vzťahy medzi Československou republikou a Poľskom. V dodatku predmetnej zmluvy sa takisto dohodlo, že otázka Javoriny bude vyriešená v lehote 6 mesiacov. K uzavretiu zmluvy došlo predovšetkým z obavy pred situáciou v Nemecku.⁶⁴³

V priebehu roku 1923 odvolalo Japonsko svojich zástupcov z delimitačných komisií. To však nebránilo ďalšiemu postupu prác jednotlivých komisií. Konferencia veľvyslancov totiž 28. 3. 1923 rozhodla, že delimitačné komisie môžu aj naďalej právoplatne fungovať, hoc bez prítomnosti japonských komisárov.⁶⁴⁴

Po úprave štátnych hraníc došlo k stavu, kedy sa hranice Česko-Slovenska nezhodovali s hranicou slovenských diecéz a preto museli dôjsť k ich úprave. Arbitrážou pripadlo Poľsku 18 farností Spišského biskupstva.⁶⁴⁵ Určenie hraničnej čiary v roku 1920 neznamenalo okamžité a automatické zbavenie jurisdikcie spišského biskupa nad obcami, ktoré pripadli Poľsku. Spišský biskup držal cirkevnú jurisdikciu nad týmito oblasťami až do nadobudnutia

⁶⁴¹ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420

⁶⁴² MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 59-60

⁶⁴³ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 97-98

⁶⁴⁴ AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1938, krabica č. 51

⁶⁴⁵ MULÍK, P. Politické požiadavky slovenských katolíkov po vzniku Československa. In. KRAJČÍR, L. a kol. *Rok 1919 a Slovensko*. Martin: Matica slovenská, 2021, s. 88

platnosti poľsko-vatikánskeho konkordátu z 10. februára 1925. Článok IX. Konkordátu stanovoval, že: „*Žiadna časť Poľskej republiky nebude patriť do biskupstva, ktorého sídlo by sa nachádzalo mimo územia Poľska.*“

Bezprostredne po pripadnutí viacerých obcí Poľsku, pôsobili v jednotlivých farnostiach i naďalej slovenskí kňazi. V mnohých kostoloch sa slúžili po slovensky aj bohoslužby. Až postupom času boli do spomínaných farností dosadzovaní poľskí kňazi, avšak tento proces nebol náhly a jednorazový. Ešte aj rok po prijatí poľsko-vatikánskeho konkordátu pôsobili vo viacerých obciach, ktoré rozhodnutím Konferencie veľvyslancov pripadli Poľsku, slovenskí kňazi, pričom František Moš bol kňazom v dvoch spomínaných farnostiach až do roku 1946.⁶⁴⁶ Kňaz Moš zotrval počas plebiscitného obdobia a po ňom na proslovenskom stanovisku. V máji 1921 viedol delegáciu obyvateľov Tribša k československo-poľskej delimitačnej komisii. Delegácia žiadala o opätovné pripojenie k Československej republike.⁶⁴⁷ F. Moš sa prezentoval ako ochranca a zástanca ponechania slovenských cirkevných škôl na plebiscitnom území pripadnutom Poľsku. Dlhodobo bol na neho vyvíjaný nátlak, aby viedol bohoslužby len v poľskom jazyku.⁶⁴⁸

Po poľsko-vatikánskom konkordáte sa stalo 9 spišských farností súčasťou krakovskej arcidiecézy. Vo farnostiach, kde pôsobili slovenskí kňazi sa používala aj naďalej slovenčina a to nie len pri spievaní piesní, ale aj pri modlitbách a kázňach, v prípade F. Moša aj pri vyučovaní náboženstva. Jedným z dôvodov používania slovenčiny bola neznalosť poľského jazyka slovenskými kňazmi.⁶⁴⁹ S príchodom poľských kňazov, snažiacich sa o presadenie poľštiny ako bohoslužobného jazyka, boli spojené viaceré protesty veriacich z jednotlivých farností. Jurgovský starosta v proteste žiada: „*Dokým nevyrastie mládež vyučovaná fyzicky i duchovne po poľský, aby boli*

⁶⁴⁶ CIAGWA, J. Kościół Krakowski a prawa językowe mniejszości słowackiej na Spiszu w latach 1920-1925. In. BLAHO, P (ed.) – ŠVECOVÁ, A (ed.). *Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. VII.* Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 26-33

⁶⁴⁷ MÓŠ, F. *Roky 1918-1939 na severnom Spiši.* Bratislava: Vedecká spoločnosť pre zahraničných Slovákov, 1944, s. 10

⁶⁴⁸ CIAGWA, J. - MAJERIKOVÁ-MOLITORIS, M. Slovenský kňaz z Tribša František Moš. In. CHALUPECKÝ, I. *Z minulosti Spiša. XIX/2011.* Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2011, s. 31-34

⁶⁴⁹ CIAGWA, J. Slovenčina v spišských kostoloch v Poľsku v 20. storočí. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša. IX-X. 2001/2002.* Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2002, s. 244-245

v tom čase cirkevné piesne v našej farnosti v slovenskom jazyku.“ V odpovedi na protest sa písalo, že poľské piesne sa v Jurgove spievajú oddávna, a že za týmto protestom stojí slovenský kňaz. K ústupu slovenského jazyka v kostoloch nedošlo ani po poľských snahách rozdávať na území jednotlivých farností modlitebné knižky písane po poľsky. Slovákom bývajúcim v týchto farnostiach prichádzala totiž katolícka literatúra aj od Spolku svätého Vojtecha z Trnavy. V roku 1926 došlo k zhabaniu viacerých kalendárov Spolku sv. Vojtecha poľskými žandármi a to priamo v domoch veriacich. Podobné incidenty sa stávali aj v ďalších rokoch.⁶⁵⁰

3.10 Sporná otázka Javoriny

Ako sme už v predošlom texte uviedli, delimitácia hranice na území Spiša neprebíhala bezproblémovo, keď sa otáznou stala najmä hranica v katastri obce Javorina. V prvom rade musíme zdôrazniť, že pri spore o Javorinu, nešlo až tak o samotnú obec, ktorá mala podľa sčítania z roku 1921 iba 454 obyvateľov z čoho 72 percent bolo Slovákov⁶⁵¹, ale o veľké územia k nej prislúchajúce. Dr. R. Rauscher vo svojom článku z októbra 1923 píše, že *„Kdyby Poláci byli žádali pouze a jedině tuto ves, lze vysloviti oprávněnou domněnku, že při neobyčejné naší povolnosti odstupovati vlastní území v prvních letech naší samostatnosti, byla by bývala i tato žádost Polákům splněna. Ale při »Javorině« je vlastně Javorina vedlejší. Jde tu o území obsahující také vesnici Javorinu, ale vedle ní rozsáhlé území Tater.*“ Vyplývajúc z tohto, malo by sa hovoriť o odstúpení Vysokých Tatier, nie o odstúpení Javoriny.⁶⁵²

Autor citovaného článku uvádza a rozoberá aj niektoré argumenty poľskej strany, ktoré by mali odôvodňovať poľský záujem o oblasť Vysokých Tatier. V prvom rade išlo o turistické záujmy, keď sa argumentovala, že Poľsku pripadol iba veľmi malý kúsok Vysokých Tatier, čo sťažuje turizmus, znemožňuje zriadenie

⁶⁵⁰ CIAGWA, J. Kościół Krakowski a prawa językowe mniejszości słowackiej na Spiszu w latach 1920-1925. In. BLAHO, P (ed.) – ŠVECOVÁ, A (ed.). *Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. VII.* Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, s. 26-33

⁶⁵¹ JAKUBEC, P. Javorina v (česko)slovensko-poľských vzťahoch medzivojnového obdobia ako symbol. In. MAJERIKOVÁ, M.(eds.). *Nepokojná hranica.* Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2010, s. 26

⁶⁵² RAUSCHER, R. O Javorinu. In. *Všehrd. List československých právniků.* Ročník V, číslo 1, 1923, s.1

„horských stanic klimatických, tak potrebných ze zdravotních ohledů pro obyvatelstvo velikého státu.“ Medzi ďalšie poľské argumenty patrilo poukazovanie na potrebu obyvateľov Javoriny prechádzať pri zabezpečení si svojej obživy poľské hranice, chýbajúci kostol alebo postavenie horských salašov. Javorina bola teda významná najmä pre veľkú rozlohu katastra a množstvo horských priechodov na jej území. Poľsko sa snažili vymeniť Javorinu za obce Kacvín a Nedeca, ktoré predstavovali síce menšie územie, ale žilo v nich viac obyvateľov ako v samotnej Javorine a okolí.

Územie okolia Javoriny bolo sporné už dávno pred 20. storočím. Pre neprístupný terén sa niektoré oblasti v okolí Vysokých Tatier začali osídľovať pomerne neskoro. Dediny Fridman, Nedeca, Kacvín alebo Franková sa objavujú v listine Spišskej Kapituly z roku 1320, no mnoho dedín vzniklo na tomto území až v priebehu 16. storočia. Koncom 19tého a začiatkom 20tého storočia dochádza najmä z Poľskej strany o snahu nájsť argumenty pre príslušnosť územia v okolí Vysokých Tatier k Poľsku. Prof. Balzer tvrdil, že hranice poľské boli posunuté na hrebeň Vysokých Tatier už v 11. storočí. Z rôznych správ z 16. – 18. storočia ale nepochybne vyplýva, že Javorina bola v tomto období uhorská. Na tomto fakte nezmenil nič ani spor o Morské oko, ktorý sme spomínali v úvodnej kapitole.⁶⁵³

Ak sa dostaneme priamo k sporu, ktorý sa objavil v otázke Javoriny po rozhodnutí Konferencie veľvyslancov, poľský zástupca v delimitačnej komisii žiadal 8. marca 1921 celé územie Tatranskej Javoriny. Následkom toho boli obe strany požiadané o vypracovanie návrhov. Avšak návrhy oboch strán obsahovali nereálne a nesplniteľné požiadavky. Poľsko vo svojom návrhu požadovalo výmenu Javoriny za dediny Kacvín a Nedeca, no návrh rozšírili o neakceptovateľnú požiadavku výmeny za obec Horná Lesná, ktorá sa nachádzala na území Tešínska. V tomto úseku však hranica mala už definitívnu podobu.⁶⁵⁴

Podobne nerozvážne pristúpila k svojmu návrhu aj československá strana, ktorá pristúpila na výmenu, no zároveň požadovala kompenzáciu na Orave, čo však bolo s prihliadnutím na práce delimitačnej komisie na Orave nereálne. Neskôr

⁶⁵³ RAUSCHER, R. O Javorinu. In. *Všehrd. List československých právníků*. Ročník V, číslo 1, 1923, str.1-5

⁶⁵⁴ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

Československá republika svoj návrh upravila a požadovala, aby zostala v platnosti pôvodná historická hranica.⁶⁵⁵ V slovenskej spoločnosti v súvislosti s riešením otázky Javoriny skrsla obava, že by vláda mohla vymeniť obec Javorina za časť mesta Tešín.⁶⁵⁶ V spore sa aktívne angažovala Slovenská ľudová strana. V polovici mája 1921 navštívil A. Hlinka spoločne s viacerými Zamagurčanmi Prahu, kde odovzdal memorandum požadujúce výmenu katastra Javoriny za spomínané obce. Výmenu požadovala aj petícia obcí a spoločenských organizácií okresu Spišská Stará Ves.⁶⁵⁷

Československo-poľská delimitačná komisia predložila po získaní návrhov zúčastnených strán tento spor 5. júla 1921 spoločne so svojim stanoviskom Konferencii veľvyslancov v Paríži.⁶⁵⁸ Konferencii sa spornú otázku nepodarilo vyriešiť, no požiadala sporné strany o vyriešenie problému vzájomnou dohodou.⁶⁵⁹ Popri československo-poľských rokovaniach o rôznych otázkach sa zúčastnené strany dohodli, že otázku Javoriny vyriešia prostredníctvom priamej (priateľskej) dohody. K tomuto sa oficiálne zaviazali v Protokole dohody uzavretej 6. novembra 1921.⁶⁶⁰ Poľsko a Československo následne vytvorili tzv. javorinské komisie, pričom členom československej komisie bol aj už viackrát spomínaný Dr. Slávik.⁶⁶¹ Členmi poľskej komisie boli už taktiež v predošlom texte spomínaný Grabski, Romer alebo Semkowicz.⁶⁶² Nie všetci poľskí politickí predstavitelia však prikladali otázke Javoriny význam. Poľský minister K. Skirmunt v rozhovore s československým vyslancom konštatoval: „je smutným vysvedčením politickej

⁶⁵⁵ KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 107

⁶⁵⁶ DROBŇÁK, A. Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1919-1925 na stránkach denníkov Slovákov a Slovenský východ. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 96

⁶⁵⁷ JAKUBEC, P. Javorina v (česko)slovensko-poľských vzťahoch medzivojnového obdobia ako symbol. In. MAJERIKOVÁ, M. (eds.). *Nepokojná hranica*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2010, s. 32-33

⁶⁵⁸ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 98

⁶⁵⁹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 364-369

⁶⁶⁰ AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128, č. 12718/1921, Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska. Hranica čs.-poľská. Odstúpenie Javoriny.

⁶⁶¹ AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128, Vyslanectvo RČS vo Varšave. P. F. Machay o Javorine.

⁶⁶² AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128/A, č. 52355, Hranica čsl. - poľská VI. zpráva čsl. Komisaře o průběhu rokování komise 25. septembra 1922.

*nevyspelosti poľského snemu a verejnej mienky, že sa naraz upínajú na tak pomerne bezvýznamnú otázku.... V javorinskej otázke sa akosi sústredí všetko čo kedy Poliaci proti Čechom mali. Je smiešne ako sa odrazu o ničom nehovorí, iba o Javorine.*⁶⁶³

Konferencia sa opätovne zaoberala návrhom delimitačnej komisie začiatkom decembra 1921 a stanovila zúčastneným stranám, aby otázku Javoriny vyriešili do 15. januára 1922. K dohode však aj napriek urgencii zo strany Konferencie veľvyslancov nedošlo a to najmä z dôvodu predstavenia nového upraveného poľského návrhu priebehu hranice.⁶⁶⁴ Poľsko by sa v prípade akceptácie svojho návrhu zaviazalo nebudovať žiadne vojenské objekty vo vzdialenosti 10 km od hrebeňa Vysokých Tatier.⁶⁶⁵ Termín uzavretia dohody medzi stranami bol následne predĺžený do 6. mája 1922 a ešte raz do 6. augusta 1922. Československá strana zastávala stanovisko, že hranica by mala byť vytýčená podľa rozhodnutia Konferencie veľvyslancov zo dňa 28. júla 1920.⁶⁶⁶ E. Beneš sa vyjadril k spornej otázke nasledovne: „*Není možno provésti rozdělení a musí tudíž zůstat při rozhodnutí delimitační a vyslanecké konference.*“⁶⁶⁷

V septembri 1922 rozhodla delimitačná komisia, že väčšia časť katastra obce Javorina pripadne Poľsku, proti čomu československá strana pred Konferenciou veľvyslancov protestovala. Vo svojom proteste obviňovala delimitačnú komisiu z prekročenia právomoci. Významnú rolu v tejto časti sporu zohral čl. vyslanec vo Francúzsku Štefan Osuský.⁶⁶⁸ Poľsko malo získať 70

⁶⁶³ JAKUBEC, P. Javorina v (česko)slovensko-poľských vzťahoch medzivojnového obdobia ako symbol. In. MAJERIKOVÁ, M.(eds.). *Nepokojná hranica*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2010, s. 35

⁶⁶⁴ KÁZMEROVÁ, Ľ. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 108

⁶⁶⁵ AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabice č. 128/A, č. 52355, Hranica čsl. - polská VI. zpráva čsl. Komisaře o průběhu rokování komise 25. septembra 1922.

⁶⁶⁶ KÁZMEROVÁ, Ľ. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 108-109

⁶⁶⁷ AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabice č. 128, č. 45 982. Otázka ratifikace čs. – polské zmluvy a Javořina.

⁶⁶⁸ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 364-369

km2 územia v oblasti Javoriny výmenou za 39 km2 chotárov obci Nedeca a Kacvín.⁶⁶⁹

Konferencia reagovala na československý protest vydaním inštrukcii o zastavení prác delimitačnej komisie. V polovici novembra 1922 oznámila Konferencia obom stranám, že i naďalej dúfa v priateľské vyriešenie problému Javoriny. Keďže Poľsko a Československá republika pristupovali rozdielne k výkladu záverov Konferencie veľvyslancov z 28. júla 1920, požiadala Konferencia v júli 1923 o stanovisko Radu Spoločnosti národov. Rada spoločnosti národov sa predmetnou otázkou zaoberala 20. a 27. septembra 1923.⁶⁷⁰ Podľa poľskej argumentácie neurčilo arbitrážne rozhodnutie z 28. júla 1920 hranice v oblasti Javoriny a preto má o tejto hranici rozhodnúť Konferencia veľvyslancov na základe požiadavky jednej zo strán. Stanovisko ČSR bolo opačné.

Rada Spoločnosti národov si zase vyžiadala stanovisko Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti v Haagu, ktorý po oboznámení sa s prípadom dal vo väčšine bodov za pravdu ČSR.⁶⁷¹ Československá argumentácia spočívala v poukazovaní na platnosť rozhodnutia Rady veľvyslancov zo dňa 28. júla 1920. Medzinárodný súd v Haagu sa prípadom zaoberal v dňoch 13. novembra až 6. decembra 1923.⁶⁷² Verdikt Medzinárodného súdu mal podobu právneho posudku a samotné pojednávanie nebolo klasickým súdnym procesom. Verdikt Medzinárodného súdu považoval problém hraníc medzi Poľskom a Československou republikou rozhodnutý dňom 28. júl 1920.⁶⁷³ Súd pripúšťal lokálnu modifikáciu hranice, avšak nie zmeny jej priebehu. Takisto bola odmietnutá poľská téza, podľa ktorej neurčenie hranice na Spiši má za následok obnovenie sporu aj v oblasti Tešínska a Oravy.⁶⁷⁴

⁶⁶⁹ KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 110

⁶⁷⁰ KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 110-111

⁶⁷¹ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 364-369

⁶⁷² KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 98

⁶⁷³ KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 111

⁶⁷⁴ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 364-369

Po záveroch Medzinárodného súdu sa spor opäť dostal pred Radu spoločnosti národov, ktorá sa dňa 17. decembra 1923 uzniesla na poverení československo-poľskej delimitačnej komisie predložiť nový návrh hranice s prihliadnutím na rozhodnutie Medzinárodného súdu. Delimitačná komisia vypracovala pod vedením plk. Ufflera návrh, ktorý akceptoval závery Medzinárodného súdu.⁶⁷⁵ Ešte predtým však plk. Uffler požiadal dňa 23. januára 1924 obe strany o vypracovanie svojich návrhov priebehu hraničnej čiary, ktoré by rešpektovali závery posudku Medzinárodného súdu v Haagu. Poľsko sa snažilo získať lokálnou modifikáciou hranice najmä úžitkovú pôdu, čo by znamenalo, že Československej republike by pripadli neúrodné skalnaté úseky. Rokovania delimitačnej komisie v Brne tak mohli stroskotáť na stále pretrvávajúcích odlišných názoroch oboch strán. Pri riešení spornej otázky sa postupne do popredia dostávali aj záujmy jednotlivcov. Knieža K. Hohenlohe, ktorý vlastnil veľké územia v spornom území a v jeho okolí (okolo 15 tisíc ha) by sa negatívnym rozhodnutím mohol dostať do zložitej situácie. Jeho majetok by totiž bol rozdelený na 2 časti.

Dňa 11. februára 1924 nakoniec došlo k dohode o priebehu hraničnej čiary. Výsledná dohoda bola predložená Rade spoločnosti národov, ktorá dňa 26. marca 1924 vydala rezolúciu totožnú so stanoviskom Československej republiky.⁶⁷⁶ Menšie zmeny sa dotkli obcí Jurgov, Osturňa, Veľká Franková a Nedeca. Definitívne bola otázka určenia československo-poľskej hranice doriešená 6. mája 1924, kedy obe strany podpísali Krakovský protokol.⁶⁷⁷ Konferencia veľvyslancov schválila protokol 5. septembra 1924 a účinnosť nadobudol 1. januára 1926.⁶⁷⁸ Krakovský protokol bol publikovaný v československej zbierke zákonov a nariadení ako vyhláška č. 274/1925.⁶⁷⁹ Literatúra uvádza snahu Poľska vymeniť územie Javoriny za väčšie územia na Orave, no na takúto výmenu chýbal

⁶⁷⁵ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 98

⁶⁷⁶ KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie 43*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 112

⁶⁷⁷ HRONSKÝ, M. *Trianon. Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA, 2011, s. 364-369

⁶⁷⁸ KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie 43*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 112

⁶⁷⁹ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 61

československý súhlas.⁶⁸⁰ V inej literatúre zase nájdeme tvrdenie, že prípad Javorina vytvoril precedens pre objasnenie pojmu „medzinárodná hranica.“ Na záver pokladáme za podstatné spomenúť, že územie Javoriny odkúpila v roku 1935 Československá republika za 31 miliónov Kč od rodu Hohenlohe.⁶⁸¹

3.11 Štátne občianstvo, vyst'ahovalectvo a s ním súvisiace problémy, prechod majetku

Spomedzi množstva otázok, ktoré sa po rozhodnutí Konferencie veľvyslancov objavili, bola jednou z najpodstatnejších otázka štátneho občianstva obyvateľov predmetných obcí, ktorá bola upravená nasledovne:

- osoby, ktoré mali pred prvým januárom 1914 domovské právo na území bývalého vojvodstva tešínskeho alebo na území Oravy a Spiša, nad ktorými bola uznaná zvrchovanosť Poľska alebo Československa, nadobudnú štátnu príslušnosť poľskú alebo československú (tzv. plné právo - podľa toho, komu pripadlo dané územie). Rovnaká úprava sa vzťahuje aj na tých, ktorí síce nemali na predmetnom území domovské právo, no sídlili(bývali) na tomto území pred 1. januárom 1908.
- pri osobách, ktoré predošlé podmienky nespĺňali bola úprava odlišná. Osoby, ktoré nadobudli domovské právo v predmetnom území po 1. januári 1914, nadobudnú poľskú alebo československú štátnu príslušnosť iba s podmienkou súhlasu zo strany poľského alebo československého štátu. Ak nebude o takýto súhlas požiadané, alebo ak bude udelenie súhlasu odmietnuté, „podrží“ si táto osoba, podľa okolností, štátnu príslušnosť rakúsku alebo maďarskú. Toto sa vzťahuje rovnako aj na tých, ktorí nemali na predmetnom území domovské právo, no sídlili(bývali) na tomto území po 1. januári 1908.

⁶⁸⁰ KRAJČOVIČ, M. Hranice Slovenska – plány a spory 1848-1922. In. *Historické štúdie* 43. Bratislava: VEDA, 2004, s. 50

⁶⁸¹ JAKUBEC, P. Javorina v (česko)slovensko-poľských vzťahoch medzivojnového obdobia ako symbol. In. MAJERIKOVÁ, M.(eds.). *Nepokojná hranica*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2010, s. 42, 44

Obyvateľom však okrem vyššie spomínanej úpravy bola ponechaná možnosť požiadať o štátne občianstvo druhého štátu. Opäť to však bolo rozdelené podľa dĺžky trvania domovského práva/ bývania na spomínanom území. Osoby staršie ako 18 rokov, ktoré získali štátnu príslušnosť na základe toho, že na predmetnom území mali domovské právo pred 1. januárom 1914, alebo na tomto území bývali pred 1. januárom 1908, mali možnosť v priebehu 1 roka od rozhodnutia Konferencie požiadať o československú alebo poľskú štátnu príslušnosť. Avšak u osôb, ktoré tieto podmienky nespĺňali (domovské právo po 1. januári 1914/ bývanie na predmetnom území po 1. januári 1901), bola opcia závislá od súhlasu československej alebo poľskej vlády. Okrem iného zakazovalo rozhodnutie stíhanie a prenasledovanie obyvateľov Tešínska, Spiša a Oravy za ich politickú činnosť vykonanú od 28. júla 1914 až do prevzatia predmetných území Československou republikou alebo Poľskom. Rovnako nemohli byť obyvatelia prenasledovaní ani za ich rozhodnutie o štátnej príslušnosti. Strany sa takisto zaviazali, že si navzájom uznajú práva a záujmy všetkého druhu, ako aj privilégia dané jednotlivcovi alebo spoločnostiam.⁶⁸²

V Bratislave bol za účelom riešenie otázky vystáhovalectva z plebiscitného územia vytvorený ústredný výbor pre záležitosti Oravcov a Spišiakov pod predsedníctvom Juraja Slávika. Výbory boli vytvorené aj v Spišskej a Oravskej župe, pričom náplňou ich práce bolo obstarávanie kontaktu s jednotlivými vystáhovalcami a zisťovanie ich potrieb.⁶⁸³

Skutočný stav, ktorý nastal na území pripojenom Poľsku, bol ale omnoho zložitejší. Už 4. augusta 1920 prijal stály výbor Národného zhromaždenia rezolúciu, ktorá obsahovala dve požiadavky: 1. Aby obyvateľstvo verne oddané Československej republike, ktoré sa vždy zasadzovalo za to, aby zostalo pri republike, bolo dostatočne chránené pred eventuálnym poľským prenasledovaním. 2. Aby vystáhované obyvateľstvo dostalo pôdu vyvlastnených veľkostatkárov, a aby obyvateľstvu bola zároveň daná podpora pri novom osídlení.

Prvá požiadavka vyplynula zo správ prichádzajúcich z obcí, ktoré pripadli po rozhodnutí Konferencie veľvyslancov Poľsku. Správy hovorili o nevhli poľských úradov poskytnúť osobám, ktoré

⁶⁸² AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420

⁶⁸³ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 87

boli aktívne v plebiscitnej kampani v prospech Československej republiky, dostatočnú ochranu životov a majetku. V otázke druhej požiadavky bola situácia horšia na území Tešínska. Pri Orave a Spiši sa hovorilo o pridelení lepšej pôdy, ako bola tatranská horská pôda. V štátnom záujme sa odporúčalo, aby boli obyvateľstvom prichádzajúcim z Poľska osídľované oblasti, v ktorých nemá štátotvorný československý národ dostatočne zastúpenie. Zároveň však malo ísť o oblasti, kde by prisťahovalci nepodliehali maďarskému alebo nemeckému živlu.⁶⁸⁴

V období trvania možnosti vysťahovať sa z územia Oravy a Spiša, ktoré pripadlo Poľsku, sa vyskytlo viacero nepokojov a sporov medzi poľskými úradmi a obyvateľstvom snažiacim sa presťahovať na územie Československa. Na „poľskej“ Orave bol zatknutý bývalý starosta obce Nižná Lipnica ako aj niekoľko obyvateľov obce Chyžné. Dôvodom zatknutia mala byť nepriateľská činnosť voči poľskému štátu, pričom bývalý starosta Nižnej Lipnice stal na čele kolonizačného hnutia. K zatknutiu obyvateľov obce Chyžné došlo v priebehu marca 1921. Obyvatelia boli následne v železných okovách odvedení do Krakova. Celá situácia sa týkala hospodárskych záujmov viacerých obyvateľov obce, ktorí mali isté pozemky v katastri mesta Trstená. Obyvatelia teda spísali prosbu do Nového Targu, s tým že následkom rozhraničenia utrpeli značnú hospodársku škodu, pretože pri delimitácií sa na nich nemyslelo. Keď sa však dopyčuli, že dňa 31. marca 1921 má v Trstenej zasadať československo-poľská delegácia, chystali sa obyvatelia Chyžného predniesť delegácii svoje požiadavky ohľadom úpravy hospodárskeho pohraničného styku. K tomuto však nedošlo, keďže boli pár dní pred zasadaním delegácie zatknutí.⁶⁸⁵

Ďalšie prípady hovoria o násilných činoch poľských „teroristov“. V obci Pekelník prepadli „teroristi“ rodinu bývalého starostu. Samotnému starostovi a aj jeho synovi spôsobili viacero zranení. Podobne postupovali aj voči ďalším, pričom výnimkou nebola ani strelba. K násilným činom pristupovalo aj rabovanie alebo domové prehliadky. Obyvateľom Vyšnej Zubrice sa podarilo za deň vyzbierať 143 podpisov na žiadosť o ochranu proti násilnému poľskému jednaniu.

⁶⁸⁴ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420

⁶⁸⁵ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

K poľským „teroristom“ sa pridávalo svojim konaním aj vojsko. Dňa 9. augusta 1920 o 4 hodine rannej obklopilo poľské vojsko obec Hladovka. Vojaci pochytili všetkých obyvateľov, ktorí boli v tom čase na poli alebo ulici a doviedli ich na dvor ku starostovi, kde niektorých z nich brutálne zbili. Ohľad nebrali ani na ženy. Tento postup bol pravdepodobne následkom skoršieho incidentu medzi poľskými vojakmi, českými vojakmi a obyvateľmi Hladovky, ktorý si vyžiadal smrť jedného poľského vojaka (bez záveru kým bol skutočne zabitý). Pri obci Nižná Lipnica zase takmer došlo k stretu medzi poľským a československým vojskom následkom prekročenia hranice poľským vojskom. Vojská stáli od seba len pár metrov.⁶⁸⁶

Správaním sa nelíšili ani policajti, pričom situácia bola najviac kritická v oravskej obci Podvlk, kde policajti neplatili za jedlo a pitie. Od obyvateľov žiadali plnenie súkromných želaní (privedenie dievčat). Starostu obce, ktorý sa na takéto správanie sťažoval, si veliteľ stanice predvolal, zviazal a niekoľko hodín ho týral. Hoc boli policajní príslušníci na Orave vymenení, dôveru ľudí si nezískali.⁶⁸⁷ Napätie nakoniec prechádzalo aj do súkromných vzťahov Poliakov a tých, ktorí chceli prináležať k Československej republike, o čom taktiež hovoria viaceré sťažnosti, napr. obyvateľka z Pekelníka, ktorá mala z českým vojakom dieťa, udáva, že sa musí skrývať, ba priam 3 dni musela aj s dieťaťom prespávať na poli z obavy pred vyhrážkami smrťou od svojho suseda, Poliaka.⁶⁸⁸

Ak sa vrátíme späť k otázke snahy o vystahovanie sa obyvateľov z časti územia Oravy a Spiša, ktoré pripadlo Poľsku, možno konštatovať, že mnoho ľudí aj napriek príslubom poľskej vlády bolo na hraniciach vracaných späť. Dochádzalo preto k situáciám, kedy obyvatelia prekročovali hranice potajomky bez vedomia poľských úradov. Poľskí predstavitelia tvrdili, že za rozhodnutím veľkého počtu rodín vystahovať sa na Slovensko z územia, ktoré Poľsku pripadlo, stali agitátori, čo prinútilo poľské úrady k zmene chovania – nevydávanie povolení k presťahovaniu.

⁶⁸⁶ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabice č. 420, Pronásledování Slováků na Oravě a Spiši

⁶⁸⁷ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 55

⁶⁸⁸ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabice č. 420, Pronásledování Slováků na Oravě a Spiši

Podľa poľských úradov by takáto obrovská emigrácia znamenalo pre mnoho ľudí hospodársku katastrofu.⁶⁸⁹

Otázka štátneho občianstva a nejasnosti s ním spojenými sa tiahla vzájomnými československo-poľskými vzťahmi aj ďalšie roky. Preto došlo dňa 23. apríla 1925 k uzavretiu a podpísaniu zmluvy, ktorá mala urovnať všetky medzi republikami sporné otázky a upraviť právne pomery súvisiace s rozdelením Tešínska, Oravy a Spiša – teda aj otázku štátneho občianstva. Zmluva obsahovala nasledovnú úpravu: „*Žádosti o státní občanství jak na základě domovského práva tak i domicilu, nadbytého před 28. říjnem 1918, budou vyřizovány příznivě, vyjímaje: a) pokud se týkají osob, které se dopustily zločinu neb trestního činu ze ziskuchtivosti, b) pokud by udělení státního občanství mělo za bezprostřední důsledek zatížení státních financí neb veřejných fondů, čímž však nesluší rozuměti nároky na příklad na podporu pokladen nemocenských, bratrských a pod. c) osoby, žádající na základě domicilu, které nebydlily nepřetržitě v jedné obci v době od 28. října 1918 do 28. července 1920, neb konečně d) pokud by udělení státního občanství bylo nepřipustným z jiných vážných státních důvodů, při čemž však nemohou nikdy býti příčinou neudělení státního občanství okolnosti povahy národně-politické, nejsou-li rázu protistátního. Činy z doby od převratu do ukončení plebiscitního akce nepřicházejí v úvahu.*“⁶⁹⁰

Nakoniec sa z oravských obcí, ktoré pripadli Poľsku odťahovalo z: Bukovinka-Podskalíe – 11 rodín (51 osôb), Srnie – 2 rodiny (5 osôb), Horná Lipnica – 14 rodín (51 osôb), Dolná Lipnica – 38 rodín (152 osôb), Harkabúz – 17 rodín (99 osôb), Jablonka – 12 rodín (72 osôb), Chyžné – 11 rodín (47 osôb), Oravka – 7 rodín (31 osôb), Podvlk – 4 rodiny (17 osôb).⁶⁹¹ Väčšie množstvo rodín opustilo územie hornej Oravy najmä v roku 1922. Išlo celkovo o 64 rodín – 326 osôb, ktoré sa usadili na území južného Slovenska a založili obec Slávikovo (na počesť J. Slávika, ktorý im pomáhal v migrácii). Dnes sa obec volá Orávka.⁶⁹²

V krátkosti je potrebné pristaviť sa aj pri otázke vyučovacieho jazyka v školách na území pripojenom k Poľsku.

⁶⁸⁹ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420, Pronásledování Slováků na Oravě a Spiši

⁶⁹⁰ AMZV ČR, ZÚ Polsko 1918-1955, krabica č. 36, zv. 12 – smlouvy, dohody - 1925

⁶⁹¹ GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 87

⁶⁹² MAJERIKOVÁ-MOLITORIS, M. *Vojna po vojne. Severný Spiš a horná Orava v rokoch 1945-1947*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2013, s. 21

Školské záležitosti na území Oravy a Spiša, ktoré pripadlo Poľsku, spravoval školský inšpektor menovaný Celoštátnou školskou radou. Zároveň bola v Novom Targu zriadená spišsko-oravská Okresná školská rada. Vyučovacím jazykom sa mala stať poľština a to aj napriek príslubom poľskej strany. So zavedením poľštiny na spišských a oravských školách boli spojené početné listy a žiadosti o ponechanie slovenského vyučovacieho jazyka. V obci Hladovka došlo dokonca až k zatvoreniu školy, keďže školský inšpektor nesúhlasil s ponechaním slovenčiny ako vyučovacieho jazyka. Po odchode slovenských učiteľov nastal vo viacerých obciach problém s obsadením uprázdnených učiteľských miest, keďže záujem poľských učiteľov o pôsobenie v chudobných oblastiach poľskej Oravy a Spiša bol nízky. To zapríčinilo stav, kedy vyučovali aj učitelia bez maturity.⁶⁹³

Okrem otázky štátneho občianstva a školstva bolo podstatné vyriešiť aj otázky majetkové. Preto sa dňa 9. augusta 1920 zišli v obci Jablonka predstavitelia československej a poľskej vlády (zmocnení zástupcovia) a dohodli sa na texte zmluvy riešiacej majetkové otázky. Podľa zmluvy mal byť štátny majetok nachádzajúci sa na území Oravy a Spiša, ktoré pripadlo po rozhodnutí Konferencie veľvyslancov Poľsku, už pred 28. októbrom 1918, resp. pred dňom prevzatia tohto územia do československej správy, odovzdaný Československou republikou republike poľskej.

Pokiaľ išlo o materiál a investície, ktoré na predmetné územie boli dodané Československou republikou po 28. októbri 1918, resp. po dni prevzatia tohto územia do československej správy, zaviazala sa Poľská republika, že zaplatí Československej republike cenu tohto majetku, ak bude tento majetok odovzdaný Poľsku. Tento záväzok sa ale nevzťahoval na majetok (materiál), ktorým Československa republika nahradila majetok pozostalý po maďarskej vláde. Československá republika si však ponechala právo rozhodovať o tom, či si majetok dodaný na územie po 28. októbri 1918 ponechá alebo bude odovzdaný Poľsku. Poľská strana sa v prípade rozhodnutia o odvezení takéhoto majetku musela zdržať všetkého, čím by kládla odvozu prekážky. Predošlé vety sa netýkali situácie, ak by odvozom majetku z predmetného územia Československou republikou bola spôsobená Poľskej republike väčšia škoda, ako ošoh, ktorý by z odvezenia majetku mala

⁶⁹³ MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015, s. 48-51

Československá republika. Išlo napr. o mosty alebo telefonické vedenia.

Ak by došlo medzi členmi materiálnej komisie zriadenej na vyriešenie tejto otázky k nezhodám pri určení ceny, posúdia konkrétne nároky vlády oboch strán. Ak Poľsko nezaplatí dohodnutú cenu za predmetný majetok, ostane tento vo vlastníctve Československej republiky, no bež možnosti odvieť ho z predmetného územia.

Spomenuté zásady sa týkali aj situácie, ak by bolo určité územie pririeknuté jednej alebo druhej strane po skončení prác delimitačnej komisie.⁶⁹⁴ Ani táto otázka sa nezaobišla bez konfliktov a nedorozumení. Na vzájomnom stretnutí poľských a československých zástupcov dňa 13. – 24. septembra 1920 na českom ministerstve železníc sa na pretras dostala aj otázka navrátenia majetku. Československí predstavitelia poukázali na skutočnosť, že v Poľsku sa ešte vždy nachádzajú cisterny československého pôvodu a lokomotívy československých súkromných dráh, ktorých navrátenie požadujú.⁶⁹⁵

Vyššie spomínaná zmluva medzi Československou republikou a Poľskom zo začiatku apríla 1925, ktorá mala vyriešiť otázky sporné medzi republikami, obsahovala úpravu najrozličnejších otázok, či už to bolo udeľovanie amnestií, ochrana menšín, alebo aj spisovú rozľuku. My v najbližších riadkoch spomenieme iba tie priamo súvisiace s územím Oravy a Spiša.

V prvom rade ide o otázku amnestií a milostí. Republiky sa dohodli, že vzájomne udelia milosť osobám, ktoré sa v období od 28. októbra do 10. augusta 1920 dopustili činov stíhaných trestnými súdmi ako aj správnyymi úradmi, pokiaľ išlo o činy spáchané v súvislosti s politickou agitáciou v otázke Tešínska, Oravy alebo Spiša. Rovnako mala byť milosť udelená aj tým, ktorí mali na plebiscitnom území bydlisko alebo trvalý pobyt a v období do podpisu tejto zmluvy zbehli, alebo sa vyhli brannej povinnosti, a to tým, že utiekli z územia jednej zmluvnej strany na územie druhej zmluvnej strany. Milosť sa udelila aj osobám, ktoré sa pri sčítaní obyvateľstva prevedenom na plebiscitnom území dopustili priestupku proti predpisom o sčítaní ľudu.

⁶⁹⁴ AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420

⁶⁹⁵ AMZV ČR, fond ZÚ Polsko 1918 – 1955, krabica č. 36, zv. 9 – smlouvy, dohody – *Protokol sepsaný v Praze, dne 24. září 1920 k úmluve sjednané téhož dna mezi Republikou Polskou a Republikou Československou co do úpravy všech otázek železničních, vzniklých následkem rozdělení Těšínského Slezska, Oravy a Spiše.*

V súvislosti s otázkou Oravy a Spiša boli dôležité aj ustanovenia o ochrane menšín. Strany sa vzájomne dohodli, že príslušníci národnosti poľskej alebo československej budú požívať v opačnom štáte všetky práva, ktoré by im podľa ich počtu mohli patriť na základe ústavy, zákonov, nariadení o menšinách a ustanovení predmetnej zmluvy (používanie svojho jazyka pred súdmi, úradmi a štátnymi orgánmi). Obe strany zároveň prehlásili, že nebudú vyvíjať žiaden nátlak na rodičov, ktorým by požadovali posielanie detí do škôl, na ktorých sa vyučuje v inom jazyku ako je ich materský jazyk.⁶⁹⁶

Posledným dokumentom, ktorý v tejto súvislosti spomenieme je *Protokol o hospodárskych a komunikačných úľavách v pohraničnom pásme československo-poľskom na Spiši* podpísaný v Krakove dňa 6. mája 1924. Protokol bol výsledkom porád medzi poľským a československým komisárom pri medzinárodnej rozhraničovacej československo-poľskej komisii. Predmetné nižšie uvedené opatrenia sa týkali hraničného pásma v šírke 15 kilometrov po oboch stranách.

Protokol hneď v prvom článku riešil otázku pozemkov, ktoré sa následkom rozhodnutia Konferencie a následnej delimitácie ocitli svojimi časťami v dvoch štátoch – Československej republike a Poľsku. V súvislosti s týmto bolo dovolené bez akéhokoľvek cla prechádzať, vodiť dobytok, prevážať hospodárske stroje alebo aj plodiny z časti ležiacej na jednej strane na časť ležiacu na druhej strane. Toto sa vzťahovalo aj na prípady ak v pohraničnom pásme ležal celý pozemok majiteľa susedného štátu. Protokol upravoval aj otázky pastvín a ich využívania, prevozu dreva alebo vodných práv (rybolov). Tieto otázky boli upravené v časti *Hospodárske záujmy*.

V druhej časti protokolu bola zase upravená komunikácia a pohyb na hranici. Hneď v úvode tejto časti bolo riešené určenie colných ciest. Pre občanov Československej republiky bola touto cestou cesta vedúca cez Kacvín a Nedecu do Spišskej Starej Vsi, no len dočasu kým nebude vybudovaná nová cesta. Medzi úľavy občanov pohraničných oblastí patrilo: obdržanie stálych legitimácií na prestup cez hranice a na pobyt za hranicami časovo odstupňovaný podľa činnosti vykonávanej za hranicami (hospodárske, trhové, rodinné záujmy, povolanie...), výkon jednotlivých povolání za hranicami (záchranní, horskí sprievodcovia,

⁶⁹⁶ AMZV ČR, fond ZÚ Polsko 1918-1955, krabica č. 36, zv. 12 – smlouvy, dohody - 1925

hasiči alebo aj lekári, pôrodné baby – špeciálne povolenia). Okrem týchto skutočností odporučili komisári oboch štátov svojim vládam čo najskôr uzavrieť dohodu o turistike (rozvoj turistiky, odstránenie pasových ťažkostí) ako aj dohodu o prírodnom parku.⁶⁹⁷

Povojnové obdobie je charakteristické zložitou vzťahov a riešením hraničnej otázky. Z prvotnej poľskej vojenskej snahy o obsadenie sporného územia sa postupne stal spor diplomatický, ktorý však aj pre neistotu a nerozhodnosť veľmoci trval až do roku 1920(1924). To viedlo k zhoršeniu vzťahov medzi dvoma susednými národmi, ktoré sa aj napriek snahám a zlepšeniu nepodarilo dostatočne napraviť ani do 2. svetovej vojny.

Ak by sme chceli charakterizovať (česko)slovensko-poľskú hranicu v období bezprostredne po Veľkej vojne dvoma slovami, mohli by sme sa inšpirovať názvom publikácie, z ktorej sme pri písaní čerpali – Nepokojná hranica. Nepokojnou sa hranica stala najmä bezprostredne po skončení 1. svetovej vojny, hoc československá strana nepredpokladala, že by sa pri otázke určenia severnej hranice Slovenska mohol a mal vyskytnúť vážnejší problém.

Čo všetko však spôsobilo, že nevraživosť a konflikty medzi dvoma susednými slovanskými národmi nadobudli spomínané rozmery? Poľsko a Československo sa stali po 1. svetovej vojne novými štátmi v strednej Európe, hoc pri Poľsku išlo skôr o obnovený štátny útvar. Nový štát ale potrebuje pre svoje prežitie istú hospodársku silu. Táto skutočnosť zohrávala pri spomínaných štátoch po 1. svetovej vojne významnú rolu. Záujmy Poľska smerovali po Veľkej vojne k spoločnej poľsko-maďarskej hranici, najmä kvôli exportu a importu. Preto sa poľské predstavy zameriavali takmer okamžite po skončení vojny na myšlienku odtrhnutia Slovenska od Česka a jeho následného pripojenie k Maďarsku, prípadne vytvorenie poľsko-slovenskej federácie. Takéto myšlienky sa medzi poľskými predstaviteľmi tiahli celé medzivojnové obdobie a opäť nabrali na význame v období pred 2. svetovou vojnou. Naproti tomu československé hospodárske záujmy sa týkali najmä oblasti Tešínska a zachovania neprerušenej celistvosti košicko-bohumínskej železnice v ČSR. Okrem hospodárskych záujmov bojovali oboja štáty o vedúce postavenie v stredoeurópskom priestore. Možno tak povedať, že spor o územie na Orave a Spiši bol súčasťou väčšieho a významnejšieho sporu medzi dvoma susednými národmi,

⁶⁹⁷ AMZV ČR, fond ZÚ Poľsko 1918-1955, krabica č. 36, zv. 15 – Smlouvy, dohody – hraniční ČSR – Poľsko – 1924

o čom svedčí aj častokrát vyjadrovaná pridruženosť otázky Spiša a Oravy k otázke Tešínska. Otázku určenia severnej hranice Slovenska považovali za menej významnú nielen dohodové mocnosti, ale mnohokrát aj Československá republika.

Ďalšou otázkou, ktorá nás automatický napáda pri vnímaní problematiky (česko)slovensko-poľského hraničného konfliktu je: *Prečo nedošlo k rýchlemu a jasnému vyriešeniu situácie dohodovými mocnosťami?* K zodpovedaniu možno snáď len opäť prezentovať závery a názory prof. Klimka, ktorý píše o rezervovanosti prístupu dohodových mocností k riešeniu otázky definitívneho určenia hraníc štátov, ktoré vznikli po 1. svetovej vojne. Pre dohodové mocnosti bola častokrát príznačná nerozhodnosť, váhavosť a rozpačitosť, ktorá sa prejavovala najmä v posúdení otázky, akým spôsobom má dôjsť k úprave hraníc.⁶⁹⁸ Rozpačitosť dohodových mocnosti bola zreteľná najmä pri riešení otázky, či ponechať aj napriek rapidne zhoršujúcej sa situácií, plebiscit, alebo ho zrušiť a nahradiť inou formou konečného rozriešenia spornej otázky. Nerozhodnosť možno podľa nášho názoru vnímať aj pri riešení otázky Javoriny. Na druhej strane treba dodať, že jednoduchým nerobili mocnostiam rozhodovanie ani zúčastnené strany.⁶⁹⁹

Na záver by sme sa chceli pristiaviť pri niektorých nezodpovedaných otázkach. Literatúra, z ktorej sme čerpali, pristupuje odlišne ku vzťahu medzi otázkou Tešínska a otázkou Oravy a Spiša. Niektorí autori jednoznačne tvrdia, že spišské a oravské dediny boli predané/ vymenené za tešínske uhlie. Takéto tvrdenia boli príznačné najmä pre noviny Slovák a články, ktoré vychádzali bezprostredne po arbitrážnom rozhodnutí. Ako sme v predošlom texte spomínali, samotný prezident Masaryk viackrát pripustil, že isté oblasti Spiša a Oravy sú stratené alebo, že by sa ČSR mohlo istých oblastí na Spiši a Orave vzdať. Nie je sa však čomu čudovať. Snahy ČSR pochopiteľne smerovali najmä na oblasť Tešínska, kde sa nachádzali bohaté ložiská uhlia a pre štát významná železnica. Hospodárske prežitie mladej republiky si žiadalo zachovanie oblasti Tešínska. Spor na Orave a Spiši sa tak stal iba akousi podotázkou..

⁶⁹⁸ KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: VEDA, 1986, s. 57-61

⁶⁹⁹ VAŇA, I. *Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia*. Dizertačná práca. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

Pri skúmaní nami zvolenej problematiky sme mohli ľahko sklízuť do výrazne nevraživeho postoja voči Poľsku a jeho záujmom. Mnohá literatúra informovala, hoc pravdivo, no s prejavmi akéhosi rozhorčenia a ľútosti, o útlaku, ktorý bol vyvíjaní na obyvateľstvo dedín pripadnutých k Poľsku. Poukazovať na nespravodlivosť arbitráže, by sme síce mohli, no museli by sme pritom spomenúť aj veľké množstvo Poliakov a územie, ktoré ostalo v ČSR na Tešínsku. Podstatnejšie však je upozorniť na snahu poľskej strany, urobiť z obyvateľov hornej Oravy a severného Spiša Poliakov, s čím súviselo nepriznávanie im menšinových práv. Celá situácia sa opakovala aj po druhej svetovej vojne, keď sa zlepšila až podpísaním Zmluvy o vzájomnej pomoci a Protokolu k nej pripojeného. V súčasnosti zastupuje záujmy Slovákov Spolok Slovákov v Poľsku, ktorý vydal aj viaceré publikácie, z ktorých sme pri písaní čerpali. Zmyslom nášho rozboru malo byť najmä poukázanie na diplomatické riešenie spornej hraničnej otázky, no samotná problematika dáva možnosť zaoberať sa témou severnej hranice Slovenska aj z rôznych iných pohľadov.

4 Závěry

V posledných mesiacoch 1. svetovej vojny sa už na pozadí bojov postupne rozbíhali mierové rokovania, smerujúce k následnému povojnovému usporiadaniu medzinárodných vzťahov. Zaošťať tak nechceli ani zástupcovia československej politickej elity, ktorí sa tak už na pozadí bojov pokúšali presvedčiť zástupcov dohodových mocností o nutnosti zániku Rakúsko-Uhorskej monarchie a vytvorení nového štátneho útvaru na mape Európy. Rokovania o povojnovom usporiadaní sa však naplno rozvinuli až na mierovej konferencii vo Francúzku, kde po prvotných ustálení ďalšieho smerovania Európy bolo potrebné riešiť aj otázku hraníc novovytvorených štátov, medzi ktoré patrila, aj Československá republika.

Už pred jej zvolaním konferencie sa však bolo možné stretnúť s rozsiahlymi prípravnými procesmi a tvorbou materiálov podporujúcich tvrdenia rokujúcich strán. Novovznikajúca Československá republika sa pri prípravách na konferenciu opierala o výsledky činnosti Úradu pre prípravu mierovej konferencie. Výsledky prác následne prezentovali členovia československej delegácie na mierovej konferencii a tým podporili svoje územné nároky pri nielen pri rokovaniach o hraniciach novej republiky. Postupne sa tak vytvárala koncepcia nového štátneho celku v srdci Európy odzrkadľujúca predstavy vrcholných politických predstaviteľov. V tejto súvislosti tak nebolo možné opomenúť ani tzv. Benešove memorandá, ktoré nielen na medzinárodnej mierovej konferencii spôsobili rozpútanie rozsiahlej diskusie, a to predovšetkým vo vzťahu k vzneseniu územných požiadaviek krajiny.

Územné nároky Československej republiky predovšetkým vo vzťahu k vytýčeniu hraníc s Nemeckom, ako aj Rakúskom sa následne zaoberali prijímané medzinárodné mierové dokumenty. V júli r. 1919 bola prijatá Versaillská mierová zmluva následne len pár mesiacov po nej v októbri tohto roka bola prijatá aj Saint – Germainská zmluva. Príprava rokovaní ako aj následné rokovacie procesy a s tým spojená tvorba definitívneho znenia mierovej zmluvy však so sebou priniesla viacero zaujímavých i keď nie vždy jednoduchých situácií, ktoré bolo potrebné operatívne riešiť priamo v priebehu mierovej konferencie vo Francúzsku.

V súvislosti s tvorbou hraníc novovzniknutej Československej republiky bolo okrem hraníc s Rakúskom a nemeckom potrebné taktiež ustáliť hranicu s Maďarskom. Táto otázka bola následne

definitívne riešená prostredníctvom prijatia Trianonskej mierovej zmluvy. Ani jej prijatie sa však neobišlo bez nutnosti riešenia komplikovaných situácií. Maďarskí partneri si totižto už pred ukončením 1. svetovej vojny uvedomovali svoju zložitú situáciu a pokúšali sa pripraviť potrebné materiály poukazujúce na nutnosť zachovania celistvosti územia Uhorského kráľovstva pod správou Maďarska.

Po tom, ako bola Maďarsku oficiálne doručená pozvánka, umožňujúca mu vyslať do Francúzska svoju mierovú delegáciu, disponovali pomerne rozsiahlym podporným materiálom, preukazujúcim nutnosť povojnového usporiadania podľa predstáv Maďarska. Na diplomatickej úrovni sa tak vo Francúzku odohrávali ťažké „boje“ o dosiahnutie, čo najlepšej východiskovej pozície pri tvorbe definitívneho znenia Trianonskej mierovej zmluvy. Na rozdiel od „bojov“ na diplomatickom poli v pohraničnom území južnej hranice Československej republiky sa však odohrávali reálne boje súvisiace s presadzovaním Piccionovej demarkačnej línie. Proti prvej demarkačnej línii sa však už od počiatku ozývali viaceré nesúhlasné hlasy, ktoré v konečnom dôsledku vyústili v jej korekciu a vytvorenie druhej demarkačnej línie.

Na rozdiel od obyvateľstva žijúceho v pohraničnom území, ktoré bolo prebiehajúcimi bojmi značne ovplyvnené, rokovania vo Francúzsku prebiehali aj naďalej bez zjavných komplikácií smerujúcu ku konečnému usporiadaniu vzťahov medzi Maďarskom a Československom. V tejto súvislosti boli na medzinárodnej scéne vytvorené viaceré komisie, ktorých výsledky činnosti následne prispeli k vytvoreniu definitívneho znenia mierovej zmluvy.

Konečné usporiadanie vzťahov však nekorešpondovalo s predstavami Maďarska, ktoré sa nevedelo zmieriť so stratou slovenskej časti územia a tým aj s aplikáciou práva národov na sebaurčenie vo vzťahu k Československému národu. V takomto nepriaznivom vnímaní bola Trianonská mierová zmluva následne prezentovaná aj na domácej politickej scéne. Maďarské obyvateľstvo tak na rozdiel od toho československého prijatie Trianonu vnímalo, ako národnú tragédiu a vyzývalo k tomu, aby nebol ratifikovaný, a to aj napriek tomu, že už sprvoti sa Maďari nevedeli zhodnúť na tom, ako splnomocnia k jej podpisu.

Naproti tomu bol v Československu Trianon vnímaný, ako dôležitý dokument prispievajúci k oslobodeniu sa roky utláčaného národa spod nadvlády Rakúsko-Uhorskej monarchie. V takomto duchu sa následne niesli aj prípravné procesy súvisiace s prípravou

delegácie splnomocnenej na podpis ako aj jeho následná ratifikácia. Diametrálna situácia vo vzťahu k ratifikácii mierovej zmluvy prebiehala v Maďarsku, ktoré sa ratifikáciu Trianonskej mierovej zmluvy pokúšalo čo najviac oddialiť, poukazujúc na to, že jej ratifikácia je už len formálnym aktom. V konečnom dôsledku si však Maďarsko uvedomovalo, že prípadný nový vojnový konflikt, by nemuselo zvládnuť, čo v konečnom dôsledku spoločne s ďalšími okolnosťami prispelo k ratifikácii pre Československo tak významného dokumentu.

Obdobne ako v prípade povojnového usporiadania vzťahov s Maďarskom, Rakúskom, či Nemeckom bolo potrebné na medzinárodnej mierovej konferencii vyriešiť aj otázku hraničnej čiary s Poľskom. Problematické sa v tejto súvislosti javilo postavenie územia Spiša a Oravy, ktoré muselo odolávať snahám o vojenské obsadenie. Tak ako, aj v prípade Maďarska, aj v tejto súvislosti sa mierové rokovania začali už pred ukončením 1. svetovej vojny a následne kontinuálne pokračovali, aj v priebehu mierovej konferencie. Snahy o urovnanie situácie a vytvorenie dohody o hraničnom usporiadaní medzi Poľskom a Československou republikou sú badateľné aj na simultálnych rokovaniach v Krakove, a to aj napriek tomu, že tieto rokovania skončili neúspechom. V prvopočiatočných rokovacích procesoch sa, ako možné riešenie tohto sporu javilo využitie plebiscitu no v konečnom dôsledku, sa od takéhoto riešenia upustilo, s tým, že bol nahradený arbitrážou. Tá sa okrem riešenia hraničnej otázky zaoberala aj s tým súvisiacimi otázkami ako je majetkové usporiadanie, či občianstvo.

Mierové rokovania o povojnovom usporiadaní vzťahov v povojnovej Európe so sebou priniesli viaceré viac či menej komplikované situácie. V konečnom dôsledku však práve medzinárodná konferencia vo Francúzsku vytvorila priaznivé podmienky pre rokovania o vytvorení nových štátnych útvarov, medzi ktoré zaraďujeme aj Československú republiku. Následné rokovania viedli k prijatiu štyroch pre Československú republiku významných medzinárodných dokumentov, ktoré tvorili piliere hraničného vymedzenia nášho územia s Nemeckom, Rakúskom, Maďarskom a Poľskom.

Resumé

Po ukončení 1. svetovej vojny bolo potrebné riešiť povojnové usporiadanie medzinárodných vzťahov štátov. V dôsledku toho bola vo Francúzsku zvolaná medzinárodná mierová konferencia, ktorá si za svoj cieľ stanovila riešenie povojnovej situácie a nastolenie definitívneho mierového usporiadania. Vo Francúzsku sa tak okrem zástupcov víťazných mocností zišli aj diplomati porazených štátov. Na konferencii však nemohli chýbať ani zástupcovia novovytvorených štátov, odvodzujúcich svoje postavenie od práva národov na sebaurčenie. Jedným z takýchto štátov bola aj Československá republika, ktorej zástupcovia sa mimo iného na prebiehajúcich rokovaniach zaoberali ustálením územia nového štátu a stanovením jeho pevných hraníc so susedmi.

Prvá kapitola sa zameriava na koncepty budúceho československého štátu v predstavách K. Kramáňa, T.G. Masaryka, V. Dvorského a plynulo prechádza do príprav podkladov Československej republiky na obhajobu územných nárokov nového štátu pred začatím mierovej konferencie v Paríži. Približuje činnosť Úradu pre prípravu mierovej konferencie, činnosť československej delegácie na mierovej konferencii. Bližšie pojednáva o obsahu kontroverzných Benešových memoránd prednesených na konferencii ohľadom postavenia Československej republiky a jej územných požiadaviek. Zaoberá sa Versaillskou mierovou zmluvou podpísanou 28. júna 1919 a Saint-Germainskou zmluvou podpísanou 10. septembra 1919 a ich vzťahu k stanoveniu hraníc Československej republiky k Nemecku a Rakúsku. Kapitola ponúka stručný náhľad do časti zložitej problematiky určovania hraníc po 1. svetovej vojne.

Druhá kapitola práce sa zameriava na mierové rokovania súvisiace s Trianonskou mierovou zmluvou a povojnovým usporiadaním vzťahov Československej republiky s Maďarskom. Mierové rokovania súvisiace s povojnovým usporiadaním po 1. sv. vojny sa už od počiatku viedli v značne napätej situácii. Ešte pred začatím mierových rokovaní si však maďarskí politickí predstavitelia uvedomovali svoju komplikovanú situáciu ako aj potrebu vyťažiť z toho pre Maďarsko čo najviac. Aj v dôsledku toho sa maďarskí predstavitelia začali na medzinárodnú mierovú konferenciu pripravovať oveľa skôr ako im bola doručená oficiálna pozvánka na mierovú konferenciu. Už pred oficiálnym zahájením rokovaní tak začali pripravovať materiály a to vrátane etnografických máp

poukazujúcich na priateľské spolužitie slovenských ako aj maďarských obyvateľov krajiny. Všetky zhromaždené materiály tak mali súvisieť so snahou maďarskej politickej reprezentácie o udržanie územnej celistvosti bývalého Uhorského kráľovstva ale so snahou o úplné mocensko-politické odčlenenie sa krajiny spod vplyvu Viedne.

Po obdržaní oficiálnej pozvánky tak mohla vytvorená maďarská delegácia, na čele ktorej stál gróf Apponyi, predstúpiť pred medzinárodné politické spoločenstvo s rozsiahlym materiálom, v ktorom sa odvolávali nielen na dlhoročnú tradíciu Uhorského kráľovstva ale taktiež na priaznivé spolužitie obyvateľov krajiny. V konečnom dôsledku však maďarskí diplomati zastávali názor, že riešenie národnostnej otázky nie je potrebné riešiť na medzinárodnej scéne. Do poslednej chvíle sa však maďarskí delegáti nevedeli zmieriť s tým, že by mohlo dôjsť k odčleneniu príslušných území a vytvoreniu nových štátnopolitických subjektov na mape Európy.

Medzitým tak na našom území prebiehali vojenské operácie a to aj pod vedením generála Piccioneho, ktoré mali prispieť k obsadeniu územia slovenskej časti Československej republiky spod maďarskej nadvlády. Vojenské operácie spojené s nechotou maďarskej armády ustúpiť zo svojich pozícií na našom území vyústilo ďalším vojenským stretom a tým aj k ďalším stratám na ľudských životoch vojakov ako aj civilného obyvateľstva. Vojenské strety však napomohli k postupnému osadzovaniu prvej Piccionovej demarkačnej línie, ustanovujúcej provizórnu južnú hranicu medzi Maďarskom a Československou republikou.

Neopomenuteľné však bolo aj pomerne komplikované postavenie Dunaja ako aj ďalšie výhrady, ktoré československá delegácia prezentovala aj na medzinárodnej politickej scéne. Na podklade medzinárodného tlaku došlo k novým rokovaniam o stanovení novej demarkačnej línie, ktorá by do väčšej miery zohľadňovala geopolitickú situáciu v krajine. Až po jej definitívnom stanovení bolo možné pristúpiť k jej presadzovaniu aj v teréne.

Na medzinárodnej mierovej konferencii vo Francúzsku však aj naďalej prebiehali rokovania zaoberajúce sa taktiež definitívnym povojnovým usporiadaním vzťahov medzi Československou republikou a Maďarskom ako aj stanovením ich spoločnej hranice. Na podklade práce jednotlivých komisií dochádza k postupnému tvarovaniu Trianonskej mierovej zmluvy. Paradoxne aj v tomto prípade kedy už bol jasne známy postoj medzinárodného politického spektra ako aj zástupcov štátov Dohody, ktorí jasne deklarovali

právo národov na sebaurčenie a tým aj nutnosť vytvorenia nových štátov v Európe sa Maďarsko nedokázalo zmieriť s prípadnou stratou svojho územia. Situácia vyústila až do odchodu grófa Apponyiho a jeho odstúpeniu z postu predsedu maďarskej delegácie. Nádej v možnú korekciu hranice následne vkladali do prebiehajúcich tajných rokovaní medzi Maďarskom a Francúzskom, pričom prijatie Trianonskej mierovej zmluvy vo vyrokovanom znení vnímali ako národnú tragédiu.

Takto negatívne bola Trianonská mierová zmluva následne prezentovaná aj u maďarského obyvateľstva, čo v konečnom dôsledku vyvolalo ďalší odpor, ktorý bol následne podporovaný aj širokým spektrom maďarských médií a periodík. Ustálením definitívneho znenia Trianonskej mierovej zmluvy však bolo potrebné riešiť aj ďalšie otázky súvisiace s jej podpisom a ratifikáciou. Na rozdiel od Československa, ktoré malo túto otázku pomerne skoro vyriešenú, Maďari si s ustanovením delegátov splnomocnených na podpis Trianonskej mierovej zmluvy dávali pomerne načas. Nepriaznivý postoj k podpisu Trianonu Maďari jasne deklarovali aj svojím neskorým príchodom na miesto podpisu, či oddiaľovaním jej následnej ratifikácie, čo ostro kontrastovalo s prístupom zástupcov Československej republiky.

V záverečnej časti publikácie sa venujeme otázke formovania (česko)slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. V úvode v krátkosti približujeme poľsko-slovenské pohraničné vzťahy v období od 10. storočia až po záver 1. svetovej vojny. Prechádzame od zápiskov kroník, cez poľský záloh, delenia Poľska, až po buditeľskú akciu a poľskú snahu o vojenské obsadenie Spiša a Oravy. V samotnom jadre sa venujeme diplomatickému riešeniu spornej hraničnej otázky a bližšie rozoberáme jednotlivé etapy formovania slovensko-poľskej hranice po Veľkej vojne. Začíname rokovaniami pred Mierovou konferenciou a priblížením postavenie Poľska a Československa, pokračujeme vzájomnými (neúspešnými) rokovaniami strán hraničného sporu v Krakove, zaoberáme sa rozhodnutím o konaní plebiscitu a stavom na plebiscitnom území, agitáciou a narastajúcimi nepokojmi, prechádzame k otázke upustenie od plebiscitu a jeho nahradenie arbitrážou, nakoniec sa venujeme konečnému arbitrážnemu rozhodnutiu a bližšie rozoberáme otázky, ktoré so spomenutým rozhodnutím priamo súviseli – delimitácia (česko)slovensko-poľskej hranice na Orave a Spiši, otázka občianstva, majetkové otázky a pod. V závere

ozrejmujeme niektoré nezodpovedané otázky a prezentujeme náš postoj. Pri skúmaní otázky poľsko-slovenskej hranice sa snažíme čerpať informácie z početnej (najmä) regionálnej literatúry ale aj z archívnych dokumentov archívu Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky.

Resume

After the end of World War I, the post-war international relations of states had to be addressed. As a result, an international peace conference was convened in France with the aim of resolving the post-war situation and establishing a definitive peace settlement. Thus, in addition to the representatives of the victorious powers, diplomats of the defeated states gathered in France. However, representatives of the newly created states, deriving their status from the right of peoples to self-determination, could not be absent from the conference either. One of these states was the Czechoslovak Republic, whose representatives, among other things, at the ongoing negotiations, were concerned with settling the territory of the new state and establishing its fixed borders with its neighbours.

The first chapter focuses on the concepts of the future Czechoslovak state in the ideas of K. Kramář, T.G. Masaryk, V. Dvorský. It describes the preparation of the Czechoslovak Republic's basis for defending the territorial claims of the new state before the start of the Paris Peace Conference. Introduces the activities of the Office for the Preparation of the Peace Conference and the activities of the Czechoslovak delegation at the Peace Conference. Discusses in more detail the contents of the controversial Benes Memoranda which were presented at the Peace Conference. The memoranda concerned the status of the Czechoslovak Republic and its territorial claims. The chapter further discusses the Versailles Peace Treaty signed on 28 June 1919 and the Treaty of Saint-Germain signed on 10 September 1919 and their relationship to the establishment of the Czechoslovak Republic's borders with Germany and Austria. The chapter offers a brief insight into part of the complex issue of border delimitation after World War I.

The second chapter of the thesis focuses on the peace negotiations related to the Trianon Peace Treaty and the post-war arrangement of relations between the Czechoslovak Republic and Hungary. The peace negotiations related to the post-World War I post-war settlement were conducted from the outset in a highly tense situation. Even before the peace negotiations began, however, Hungarian political leaders were aware of their complicated situation and of the need to make the most of it for Hungary. As a result, the Hungarian leaders began to prepare for the international peace conference long before they received the official invitation to the peace conference. Thus, even before the official opening of the

negotiations, they began to prepare materials, including ethnographic maps showing the friendly coexistence of both the Slovak and Hungarian inhabitants of the country. All the collected materials were to be related to the Hungarian political representation's efforts to maintain the territorial integrity of the former Kingdom of Hungary, but also to the efforts to completely separate the country from the influence of Vienna.

After receiving an official invitation, the Hungarian delegation, headed by Count Apponyi, was able to present to the international political community an extensive material in which they referred not only to the long tradition of the Kingdom of Hungary but also to the favourable coexistence of the country's inhabitants. Ultimately, however, Hungarian diplomats were of the opinion that the solution of the national question did not need to be resolved on the international scene. Until the last moment, however, the Hungarian delegates could not reconcile themselves to the fact that the territories in question might be separated and new state-political entities created on the map of Europe.

In the meantime, military operations took place on our territory, also under the leadership of General Piccione, which were to contribute to the occupation of the territory of the Slovak part of the Czechoslovak Republic from the Hungarian domination. The military operations, coupled with the unwillingness of the Hungarian army to retreat from its positions on our territory, resulted in further military clashes and thus in further loss of human life, both of soldiers and of the civilian population. The military clashes, however, helped to gradually establish the first Piccion demarcation line, establishing a provisional southern border between Hungary and the Czechoslovak Republic.

However, the rather complicated position of the Danube was also not forgotten, as well as other reservations that the Czechoslovak delegation presented in the international political arena. On the basis of international pressure, new negotiations were held on the establishment of a new demarcation line that would take greater account of the geopolitical situation in the country. It was only after its definitive establishment that it was possible to proceed with its enforcement on the ground.

However, the international peace conference in France continued to negotiate the final post-war settlement of relations between the Czechoslovak Republic and Hungary as well as the establishment of their common border. On the basis of the work of

the individual commissions, the Trianon Peace Treaty was gradually being shaped. Paradoxically, even in this case, when the attitude of the international political spectrum as well as the representatives of the states of the Agreement, who clearly declared the right of nations to self-determination and thus the necessity of creating new states in Europe, was already clearly known, Hungary could not accept the possible loss of its territory. The situation led to the departure of Count Apponyi and his resignation as chairman of the Hungarian delegation. They subsequently pinned their hopes for a possible border correction on the ongoing secret negotiations between Hungary and France, seeing the adoption of the Treaty of Trianon as negotiated as a national tragedy.

The Trianon Peace Treaty was subsequently presented in such a negative way to the Hungarian population, which ultimately provoked further opposition, which was subsequently supported by a wide range of Hungarian media and periodicals. However, with the final wording of the Trianon Peace Treaty settled, other issues related to its signing and ratification had to be addressed. Unlike Czechoslovakia, which had this issue resolved relatively early, the Hungarians took their time in appointing delegates authorised to sign the Trianon Peace Treaty. The unfavourable attitude towards the signing of Trianon was also clearly demonstrated by the Hungarians' late arrival at the place of signing or the delay in its subsequent ratification, which contrasted sharply with the attitude of the representatives of the Czechoslovak Republic.

In the last chapter of the publication deals with the question of the formation of the (Czech)Slovak-Polish border in the first half of the 20th century. In the introduction, we briefly introduce Polish-Slovak border relations in the period from the 10th century to the end of the First World War. We move from chronicle records, through the Polish advance, the partitions of Poland, to the so-called "awakening action" and the Polish efforts to militarily occupy Spiš and Orava. At the very core, we discuss the diplomatic resolution of the disputed border issue and take a closer look at the various stages of the formation of the Slovak-Polish border after the Great War. We begin with the negotiations prior to the Peace Conference and zoom in on the position of Poland and Czechoslovakia, continue with the mutual (unsuccessful) negotiations of the parties to the border dispute in Kraków, deal with the decision to hold a plebiscite and the state of the plebiscite territory, agitation and the growing unrest, we move on to the question of the abandonment of the plebiscite and its

replacement by arbitration, and finally we deal with the final arbitration decision and discuss in more detail the issues that were directly related to the aforementioned decision - the delimitation of the (Czech)Slovak-Polish border in Orava and Spiš, the question of citizenship, property issues, and so on. In the conclusion we clarify some unanswered questions and present our position. When researching the question of the Polish-Slovak border, we try to draw information from numerous (mainly) regional literature but also from archival documents from the archives of the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic.

Zoznam použitej literatúry

Archívne materiály

A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly s/S-ben 1920 januárius – március havában I-III köt. Budapest: Hornyánszky, 1920-1921; The Hungarian Peace Negotiation, An account of the Work of the Hungarian Peace Delegation at Neuilly s/S from January to March 1920, Budapest, Royal Hungarian Ministry of Foreign Affairs 1921-1922.

AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128, č. 12718/1921, Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska. Hranica čs.-poľská. Odstúpenie Javoriny

AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128, č. 45 982. Otázka ratifikace čs. – polské zmluvy a Javořina.

AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128, Vyslanectvo RČS vo Varšave. P. F. Machay o Javorine

AMZV ČR, fond II. Sekce, III. Řada, krabica č. 128/A, č. 52355, Hranica čsl. - polská VI. zpráva čsl. Komisaře o průběhu rokování komise 25. septembra 1922

AMZV ČR, fond II. sekce, III. řada, krabica č. 420

AMZV ČR, fond II. sekce, 1918-1939, III. řada, krabica č. 420, Pronásledování Slováků na Oravě a Spiši

AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1938, krabica č. 51

AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918 – 1938, krabica č. 178, Těšín, Orava a Spiš 1921

AMZV ČR, fond Mírová konference v Paříži a reparace 1918-1938, krabica č. 180, č. 486

AMZV ČR, fond Pařížský archív, kniha 71, č. 6896, č. 6898

AMZV ČR, fond Pařížský archív, kniha 72, č. 6959, č. 7018, č. 7023, č. 7032

AMZV ČR, fond Pařížský archív, kniha 72, Projekt administrační pro Oravu a Spiš

AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 1, Hughesoramy od května do srpna 1920, č. 43, č. 50, č. 111, č. 116, č. 118, č. 149, č. 248, č. 262, č. 265, č. 297, č. 300, č. 315, č. 377, č. 394, č. 453

AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 2, Protesty a návrhy II., č. 21, č. 121, č. 255, č. 378, č. 510

AMZV ČR, fond Úřad Subdelegáta ČSR při mezinárodní plebiscitní subkomisi pro Oravu a Spiš 1920 – 1921, krabica č. 3, Vyřízené spisy 1-100, č. 28

AMZV ČR, fond ZÚ Polsko 1918-1955, krabica č. 22, zv. 1 – Politické otázky – Orava a Spiš

AMZV ČR, fond ZÚ Polsko 1918 – 1955, krabica č. 36, zv. 9 – smlouvy, dohody – Protokol sepsaný v Praze, dne 24. září 1920 k úmluve sjednané téhož dna mezi Republikou Polskou a Republikou Československou co do úpravy všech otázek železničních, vzniklých následkem rozdělení Těšínského Slezska, Oravy a Spiše

AMZV ČR, MKR 1918-1938, kr.49.

AMVZ, MKR, k.č. 6, zl.26

AMZV, MKR, k. č. 52, inv. č. 98, čj.551

AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 554

AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 6060

AMZV, MKR, k.č. 52, č.j. 19795

AMZV, PA, kartón 56, inv. č. 5297

AMZV, PA, kartón 56, č. 5317

AMZV, PA, kartón 56. Memorandum menšinového národního výboru župy vitorazské o obcích České Cejli a Dolních Velenicích.

AMZV, PA, kniha č. 1, inv. č. 10

AMZV, PA, kniha č. 2, inv. č. 88

AMZV, PA, kniha č. 2, inv. č. 91

AMZV, PA, kniha č. 5, inv. č. 391

AMZV, PA, kniha č. 5, inv. č. 392

AMZV, PA, kniha č. 5, inv. č. 393

AMZV, PA, kniha č. 43, inv. č. 4709

AMZV, PA, kniha č. 43, inv. č. 4725

AMZV, PA, kniha č. 72, inv. č. 6960

AMZV, PA, kniha č. 72, inv.č. 6966

AMZV, PA, kniha č. 72, inv.č. 6979

AMZV, PA, kniha č. 72, inv.č. 6994

AMZV ČR, Praha, PA, zv. 23, č.2557 a č.2561 – správy československého velvyslanectva v Budapešti z 20. -21. 12. 1918.

AMZV ČR, Praha, PA, zv 23, č.2561 – Správa M. Hodžu z 19.12. 1918.

AMZV ČR, Praha, PA, zv. 48, č.4913 – Atrocities maďarského vojska na Slovensku.

AMZV ČR, Praha, PA, zv. 48, č.4879-situačné správy z 8.-15. 1.1919;

AMZV ČR, Praha, PA, zv. 48, č.4857;

Národní archiv České republiky, Praha, Presidium ministerské rady, přír. č. 2511, sign. 746, kr. 3335, č.j. 2592/1918.

AMZV ČR, Praha, PA, zv.48, č.4863 a pod. č. 4897 – telegram týkající sa deputácie zo Žitného ostrova, aby naďalej zostal v rámci Československej republiky, 4.4. 1919.

AMZV ČR, Praha, PA, zv.56, č.5298 – „určení hranic československého státu ze stanoviska strategického“ (elaborát vypracovaný vojenským odborom Komisie k ustanovení hranic Československej republiky 28. 11. 1918.

AMZV ČR Praha, PA, zv.25, č.2719.

AMZV ČR Praha, PA, zv.48, č.4862.

AMZV ČR Praha, PA, zv.36, č.4289 a č.4286.

AMZV ČR Praha, PA, zv. 48, č.4859.

AMZV ČR, Praha, PA, zv,48, č.4886; zv.83, č.9368.

AMZV ČR Praha, PA, zv. 36, č. 4291- správa zo 4.5.1919.

AMZV ČR Praha, PA, zv. 36, č. 4291- správy z 30.4. – 12. 5. 1919.

AMZV ČR Praha, PA, zv. 36, č.4293 – sťažnosti na talianske velenie v posledných bojoch na miškovecko – lučeneckom fronte z 1.6. 1919.

AMZV ČR, TO, 1920, č. 3458.

AMZV ČR, Praha, ZÚ Budapešť, kr. 56, zv. 1091, č.1140 D.

AMZV ČR, Praha, ZÚ Budapešť 1921, kr. 56, zv. 1091, č.1628 a.v.;

NA Praha, PMR 1921, sign. 451, kr. 2700, č.j. 27717.

AMZV ČR, ZÚ Polsko 1918-1955, krabica č. 36, zv. 12 – smlouvy, dohody – 1925

AMZV ČR, fond ZÚ Polsko 1918-1955, krabica č. 36, zv. 15 – Smlouvy, dohody – hraniční ČSR – Polsko – 1924

AÚTGM, Prah, Benešov archiv, Korespondence, kartón 52 (1.1.-24. 9.1919), fasc. Beneš-Masaryk.

AÚTGM, Praha, BA, Česká národní rada. – Zprávy Beneše do Prahy 1920, kr. 131, fólia 18-19.

Bericht über die Tätigkeit der Deutschösterreichischen Friedensdelegation in St.- Germain-en-Laye. Band I. 1919. Wien: Deutschösterreichische Staatsdr., Beilage 27, s. 88-90.

Hadtörténeti levéltár Budapest. Magyar Tanácsköztársaság 1919. Keleti Hagseger Parancsnoksága, kr. 47, č.312-320- hlásenie č.V/21.

NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2698, č.26679.

NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2700, č.18784.
NA Praha, PMR 1921, sign. 451, kr. 2700, č.j. 27717.
SNA, Bratislava, I. SNR 1918, Duka- Stodolovi 6.11.1918 – list M. Duku E. Stodolovi
SNA, Bratislava I SNR 1918 – zápisnica z rokovania Predsedníctva SNR 5.11. 1918.
SNA, Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č.34/21/4 – kópia francúzskeho textu nóty.
SNA, Bratislava, fond KSP, kart. – Memorandá (Memorandum klubu slovenských poslancov z 15.5.1919;
SNA Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr.2, č.26/13/2.
SNK-ALU, Martin, sig. 94 S 8.
SNA, Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č. 63/63/4.
SNA Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, kr. 4, č.79/20/4.
SNK-ALU, Martin, fond SNR, 94 T 27 - inštrukcie Slovenského klubu podpísanú predsedom
SNK-ALU, Martin, M. Dula, C 53 Klubu M. Bellom z druhej polovice novembra 1918 - výpoveď M. Dulu k otázke zrušenia SNR.
SNK-ALU, Martin, Houdek, F., - Šrobár, V., 173/2.
SNK-ALU, Martin, Osusky, Št. – Šrobár, V., 173, E5.
Spisy ríšskeho kancelára. Weimarská republika, Scheidemannov kabinet, Zväzok 1, Usmernenia (pokyny) pre nemeckých mierových vyjednávačov. 21. apríla 1919, R 43 I /1348, s. 517-519
VHA, Praha, Sbíрка historických prací – relace Františka Bartoše: *Historie našeho osvobození Slovenska*.
VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-23/16.
VHA, Praha, MNO – Hlavný štáb., Oper. Odd. 1919, kr. 2, č. 3 17/8 – hlásenie československej vojenskej komisie v Budapešti z 27. 12. 1918.
VHÚ Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č. 3 – 78/25.
VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 1, č.3-9/4 – hlásenie generála Piccioneho č.2275 z 14.4.1919.
VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd., kr. 2, č. 3-45/3 – rozkaz ministra Kľofáča č. j. 13062/op.
VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd., kr. 2, č. 3-78/25.
VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-64/4.
VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-64/2.
VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-35/4 (koncept).
VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-12/17;
VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 26, č. j. 3165

VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-12/44-1-
správa generála Piccioneho na MNO o maďarskom útoku na
Komárno č.2811/op. z 9.5.1919.

VHA Praha, MNO- Hlav. štáb, Oper. odd. 1919, kr. 2, č.3-12/32-
Hlásenie posádkového veliteľstva v Komárne na MNO z 3. 5. 1919.

VHA Praha, MNO – Hlav. štáb, Oper. odd. 1919. kr. 2, č.3-50/2.

VHA Praha- MNO – Hlav. štáb. Oper. odd. 1919, kr. 2, č. 3-53/4 –
dôverná správa generála Rossiho hlavnému veliteľovi
československých vojsk na Slovensku o operáciách v priestore
Miškovca č. j. 2052/op. z 30.5.1919.

VHA, Praha, MNO, Prezídium 1919, kr.109, por. č. 104/1.

VHA Praha- MNO – Hlav. štáb. Oper. odd. 1919, – Vojenská
kancelária prezidenta republiky kr, 18 – zpráv. č. j. 128 – telegrafická
práva práporčíka Kopala z 27.5.1919 o situácii na Slovensku.

VHA Bratislava, ZVV Bratislava 1919, Prezídium, kr.4, S-215-6/30.

VHA, Praha, VS – Schöbl, 1918-1919, kr. 2, telegram Porákovej
skupiny z 3.1. 1919 veliteľstvu skupiny plk. Schöbla v Košiciach, č.
13/7, tiež 13/11, 14/6, 14/9.

VHA, Praha, VS – Schöbl, 1918-1919, kr. 2, č. 17/19. Plk. Schöbl už
9.1.1919 pplk.

VHA Bratislava, ZVV Bratislava 1919, Prezídium, kr. 5, prez. č. 1980,
s-215-3/29.

Šemberovi v Trenčíne (veliteľovi úseku od Moravy až po Čadcu)
nariadil: „Na rozkaz op. č. 151 vrchného veliteľství ukladá se Vám
aby jste v okresu Malacky zjednal pořádek, civilní osoby odzbrojil
a pašování vhodným obsazením hranic dolnorakouských zamezil“
(kr.2, č.19/9).

VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg. 30, list generála Piccioneho č. C
op. 402 V. Šrobárovi z 22.1.1919.

VHA, Praha, VS-Schöbl 1918-1919, kr.2 č.40, 113/5.

VHS Bratislava, Zb. VHA, prír.č. 1107/219-20 Kap.

VHA Bratislava, VVVS, prír. č. neg. 30, telegram (Hughes) Vrchného
velenia československých vojsk na Slovensku z 28. 12.1918 op.
č.38.

VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg.30. rozkaz gen Piccioneho
z 27.12. 1918.

VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg.30. prípis V. Šrobára gen.
Piccionemu č.261/1918 z 30.12.1918.

VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg.30. rozkaz gen Piccioneho op. č.
47 z 29.12. 1918.

VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg. 30, Piccioneho operačný rozkaz č.2 z 5.1.1919.
VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg. 30, situačná správa VVVS č.9 z 9.1.1919.
VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg. 30, situačná správa VVVS z 18.1.1919;
VHA, Bratislava, VVVS, prír. č. neg. 30, situačná správa generála Piccioneho op. č. 278 z 14.1.1919.
VHA Bratislava, Zemské vojenské veliteľstvo Bratislava, 1919, Prezídium, kr. 3, S – 280-3/11 – hlásenie generála Piccioneho č. 2233/op. z 12.4.1919;
VHA Praha, MNO – Hlav. Štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-36/1 – správa VVVS č.1503/op. na MNO v Prahe 9. 3. 1919 + 8 príloh.
VHA Praha, MNO – Hlav. Štáb, Oper. Odd. 1919, kr. 2, č.3-36/1-zmluva z 31. 1. 1919.
VHA Praha , Vojenská kancelár presidenta republiky 1919, kr.12. všeob. č.j. – 477.

Knižné publikácie a monografie

ABLONCZY, B., *Teleko Pál*. Budapest, Osiris, 2005, 547s., ISBN: 963-389-731-9.
ANDERSON, M. *Frontiers. Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge : Polity Press, 1996. ISBN 978-0-745-62008-4.
ANDRÁŠ, M. *Severné hranice Slovenska*. Bratislava: Kubko Goral, 2007
BARTHÓ, Z. – TYEKVICSKA, A., *Civitas Fortissima. A balassagyarmati, „csehkiverés“ koránakforrásai és irodalma*. Ballassagyarmat: Nagy Iván Könyvek, 2000, 545,ISBN: 963 7243 28 3.
BENEŠ, E., *Světová válka a naše revoluce, III. díl*. Praha: Čin a Orbis, 1928, 628s.
BEŇA, J., *Medzinárodnoprávne súvislosti Viedenskej arbitráže . In: Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európskej súvislosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2008, 112s., ISBN: 978-80-8106-009-0.
BIELOVODSKÝ, A. *Severné hranice Slovenska*. Bratislava: Ústredná správa Slovenskej ligy, 1946

- BOSL, K.(ed.) *Versailles, St. Germain, Trianon. Umbruch in Europa vor fünfzig Jahren*. Mníchov: Oldenbourg, 1971. ISBN 978-3486473216
- BROKLOVÁ, E.(ed) *Edvard Beneš. Německo a Československo*. Praha: MÚ AV ČR, 2005. ISBN 80-86495-29-9
- BRUNS, V., Die Tschechoslowakei auf der Pariser Friedenskonferenz. In: *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. Berlin, 1938, 896s.
- BŘACH, R., Válka o Slovensko a francúzska vojenská mise v Československu. In: *Vojenská história, roč. 7, 2003, č.4, s. 41-53*.
- BRÜGEL, J. W. *Češi a Němci 1918–1938*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1440-3
- CIAGWA, J. - MAJERIKOVÁ-MOLITORIS, M. Slovenský kňaz z Tribša František Moš. In. CHALUPECKÝ, I. *Z minulosti Spiša. XIX/2011*. Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2011
- CIAGWA, J. Slovenčina v spišských kostoloch v Poľsku v 20. storočí. In. CHALUPECKÝ, I. *Z minulosti Spiša. IX-X. 2001/2002*. Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2002
- CONZE, E. *Velká iluze : Versailles 1919 a nové uspořádání světa*. Euromedia Group, Praha, 2021. ISBN 978-80-242-7016-6
- ČAPKA, F. *Zrod ČSR v datech a událostech*. Olomučany : CERM Akademické nakladatelství s.r.o., 1998. ISBN 80-7204-04-X.
- ČECHUROVÁ, J. – KUKLÍK, J. (ed) Jan Krčmář. Paměti. Díl II. a III. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ; Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 2007. ISBN 978-80-86559-83-4
- DEÁK, L., *Súčasníci o Trianone*. Bratislava: Kubko Goral, 1996, 327s., ISBN: 80-88858-15-1.
- DEÁK, L., *Trianon – ilúzie a skutočnosti*. Bratislava: Kubko – Goral, 1995, 327s., ISBN: 80-967427-2-8.
- DEJMEK, J. *Československo, Jeho Sousedé a Velmoci Ve 20. Století (1918-1992): Vybrané Kapitoly Z Dějin československé Zahraniční Politiky*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku. 2002. ISBN 80-86547-07-8
- DEJMEK, J. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920 (1. červenec 1919 – 4. červen 1920). Série A (1918-1939), Svazek 2/II*. Prahahistorický ústav Akademie věd ČR – nakladatelství Karolinum, 2008 – rukopis, dok. 606, 567s., ISBN: 978-80-86506-98-2.
- DEJMEK, J. a kol. (eds). *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek I. Praha: Ústav mezinárodních

vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum. Historický ústav Akademie věd ČR. 2001. ISBN 80-86506-02-9

DEJMEK, J. a kol. (eds). *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Svazek II. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Univerzita Karlova v Praze - nakladatelství Karolinum. Historický ústav Akademie věd ČR. 2011. ISBN 978-80-86506-98-2

DEJMEK, J. a kol. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7286-188-0

DEJMEK, J., KOLÁŘ, F. a kol. *Dokumenty československé zahraniční politiky. Svazek 1 (listopad 1918-červen 1919)* Praha: Ústav mezinárodních vztahů v Praze, 2001. ISBN 80-86506-02-9

DROBŇÁK, A. Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1919-1925 na stránkach denníkov Slováka a Slovenský východ. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.) *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015

EBERHARDT, P. Zasięg terytorialny Polski w koncepcjach badaczy polskich (1864 - 1921). In. *Przegląd geograficzny*, roč. 71, 1-2/1999 Encyklopédia Slovenska, zv. II., Bratislava 1978, 536s. ISBN: 71-139-78.

FERENČUHOVÁ, B., *Francúzsko a slovenská otázka 1789-1989*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2008, 492s., IBAN: 978-80-224-1038-0.

FERENČUHOVÁ, B., Talianska a francúzska vojenská misia na Slovensku a československo-maďarský konflikt v rokoch 1918-1919. In: *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918-1920. Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. 15. 6. 1994*, Zostavil Ladislav Deák, Matica Slovenská, 1995,480s. ISBN: 80-7090-345-7.

GALANDAUER, J. *Vznik Československé republiky 1918*. Praha: Svoboda, 1988.

GALÁNTAI, J., *A trianoni békekötés, 1920*, Budapest. Gondolat, 1990, 235s., ISBN: 963-282-373-7.

GALÁNTAI, J., *Magyarország az első világháborúban 1914-1918*. Budapest: 1974, s.132, ISBN: 963-05-0075-2.

GAREK, M. Plebiscitné obdobie na hornej Orave a severnom Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015

HAUPTS, L. *Deutsche Friedenspolitik 1918-9: eine Alternative zur Machtpolitik des Ersten Weltkrieges*. Droste Düsseldorf, 1976

HAVLAS, J. *České kolonie zámořské*. Praha: Nakladatelství spisů Jana Havlasy. 1919.

- HOENSCH, J. Polen und Tschechoslowakei – oder das Scheitern der slawischen Solidarität. In: *Gleichgewicht – Revision – Restauration*. München: Oldenbourg, 1976
- HOMZA, M. Prehľad názorov na vznik stredovekej severnej hranice Uhorska na Spiši a historických prác na tému vzájomných vzťahov Spiša a Malopoľska v najstaršom období. In: HOMZA, M. – SROKA, A. S. *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 1998
- HOMZA, M. *Uhorsko-poľská kronika. Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy*. Bratislava: Post Scriptum, 2009
- HORVATH, V. – RÁKOŠ, E. – WATZKA, J., *Bratislava hlavné mesto Slovenska. Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918-1919*. Bratislava: Dokumenty, 1977, 421s.
- HOUDEK, F. *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava, 1931.
- HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918-1920*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, 471s., ISBN: 80-88878-14-4.
- HRONSKÝ, M., Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918-1919 (druhá časť). In: *Vojenská história*, roč. 5, 2001, č.2, 44s., ISSN: 1335-3314.
- HRONSKÝ, M., *Le rôle de la Mission militaire française dans les combats en Slovaquie et dans la formation des frontières de la Slovaquie en 1919*. In: *Bâtir une nouvelle sécurité. La coopération militaire entre la France et les États d' Europe centrale et orientate de 1919 á 1929*. Paris: Château de Vincennes, 2001, 564 s.
- HRONSKÝ, M., Obsadenie Bratislavy československým vojskom na rozhraní rokov 1918-1919 a postoje mestského obyvateľstva. In: *Armáda, mesto, spoločnosť od 15.storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti) Zborník príspevkov*. Bratislava: VHÚ, 2002, 364s.
- HRONSKÝ, M., Priebeh prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. In: *Z vojenskej histórie Slovenska 1918-1948 (Zborník vedeckých štúdií)*. Trenčín, 1994, 207s.
- HRONSKÝ, M., *Slovensko na rázcestí. Slovenské národné rady a Gardy v roku 1918*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1976, 279s.
- HRONSKÝ, M., *TRIANON Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava, VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, 685s., ISBN: 978-80-224-1183-7.

- HRONSKÝ, M., DEÁK, L., a kol., *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, II.zv.*, Bratislava: NCL – Dom slovenskej literatúry, 1998, dok. 164, s.37.
- HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M., *Vojenské dejiny Slovenska (1918-1939), IV. zv*, Bratislava: MO SR, 1996, 264s., ISBN: 80-88842-05-0.
- CHALUPECKÝ, I. Dokumenty k severným hraniciam Slovenska z rokov 1918-1920 v archíve Ministerstva zahraničných vecí v Paríži. In. CHALUPECKÝ, I. (eds.). *Z minulosti Spiša. XVIII/2010*. Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2010
- CHALUPECKÝ, I. – SMATANA, M. *Hrad Ľubovňa*. Martin: Osveta, 1987
- IRMANOVÁ, E., *Maďarsko a versailleský mierový systém*, Praha, Albis International, 2002, 409s., ISBN: 8086067629.
- IŠTOK, R. Dilemy poľského geopolitického myslenia v rokoch 1850 až 1939. In. *Folia geographica 4*, Ročník XXXV. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2001
- JAKUBEC, P. Javorina v (česko)slovensko-poľských vzťahoch medzivojnového obdobia ako symbol. In. MAJERIKOVÁ, M.(eds.) *Nepokojná hranica*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2010
- JAKUBEC, P. Rozpad habsburskej monarchie a počiatky československo-poľského sporu o priebeh hraničnej čiary na Spiši. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XVII 2009*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2009
- JAKUBEC, P. Spiš na Parížskej mierovej konferencii (1919 – 1920). In CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XVIII/2010*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2010.
- JANŠÁK, Š., *Mierová zmluva s Maďarmi. Niekoľko poznámok na maďarské požiadavky*, Bratislava, 1920, 55s.
- JEŽEK, Z., *Boj o Slovensko v letech 1918-1919*. Praha, 1928, 233s.
- KADLEC, Č. M. *Hry o hranice*. Chrást u Poříčan: BCS, s.r.o., 2001. ISBN 80-238-8582-0
- KALHOUS, R., *Budování armády*. Praha, 1936, 279s.
- KALVODA, J. *Genese Československá*. Praha: Panevropa. 1998. ISBN 80-85846-09-8
- KAMIŇSKI, M. *Konflikt polsko-czeski 1918-1921*. Varšava: Neriton, 2001
- KAPRAS, J. *České Slezsko a státní převrat*. Opava: Okresní a osvětový sbor v Opavě, 1927.
- KAPRAS, J. *Český stát v historickém vývoji a v dnešní podobě dle ustanovení kongresu pařížského*. Praha: Národ, 1920.

- KAPRAS, J. *Historický základ dnešního československého státu dle mírových smluv*. Praha: Státovědecká společnost, 1920.
- KAPRAS, J. *O České Těšínsko. Podstata a metody otázky těšínské*. Praha: Národní rada československá a Národní jednota slezská, 1936.
- KAPRAS, J. *O českém státě za války a po válce: soubor článků*. Praha: Český čtenář, 1925.
- KAPRAS, J. *O naše Hlučínsko. (Řeč k patnáctému výročí přivtělení Hlučínska k republice Československé, pronesena na slávnostní schůzi, pořádané Národní jednotou slezskou 3. února na Staroměstské radnici)*. Praha: Zvláštní otisk z Národních Listů, 1935.
- KAPRAS, J. *Těšínsko součástí českého státu*. Moravská Ostrava: Moravsko-slezská knihtiskárna, 1919.
- KÁZMEROVÁ, L. Stanovenie hraníc v oblasti Tatranskej Javoriny v rokoch 1918-1924 (Problém vo svetle fondov Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky). In. *Historické štúdie 43*. Bratislava: VEDA, 2004.
- KLIMEK, A., Beneš a Štefánik. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*. Praha, 1991, 66s.
- KLIMEK, A. - KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918–1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha 1995. ISBN 80-85241-88-9
- KLIMEK, A. *Jak se dělal mír roku 1919. Československo na konferenci ve Versailles*. Praha 1989.
- KLIMKO, J. *Aspekty zo štátoprávnej histórie na území Slovenska a českých krajín v aktuálnych súvislostiach*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2020
- KLIMKO, J. *Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918-1938)*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986.
- KLIMKO, J. *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, 1980
- KLÍPA, B., Italská vojenská mise v Československu. In: *Historie a vojenství, XLIV*, 1995, č.3 234s., ISBN: 978-80-7286-193-4.
- KOBLASA, P. *Vitorazsko. Dolnorakouská historie oblasti*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek, 2013. ISBN 978-80-905244-7-7
- Kol. autorov. *Dejiny novoveku*. Bratislava : SAV, 1955
- KONRÁD, O. *Nevyvážené vztahy. Československo a Rakousko 1918-1933*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. ISBN: 978-80-86495-89-7

KOŘENÝ, G. *Dnešní Hlučínsko*. Opava: Slezské dílo, 1924.

KOVÁČ, D., Versailleský systém a európska integrita. In: *Integračné a dezintegračné procesy v strednej Európe v 20.storočí*. Editori: J. Marušiak, K. Sládek, p. Zelenák. Bratislava, ÚPV SAV, VEDA, Centrum pre európsku politiku, 2008, 385s., ISBN: 9788022410007.

KOVÁČOVÁ, D. Versailleská zmluva a jej vplyv na formovanie hraníc Československej republiky. Dizertačná práca. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 120s.

KRAJČOVIČ, M. Hranice Slovenska – plány a spory 1848-1922. In. *Historické štúdie 43*. Bratislava: VEDA, 2004

KUČERA, R. *Muži října 1918. Osudy aktérů vzniku Republiky Československé*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2011.

KUKLÍK, J. – NĚMEČEK, J. *Od národního státu ke státu národnosti? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2377-1

KUKLÍK, J. – PETRÁŠ, R. *Minorities and law in Czechoslovakia, 1918–1992*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3583-5

LAINCZ, E. Vpád poľskej armády na územie Česko-Slovenska v rokoch 1918-1919 a snahy o pripojenie Spiša k Poľsku. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015

LUSTIGOVÁ, M. Karel Kramář. První československý premiér. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7429-204-0

MACMILLAN, M. *Mírotvorci: pařížská konference 1919*. Vyd. 1. Praha: Academia. 2004. ISBN 80-200-1151-X

MACŮREK, J. *Dějiny polského národa*. Praha: Melantrich, 1948

MAJERIKOVÁ, M. *Vojna o Spiš. Spiš v politike v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2007

MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Poľský záujem o Spiš v období Veľkej vojny. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XXII 2014*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2014.

MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Spoločensko-geopolitické zmeny na Zamagurí v roku 1918 a ich konzekvencie pre ďalší vývoj v oblasti. In. SOJÁK, M. – ŽIFČÁK, F. (eds.) *Z minulosti Spiša. XXVII/2019*. Levoča: Spišský dejepisný spolok v Levoči, 2019

MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. *Vojna po vojne. Severný Spiš a horná Orava v rokoch 1945-1947*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2013

- MAJERIKOVÁ MOLITORIS, M. Začleňovanie severného Spiša a hornej Oravy do Poľska v rokoch 1920-1925. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015
- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. prepracované vydanie. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4
- MARCINOWSKA, M. Nález a publikovanie kópie traktátu Stanislava Heraklia Lubomirského. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XX 2012*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2012
- MARUNIAK, P. *Karol Sidor 1901-1953*. Martin-Žilina : Kabinet výskumu dejín slovenského exilu MS-Mesto Žilina, 2001
- MASARYK, T. G. *Nová Evropa. Stanovisko Slovanské*. Brno: Edice Knihy Dokumenty, 1994. ISBN 80-85765-29-2
- MATULA, P. Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1918-1925 v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015
- MEDVECKÝ, K.A., *Slovenský prevrat, zv. III.*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1930, 364s.
- Mírová smlouva mezi mocnostmi Spojenými a Sdruženými a Maďarskem. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. roč. 1922, částka 29, č. 102, s.311-525.
- MICHÁLEK, S., *Diplomat Štefan Osuský (1889-1973)*. Bratislava: 1999, 550s., ISBN: 8022405655.
- MOLITORIS, L. Prípad nedeckého richtára Valentína Strončeka. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XXIII/2015*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2015
- MÓŠ, F. *Roky 1918-1939 na severnom Spiši*. Bratislava: Vedecká spoločnosť pre zahraničných Slovákov, 1944
- MULÍK, P. Politické požiadavky slovenských katolíkov po vzniku Československa. In. KRAJČÍR, L. a kol. *Rok 1919 a Slovensko*. Martin: Matica slovenská, 2021
- MURCKO, M. Vznik Československa a okres Stará Ľubovňa. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. VII-VIII 1999/2000*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2001
- MUSIL, F. *Kladsko. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-340-4*
- MÚCSKA, V. *Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2000
- OLIVOVÁ, V. *Československo a Nemecko 1918-1929*. Praha: Společnost Edvarda Beneša, 2010. ISBN 80-86107-45-0

- OLIVOVÁ, V. *Československo v rozrušené Evropě*. Praha: Melantrich, 1968.
- PAUČO, J. *Karol Sidor. Politik, novinár, spisovateľ*. Middletown: Literárny almanach Slovák v Amerike, 1962
- PAVLÍK, E. Poľské vplyvy a Spišská Magura. In. BADÍK, M.(eds.) – KRÁL, K.(eds.) – PAVLÍK, E.(eds.) *Spiš. Vlastivedný zborník 2*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1968
- PAULOVÁ, M. *Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914-1918*. díl I. Praha: Unie, 1937.
- PERMAN, D. *Shaping of Czechoslovak State. Diplomatic History of the Boundaries of Czechoslovakia*. Brill Archive. 1962.
- PEROUTKA, F. *Budování státu 1-2*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1095-5
- PIŠTEJOVÁ, L., Snaha politickej reprezentácie o vznik Malej dohody, In: *Mílniky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne, Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice, Vydavateľstvo ŠafarikPress, 2022, 227s., ISBN: 978-80-574-0099-8.
- PROCHÁZKA, R. *Likvidace války 1919*. Praha: Orbis, 1935.
- PROKŠ, P. *Vítězové a poražení. Střední Evropa v politických plánech velmocí za Velké války a na mírové konferenci v Paříži (1914-1918/1919-1920)*. Praha: Naše vojsko, 2016. ISBN 978-80-206-1610-4
- RAFFAY, E., *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal...* Budapest, 1990, 192s., ISBN: 9630276399.
- RAUSCHER, R. O Javorinu. In. *Všehrd. List československých právníků*. Ročník V, číslo 1, 1923
- ROGUĽOVÁ, J. Formovanie severnej hranice Česko-slovenska v rokoch 1919-1920 v Národných novinách. In. *Historické štúdie 43*. Bratislava: VEDA, 2004
- ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kalligram, 2006, 240s., ISBN: 9788081012372.
- RYCHLÍK, J., *Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, 688s. 9788074296314.
- ŘEZNÍK, M. *Dějiny Polska v datech*. Praha : Libri, 2010
- ŘEZNÍK, M. *Za naší a vaši svobodu*. Praha : Argo, 2006
- SEGEŠ V. – ŠEĎOVA, B. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/3. 1387 – 1526*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2013
- SEIBT, F. *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia. 1996. ISBN 80-200-0577-3

- SIDOR, K. *Slovenská politika v pražském sneme 1918-1938. Prvá část*. B.m.: Vlastným nákladem, 1975
- SCHELLE, K. - TAUCHEN, J. a kol. *Encyklopedie českých právních dějin, V. svazek Pa-Právní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-638-5
- SCHELLE, K.-TAUCHEN, J. A kol. *Encyklopedie českých právních dějin, XIII. svazek Smlouva o – Součást*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-744-3
- Slovenský biografický slovník, zv. I.*, Martin, 1986, 539s.
- Slovenský biografický slovník, zv. II.*, Martin, 1987, 589s.
- Slovenský biografický slovník, zv. V.*, Martin, 1992, 550s.
- SUB CLAUSULA – 1947“ Dokumentumok két békeszerződés – Trianon, Párizs – történetéből. Budapest: MAGYAR KÖZLÖNY, 2008, 1324s., ISBN: 9789639722330.
- Súčasnici o Trianone (Zostavil Ladislav Deák). Bratislava, Kubko Goral, 1996, 64s., ISBN: 80-88858-15-1. – Štefan Osuský: O mierovom rokovaní s Maďarskom.
- SULAČEK, J. Z činnosti plebiscitnej komisie v Spišskej Belej (1919-1920). In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša XIV/2006*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2006
- SZKLARSKA LOHMANOWA, A. Záujem Poľska o Slovensko v rokoch 1918-1930. In. *Historické štúdie. roč. XV*. Bratislava: VEDA, 1970
- ŠOLLE, Z., *Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby Pařížských mírových jednání v roce 1919, II. zv.*, Praha, 1994, 425s.
- ŠROBÁR, V., *Osvobodené Slovensko*. Praha: 1928, s.470.
- ŠTEVÍK, M. K vývoju sídelných pomerov na území spišského zálohu v rokoch 1412-1772. In. CHALUPECKÝ, I.(eds.). *Z minulosti Spiša. XX 2012*. Levoča: Spišský dejepisný spolok Levoča, 2012
- TAJTÁK, L., *Národnodemokratická revolúcia na východnom Slovensku v roku 1918*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1972, 159s.
- TAYLOR, A. J. P. *Poslední století habsburské monarchie. Rakousko a Rakousko-Uhersko v letech 1809-1918*. Brno: Barrister & Principal, 1998
- TIŠLIAROVÁ, I. - TIŠLIAR, P. K problematike plebiscitu na severnej Orave a na Spiši v 20. rokoch 20. storočia. In. *Almanach XIV Slováci v Poľsku*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku, 2013
- TÓTH, A., Oficiálny pozvání Maďarska na pařížskou mierovou konferenci a stanovisko maďarské vlády (prosinec 1919). In:

Slovanský přehled, Praha, Historický ústav AV ČR v. v. i., roč. 91, č.2, 322s.

TOTH,A., Stanovisko Budapešti v otázce podpisu mírové smlouvy se spojeneckými a přidruženými mocnostmi (květen – červen 1920), In: *Slovanský přehled* 93, 2007, č.2, 357s.

UHLE-WETTLER, F. *Das Versailler Diktat*. Kiel: Arndt-Verlag, 1999. ISBN 9783887411954

VAŇA, I. Formovanie slovensko-poľskej hranice v prvej polovici 20. storočia. Dizertačná práca. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2023, 153 s.

VÁCHA, Z. *Žádám Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci na mírové konferenci v Paříži v letech 1918-1919*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. ISBN 978-80-87782-04-0

VENCOVSKÝ, F. *Karel Kramář*. Praha: Všehrd, 1992. ISBN 80-85305-18-6

WEHLER, H.-U. *Deutsche Gesellschaftsgeschichte. Band 4: Vom Beginn des Ersten Weltkrieges bis zur Gründung der beiden deutschen Staaten 1914–1949*. 2. vydanie. Mníchov: C.H. Beck, 2003. ISBN 978-3406322648

ŽUPANIČ, J. *Rakousko-Uhersko a polská otázka za první světové války*. Praha: Karolinum, 2006.

Články

DOMINIAN, L. Linguistic Areas in Europe: Their Boundaries and Political Significance. In: *Bulletin of the American Geographical Society*, vol. 47, no. 6, 1915.

DVORSKÝ, V. Hranice Československé republiky. In *Sborník české společnosti zeměvědné*. XXV, 1919.

FINCH, G. A. The Peace Conference of Paris, 1919. In: *The American Journal of International Law*, Vol. 13, No. 2 (Apr., 1919). Cambridge University Press

CHOCHOLATÝ GRÖGER, F. *Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919-1920 – mýty a fakta*. [online]. Pardubice, 2009 [cit.2023-01-20] Dostupné na internete: <<http://nassmer.blogspot.com/2009/08/memoranda-ceskoslovenske-vlady-na.html>>

JELEČEK, L. - CHROMÝ, P. - MARTÍNEK, J. Vývoj geografie na Univerzite Karlove v kontextu české geografie od poloviny 19. století.

In: *GEOGRAFIE - SBORNÍK ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI*. roč. 111, 2006, č.4.

KALLAB, J. Ustanovení mírových smluv týkající se přímo republiky československé. 1., Území, suverenita, státní občanství. In: *Časopis pro právní a státní vědu*. roč. 2., 1919, č. 3.

KUČERA, R. Benešova memoranda na pařížské mírové konferenci. In: *Střední Evropa*, roč. 8, 1992, č. 25 ISSN 0862-091 X.

NEMÍNAŘ, J. Československé územné nároky v Horním Slezsku. In: *Hlučínsko. Vlastivědný časopis múzea Hlučínska*. roč. 10, 2020, č.1.

ŠTENPIEN, E. Peace conference in Paris and negotiations with Germany in 1919. In: *Glossa Iuridica VIII. évfolyam, 3. szám Trianon*. Budapest, 202, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

VÁCHA, Z. Český expert na mírové konferenci v Paříži v roce 1919. In: *Historický obzor*. 2002, 13 (5/6). ISSN 1210-6097

VEITER, T. *Kein Schlussstrich: Die Sudetendeutschen und die Tschechen in Geschichte und Gegenwart*. Wien: Amalthea Signum. 1994. ISBN 3-85002-362-1

ZACPÁLEK, J. *Moravec: neodvislý list hájící zájmy lidu hlučínského*. Praha: Kroužek přátel Hlučínska, 20.10.1927, roč. 3, č.21. ISSN 2571-256X.

Časopisy

Bezručův kraj: časopis slezského lidu. Opava: Družstvo, 1920, roč. 2, č.11. ISSN 2533-476X.

Lidové noviny. roč. 26, 29.11.1918. 1918, č. 328

Národné noviny, 24.5. 1919, č. 119

Národné noviny, 22.6. 1919, č. 141

Národné noviny, 17. 8. 1919, č. 188

Národné noviny, 16.6. 1920, č. 133

Národné noviny, 22. 6. 1920, č. 138

Národné noviny, 31.7. 1920, č. 171

Národní listy. roč. 60, 1920, č. 34

Národní listy, roč. 58, 1.12.1918. 1918, č.146

Pesti Napló 4.6. 1920, 71-ík, evfolyam, 133. száam., Budapest, 1920.

Prúdy, 1925, č.5

Slovák, 30. 8. 1919, č. 33

Slovák, 20. 9. 1919, č. 36

Slovák, 26. 9. 1919, č. 37

Slovák, 3. 10. 1919, č. 38

Právne predpisy

54/1918 Sb. Nariadenie vlády republiky Československej z dňa 29.novembra 1918

Mierová zmluva č. 217/1921 Zb., medzi mocnosťami spojenými aj združenými a Nemeckom a Protokol, podpísané vo Versailles dňa 28. júna 1919

Mierová zmluva č. 507/1921 Zb., medzi mocnosťami spojenými a združenými a Rakúskom

Opatrenie č. 450/1920 Zb. Stáleho výboru Národného zhromaždenia republiky Československej podľa § 54 ústavnej listiny o inkorporácii Vitorazska a Valčicka

Zákon č. 76/1920 o inkorporácii Hlučínska k Československu

Internetové zdroje

GURŇÁK, D. Špecifické črty vývoja územia Slovenska očami regionálneho geografa. In: *Regionálne dimenzie Slovenska. Časť 1: Slovensko na politickej mape z pohľadu regionálnej geografie* [online]. [citované 13. 1. 2022] Dostupné na: http://www.regionalnageografia.sk/publikacie/pub/RDS/04_gurnak.pdf

KOVÁČOVÁ, D., Činnosť československej delegácie na parížskej mierovej konferencii, In: SAKTOROVÁ, L. (ed.), DZIMKO, J. (ed.), DOLÍHALOVÁ, M. (ed.), *Právne rozpravy on-screen 3 : sekcia verejného práva.*, Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici - Belianum, 2021, 334s., ISBN 9788055719320, [online]. [citované 16 1. 2022] Dostupné na: <http://repo.umb.sk/xmlui/handle/123456789/154>

KOVÁČOVÁ, D., Vznik hlučínska ako následok prijatia versailskej zmluvy, In: VAŠKO, A. (ed.) - KUBOŠIOVÁ, D. (ed.) - PACALAJOVÁ, N. (ed.). *PRÁVNE ROZPRAVY ON-SCREEN II. – Sekcia dejín a teórie štátu a práva.* Zborník z online vedeckej konferencie. Banská Bystrica: Belianum, 2021, 155 s., ISBN 978-80-557-1864-4, [online]. [citované 13. 1. 2022] Dostupné na: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy /pravne-rozpravy-on-screen-ii/sekcia-dejin-a-teorie-statu-a-prava/zbornik .html>.

PETROVIČOVÁ, E. Štátnik a politik Milan Hodža. In. *Studia Politica Slovaca*. [online]. [citované 22. 8. 2022] Dostupné na: https://www.sav.sk/journals/uploads/04121409SPS_1_2009_E%20Petrovicova.pdf

TAUCHEN, J. Milan Hodža a jeho koncepcie stredoevropské integrace. In. *Interakce českého a evropského práva*. [online]. [citované 22. 8. 2022] Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/interakce2009/files/prispevky/Tauchen.pdf>

VAŇA I. Mierová konferencia a postoje Československej a Poľskej republiky k spornému územiu Spiša a Oravy. In. ŠTENPIEN, E. – PIŠTEJOVÁ, L. – SVATUŠKA, I. (eds.). *Mierové rokovania po roku 1918 a ich vplyv na moderné právo. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: UPJŠ - Vydavateľstvo ŠafárikPress, 2023, s. 346-361, ISBN: 978-80-574-0237-4, [online]. [citované 20. 7. 2023] Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/sk/dejiny-statu-a-prava/1864-mierove-rokovania-po-roku-1918-a-ich-vplyv-na-moderne-pravo>

VAŇA, I. Poľský záloh a jeho vplyv na vývoj územia Spiša. In. VAŠKO, A. (ed.) - KUBOŠIOVÁ, D. (ed.) - PACALAJOVÁ, N. (ed.). *PRÁVNE ROZPRAVY ON-SCREEN II. – Sekcia dejín a teórie štátu a práva*. Zborník z online vedeckej konferencie. Banská Bystrica: Belianum, 2021, 155 s., ISBN 978-80-557-1864-4 , [online]. [citované 13. 1. 2022] Dostupné na: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy /pravne-rozpravy-on-screen-ii/sekcia-dejin-a-teorie-statu-a-prava/zbornik .html>

VAŇA, I. Rozbor záložnej zmluvy z 8.11. 1412 o zálohu spišských miest. In. KEREKEŠOVÁ, M. (ed.) - MACKO, L. (ed.) - ROMANOVÁ, R. (ed.). *KOŠICKÉ DNI SÚKROMNÉHO PRÁVA III*. Recenzovaný zborník vedeckých prác. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021, 466 s., [online]. [citované 19. 6. 2022] Dostupné na: <https://kdsp.sk/publikacny-vystup/Wojenno-polityczna mapa Polski> [online]. [citované 12. 1. 2023] Dostupné na: <https://onebid.pl/pl/mapy-romer-wojenno-polityczna-mapa-polski-1916 r/894943# img-3>

*Dielo vzniklo s podporou Agentúry pre podporu výskumu a vývoja
č. APVV-19-0419: „100 rokov Trianonskej zmluvy“.*

**Hranice Československej republiky optikou Versailleského
mierového systému**

Vedecká monografia

Autori: JUDr. Dominika Kováčová, PhD.
JUDr. Lucia Pištejová, PhD.
JUDr. Ivan Vaňa, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2024
Rozsah strán: 273
Rozsah: 14,96 AH
Vydanie: prvé

DOI: <https://doi.org/10.33542/HCR-0334-0>
ISBN: 978-80-574-0334-0 (e-publikácia)